

MEHMED UZUN

Bîra Qederê

Bîraqederê

MEHMED UZUN

Bîraqederê

Bîraqederê

Mehr licht (hinekî din ronahî)...

Goethe

Ez vê romanê pêşkeşî

Xanima hêja û delal

Rewşen Bedirxan-ê dikim

MehmedUzun

Bîraqederê

Êdîfotografêbipeyivin...

»Nav: *Bîra Qederê*

Gengre (çêşn): *Roman*

Tarîxa destpêka nivisînê: 15 Tîrmeh 1951

Destpêk: *Herkes dimire; bira û birazî, yar û evîndar, heval û dost, hogir û rêger, nêz û nas.. hemû wefat dikin. Dora min jî hat, niha jî dora min e.*

Di rûpela yekemîn a deftereke biçûk de, bi destnivîseke gelek xweşik û xwar, weha hatiye nivisîn. Di vê Şeva kesertijî de, nivîs bi ronahiya çirayêke biçûk, bi zehmetî dixuyin. Rêz, berî niha bi hefteyekê, hatine nivisîn û rêzên herî dawîn in ko li pey Celadet Alî Bedirxan, neviyê mîrê dawîn ê mîrekiya kurdî Cizîra Botanê, Mîr Bedirxan, lawê kurdperwerê navdar Emîn Alî Bedirxan, mane.

Şev e. Îşev 22-ê tîrmehê ya 1951-an e. Şev, Şeva ko dora romana Bîra Qederê rapêçaye, bi giranî daketiye. Dinya germ e. Şam, bajarê sirgûnê, warê derd û keseran, goristana malbata Bedirxanan, Şahîdê mirina Celadet Alî Bedirxan, westiyayî, dikeve xewê. Şeva giran û westiyayî rûniştewanên bajarê kevn û navdar Şamê dixê nav hêlekana xewê û dilorîne. Xalîçeya ji stêrikan pêkhatî, li jor, li esmanan, bi rengên xwe yên xas ên welatê rohelatê, li xewa Şeva Şamê nobedarî dike.

Lê li Şama miqedes û Şerîf a misilmanan, jineke navsal ranezaye; Rûşen Bedirxan, keça Salih Bedirxan, jina Celadet Bedirxan, diya sê zarokan, Huseyma, Sînemxan û Cemîd. Xew jê dûr e. Ev bûye hefteyekê ko xew neketiye çavên wê. Belê, bi temamî hefteyekê... Ew dixwaze, pir dixwaze ko razê, her tiştî ji bîr bike, deng, pejn, hîs jê bi dûr bikevin û bikeve nav xewa bêdawîn û here da ko xwe bi hevalê xwe yê jiyane Celadet Beg bigihîne. Lê nabe, xewa ko hertim li kêlekê bû, hertim dihat û çavên wê digirtin, niha winda bûye. Reh û damarên wê vekîşiyayî, xwîna wê miçiqî, devê wê kilîtbûyî, bêhereket û bêlebat, ji hefteyekê û vir ve, ew hişyar e. Ji heş, bîr û mêjî pê ve, her derê wê miriye, winda bûye. Bi tenê mêjî, heş û bîr jîndar in, ji her carî bêtir û xurtir jîndar in. Roj û bûyerên bihurî,

gotin û xeberdanên do, tahm û bîhnên jibîrbûyî, niha, yek bi yek, tîn û li dora Rûşen Xanimê digerin. Umrekî dirêj, jiyaneke rengîn, niha, digel her kitekitê, bi ser wê de tê. Her tişt, her alî, her gotin, her gav, her rêz û rûpela jiyana Celadet Beg, niha, bi awayekî ecêb, tîn bîra Rûşen Xanimê.

Niha, di vê Şeva germ û kambax de Rûşen Xanim jî dixwaze bikeve pey Celadet Beg, pê re bikeve nav xewa ebedî, here ba wî. Lê çawan?

Celadet Beg niha tune ye, winda ye. Meriv çawan hînî windabûn û windakirinê dibe? Kursiya wî ya ko ew hertim li ser rûdinişt, niha, vala ye. Ken û dengê wî yê navdar di nav dîwaran de, li derekî, veşartîne. Peyv û gotinên wî yên kîbar nayên bihîstin. Masa wî ya xebat û nivisînê, bêzar û ziman, li hêviya wî ye. Pênûs, defter û kitabên wî, peregende, li ser mase û refan, li hêviyê ne. Pakêtên wî yên cixarê, plakên wî yên musîka klasîk li hêviyê ne. Kinc, cil û bergên wî li hêviyê ne. Zarokên wî li benda bavê xwe ne. Ehmêdê Fermanê Kîkî, dengbêjê wî, nexweş, di nav nivînan de, li hêviyê ye. Kewên wî yên yekta, çavgirtî, li benda fîtika wî ne... Lê ew nayê, ew tune ye. Ne li vê odê, ne li oda razanê, ne li hewşê, ne li kêleka bîrê, ne li çapxanê, ne li klûba tucaran a bajêr, ne li qahwexana taxa Muhacirîn û ne jî li tu derekî din...

Niha, bi tenê hîsa windabûnê ya biquwet û xurt heye. Meriv çawan fêrî vê hîsê dibe? Mirinê hat, Celadet Beg û bedena wî bir û li pey xwe jî ev hîsa kambax xiste nav malê. Vê hîsê niha mal vegirtiye. Malê reşa xwe girêdaye. Ji roja mirinê û vir ve ye, mal, Rûşen Xanim, zarok, nas û xizm, merivûdostlişînêrûniştine. Rojbîgirîdestpêdikinûdiqedin. Bisedan, bi hezaran kes tîn. Rûşen Xanim, herçî ew e, bûye dîla hîsên bêdeng. Ew li oda rûniştinê ya mezin, navenda jiyana wan a ko ew hîn bûbûn, li erd, dîwar, têkber, xalîçe û kursiyan dinihêre û bêdeng difikire.

Zarok razane, heye ko ew ranezane, lê ji jûrên wan deng nayê. Mêvanên ko ji bo şîn û tahziyê hatine, hin di odên mêvanan û hin jî di malên nas û dostan de razane. Rûşen Xanim ne li ser kursiyê, lê li erdê, herwekî ko Celadet Beg pirî daran dikir, rûniştiye. Na, ew rûneniştîye, li ser kêlekê dirêj bûye: Li kêlekê du xwelîdank tijî xwelî û cixare hene. Li berê çaydankeke biçûk, qedeheke nîvtijî û Şekirdankeke hene. Li kêleka wan, nameya ko Celadet Beg, berî mirinê nivisîbû, heye, »Yavrum Rûşen...« Hema li ber, deftera ko Celadet Beg ji bo nivisîna romanê hîlbijartibû, vekirî, li pêşiyê ye. Li doralîyê jî tiştên ko li pey Celadet Begê mane, peregende, li vê derê, wê derê, belavbûyî hene; kaxiz, defter, kitab, kovar, rojname, name, pênûs û resim... Bi taybetî jî resim, Şahîdên um-

rekî balkê\$ û zimanê romana Bîra Qederê. Her yek li derekî, di wexteke bihurî de, hatiye ki\$andin. Niha, di vê bêdengiya \$în û keseran de, bi rengên \$evê rapêçayî, resim, bi zimanê xwe yê taybetî, dipeyivin.

Gelo ev jiyana Celadet Begê, jiyana ko mîna romaneke pir balkê\$ e, dê, êdî, bi windabûna Celadet Beg re, winda be? Jiyana wî, xebat, berhem û eserên wî dê ji bîr bibin? Ev kovarên wî Hawar, Ronahî ko wî bi hezar zehmetî û dijiwariyan derdixistin ê di nav refan de birizin? Wexta malkambax ê her ti\$tfî bide jibîrkin? \$opên wî dê, mîna berfa ber tavê yan jî nivîsarên li ser qûmê, hêdî hêdî bihelin û winda bibin?.. Yek Xwedê û yek jî Rû\$en Xanimê dizanî ka wî çiqas eziyet diki\$and da ko bikaribe berhem û eserên xwe biafirîne. Ew xebat, neçarî, ê\$, feqîrî û eziyet... Ma ew ê niha winda bibin?

Dîsan girî dikeve çavên werimî yên Rû\$en Xanimê û hêstir hêdîka resimekî ko li berê ye û li Stembolê, atêlya fotografiya «Abdullah Freres», hatiye ki\$andin, \$il dikin.

Ew cixareyeke nû, bi cixara ko di destê wê de xelas dibe, vêdixe, li dora xwe dinihêre û difikire. Fikir, hîs, pejn û guman li dora roniya çirê difirin. Gotin û peyv qediyane, winda bûne. Mixabin, hezar mixabin ko ev we\$an û resimên ko li berê ne, napeyivin. Çima ew rêzên xwe\$lihevhatî yên Celadet Beg ji nav rûpelan dernakevin û dest bi peyivînê nakin? Ev \$îr, ev çîrok, ev serpehatî, ev nivîsar... çima ev jî mîna Rû\$en Xanimê bi tenê bêdeng in?

Ya ev resim û wêne? Nemaze ev resimên ko \$ahidê jiyaneke dirêj û qedereke balkê\$ in? Ma ev fotoyên ko niha li berê ne û li pey jiyaneke dijar û rengîn, kesertijî û bedew mane, dê weha bêdeng û stûxwar bimînin û birizên? Ev ê, bêzar û bêziman, biqulibin ser rengê zer û mîna pelên zer ên payizê biwe\$in? Ma ev ê bi tenê bibin xewneke wexta bihurî? Ma ev ê nepeyivin û xwe li hember herikîna wextê ranegirin?..

Rû\$en Xanim li resimekî kêlekê dinihêre. Ew xwe dide hev, li erdê rûdine, resim digire destê xwe û bi hizr û dîqet lê dinihêre; Celadet Beg, sal divê 1926 be. Enî vekirî ye, çav mîna çavên teyrê elo bi xwe bawer û vekirî ne. Porê wî yê ber bi pa\$iyê \$ehkirî û re\$, dibiriqe. Poz, pozê nas ê Bedirxanan e; mezin, dirêj û xwe\$. Kincekî nû û re\$, bi gotina fransizan kostumek ko diyar e, ji destê terziyên yekta derketiye, lê ye. Qirawateke xwe\$ a hewre\$imî û bi nixtik, mîna her gavî, kincan û gomlega spî xwe\$ li hev tîne. Yêlegê wî ko perçeyekî ji kincan e, bi \$e\$ qumçikan e û qumçik hemû, heta sîngê, girtî ne. Celadet Beg hinekî xwar sekiniye û herdu

destên wî di bêrikên pantolonê de ne. Rû hinekî gulover e. Simbêl û rîh nîn in. Heye ko loma hinarikên rû mezintir û gilovertir dixuyin. Enî û pêşcênik gelekî vekirî ne. Biriye çavan, ji hevûdu baş veqetî, dirêj û reş in. Bijang di bin reşahiya boriyan de winda bûne. Lê bîbik mîna du lûlûyên reş in û dibiriqîn.

Niha? Ew ê niha bi tenê di nav van resiman de bimîne? Gelo qedera wî, ev bû? Rûşen Xanim radibe ser piyan, fotografên ko li dora wê peregende belav bûyî ne, yek bi yek, dide hev û dîsan tê li erdê, li cîhê xwe rûdine. Ji çilî zêdetir resim. Ji çilî zêdetir kurte-demên bihurî û qeyitkirî. Li vir û li wir. Hin ji wan bi hunermendiya fotografkêşên hoste hatine kişandin. Di hinan de jî ne huner û ne jî hostahî heye, ew bi tenê ji bo îspatkirina jiyan, wext û demên bihurî hatine veşartin. Hemû jî bi rengên reş û spî ne. Bêguman çeşnên reş û spî jî tê de ne; hin vekirî ne, hin jî girtî. Hinên wan portre ne, nîşana jiyanê Celadet Begê ne. Di hinan de jî gelek kes bi hev re ne, îspata yekbûn, hevgerî, hevkarî, dostî, merivahî û biratiyê ne. Hin jî bi tenê bergeh in, cîh û warên ko jiyanek tê re bihuriye.

Rûşen Xanim li rû û bedenên kesên fotografan dinihêre. Ew hinan ji wan dinase, lê hinan jî nas nake. Hin bi simbêl û rî ne. Rûyê hinan bi ken e, yê hinan jî sert, hin jî westiyayî, matmayî û şabûyî li objektîfa makîna resiman dinihêrin. Rûyê hinan mîna heyvekê spehî ye, yê hinan jî çelmişî û qermiçî ye. Hinan çavê xwe girtine, mîna ko ew di xewê de bin. Hin jî li derekî din, li dûrahiyê dinihêrin. Hin rûtirî in, hin jî rûnêrm. Rûyên ji hev cihê; li pey her yekî qedereke cihê û balkêş. Ya çav? Çavên reş, çavên belek, çavên kentijî, çavên kesertijî, çavên kal, çavên pepûk. Çavên jîndar û kûr... Çavên kurdan, eynî mîna qedera wan.

Her tişt niha di nav van resiman de veşartî ye. Wext, dem, dewran, jiyan, serpehatî, bûyer, pêwendî, evîn, şer, têkoşîn, êş, keser, hesret, hîs, pejn... her tiştî niha xwe veguhezandiye nav van fotografan, xwe kiriye beşekî biçûk ê fotografan da ko Rûşen Xanim her tiştî bibîne û bi bîr bîne. Bêguman, eger Celadet Beg weha ji nişka ve neçûya û bikaribûya romana xwe Bîra Qederê binivîsiya, wî dê li van resimên ko nîşana dewreke dirêj û jiyanê bedbext in, binihêrta. Lê mîna her daxwaz û xwesteka wî, daxwaza nivîsîna romanê jî qurmiçî û nîvçe ma...

- Kî dê niha pêşî li van resiman binihêre û paşê wan bîne ziman? Kengê ev fotograf ê dest bi peyivînê bikin?..

Rûşen Xanim li resiman û deftera romana Bîra Qederê ko Celadet Begê dest pê kiribû û bi tenê çend rêz nivîsibûn, dinihêre û weha difikire.

FOTOGRAF1:Ceco;zarokêwelatêxerîbiyê, neviyêMîrBedirxan

Herwekî ko hatiye gotin, meriv pê\$î dibîne û dinihêre, pa\$ê jî dipeyive û dibêje. Romana ko Celadet Begê dixwest binivîse, dikare bi vê wêneyê dest pê bike, ev wêne dikare bibe fotografa yekemîn a romana Bîra Qederê; Salut de Constantinople, Vue de Moda a Cadi-Keuy. Silav ji Constantinoplê, bergehêk û dêmenek ji Modayê, li Kadiköyê. Pê\$î bergeh û nêrîn, pa\$ê gotin û qise... Sal, 1893 ye. Demsal, bihar, ji mehan Gulan, ji rojan rojêke germ, vekirî û xwe\$ e. Bihar û gulana hatine; der û ber hê\$în, dinya germ, esman gewher e. Stembol û Kadiköy di nav govenda rengan de ne. Reng bi ser ketine, dinya ji nû ve vedije. Jiyanêke nû dest pê dike.

Dibergehêdeti\$êherîberbiçav,zerya(derya)ye.Zeryadinavrengêkî kesk û \$în de hemû wêne rapêçaye. Tonên rengê \$în lê ne. Li aliyê dûr spiyekî qerqa\$ desthilat e. Li der û dorên qeraxên zeryayê tarîtiyeke qer li ser avê dixuye. Di navbera herduyan de jî hin celebên din ên rengê \$în hene. Esmen çîkvekirî ye. Li cîhê ko zerya û esman bi hev re dibin yek, komên ewran çîlspî ne. Lê li jorê, cîhê ko êdî ewr diqedin, esman bi rengê \$în xemiliye. Rengê spî xwe qulipandiye ser rengê \$în. Ewr di nav hev de ne, lê nerm û sade dixuyin. Ne sawa berf û baranê, ne jî tirsê ba û bahozê lê ne. Ew di nav spehîtiyeke zarîf de ne, mîna ko ew mizgîniya jiyana nû bi dinyayê digihînin.

Li dûr, li cîhê ko zerya û esman digihên hev, berpala girekî ko dirêjî avê bûye, xwe bi zeryayê digihîne. Qirax û ax li wir dest pê dike. Gir bilind û asê ye. Ew bi carekê noqî avê bûye, rûyê wî kevir e û mîna piyekî dirêj ê axê dixuye. Li ser gir dar hene. Ji bergehê fahm nabe ka ew çi texlît dar in, lê stûr û dirêj in. Li cîhê ko dar dest pê dikin, rengê kesk zora rengên spî û \$în dibe. Keskahiyeke bedew li rengên wêneyê zêde dibe. Keskahî hemû milê jor ê bergehê dadigire. Daristaneke xwe\$ û bedew li wir hevaltî li zerya û esmanan dike. Jiyana merivan jî li wir dest pê dike. Ji ber ko li ser gir, di nav daristanê de xanî xuya dikin. Di ser daran re, banên

qesreke pir mezin dixuyê. Qesr spî ye û welê dixuye ko ew ji çend beşan tê pê. Hema di binî banên xaniyan de pencereyên dirêj û mezin dixuyin. Meriv ji penceran dikare hemû rengên roja xwe\$ a gulana 1893-an bibîne. Digel ko qesr di wêneyê de jî pir li dûr e, dîsan jî meriv ji avasaziya wê derdixe ko qesr di dema osmaniyan de lêbûye. Mîmariya wê ne ya bîzansan e. Xwediyê qesrê jî binemala osmaniyan, sultan û Şahzadeyên wan in. Qesr li ser pozê gir ava bûye û eynî mîna malbata osmaniyan, nêrevanî li erd û esmanan, dewr û dewranan dike.

Ji qesrê hinekî dûr, lê li ser eynî rêzê, çar qonax, bi gotina osmaniyan çar koşk hene. Ew bi qasî qesrê ba\$ naxuyin, bi tenê banên wan û hin aliyên wan dixuyin. Ew ji qesrê pir biçûktir in, lê tevî vê, qonaxên spehî ne. Banên wan sor dike; bi lehîten sor lêbûne. Qonax li kêleka hev in û di nav daran re meriv dikare pencera yekê ji wan bibîne. Ew qonaxa ko pencera wê dixuye, li kêlekê ye, ji qesrê dûr e. Ew ji qonaxên din jî hinekî dûr e... Ew qonax, hebûna wê, reng û avahiyên wê, ode û meclîsên wê, bîr û beşê wê, ji bo romana Bîra Qederê pir girîng û pir pêwîst e. Ji ber ko tovên romanê li wê qonaxê tên avêtin: Qonax, yek ji malên malbata MîrêkurdêCizîraBotanBedirxanBege.LawêwîBedrî,paşaûsereskerê osmaniyan, tevî mala xwe tê de dijî.

Li kêleka qonaxa Bedrî Paşayê Bedirxanî, gir bi Şikêrekê xelas dibe. Tê re gewriyek derbas dibe û xwe diginîne zeryayê. Piştî gewriyê jî girekî nû ko hinekî berztir e, dest pê dike. Lê di navbera herdu giran de, li cîhê ko gewrî xwe digihîne zerya, lengergeheke dirêj heye. Welê dixuye ko lengergeh bi qasî 100 - 120 mîtroyî dirêj e. Li herdu aliyên lengergehê çend kelek, qayik, kod û keştiyên biçûk ên bayê hene. Ji wan hinekî dûr jî keştiyeke mezintir lenger avêtiye û rawestaye. Û hema li qiraxê lengergehê, du qonaxên biçûk ên bansor ko pir bi qonaxên din diŞibin, dixuyin. Wan berê xwe dane zerya û piştî xwe dane gir. Girê nû û berztir jî bi daran tijî ye û li cîhê ko wêne xelas dibe, nîvê qesreke mezin xuyaye. Avasaziya vê qesrê jî mîna ya din e.

Li ser vê wêneyê tiştê herî balkêş, hebûna merivekî ye. Di wêne de, li aliyê pêş, giraveke pir biçûk heye. Girav hema bi qasî bihustekê ji qirax û gir veqetiyaye. Lê meriv dikare bi hêsanî xwe bigihîne giravê. Û hemû girav ji çend lat û kevirên mezin û bilind hatiye pê. Ew ne cîhê jiyîn û rûniştinê ye. Lê ji wir mîna teyrê baz, meriv dikare hemû alî bibîne. Di wêne de, merivekî li ser kevirê herî bilind ê giravê rûniştiye û li kamerayê dinihêre. Ew kî ye, çi kes e, çi dike? Meriv vê yekê ji resim nikare derxe.

Digel ko ew di wênê de, pir li pê\$ e, dîsan jî rûyê wî ba\$ naxuye. Ew mêr e, porê wî re\$, gomlegê wî spî û kincên wî re\$ in. Wî hinekî stûyê xwe xwar kiriye û li aliyê objektiva makîne mêze dike. Pê\$î ew li fotografkê\$ dinihêre û pa\$ê jî, bi ihtimaleke mezin, weha dibêje: »Ez jî heme, ez li vir im, perçeyekî vê wêne û bergehê me...« Hebûna vî merivî wênê yekcar diguherîne; ruh û can dikeve wênê, hest û pejna jîn û jîndariyê direşe ser bergehê. Di fotoya yekemîn a romana Bîra Qederê de, hebûna merivekî weha gelek girîng e. Ji ber ko romana Bîra Qederê, tevî bergehên cuda û xwe\$, li ser însan ava dibe. Meriv û hebûna wî esas e.

Ev merivê ko li ser kevir rûniştiye, pi\$ta xwe daye girê jorîn ko qesr û qonax lê ne. Pi\$ta meriv, bi tamamî, ber bi qonaxa Bedrî Pa\$aya ye. Eger meriv xêzekê ji pi\$ta wî bikişîne, xêz ê rasterast xwe bigihîne qonaxê. Di qonaxê de, ji 40 zêdetir meriv dijîn. Hemû jî Bedirxanî ne. Bedirxanî, bi gotina osmaniyan Bedirxanpa\$azade, pir in. Ji vê qonaxê pê ve, çend mal, xanî û qonaxên wan ên din hene. Hemû jî li aliyê rohelat ê Stembolê, li milê Anatoliyê, li Kadiköyê bi cîh bûne; li Moda, Fenerbahçe, Cevizlik, Bostanci, Mühürdar, Göztepe û Kiziltoprakê dijîn. Pi\$ta Kurdistanê, Stembol û Kadiköy bûye welatê wan ê duyemîn.

Fotokê\$ kî ye? Li ser fotoyê, ev ne diyar e. Lê belê, eger kî be, ew fotokê\$ekî hoste ye. Li ser fotoyê hem dêmenên vekirî yên Kadiköyê, bi rengên xwe yên taybetî, hene, hem jî di navenda hemûyan de însan. Ne însan ji ber çavan direve ne jî bergeha Kadiköyê... Bergeh, perçeyekî ji xwe\$î û dewlemendiya Kadiköyê, tevî însanê wê, berpê\$ dike. Zerya Marmarayê bi pêlên xwe pi\$ta qirax û girên Kadiköyê mist dide. Dar û ber bi rengên xwe yên demsalan hawirdor dineqîşînin. Qesr û qonaxên Kadiköyê esaleteke yekta didiyê. Bender û lengergehên Kadiköyê ko ew rapêçane, mîna pencereyekê li dinyayê vedibin. Ke\$tiyên ko li doraliyên Kadiköyê ne, ahengeke lêhatî didinê. Daristan û hê\$inahiyê Kadiköy kiriye cîhê ger, ge\$ û seyrangehê.

Di rojêke biharê ya gulana 1893-an de, Kadiköy, taxa wê Moda û qonaxa Bedrî Pa\$ayê Bedirxanî, li ser resimekê weha xwe\$ û rengîn dixuyin.

Li mala Bedrî Pa\$ayê Bedirxanî, di rojê ji rojên gulana 1893-an de, lez û bez û endîşe heye. Zarokê di rê de ye. Jina Emîn Âlî Bedirxan, Samîha Xanim li ber welidandinê ye. Qonax tîjî meriv e. Roj xwe\$, dinya germ, dan êvar e. Ji axê bîhna gul û kulîlkan difûre. Zerya çik \$in e û mîna neynikekê zelal û aram e. Li esmanan komên spî

yên ewran, bi aramî, xwe dilivînin. Li dûr, du ke\$tiyên dirêj û stûr ên dükelfî zikê ava paqij diqeli\$înin û hêdfî hêdfî, li pey hev, derin. Dûya wan, bi giranî, ber bi esmanan hildiki\$e. Ro di ser ewran re li Kadiköyê dini-hêre û tîrêjên wê li ser eniya pê\$î ya qonaxa Bedrî Pa\$a \$ewq didin.

Qonax, sê qat e û li gora avasaziya osmanî hatiye lêkirin. Du qatên jêrîn, ji herdu aliyan, fireh in. Lê qata jorîn, bi tenê dirêj e. Loma, ne sê qat, lê meriv dikare bibêje ko qonax du qat û nîv e. Qata jorîn ji navenda xênî ber bi jor dibe û estetîkeke taybetî ya avasaziyê dide qonaxê. Li rûyê pê\$în ê qata jorîn pencereyeke dirêj û fireh heye ko xwe\$îya avasaziyê dineqi\$îne. Li ber pencerê jî balkoneke, bi gotina kevn, \$ane\$îneke biçûk heye. Ji wê derî meriv dikare hemû pêlên zerya, yek bi yek, bijmêre. Ji wir ebediyeta ewr û esman, av û zeryayê, mîna tabloyeke resamekî hoste, ba\$, pir ba\$ dixuye. Bana qonaxê, ji herdu milan ve, ber bi jêr, xus dibe û bi qermîtên sor raxistî ye. Ev qermîtên sor pir xwe\$ li rengên xênî û hawirdor hatine. Rengê qonaxê spî ye û hawirdor jî di nav rengên kesk û \$în de ye. Gava rengê sor jî li wan zêde dibe, cumbu\$ a rengan temam dibe û rengên herî xwe\$ ko li ber dilê kurdan pir ezîz in, derdikevin holê; kesk, sor, zer û gewher. Niha di vê danê êvarê de, gava tîrêjên tavê li ser qermîtên banê govend girtine, di eynî wextê de, govenda rengan e jî. Ban, bi kêranên têtûz, bi dîwarên depîn ên qonaxê ve hatine girêdan. Ev kêran, di avasaziya osmanî de, hem pêwistiyê lêkirinê ye, hem jî neq\$ e.

Mîna hemû qonax, qesr û xaniyên li dorali, qonaxa Bedrî Pa\$ a jî xe\$ap e, ji max, qab, cax, kêran, karîte, spartek û stûnên textîna ava bûye. Li eniya pê\$în a qonaxê, ji nav daran, 9 pencere dixuyin, çar li qata binî, çar li qata navîn û yek jî li qata jorîn. Caxên penceran bi hostehî hatine neqi\$andin. Li ber deriyê mezin ê qonaxê derenceyek bi pênc pêlikan heye. Li herdu aliyên derî darên biçûk ber bi jor dibin. Bexçeyekî biçûk û xwe\$ ê qonaxê jî heye. Niha, li bexçê ti\$tê herî girîng ê romana Bîra Qederê, bîra bexçe ye. Hema li kêleka çepê xênî, di bin dareke dirêj de, bîrek heye. Bîrek ko hem ji bo romana Bîra Qederê, hem jî ji bo \$ênîyê malê girîng e.

Herçî aliyê hundir ê malê ye, berî her ti\$tî meriv divê bibêje ko 18 odayên malê hene. Du salon, mutfexeke mezin, deh odayên razanê, kitabxaneyek, odeyeke xebatê, serderiyêke dirêj, dalaneke fireh, du banyo... Lê dîsan jî, digel vê mezinahî û pîrbûna odeyan, xanî tîrê \$ênîyên malê nake. Malbata Bedrî bi xwe ji bîst kesan zêdetir e. Eger meriv mêvanên wan ên ko hertim tîrê jî bihesibîne, hejmar hîn pirtir dibe. Niha, ji

mehekê zêdetir e ko birayê wî Emîn Alî Bedirxan Beg jî, tevî jin û zarokên xwe, hatine û bûne mêvanên wan.

Belê, mêvaniyek ko ji bêgaviyê hatiye pê. Agir û Şewatên Stembolê navdar in. Her roj derek, taxek, aliyekî Stembolê diŞewite. Gulokên agir- ran bi esmanan dikevin, mal wêran dibin, malbat li kuçan dimînin. Her roj tulumbaciyan taxên Stembolê, stîl û depoyên avê li ser milên wan, bi qîreqîr, li kolanên Stembolê dibezin da ko xwe bi agirên kambax bigihînin û vemirînin. Lê heyhat!.. Ne agir vedimire ne jî qîre qîra tulum- baciyan bi kêrî tiŞtekî tê. Mal diŞewitin, tax kaviil dibin, jiyana rojane têk dere... Berî niha bi qasî mehekê, mala Emîn Begê jî ko li aliyê Kadiköyê, Kiziltoprakêbû, Şewitî. Wanjîtêkberûferaqênmalêberhevkinûhatin qonaxa Bedrî PaŞa.

Nivîskarê Bîra Qederê, herwekî ko tu dizanî, kitekit û detay ji bo afirîn û avakirinêgelekgirîngin. Kitekitûdetayênrengûbergehanjiboresamekî, yêndenganjibomusikejanekî, yêneyvûgotinanjibonivîskarekîgirîng in. Belê, hê berî ko ez werim dinê, agirê Stembolê mala me wêran kiribû... Ew agir û bi gotina te, tulumbaciyan Stembolê, mîna kitekit û detayeke jî- na min, tê bîra min jî. Li milekî ew agir û Şewat, li milekî jî qîreqîr û xirecir, rû û rûçik, cil û bergên wan tulumbaciyan... Meriv nizanîbû çî bike, bikene yan bigirî... Li taxa me Kîzîltoprakê jî komeke tulumbaciyan hebû. Qîrîna wan hê jî di guhê min de ye; »Hayyyy!.. Kara babam, hayyy! Yolumuzu ke- seninhalinevayyyy!.. BugelenKîzîltoprakköleleri!.. «Kumêwanxwar, sim- bêlê wan boq, lingên wan xwasî, pazûyê wan Şidayî, ew fedakar, pêxas û berdûŞên Stembolê bûn. Hebûna wan, niŞana jînê bû; li milekî axîn, girîn û qîrîn, li milekî jî ken, henek û zirtîn...

Îro, di vî danê êvarê de, gava roja romantîk a biharê ya Modayê hêdî hêdî wînda dibe, li qata dudiyar a qonaxa Bedrî PaŞa, di odeyeke fireh de, Samîha Xanim di nav êŞeke mezin de ye. Mêr li qata jêr, li salonê rûniŞ- tine, jin jî li jor. Zik lê giran bûye. ÊŞa wê yekcar zêde ye. Nefes lê diçike. Ev çî hal e!..

3 Ev çî hal e!.. Eger weha here, Samîha Xanim wê bimire. Danê êvarê bû êvar, êvar qulipî ser Şevê, Şev ber bi berbangê dihere, lê hê jî zarok nehat dinê. ÊŞên Samîha Xanimê pir zêde bûne. ÊŞ pêl bi pêl tên. Nalenala Samîha Xanimê ye, ji Şerma nikare biqîre jî. Ew bi tenê

kûr-kûr dinale. Rûşen Xanim, diya Bedrî Paşa û Emîn Beg, du jinên Bedrî Paşa û hin jinên din jî li ser Samîha Xanimê ne. Her yek, ji aliyekî ve, dixwaze alîkarî bike. Rûşen Xanima porspî û xwedantecrube dike, nake, nikare serê zarok ji bedena dê derxe.

- Min evçend alîkarî li jinên me kirine, lê tu carî ecêbeke weha nedîtiye, ew dibêje... Li gora vê êşê û vebûna bedenê diviya zarok ji zû ve bihata. Serî dixuye, lê ber bi jêr nabe. Ev çi hal e? Tirs min ew tirs e ko Samîha min here. Çareyek divê, çareyek divê...

Çare çi ye? Mêr, Bedrî Paşa

, Emîn Beg û çend birayên wan ên din, di salona fireh de, li qatê jêr in û li benda xebera xêrê ne. Lawê Emîn Beg, Sureya ko nû ketiye sala xwe ya dehan, heta berî niha bi bîskeke jî, li kêleka bavê xwe, li erdê rûniştibû û li hêviya hatina bira yan jî xwişkê xwe bû. Lê gava çavên wî giran bûbûn, xizmetkareke malê ew biribû jor û xistibû xew.

Emîn Beg wê dîsan bibûya bav. Lawekî wî hebû; Sureya. Diya Sureya zû wefat kiribû. Sureya hê nebûbû du salî, diya wî bi nexweşiya seretanê ketibû û di demeke kurt de wefat kiribû. Du mehên dawîn ên nexweşiya wê Emîn Ali Beg gelekî êşandibû. Diya Sureya ko Emîn Ali Begê jê ewçend hez dikir, li ber çavên hemûyan, bi êş û janeke mezin, vedimirî û dimir. Ne Emîn Ali Begê, ne jî kesekî din, nikaribûn tu tiştî bikin. Di rojên dawiyê de, diya Sureya bi qasî mistekê mabû. Û gava wê wefat kir, Emîn Ali Beg bi rojan li şîna wê rûnişt, bi mehan pê êşiya û di şevên tarî yê zivistana Kadiköyê de, bi dizî, ji bo delaliya xwe giriya. Diya Sureya jineke bedew a çerkez û ji malbateke navdar a arîstokratên osmaniyan bû. Ew, evîna yekemîn a Emîn Ali Begê bû. Wan hê di xortiyê de hevûdu nas kiribûn. Di nav daristan û bexçeyên Moda de, ew pêşî ji dûr ve, bi çavan peyivîbûn, paşê jî dest di destan de. Hingê mirin tu carî nedihat bîra wan. Piştî zewacê lawekî wan ê mîna topa zêr jî çêbûbû. Pêşerojê tiştên nû, xweş û serfiraz waadî wan dikir. Lê di wê dema ko ne mumkin bû ko wan bîr bi mirinê bibirana, mirin hatibû...

Bi dû mirina yara wî ya dil û can re, Emîn Ali Beg dil tunebû ko bizewiciya. Lê lawê mîrê gorbihuştê kurdan Bedirxan, yek ji serokên herî girîng ên kurdan wê çawan mala xwe bê jin bihîşt? Niha lawê wî jî hebû, na, nedibû... Xwişkên wî Melek, Ayşe û Sariye û bi taybetî jî dapîra wan hemûyan Rûşen Xanim ketin qirika wî da ko ew bizewice. Dîsan zewac... bi kê re û çawan? Lê li ser gotin û israren »jinên malê«, ew hêdî hêdî dîsan ket ser riya zewacê. Îcar jî dîsan bi yeke gelekî nas re; Samîha. Samîha ko

li ber destê diya wî mezin bûbû û ji diya wî re cariyetî dikir. Samîha ko mîna çilkeke zêr û dilopeke av bû. Samîha ko dilê wê nerm, heşê wê xurt û wîcdanê wê tam bû.

Her çî tişt û kesê xwe\$ û rind e, ew muqedes e. Ev, yek ji qayideyên min ên jînêbû. Xwe\$ahî, spehîtiûbedewîdivêfelsefajînêbe. Ûxwe\$îûrindîdivê bixwe\$îûrindîbêtezimên... Egerezwehadifikirîmûdijiyam, ez bawerim, tê de tesîra diya min pir bû. Diya min abîda xwe\$î û rindiyê bû ko bi gotînan naye saloxdan. Ew jî mîna dêmariya min a rehetî ko min nedît, çerkez bû. Lê tiştêkî diya min ji dêmariya min zêde bû; diya min bi kurdî jî dizanîbû û limalê bikurdî dipeyivî û ezvêyekê jî bibêjim; kurdiyadiyamin ne kêmi kurdiya metên min û dapîra min bû. Herwekî tu jî dizanî, bedewiya çerkezê bi nav û deng e. Ew hemû bedewî hatibû û li ser rûyê diyamindiçirûsî. Dijînêde, merivrastîgelekrûyandibe. Piraniyawanjî bir dibin, lê hinên wan di bîr û heşê meriv de, her û her, dimînin. Rûyê diya min, yek ji wan rûyan bû ko mîna siya meriv, hertim, bi merivan re bû. Rûyekî gulover, spî, xwe\$ lihevhatî û bihîstiyar...

Lê niha halê Samîhayê ne tu hal e. Jê re çare divê... Rûşen Xanim ji derencên textî û neqîşkirî ko di navbera herdu qatên qonaxê de ne, hêdî hêdî peyayî jêr bûye û niha li salona mezin a qonaxê, li nik »mêran« e. Mêr divê çareyekê bibînin. Çavên mêran bi endîşe û meroq li Rûşen Xanimê dinîhêrin. Gelo çî bû, çima zarok nayê, digel ko evçend wext derbas bû? Rûşen Xanima westiyayî û bêxew napeyive, bi tenê bi çavan li civatê mêze dike û dîsan bi çavan bang li Bedrî Paşa dike. Herdu bi hev re, Rûşen Xanim li pêşî, Bedrî Paşa li pasî, derbasî mitbaxa mezin û fireh a kêlekê dibin. Maseyeke xwarinê ya dirêj û li dorê jî donzde kursiyên rûniştinê, li aliyekî mitbaxê ne. Mase û kursî ji darê gûzan çêbûne û rengê wan, rengê qahwê ye. Rûşen Xanim bi destê Bedrî Paşa digire û bi hev re derin li ser herdu kursiyên li koşa masê rûdinin. Stêrk, ji pencereyên fireh ên mitbaxê, ronahîyeke qels direşînin hundirê mitbaxê.

- Yadê, ev çî hal e, xêr e? Çima zarok weha bi derengî ket? Bedrî Paşa dipirse.

- Kurê min, min heta niha pîrikiya bi dehan zarokên malê kiriye, lê min ecêbeke weha nedîtiye. Ji êvarê de ye ko zarok nayê xwar. Em dikin nakin, nikarin zarok bikişînin. Heke hinekî din weha dewam bike, em ê Samîha reben wînda bikin... Divê doxtorek were û alîkarî bike. Wekî din

çare nîn e. Min nexwest ji Emînê xwe re bibêjim. Heke min jê re bigota, wî ê bigota na. Tu jê re bibêje û wî ji bo doxtor îkna bike. Hûn çî dikin bikin, zû doxtorek bînin.

- Yadê, di vê nivê \$evê de, em ê doxtor ji ko bibînin. Tu dizanî, em ji bajêr gelekî dûr in.

Rû\$en Xanim gotina dawîn, bi dengekî sar û qetî, dibêje;

- Lawê min, ma heke çare hebûya, min doxtor dixwest? Rast e, em ji bajêr gelekî dûr in, lê erebe li ber derî ye, ji seyisê xwe re bibêje, bila ew hespan bîne û bi erebê ve girê bide... Hûn divê xwe bi doxtorekî bigihînin.

4 Me xwe bi doxtor Esad Pa\$a gîhand. Xwedê jê razî be, wî yeka me nekir dudo.

Gava Bedrî Pa\$a û bijî\$ek Esat Pa\$a dikevin hundir, aliyê salonê, Bedrî Pa\$a weha dibêje. Emîn Beg û kesên din jî radibin û xêhatinî li Esad Pa\$a dikin: »Ho\$ geldiniz, buyurun, oturun.« Ew kursiyeye fireh a rûni\$tinê didin Esad Pa\$a. Lê Esad Pa\$a rûnane, destê xwe yê rastê davêje riya xwe ya dirêj û spî, li dora xwe û li Bedrî Pa\$a û Emîn Beg dinihêre û bi ken dibêje,

- Hayir, oturmayayim. Sađolun. Elbette Bedri Pa\$a ve sizleri kiramazdim... Ancak bildiđiniz gibi, ben göz tabîbiyim. Ama elimden geleni yapacađım...

Esad Pa\$a ko bi eslê xwe arnawid e, tevî mal, zarok û neviyên xwe, li Kadiköyê, Modayê rûdine. Pi\$ti ko seyis hesp û erebe hazir kiribû û deriyê erebê vekiribû, Bedrî Pa\$a, birayê xwe yê herî biçûk Murat jî girtibû ba xwe û ew bi hev re çûbûn mala Esad Pa\$a. Esad Pa\$a ne bijî\$ekê zarokan bû ne jî aletên wî yê bijî\$kiya zarokan hebû. Lê wî tikaya Bedrî Pa\$a venegerandibû. Ew bi hev re pê\$î çûbûn nexwe\$xana Haydarpa\$ayê da ko hin alet û firaq werbigirin u bi dû re jî, bi lez, hatibûn malê.

- Hemen i\$e koyulalim... Hastamiz nerede?

Bi van gotinên Esad Pa\$a re, Rû\$en Xanim rê nî\$anî wî dide û ew bi hev re derdikevin qata jor, odeya Samîha Xanimê. Jinên ko li odê ne, xwe didin alî. Textê razanê ko Samîha Xanim li ser e, li ber pencereyekê ye. Li herdu aliyên text du maseyên dirêj ên text hene ko ji herdu aliyan ve xwe bi dîwêr digihînin. Li ser wan jî du çirayên mezin vêketîne. Li ser dîwarê kêlekê lewheyê mezin heye û tê de bi destnivîseke gelekî bedew, bi ere-

bî, Bismîllahî Rehmanî Rehîm hatiye nivisîn. Destnivîs neqî\$kirî ye û diyar e ko ew ji destê xetatekî hoste derketiye... Esad Paşa tê ser Samîha Xanimê û lê dinihêre. Çavên wê girtî ne. Diranên wê yên jorîn li ser lêva wê ya jêrîn in û ew gez kiriye. Rûyê wê yê spî yekcar bûye mîna xwêlî û jê ê\$ û jan dixuye. Bi tenê ji xwîdana ser enî, meriv fahm dike ko Samîha Xanim dijî. Esad Paşa destê xwe dide ser enîya wê. Enî, mîna cemedê, sar e. Esad Paşa, bi destê xwe, bi zehmetî, çavê Semîha Xanimê vedike. Hingê, ji nişkê ve, bedena wê, mîna ko ew ketibe ber zelzeleyekê, pihêt diheze û nalîneke kûr pê dikeve. Pêlên hezînê li pey hev û pir xurt tîn. Esad Paşa, bi carekê, li Rûşen Xanimê û jinan vedigere:

- Çabuk, çok çabuk, sýcak su, bez vesaire getirin, çabuk...

Jin, hema bi lez, jê re du misîn ava germ, satileke ava sar, leganeke mezin, hin pê\$gîr tînin. Ew bi lez destên xwe du\$o û dîsan dere ser Samîha Xanimê.

Feylesofanwehagotiye;rû,ruhûgiyanêbedenêye.Ti\$tekomerivliserrû dibîne, haletê ruhiya bedenê ye. Rû, nî\$ana fikir, hizr, pejn, hîs, gumanên dil û mêjî ye. Tu dikarî van hemûyan li ser rûyekî bibînî û bixwînî. Ma me kurdan jî weha negotiye; li rû binihêre, merivê xwe binase.

Di destê wê sibê de, li ser rûyê diya min Samîha Xanimê jî mirin hebû. Bi tenê mirin. Mirinê hê hingê mohra xwe lê xistibû. Ew ê\$, jan û zehmetiya berbanga wê sibê hem nî\$ana jîneke nû hem jî ya mirinê bû. Di berbanga sibeheke bihara 1893-an de, jîn û mirin ketibûn nav hev. Tu kesî nikarîbû ew ji hevûdu veqetandina. Cezbê mirinê bi ser herkesî de hatibû. Kesî nikarîbû tovên jîyanê tê de bidîta...

Çaxa dunya ronî dibe û tav bi tîrêjên xwe yên pê\$în mizgîna rojeke nû dike, Esad Paşa, Rûşen Xanim, Melek Xanim û du carîye ji derencên qata jor peya dibin. Di hembêza cariyekê de, di nav pê\$gîreke spî de ti\$tek heye. Pê\$gîr di nav xwîna sor de ye. Esad Paşa, Rûşen Xanim û Melek Xanim ber bi salonê, herdu carîye jî ber bi deriyê derve derin.

Gava Esad Paşa û yên pê re dikevin salonê, Bedrî Paşa û Emîn Beg ji kursiyên xwe radibin. Ji kesî deng dernakeve. Bira û biraziyên din hemû çûne, li salonê bi tenê Bedrî Paşa û birayê wî Emîn Beg mane. Yên nû hatî jî li kursiyên kêlekan rûdinin. Hemû westiyayî ne, ji rûyên wan xemgînî dixuye.

- Aci kahveniz var mi? Sabah sabah aci kahve iyi gelir.

Esad Paşa qahwa tahl dixwaze. Di destpêka sibê de, qahwa tahl ba\$ û xwe\$ e, ew dibêje. Xeberên wî hem xwe\$, hem nexwe\$ in. Emîn Beg, destê wî li ser riya wî, bi hizr li Esad Paşa guhdarî dike.

- Samîha Hanimi güç bela kurtardik. Ancak çocuđu kurtaramadik. Hacmi çok büyüktü. Zorla ana karnından çıkardik. Çok zor oldu. Ölü dođdu...

Rûşen Xanim gotina Esad Paşa didomîne. Semîha, Semîha delal û reben, di nav hêlekana mirin û jînê de çend caran çûye û hatiye. Wan bawer nekiribûn ko ew ê xelas bibûya, Şikur ji Xwedê re ko ew xelas bûye. Herçî zarok e, wê hê zarokekî ewçend mezin nedîtibû û zarok kurekî qerqaŞî bû.

Emîn Beg bi tenê li wan guhdarî dike û difikire. Ew çî bibêje û hîs bike? Samîha ji mirinê xelas bûye. Lê lawê wî miriye. Wî navê lêwik jî hazir kiribû. Eger zarok kur bûya, navê wî dê Celadet bûya, na eger ew keç bûya, navê wê dê Meziyet bûya. Lê ew çî bike?.. Mirin û jiyana bi hev re hatibûn.

5 Mirin û jiyana bi hev re hatibûn. Samîha Xanim li jorê, qata diduyan, razaye. Perçeyê beden û jiyana wê, zarokê mirî, li jêr, li kêleka bîrê ye. Cariye zarok, di nav pêşgîr û pêçekekî bi xwîn de, danîne ber devê bîrê da ko wî biŞon û tevî xanimên malê, veŞêrin. Ew li der, bêruh û bêpejn, tenê, li kêleka bîreke sar, dirêj bûye.

Pariyeke zarok, misteke can... Hatina û çûna wî bû yek. Ji qonaxê deng dernakeve. Mala mezin, di nav xewa sibê de, bédeng, li neheqiyên jiyana difikire. Kî dê zarokê mehrûm bibe, wî biŞo û ji xwîna jiyana paqij bike? Kî dê kefenekî spî û biçûk li bedena wî ya biçûk rapêçe? Bêyî hêstirên çavan, kî dê bikaribe li ser wî melayika biçûk, bilorîne û stranên Şînê bibêje? Kî dê wî bi tamamî ji jiyana bi dûr xîne û bixe bin axa re\$ û sar? Kî dixwaze pergî rûyê sar ê mirinê bibe, xwestekên mirinê qebûl bike, stûyê xwe li ber mirinê xwar bike, ji xwe re nebe xweyî û bide ber sistiyê? Kî? Jiyan û zehmetiyên jiyana li aliyekî. Lê ev mirin, mirina ko dora romana Bîra Qederê rapêçaye. Mirina ko berî jiyana hatiye û zarokekî nûbûyî dixwaze.

Mirina ko rêzika dinyayê digêrinê, niha li mala Bedrî Paşa çerx dibe. Rûşen Xanim, Melek Xanim, Bedrî Paşa û Emîn Beg jî çûne odeyên xwe yên razanê. Bi westa Şevê û sawa mirinê, ew dixwazin çavên xwe nerm bikin. Bi tenê çend cêriyên malê li piya ne. Yek li ber serê Samîha Xanimê

rûni\$tiye, yek li jêr têkberên salon û odeyan dide hev, yek jî li mitbaxê avê germ dike, ji bo zarokê li ber devê bîrê.

»Ji bo zarokê li ber devê bîrê«... Hin gotin û peyv hene ko tê de jînek, umrek ve\$artiye. Çaxa meriv li wan hûr dibe, umrekî dirêj, mîna neynikekê, li merivan dinihêre. Heye ko haya te jê tune be, lê di gotina te ya jorîn de umrê min ve\$artiye. Peyva bîrê û bîrên ko di hin gehînekên jîna min de bûnpardarênqederamin, hêwêrojabiharê, liberbîraqonaxamamêmin Bedrî Pa\$a, xwe bi kûrahî bera nav rehên jîna min dan. Jîna min a ecêb, bi awayekî ecêb, bi wan dest pê kir û bi wan xelas bû... Bîra mala Bedrî Pa\$a ko li kêlekê jîn û mirin di nav \$erekî bêeman de bûn, bîreke pir xwe\$ bû. Doraliyê wê bi qasî pênc bihustan, mîna dîwarekî, bi qermîtên sor hatibû lêkirin. Devêwêzêdenefirehbû. Ewnekûrbûjî. Dinavbîrêde, bidîwaran ve, pêbaskênwêhebûn. Merivdikarîbûbiwanpêbaskandaketanavbîrê. Ava wê hinekî \$or û hertim hênik bû. Dara behîvan ko li kêleka bîrê bû, xwe\$iyeye yekta dida bîrê. Gava meh dibû adar û kulîlkên spî yên darê dibî\$kovîn, di bin dara spî de bîr dibû mîna bergehê ji çîroka »Hezar û \$evêkê...«

Cêriya li mitbexê, ko eslê wê îtalî ye, straneke îtalî ya zîz li ser lêvên wê, hêdî hêdî, karê xwe dike. Wê ji qata herî jorîn, ji oda binê banê ko ji bo dirûn û hûnînê ye, cawekî dirêj ê spî aniye. Ev caw wê bibe kirasê mirinê, yanê bibe kefen û bedena biçûk rapêçe. Av li ser argûnê germ dibe. Gelo zarok wê li ko were \$u\$tin? Mal, mala misilmanan e. Adet û ûsil divê ba\$ bi cîh bîn. Lê kî dê bi cîh bîne? Cêrî dê çima serê xwe bi van pirsiyaran biê\$îne. Ji ber bextê rind, Rû\$en Xanim, stûna mala Bedirxaniyan li vir e. Bêguman, ew ê her ti\$î, bi rê xîne...

Cariye dere ser bero\$ a li ser êgir û li avê dinihêre. Na, av hê germ nebûye. Gelo av ne kêmbê? Cariye satila ber argûnê digire û dere derve da ko ji bîrê avê biki\$îne. Dinya êdî ronî bûye. Ji dûr dengê pêlên zeryayê, ji ser darên bexçê jî dengê çivîkan tê. Bayeke sivik hêdî hêdî pelên daran dilivîne. Rojeke nû ya bûyerên însanî dest pê kiriye. Zarokê mirî di nav paç, xawlî û pê\$giran de, li wir, li ser qermîtên ko li dora bîrê hatine raxistin, dirêj bûye. Jiyan çiqas ecêb e!.. Gelo vî mehrûmî, hema bi qasî kêlîkekê be jî, jiyan dît û hîs kir? Gelo rûyê wî çawan bû? Ji ber xwîna bo\$, kesî ne rûyê wî ne jî serçavê wî dîtibû. Niha, pi\$î bîskekê, gava ew vî mehrûmî bi\$on, Rû\$en Xanim ê, îlam, li rûyê wî binihêre.

Lê ew çî ye! Dengê tê. Dengê zarokê tê. Dengê zirav ji zarokê mirî tê guhê cêrî. Ev çî ye!.. Cêrî, li kêleka bîrê, di cîhê xwe de, mat dibe. Na, ne rast e. cêrî, ji xofan, hinekî xwe ji ber bîrê vedikişîne. »Mama mia, mama mia...« Ma ev ne cin bin? Sîhirên cin û periyan li van deveran navdar in. Ev ne listikeke periyan be? Ji dûr ve, ew dîsan, bi dîqet, li pêçeka zarok dînihêre û guhê xwe didiyê. Deng e, deng tê... belê, deng tê... Ew vedicinîqe.

- Signore, signori, signore, signori!..

Cêrî ji nişkekê ve, bi tîrs û qîrîn, direve hundir. Cin in, cin hatine. »Signore, signore!« Cariyên din li mitbaxê, li ser serê wê dicivin. Yek ji wan tasek av tîne û didiyê. Ew diheze û matbûyî li cariyên dora xwe dînihêre. Murat Beg ko li qata jêrîn razayî bû, bi deng û qîrînê radibe û bi heyecan, pîcema lê, tê mitbexê.

- Ne oldu, ne var? Franceska, ne oldu?

Ew bi tîrkî ji cêriyan û cêriya ko diheje dipirse. Lê cêrî nikare bipeyive. Ew bi tenê, bi tiliyan bexçe nîşan dide û dibêje: »Piccola, piccolo..«

Mio piccolo, mio picollo. Cêrî, Rûşen Xanim, Melek Xanim, **6** cariyên din li ser serê zarok in û wî dişon. Hêdî hêdî, bi dîqet. Wan zarok anîne hundir, mitbaxê. Tiştê nebûyîne qewimiye; zarok dijî. Ew di nav xwîne de ye û hê jî ji serê wî xwîn tê. Lê ew dijî. Di pêveçûna jiyana û mirinê de, jiyana bi ser ketiye. Li qonaxa Bedrî Paşa, di roja nû ya biharê de, bêdengiya mirinê, bi carekê, qulipiye ser dengên jiyane. Samîha Xanima ko ji mirinê xelas bûye, niha dibihîse ko lawê wê jî ji mirinê xelas bûye. Bask nîn in ko ew pê bifire. »Yarebî, Şukir, Şukir ji te re. Heke tu nekujî, nakuji«, ew dibêje. Ew nikare ji cîhê xwe bilive û dakeve jêr, lê ji cêrî dixwaze ko ew werin û her gav xeberên lawê wê jê re bibêjin.

Kêf, kêfa Rûşen Xanimê ye, jê re payan nîn e. Di vî umrî de, wê dê ev roj û ev ecêb jî bidîtina! Berî niha bi demeke kurt, ew bi keserkûrî çûbû oda razanê û ketibû nav cîhê xwe yê ko li erdê raxistî bû. Wê dê zarokê mirî bişuşt, kefenê spî lê rapêça, li serê bixwenda û ew bikira nav gorê û axa reş li serê bireşanda. Lê niha zarok hatiye, ji mirinê vegeriya û hatiye. Perda reş a mirinê rabûye. Di roja ronî de, jiyana ronî dest pê kiriye.

Rûşen Xanima ko umrê wê li ser 80 salan e, lê hê jî li ser xwe ye û di tevgerên xwe de xurt e, bi hêdîka, bi xawliyeke spî ya şil, xwîna zarok jê paqij dike. Zarok digirî, qîreqîr dike û xwe dilivîne. Bedena wî, li gora

zarokê nûbûyî, mezin e û bejna wî jî dirêjtir e. Rûşen Xanim rûyê zarok paqij dike. Rû hêdî hêdî derdikeve holê. Porê wî re\$, birûyên wî ge\$, rûyê wî gilover e.

Li vî pozî, li vî difnî fekin, Rûşen Xanim bi ken dibêje. Poz, mîna pozê beranan e. Xwedê star bike. Enî, mîna eniya çiyayê Herekolê ye. Xwedê bihêle, ew tevde li bapîrê xwe rehmetî Bedirxan Beg çûye, tevde kalik e.

Min dapîra xwe Rûşen Xanim, bi gotina te »stûna malbata Bedirxaniyan«, hezarmixabin, nasnekir. Bîrûhafizamerivhetakatekêye. Piştîwêêdîperda nezaniyê ye. Heta katekê, zaroktiya min tê bîra min. Lê, ne dapîra min. Bi dû bûyîna min re ew dîsan vedigere Şamê, nik keçên xwe û li wir jî dere rehmetê. Wê li kêleka mêrê wê Mîr Bedirxan defn dikin... (Jixwe li gora gotinan, gava ez tîm dinê, ew bi mêvanî ji Şamê hatiye Stembolê û demek jî ji bo min li Stembolê maye.)

Tu dizanî, di jîna xerîb de, meriv hene ko çêyîyeke mezin li te kirine û mohra xwe li jîna te xistine. Lê tu wan nas nakî. Tu dikî, nakî, tu nikarî xwe bi wan bigihînî û wan binasî û bi awayekî ji bin çêyîya wan derkevî. Tu bi wan dizanî, li wan difikirî, lê nikarî wan bibînî. Çêyîya wan dibe hesrekeke xedar û bi canê te dikeve. Hesret gav bi gav te, bedena te, can û ruhê te, mêjîûdilêtevedigire. Hesretadîtinadapîraminjî, hesretekewehabû; wê ezvegirtibûm. Dihergavanûyajînaminde, wêhesretêriyaminlibermin rast dikir. Min li gora wê gav davêt. Bav û diya min, mam û metên min bi dirêjî behsa wê û zimanê wê yê Şêrîn dikirin. Li gora wan, tu kes mîna dapîra min xwe\$ û zelal bi zimanê kurdî nepeyiviye. Eger ez pâşê bi xurtî li ser zimanê kurdî hûr bûme û min bi kurdî nivisiye, bawer bike, tê de para hesreta dîtina dapîra min pir e.

Rûşen Xanim zarok ba\$ di\$o, xwe\$ dipêçe, serê wî yê birîndar girê dide û wî bi cariya îtalî re di\$îne cem diya zarok Samîha Xanimê.

- Fransê, lêwik bibe nik diya wî, bila ew \$îr bidiyê. Çavre\$ê min birçî ye, ew dibêje û tevî Melek Xanimê vedigere salonê.

Emîn Beg û birayê wî yê biçûk Murat li salonê rûnîştine. Cixare di destan de, rûyê Emîn Beg dikene. Gava ew Rûşen Xanimê dibîne, radibe ser piyan û ber bi wê dere.

- Yadê, çavê me ronî, lingê te bi xêr hat, Lawik jî xelas bû, ew dibêje.

- Emînê min, tu lêwik bibînî, pariyekî \$ekir e; çavre\$, pozberan, enîvekîrî ye. Ew eynî bavê te rehmetî Bedirxan Beg e.

- Yadê, helbet lawê min ê li bapîrê xwe were. Celadetê min neviyê Mîr Bedirxan e. Ew ê dewsa bapîrê xwe bigire.

- Te got çî?

Rûşen Xanim, bi heyirî, ji Emîn Beg dipirse. Ji ber ko wê tu carî ev nav nebihîstiyê. Navê ko dê hertim di romana Bîra Qederê de derbas bibe, cara yekemîn, hingê bi ziman dibe.

- Celadet, Yadê. Navê neviyê te dê Celadet be. Yanê xurtî û bawerî. Yanê li hember mezinahî û serdestiyê xwe ragirtin... Ji mêj ve bû ko min navê wî danîbû. Ew li welatê xerîbiyê hatiye dinê, lê neviyê Mîr Bedirxan wê bibe tîmsala xurtî û bawerîya bapîrê xwe. Tu bi vê bawer be, Yadê.

- Cedad, Cedet... Ceced... Te got çî, navê wî çî bû?

Rûşen Xanim nikare navê lêwik bi lêv ke. Emîn Beg bi destê Rûşen Xanimê digire û wê dibe li ser kursiyekê dide rûniştin. Ew destê xwe dibe riya xwe, pê dilîze û bi ken dibêje,

- Yadê tu pir westiyayî, hinekî bîhna xwe veke û... Celadet, Yadê, Celadet.

- Cela... na, ez nikarim bibêjim, zimanê min lê nagere. Heyra ez ê jê re bibêjim Ceco. Cecoyê min...

FOTOGRAF2:Bedirxanî;mîrênkurdan, xwedan\$an,lêbindest

1 Ev fotograf di wan salan de ko êdî gotinên »Ceco, Cecoyê min« li ser lêvan in, tê ki\$andin. Sal 1895 e, ji deman payiz e. Li hemû Kadiköyê du fotografkê\$ên hoste hene; Th. Servanis û R. Xendamian. Yê yekemîn cihû, yê duwemîn ermen e. Mîna her ti\$te Kadiköyê, fotografkê\$î jî di destê endamên miletên têkel de ye. Fotograf û fotografkê\$î, hem li Stembol û Kadikoyê hem jî di nav hemû tixûbên dewleta Osmanî de, nav û ti\$tên nû ne. Nav û ti\$tên nû ko pir bala xelkê, lê bi taybetî jî pir bala giregir, dewlemend û pa\$ayên dewleta Osmanî diki\$îne. Berê lewhe û wêne hebûn, niha jî fotograf. Berê wênekê\$ û resam radihi\$tin pênûs û firçan û li ser kaxiz û cawan bi rojan, mehan, dixebitîn da ko resimek, wêneyek bînin pê. Lê niha fotografkê\$, bi alîkariya makîna xwe, di nav kêliyê de, xebateke demeke dirêj tîne pê. Meriv, rû, çav, dev, nihêrîn, awir di nav bîskekê de dire\$in ser kaxizên taybetî yên spî û dibin nemir.

Fotograf nemiriyê dire\$îne ser kaxizan. Fotograf rehetiyê nû, bi riyeke pir erzan, dide merivan. Meriv çî jî bike, çiqas hoste be jî, resim tu carî bi eslê xwe namîne. Hin ti\$t, hin xêz, hin reng yan kê in, yan jî zêde. Lê fotograf, ev îmkana nû, ne welê ye; her ti\$t mîna eslê xwe ye. Fotografkê\$ makîna xwe datîne ser sêpiyê, kêlikê ji çavika makîne, li kesê ko dixwaze bibe nemir dinihêre, dibêje »dîqet« û pê li qumçika makîne dike. Ew kurte-dema ko fotografkê\$ pê li qumçikê dike, êdî kurte-demek e ko tu carî ji bîr nabe; fotograf hatiye ki\$andin, kopiyek ji eslê wê hatiye pê û ya girîng, ew kopiye dê her û her bimîne. Ne wext û herikîna wextê ne jî mêjî û kalbûna mêjî êdî dikare wê kurte-demê bide jîbîrkirin. Kopiya ko eynî mîna eslê xwe ye, dê li ser dîwaran, di nav bêrîkan de, di nav kaxiz, defter û kitêban de bînin parastin. Meriv dê car bi car, dem bi dem, li wan binihêre û kesê li ser fotografê bi bîr bîne. Ew kes êdî ne win-da ye, bêdeng û bêziman be jî, ew her û her heye.

»Fotograf û fotografkê\$î \$ore\$eke yekta ye.« R. Xendamian, fotografkê\$ê yekta yê Kadiköyê li ser qerteke danasînê ya hunera xwe, bi fransizî, weha nivisiye: \$ore\$... Ew, ne neheq e. Hem wî hem jî fotografkê\$ê din ê Kadiköyê Servanis xwendina xwe li Fransê, Parisê kirine. Haya herduyan jî ji guherînên cîhanê, dîtinên nû yên civakî û pê\$ketinên teknîkî heye. Herdu jî ba\$ pê dizanin ko dinya ketiye nav heyameke nû yaguherînênwelêkoheryekbiserêxwe\$ore\$ekemezine.R.Xendamian li Parisê hîn bûye ko fotograf di warê pê\$ketina merivahî û teknîkê de \$ore\$eke mezin e. \$ore\$eke mezin li hember wext, herikîna wextê, dewr û tarîxê... Fotografek ko îro tê ki\$andin, sibê û dusibê jî dimîne. Fotografek ko li vir tê ki\$andin, li her aliyê dinê nemiriya xwe diparêze û didomîne. Ji ber vê yekê ye ko R. Xendamian, li ser eynî qerta danasînê, weha didomîne; »ev \$ore\$a mezin a pê\$ketinê ko sala 1839-an ke\$if bû, niha hatiye nik me Stembol û Kadiköyê. Eger hûn dixwazin, ev \$ore\$a li ser zimanan alîkarî li we û nasên we bike, kerem bikin... fotograf wê we bike nemir...«

Stembolî, bi taybetî jî Kadikoyî hê nû bîr bi nemiriyê û hunera fotografê dibin. Ew yek bi yek, rêz bi rêz derin atolyên Servanis û R. Xendamian û xwe dikin nemir. Ew fotografên xwe nî\$anî hev didin, wan mîna kitêbeke muqedes di pa\$ilên xwe de vedi\$êrin û bi serbilindî, car bi car, li kopya xwe dinihêrin. \$ore\$a nû xwe gîhandiye Stembolê û pêl bi pêl fireh dibe. Meriv bi hêsanî dikare bibêje ko eger di destpêka salên 1890-an de, li hemû Kadiköyê, du kesên ko \$ixulê wan herî ba\$ be hene, ew jî Theodore Servanis û Rafael Xendamian in. Belê, pê\$navê wan Theodore û Rafael e. Lê belê tu kes wan bi pê\$navê wan bi nav nake, ew monsiuer Servanis û Xendamian in. Atolyên wan hertim tijî ne. Pa\$a, zabit, dewlemend, nivîskar, rojnamevan, beg, jin, zarok, pîr û kal hemû tîn, xwe didin hev, li hember makîna re\$ a ecêb rûdinin, li qulika biçûk dinihêrin û ti\$tekî pir nû û xwe\$ li jiyana xwe zêde dikin; fotograf.

Monsiuer Servanis û Xendamian hem hevalên hev in hem jî raqîbên hev. Bala wan pir li ser xwe\$î, zelalî û dewlemendiya fotografan e. Kî di van waran de bi ser keve, ew, bê\$ik dibe hoste û yekta. Li gora gotinan û xwe\$î û mezinahiya atolyê û neq\$ên qertên fotografan, meriv dikare bibêje ko R. Xendamian hîn bêtir biserketî ye. Li pi\$ta qertên herduyan jî hin neq\$ û wêne hene. Li pi\$ta qertên Servanis, stêrkeke \$e\$ko\$e heye. Stêrk li herî jor e. Tîrêjên stêrkê bi xetên xuya ber bi jêr dibin. Tîrêjên ko ji zikê stêrkê derdikevin, her ko dere ji hev vediqetin û navbera wan fireh dibe.

Ji nav tîrêjan nivîsarek bi tîpên erebî derdikeve. Li vir bi tîpên erebî weha hatiye nivîsîn; Fotografhane-i T. Servanis - Kadikoy. Di binê vê nivîsarê de, îcar ji jêr ber bi jor, bi tîpên latînî weha hatiye nivîsîn; Th. Servanis, Photographhe - Cadi- Keuy. Herçî qertên Xendamian in, li piştî wan, berî her tiştî, du zarok dixuyin. Zarok li hember hev in. Umrê wan, mîna Celadet, lawê Emîn Beg, ne zêdeyî du salan e. Yek ji wan tazî, yê din bi pêşgîrekî xwe dipêçe. Li ber zarokê tazî makîneyeke fotografê, li ser sêpiyê, heye. Destên zarok li ser sêpiyê, çavê wî li ser qulika makîneyê ye. Ew haziriya kişandina fotografê dike. Li hember wî jî, zarokê din, bi rûkenî, li kamerayê dinihêre. Kêfa vî zarokê pir li cîh e, wî piştî xwe daye stûneke xwe\$ a kevnar, bi destan herdu milên pêşgîrê girtiye, piyên xwe di ser hev re birine û bi ken li hember dinihêre; sûretê wî dê, niha, li ser kaxizan derkeve, ew ê, di nav kêlîkê de bibe nemir. Ev herdu zarok, bi hev re, wê kurte-dema ko \$ore\$a nû dike nemir, dijîn. Doralîyê zarokan jî bi pel û gulan rapêçayî ye. Li ser serê zarokan jî, bi tîpên erebî yên mezin, Fotografhane-i R. Xendamian - Kadiköy hatiye nivîsîn. Îcar li ber lingên zarokan jî, bi tîpên mezin û neqîşkirî yên latînî û bi fransîzî Photographie, Raphael Khendamian - Cadi-Keuy hatiye nivîsîn.

Ji van neqş û nivîsaran jî ba\$ dixuye ko R. Xendamian hîn bêtir hosteyê karê xwe ye. Motîvên zarokan kêf û rehetiyekê didin, nivîsar xwe\$ xuyane û neqîşkirî ne, doralî ji bîr nebûye û lihevhatî ye. Di ser de jî R. Xendamian fotografên ko re\$ û spî ne, bi pêûsine taybetî xwe\$ reng dike. Pêwendîya R. Xendamian û romana Bîra Qederê li vir dest pê dike, R. Xendamian hem fotografkêşekî hoste ye, hem jî ew dostê malbata Bedirxaniyan e. Ji mêj ve ye ko pêwendîya Bedirxaniyan bi ermenan re xurt e. Bedirxanî ermanan mîna cîran û pismamên xwe dibînin. Li hember ermenan, ew xwediyê germahiyeke bo\$ in. Kadiköy, warê miletên têkel, niha bûye stariya kurdan û ermenan jî. Li wir bi qasî kurdan, ermen jî hene.

Mala R. Xendamian nêzîkê qonaxa mamê Celadet Alî Şamîl Paşa ye. Ew qata yekemîn wekî atolye û herdu qatên din ên xênî jî wekî mal bi kar tîne. Fotografî duwemîn a romana Bîra Qederê ji destê R. Xendamian derketiye. Wî ew kişandîye. Fikra kişandina vê fotografê jî, dîsan, ya wî ye. Mîr Bedirxan ko binemala Bedirxaniyan navê xwe jê digirin, hem li Stembolê, hem jî di nav tixûbên fireh ên dewleta Osmanî de navdar e. Ew bi gotin, jîyan, kirin, serpêhatî û serhildana xwe tê nasîn. Li ser wî çîrok hatine gotin, stran çêbûne, pesn lêbûne. Difn û bîfîla wî, enî û porê

wî, dev û lêvên wî, poz û çengê wî, çav û birûyên wî, bal û bejna wî bûne rêzikên gewher ên dengbêj û çîrokbêjan. Lê belê, ne resim û wêneyek ne jî lewhe û bergehêk jê maye. Kesî bîr nebiriye û lewheyêke wî çênekiriye. Kesî di salên 1850 û 60-an de fotografeke wî nekişandiye. Ew bi tenê bûye lehengekî navdar ê serpêhatî û destanan... Ji herkesî bêtir jî R. Xendamian, ji ber karê xwe, bîr bi vê kêmaniyê dibe û li ber vê kêmaniyê dikeve. Loma, ew car bi car ji law û keçên Mîr Bedirxan re, behsa vê kêmaniyê dike. Loma jî law û keçên Mîr Bedirxan, hema çî bigire her roj, derin nik cîranê xwe R. Xendamian û kêmaniya ko li pey bavê wan maye, bi sûretên xwe dadigirin. Li pey bavê wan tu sûret û wêne neman, lê qet nebe, bila ew bê sûret û wêne nerin...

Fotografa duwemîn a romana Bîra Qederê yek ji wan fotografan e ko hingê, li ba R. Xendamian tê kişandin. Li ser fotografê du kes, jinek û mêrek, hene; Emîn Alî Bedirxan û jina wî Samîha Xanim. Yanê bav û diya Celadet. Di wê kurte-dema ko ev fotograf tê kişandin de, gelo Emîn Beg û Samîha Xanim çî difikirin, çî dijîn, çî hîs dikin, çî dibêjin? Bêguman e ko tu gotin, bi çî awayî dibe bila bibe, nikare wê kurte-demê ji nû ve vejîne. Rû û sûret, bi alîkariya kamera fotografê, ji nû ve, eynî mîna eslê xwe, tê vejandin. Lê ne hîs û jiyana ko mîna lehiyekê diherike... Digel vê hindê, fotografên bêzar û bêziman dikarin alîkarî li taswîr û salixdana hîs û jiyane jî bikin. Di fotografa Emîn Beg û Samîha Xanimê de tiştê ko berî her tiştî bala merivan dikişîne, çavên wan in; du cot çavên reş, mezin, germ ko dikenin. Meriv li ser rûyê wan ken nabîne, rû bi qasî xwe ciddî ne. Lê çavên germ dikenin. Keneke kîbar, ne boq, lê bi pîvan. Meriv dikare ji vê kenê derxe ko hem Emîn Beg hem ji jina wî ziravbi-hîstiyar û diltenik in. Ew bi xwe bawer û tégihîştî ne. Ew ji jiyane hez dikin, lê bîr bi zehmetiyên wê jî dibin.

Di wêne de tiştê duwemîn ko hema bala merivan dikişîne, destên wan in. Herduyan jî destên xwe, bi awayekî serbest, danîne ser çogên xwe. Ew li ser du kursiyan rûniştine. Piştî wan rast, sîng û rûyê wan li pêş e. Emîn Beg serê xwe jî hinekî hildaye. Di destê rastê yê Emîn Beg de tomareke kaxiz heye. Wî herdu destên xwe jî kirine mîna gurmist û ew anîne ser herdu çogên xwe. Samîha Xanimê jî kêr, zêde, bi vî awayî, destên xwe danîne ser çogên xwe. Di destên Samîha Xanimê de cotek lepikên reş hene û di destê wê yê çepê de jî desmaleke spî heye. Meriv dikare bibeje ko tiştê spî yê hemû fotografê, ev destmal e. Ji awayê rûniştin û danîna destan, meriv têdigihê ko Emîn Beg û jina wî hîni fotografkêşanê

nebûne. Bi gotina R. Xendamian, ew hê ba\$ nebûne fotojenîk. Lê belê, ev awayê rûniştinê, di eynî wextê de nî\$an dide ko hurmet û giramî, rêz û rêzdarî, ji bo wan, qayideyên esasî yên jîyanê ne. Li Stembolê, di nav Osmanî û girgirên wan de adet e, gava meriv bixwaze bi hurmet û rêzdarî rûne û vê yekê nî\$an bide, hingê meriv destên xwe, bi ûsil, datîne ser çogên xwe û rûdine. Ji wênê jî ba\$ dixuye, Emîn Begê ko bi terbiya rêz û rêzdarî, qedr û qîmet rabûye, bi hurmet jî dijî.

Cil û bergên herduyan jî re\$ in. Li ser Emîn Beg taximeke kincên re\$ hene. Qumçikên çakêtê wî heta berstû girtî ne. Li berstû qirawatek dixuye. Kincên ko Emîn Beg li xwe kirine, ne ew kinc in ko herkes dikare li xwe bike. Ew buha ne û bi tenê kesên ko hal û wextên wan di cîh de ne û pêwendiya wan û saraya Osmanî heye dikarin li xwe bikin. Çaxa R. Xendamian, fotografkêşê bîrbir, dibêje, »Ji kincan meriv dikare derxe ka ew kes ji kîjan aliyê civata rengîn a Osmanî ye«, ew ne neheq e. Kinc, nî\$ana çîn, kom û gelên civata Osmanî ne. Li ser serê Emîn Beg jî kumekî ko Osmanî jê re dibêjin fes heye. Ev fes jî ba\$ li kincan hatiye û hîn xweştir nî\$an dide ka Emîn Beg kî ye.

Cil û bergên Samîha Xanimê jî, ji serî heta lingan, re\$ in. Fîstanekî dirêj û re\$ ko heta lingan tê, lê ye. Jorê fîstan bi sermaleke dirêj ê re\$ ve hatiye pêçandin. Sermal ji serî heta ber çogan tê û hemû stû, mil û pî vedigire. Di binê sermalê de jî, dîsan re\$, dolbendek heye ko ser û porê Samîha Xanimê ba\$ radipêçe. Lepikên re\$, re\$ahiya wênê tamam dike. Meriv ji re\$ahî û pêçandinê fahm dike ko Samîha Xanim dilpak, hezkira mala xwe, sade û dîndar e. Di nav sermal û dolbendê re, tayeke porê wê yan jî ya cênîkê wê naxuyê. Bi tenê rûyê wê yê gulover, mîna heyveronê, dibiriqe. Çavên wê yên re\$, di bin bijangan re, li hember dinihêrin û bi germahiyeke xwe\$ dikenin. Gumên wê mezin û gulover in. Pozê wê, li gora pozê Bedirxaniyan, pahntir e. Devê wê fireh, lê lêv girtî ne. Lêv, ne lêvên kesê ko pir dipeyive, ne. Samîha Xanim li kêleka mêrê xwe, bi giramî, bêdeng, çavbiken, porgirtî, rûvekirî, rûniştiye. Samîha Xanim, alîgir û piştigira Emîn Beg, dilsoza mala Bedirxaniyan, bi aramî û bawerî, li kamerayê dinihêre.

Herçî Emîn Beg e, ew jî, bi bawerî û çavkenî, li kamerayê dinihêre. Lê di nêrîna wî de ti\$tekî zêde heye; maxrûrî û asalet. Wî serê xwe hinekî ber bi jor kiriye û li makîna fotografê dinihêre. Ew ji jor ve li hember xwe dinihêre. Wî di wê kurte-dema ki\$andina fotografê de jî ji bîr nekiriye ko ew, lawê Mîr Bedirxan e, lawê serokê mîrekiya Cizîra Botan û rêberê we-

latê Kurdistanê ye. Ji nêrîna wî dixuye ko ew xwediyê berpirsiyariyên mezin û zehmet e. Nerîna wî, nerîna serok û rêberan e. Kaxizên di destan de jî nîşan dide ko ew merivê heyama xwe ye, ne paşdemayî, lê pêşketî ye. Ew bîr bi guherînên mezin ên civakî yê cîhanê dibe û bala wî li ser Şoreşên teknîkî ye. Heye ko loma ew di vê fotografa duwemîn a romana Bîra Qederê de dibe pardarê Şoreşa ko R. Xendamian di qertên xwe de behs dike. Di welatê Osmanîyan de zû bi zû meriv rastî kesan nayê ko di destê wan de kaxiz hene. Bi tenê komeke biçûk a civata Osmanî bi karên kaxiz, xwendin û nivisînê rabûne. Ronakbîrî, lebatên çandî, edebî, hunerî û felsefî, bi tenê karê komekê ye. Komek ko di bin tesîra pêşketinên Awrûpayê de maye û bi Awrûpê re di nav pêwendiyê xurt de ye. Kaxizên ko di destê Emîn Begê de ne, nîşan didin ko Emîn Beg jî mensûbê koma bijarte ye.

Rûyê Emîn Beg, li gora rûyê Samîha Xanimê, dirêjtir e. Poz, pozê Mîr Bedirxan e; pozê beranan. Riya wî ko êdî spî dike, xweşiyêke taybetî dide rûyê wî. Rî hem asaleta nerînê temam dike hem jî germahiya çavan dineqîşîne. Lê belê, di fotografê de cîhê hema bala merivan dikişîne, çav in. Meriv pêşî li çavan dinihêre, paşê çavên xwe li ser rû, beden û kincan digêrîne û bi dû re dîsan li çavan vedigere. Çav, navenda fotografê ne. Çav mezin û vekirî ne; ew mîna du libên stûr ên tiriya reş dibiriqin. Li ser çavan ken û germahiyeke însanî dixuye. Lê ne bi tenê evçend, tevî ken û germahiyê, êş û nermahiyeke Şexsî jî dixuye. Çav dipeyivin û saloxdana hîs û jiyana Emîn Beg dîkin. Ew êş û nermahiya Şexsî ko li ser çavan dixuyin, du stûnên jiyana Emîn Beg in. Wî çavên xwe bi wan vekirine û bi wan dijî. Wî çavên xwe li welatekî xerîb, li sirgûnê vekirin. Sal, 1851 bû. Sal, xedar û dijwar bû; bi ser têkçûna serhildana bavê wî Mîr Bedirxan re, bi tenê pênc sal derbas bûbûn. Bi dû têkçûna serhildanê re, bavê wî, dê û dêmariyên wî, mam û metên wî, kek û etên wî, hemû kesên malbata Mîr Bedirxan, zaro û zêç, kal û pîr, ji welatê Cizîra Botanê hatin bidûrxistin. Rûyê wan ber bi welatên nenas û xerîb hate zivirîn. Mîr Bedirxanê ko ji bo heyîn û hebûna welatê xwe serî hildabû ji welatê xwe bûbû. Ew pêşî li Stembolê hatin bicîhkirin, paşê jî Mîr Bedirxan sirgûnê girava Girîtê bû, dan û standina wî bi hemû dinê re hate birîn û vegera wî ya welêt hate qedexekirin. Emîn Beg, lawê mîrê kurdan, çavên xwe, rojek ji rojên zivistanê Zerya Spî ya bi ba û baran, ji welatê bav û kalan pir bi dûr, li girava tenêûbêkes, lidinyayê vekir. Xerîbiyawelatên nenas û hesretawelatê bav û kalan ji roja bûyinê ve mohra xwe li jiyana wî xist. Jiyana wî bi xerîbî û

hesretê hate rapêçandin. Ew ê\$ û nermahiya ko li ser çavan in, meriv dikare bibêje, xerîbî û hesret e.

2 Cecoyê min, kurê min, ew ê\$ û nermahiya ko ji çavên bavê te dixuye, meriv dikare bibêje, xerîbî û hesret e. Tu hê pê nizanî, derdên xerîbî û hesretê dijwar in.

Samîha Xanim lawên xwe Celadet û Kamuran li kêleka xwe dane rûniştin, li pêlên Zerya Marmarayê dinihêre û ji zarokan re behsa bav û kalikê wan dike. Ji salan 1898 e. Celadet ketiye sala pêncan, birayê wî yê biçûk ko du sal bi dû wî re hatiye dinê, nû ketiye sala sisyan. Birayekî wan ê din jî nû hatiye dinê; Hîkmet.

Dinya havîn e, esman çik sayî ye. Hawirdor di nav hêşnahiyeke gelek xwe\$ de ye. Zerya Marmarayê, hêdîka, xwe dilivîne û pêlên xwe yên spî û qels, bi zehmetî, radigihîne qiraxa avê. Li ser ava ko mîna cawekî hewreşimî dixuye, keştî, bot û qayik giran giran digerin. Ji dûr ve keştîyeke dûkeli yê mezin dûyê xwe berdide û avê diqelişîne, dere. Samîha Xanim, tevî lawên xwe û du cêriyan, li Büyükkada, girava havîngeha malbata Bedirxaniyan e.

Li Büyükkadayê, li milê bakur, li ber quntara girê Îsa ko tirk jê re dibêjin Îsa Tepesi, du xaniyên havîngeh ên malbata Bedirxaniyan hene. Herdu xanî jî mîna hev, lê ji hevûdu hinekî dûr in. Ew bi du qatan, ji ber û keviran lêbûne û bi siwaxeke spî hatine siwaxkirin. Xanî fireh in, lê bêguman ew têrî malbata mezin a Bedirxaniyan nakin. Loma jî endamên malbatê bi dorê tên Büyükkadayê. Büyükkada, xweştirîn havîngeha Stembolê, lûlûya Marmarayê, warê duwemîn ê Bedirxaniyan e. Ew bi hêsanî xwe radigihînin Büyükkadayê. Jixwe Kadiköy û Büyükkada ne zêde dûrî hev in. Ji lengergeha Kadiköyê, bi keştîyê, di bîskeke de, meriv xwe digihîne Büyükkadayê. Loma jî endamên malbatê kengê bixwazin, hingê derin Büyükkadayê.

Büyükkada û çend giravên din, mîna yaqûdên zumrudî, gewriya Zerya Marmarayê dineqişînin. Giravên Kinali, Burgaz, Kaşık, Heybeli, Büyükkada, Pide, Tavşan û Sedefê bûne cîhê starê, cîhê bîhnvedan û îstirehetê. Stembola kevnare, Konstantinopolisa cîhana xiristiyanan, navenda tevgera ronakbîrî û çandî ya dewleta Osmanî êdî roj bi roj teng dibe. Ji her aliyên tixûbên bêser û bêber ên Osmanî, ji her millet û gelî, bi hezaran kes tên li Stembolê bi cîh dibin. Stembol, payitextê dewleta Osmanî êdî ji kargerîndeyên dewletê re biçûk tê. Ew xwe davêjin cîhê

havingeh û seyrangehan. Girav, bi av, plaj, çem, rûbar, ger, hê\$inahî, daristan, bax, baxçe, rez, gelî û girên xwe, bûne ko\$eyekî bihu\$te. Bi taybetî jî Büyükada. Büyükada, girava kulîlkan e. Sal donzdeh meh girav bi rengên gul, binev\$, \$îlan, nîlufêr, sosin, nêrgiz, qerenfil, berbiro, gulale û beybûnê dixemile. Rengek winda dibe, yekî nû tê dewse. Büyükada, girava rengên dewlemend e. Girav hemû zerya direngîne. Rûni\$tevanên giravê yên esasî, hema çi bigire hemû, masîvan in. Ew adet û ûsilên hezar salan, ji dem û dewrên Bîzansê, didomînin. Ew ji zeryayê werdigirin û dîsan didinê. Büyükada, girava tarîxî, bi qasî ko havîngeh e, ew parêzgeh e jî. Ew, di nav zerya de, adet û ûsilên kevnare, li hember wext, dewr û dewranê diparêze.

Xaniyê ko Samîha Xanim û lawên wê tê de ne, li kêleka avê, li ser ka\$ekî, ava bûye. Wî pi\$ta xwe daye girê Îsa. Li dora xênî darên spîndar û bî hene. \$ane\$îneke fireh û dirêj a xênî heye. Dora \$ane\$înê bi caxên textîn rapêçaye û ji \$ane\$înê hemû Marmara bi rengê xwe yê yaqûdî li ber lingan e. Li herdu ko\$eyên \$ane\$înê du mêwên stûr ên tîrî hene. Qurnên mêwan fireh in û ta û çiqilên wan, mîna banekê, hemû jorê \$ane\$înê dagirtiye. Mêw mîna holikekê, bi dûzan, taldeyekê dide \$ane\$înê. Çaxa dinya germ û xwe\$ e, \$ênîyên xênî li wir rûdinin. Samîha Xanim û lawên wê Celadet û Kamuran li wir, li ser cilên raxistî rûni\$stine. Dinya çikronî ye, danê sibê hêdî hêdî diqulipe ser danê êvarê. Celadet ko pir zû mezin dibe, niha ketiye heyama xwe ya pirsîyaran. Ew her ti\$tfî merak dike, her ti\$tfî dipirse, dixwaze her ti\$tfî bizanibe.

- Yadê, ka kekê min Sureya li ko ye? Yadê, em çima narin Cizîra Bota? Yadê, em çima li malê bi tirkî napeyivin? Yadê, çima çavên bavê min carina kelgirî dibin? Yadê, ez dikarim hilki\$im ser vê darê û xwe jê bavêjim? Yadê, leglega ko bebî\$ Hîkmet anî, çû ku? Yadê, çima mam û metên min evçend pir in?..

Samîha Xanim jî hêdî hêdî bersîva wî dide. Ne bi tenê Samîha Xanim, lê Emîn Beg, cariyên malê, ap û met jî bersîva pirsên Celadet didin. Pirs pir in, têra hemûyan dikin.

Bêguman pirsên min nayên bîra min. Pi\$tfî demek pir dirêj, bi alîkariya feylesofênalmanî, ezhînbûmkopirsûpîrsiyarlehîyaavazelale. Lehîher-tim, pihêt, diherike. Ava zelal û paqij dibiriqê. Lê gava lehî bi kar were, ew hêjaye. Gavamerivbikaribejiqewet, zelalîûpaqijiyawêdestketîbibe, ew giranbiha ye. Pirs jî, gava bersîv hebin, hêja ne. Gava bersîv hebe, pirs dib-

in lehiya ava zelal û diherike. Ez bawer im ko Yadê bîr bi vê yekê dibir. Me jêçijbipirsiya, wêbiaramîûpirsakînersivamedida. Wêdixwestpirsên me biqulibîne ser lehiya ava zelal.

Ew havîna ko tu niha behs dikî, mîna xewnekê tê bîra min. Sûretên wê havînêlipeymijûdûmanaumrekîdirêjûwestiyayîne. Lêpa\$êYadêjimin re, bi kitekit, gotibû; wê havînê ez derketibûm ser wê çardaxa ko tu behs dikî. Minbigotinaxwekiribû, jiserçardaxêrejîminliMarmarayênihêribû. Ezçiqaqliwirmabûm, minliwirçikiribû? Kesbivêyekênizane. Lêçaxaez daketime jêr, ew bûyera ko hemû malê her qal dikir, diqewime; ez ji jêr hetajordiqeli\$im. Belê, teçewtnebihîst, ezdiqeli\$im. Gavaezxweberajêr didim. Ez rastî ko\$eyekî tûj ê stûna hesinî yê ko qurnê mêwê pê hatiye girêdan, tîm û ji nav \$eqan heta ber sîngê diqeli\$im. Çîroka vê bûyerê ko \$opên wê her û her li ser bedena min diyar bûn, dirêj e. Ez serê te neê\$în-im, lê, li gora gotina Yadê, ez ji mirinê xelas dibim, çend car, çend gavan berbialiyêmirinêjîdavêjim, lêbidûrejêvedigerim. Vegeraminkêfabav ûdiyaminûhemûmalbatêfîne. Lêbîrînenminjîzêdedibin; libîrînen serê min ko ji roja hatina dinê yadîgarî min bûne, birînen berzik, zik û bersîngê jî zêde dibin. Wê havînê, li Büyükadayê, ez ji bêgaviyê dibim hevalê cîh û nivînan. Pirsîyarên min jî hingê hîn pirtir dibin. Pirs li ser pirs, gotin li ser gotin... Yadêya reben... kî dizane wê ji ber pirsên min ên hîç û pûç çi kî\$andiyeûçiqashewldayekowanbiqulibîneserlehiyekexurt, zelalûde-lal...

Celadet û Kamuran li herdu aliyên Samîha Xanimê rûniştine. Kamuran li ber çogê wê ye. Siniyeke fireh a zebe\$ekî sor ê hûrkirî li ber wan e. Samîha Xanim perçeyekî biçûk dide Kamuran, destê xwe yê din di ser porê wî re dibe û gotina xwe didomîne,

- Cecoyê min, çavre\$ê min, ez li ber destê dapîra te û li mala Bedîrxanpa\$azadeyan mezin bûm. Ez wan ba\$ nas dikim. Evîn û hesreta welatê Kurdistanê bûye kozeke agir û ketiye dilê wan. Nemaze evîn û hesreta bavê we... Ew lawê mîrê mezin Bedîrxan Beg e û îro jî mezinê malbata mezin a Bedîrxan Beg e. Jê gelek tiştên xwestin.

Celadet li diya xwe guhdarî dike û zebe\$ê ber xwe dixwe. Ew perçeyekî biçûk dixwe devê xwe û perçeyekî biçûk jî, piştî ko dendikên wî jê derdixe, dide destê Kamuran. Kamuran perçe dixwe nav lepê xwe û ew jî wî dide diya xwe. Samîha Xanim û Celadet dikenin. Samîha Xanim serê Kamuran maç dike û jê re dibêje;

- Eferim kurê min, ji niha ve tu nîşan didî ko tu neviyê Mîr Bedirxan
î. Comerdiya wî bi te re heye. Eferim, Kamoyê min, eferim.
Celadet hinekî din nezîkî diya xwe dibe û dîsan jê dipirse,
- Yadê, çavên min jî, mîna yên Bavo, re\$ in? Çima rîha wî heye û rîha
min tune? Yadê, tu dê ji min re ji kincên bavo bidî dirûn? Kincên Bavo
pir spehî ne...

3 Bavo, kincên te pir spehî ne, gava ez mezin bim, ez ê jî kincên te li
xwe bikim.

Emîn Beg bi gotina lawê xwe Celadet dikene. Wî herçar lawên xwe,
Sureya, Celadet, Kamuran û Hîkmet dane dora xwe û bi hev re li çayx-
ana seyrangeha Modayê rûniştine. Emîn Beg û lawên wî Sureya û
Celadet çay, Kamuran û Hîkmet jî leymonata vedixwin. Murebiya
zarokan Madam Stella jî bi wan re ye. Sal ber bi 1900-an dere. Ji 1900-ê
re hê \$e\$ meh hene. Wext mîna avê diherike. Celadet hinekî din mezin
bûye. Kamuran bi tirkîyeke wisan xwe\$ dipeyive ko mezin diheyirin.
Hîkmet, bi lez û bez, li dora xwe çerx dibe. Herçî Sureya ye, simbêlên wî
êdî re\$ dikin.

Seyrangeha Modayê ko Osmanî jê re dibêjin Moda Çayiri, cîhekî ji
cîhên herî xwe\$ ên Stembolê ye. Moda Çayiri ji qonaxa Bedrî Paşa hinekî
bi dûr, li ser çend giran, bi dar û ber tijî, li peravên Marmarayê, bihu\$teke
bira ye. Ew di navbera Moda Biçûk û Moda Mezin de, lê bêtir nêzîkî
Moda Mezin e. Moda Çayiri, nemaza bihar û havînan, dibe seyrange-
heke yekta. Hingê her der di nav hê\$înahiyeke bêpayan de ye. Gul û
kulîlk bi rengên xwe yên cuda hemû hawirdor dixemilînin. Ji ser daran
dengê bilbil û \$alûran tê. Dengê ava coyên biçûk li dengên çûk û teyran
zêde dibe. Li seyrangehê çend çayxanên havînê hene ko hertim tijî ne. Ji
çayxanan, Marmara mîna xwe\$tirîn bergeha cîhanê dixuye. Rojên
îniyan, çaxa ko xelk ji kar û \$ixulên xwe vala ne, ew pêl bi pêl tên
seyrangehê. Hingê, rojên îniyan, ne î\$ê aqil e ko meriv were seyrangehê.
Lê niha, di vê roja sê\$emiyê de, seyrangeh û çayxane hinekî sakîntir e.
Emîn Beg merivekî bi qayide ye. Wî gelek tişt ji xwe re kirine adet. Ew
divê her roj î\$ligekî paqij li xwe ke, her roj serê sibê bi meqes û mûçikê
simbêl û riya xwe çêke, bi xwarina firavînê re li rojnama Icmal-î Ahval
binihêre, ken û henekên ko dibîse yan jî tên bîrê di defterekê de binivîse,
heftê carekê hin bira û xwişkên xwe yên ko li Stembolê dijîn ziyaret bike,

heftê carekê êvarekê yan jî danekî lawên xwe li dora xwe bicivîne û bi wan re bipeyive, ders û Şîretan bide wan û bi wan re bi kurdî bipeyive...

Hatina seyrangeha Modayê jî yek ji adetan e. Gava dinya bihar yan jî havîn be, her çaxa ko ew tê serdana birayê xwe Bedrî Paşa, ew tê seyrangehê jî û du qedeh çay vedixwe. Îcar wî zarok û murebiya wan Madam Stella jî bi xwe re birin mala Bedrî Paşa, cîhê ko Celadet lê hate dinê. Sebebê çûyînê jî tiştekî pir pîroz bû; birayê wan Mîthed, li Misirê, rojname kurdan a yekemîn Kurdistan derxistibû. Gerçî wan bihîstibûn ko rojnamê dest bi weşanê kiribû, lê wan rojname bi xwe nedîtibû. Rojekê berê, serê sibê, dostekî wan ê malbatê ko bi keştîyê ji Kahîrê, Misirê hatibû, du nusxeyên rojnamê bi xwe re anîbûn û ew dabûn Emîn Begê. Dostê Emîn Beg hatibû Kiziltoprakê, mala wan. Gava Emîn Beg rojname dîtibû, ji kêfan, hêstir ketibûn çavên wî. Mîna ko ji wan re zarokekî nû çêbe, eynî welê, Emîn Beg, bêpayan, kêf kiribû. Wî dostê xwe, ji kêfan, hembêz kiribû, ew dabû rûniştin û di bîskêkê de hemû rojname xwendibû. Ne bi tenê carek jî, du caran. Ew bûbûn xwediyê rojnameyekê. Kurd êdî ketibûn defteran. Navê Kurdistanê bûbû navê rojname birayê wî. Navê welatê kurdan wê êdî li ser lêvan bûya. Xewn û xwestekên wan êdî bi cîh dihatin... Wî jî dostê xwe hal û hewalê birayê xwe yê biçûk Mîthed pirsibû, li ser rewşa rojnamê jê agahî wergirtibû. Wan bi hev re firavîn jî xwaribûn û piştî firavînê wî bang zarokên xwe kiribûn û ew bi hev re, bi faytonekê, ber bi qonaxa Bedrî Paşa, ketibûn rê.

Wê Şevê ew li qonaxê mabûn. Birayên Emîn Beg ên din Alî Şamîl Paşa, Evdirrehman, Zubeyir, Husên, Mistefa, Kamil, Mirat û biraziyê wan, lawê Necîb Paşa Avdurrezak jî hatibûn qonaxê. Ew bi birayê xwe Mîthed serbilind bûn. Belê, Mîthed li ser Şopa bavê wan Mîr Bedirxan bû. Wî kurd kiribûn xwediyê rojnameyeke kurdî û millî. Li ser rûpela yekemîn a rojnamê bi tîpên reş û mezin Kurdistan hatibû nivîsîn. Di binî de jî bi tarîxa Hicrî 1315 hatibû nivîsîn. Li kêlekê jî weha hatibû nivîsîn; »Heçî kaxizek vê rêke, divê rêket Misirê ser navê xweyiyê vê cerîdeyê lawê Bedirxan Paşa Mîqdad Mîthed Begê... Her car du hezar cerîdeya bêpere ez ê rêkim Kurdistanê, de bidin xelkê... pazde roja carekê têt nivîsandin.« Rojnameyê bi »Bîsmîllahîrrehmanîrrehîm« dest bi nivîsê dikir. Di rûpela dawîn de jî, »Li Misrê Metbeet El-Hîlal de tebî- bîye« hatibû nivîsîn. Wan wê Şevê heta destê sibê rojname xwe û serfiraziya birayê xwe Mîthed pîroz kiribûn û li ser halê malbatê û kurdan peyivîbûn. Dotira rojê, piştî

nîvroyê jî, Emîn Beg zarok wergirtibûn û hatibû seyrangeha Modayê.

Bask tune bûn ko Emîn Beg bi wan bifire. Li hemû dinê, merivê herî mesûd û bextiyar niha ew e. Ew seriyekî Şekir dixwe nav qedeha çayê, bi kevçî çayê tev dide, jê qultekê vedixwe û li zarokên xwe dinihêre. Ev çaya diduyan e ko ew vedixwe. Madam Stella alîkarî li Hîkmet dike da ko ew lîmonata xwe vexwe. Rojname Kurdistan-ê, vekirî, li kêleka qedeha Emîn Begê, li ser masê ye. Danê êvara Modayê bi aramî dadikeve. Aso bi sorahiyeke vekirî hatiye neqîşandin. Tîrêjên jar ên tavê li ser ava paqij a Marmarayê dikenin. Ji doraliyên coyên avê, niha, dengê beqan jî tê. Sureya ko bi qelafetê xwe êdî ne kêrî bavê xwe ye, li kêleka bavê xwe rûniştî, li dara mezin û qehîm a çinarê ko ew li binî rûniştine, dinihêre. Dara bedew hêlîna çivîkan e, jê dengên ewçend xweş tên ko meriv pê mest dibe. Celadet, bi heyranî, li çavên bavê xwe dinihêre. Kamuran, pantolên kin li lingan, li ser kursiyê rûniştî, lingên xwe ba dide û lîmonata xwe vedixwe. Emîn Beg çend qultên din ji çaya xwe vedixwe û rojname li ber xwe dixwe destê xwe. Ew carek li rojnamê, carek jî li Celadet û Sureya dinihêre û bi ken dibêje;

- Sureya û Celadetê min, lê guhdarî bikin, binihêrin ka mamê we yê zîrek, bi zimanê xwe yê spehî, çî dinivîse.

Bi gotina xwe jî, ew rûpela duwemîn vedike û bi dengê xwe yê gur dest bi xwendinê dike; »Gelî mîr û axano! Gunehê zarûyên we wê stûyê we be. Ûn jî zarûyên xwe rêkin bidin xwendin. Dewlemendên we bila gunda de mekteba çêkin, riya Xwedê de xêra bikin... Gelî mîr û axa û Kurmancno! Dinya zane kurd camêr in. Lê vê zemanê ha de Şer bi camêrî tenê nabitin... Hekî we guh neda van nesîhetên min, hekî dîsa hûn Şivanî û rênberiyê tenê bikin, zemanek hindik de Kurdistan wê yekcar xira be...«

Xwendin bi vî terhî demekê dewam dike. Ji xwendin û dengê Emîn Begê fahm dibe ko ew kêfxweş e. Serê Sureya ber bi jor, ber bi dara çinarê ye. Celadet, bi dîqet li bavê xwe û xwendina wî dinihêre. Piştî ko Emîn Beg xwendina xwe diqedîne, ew bi ken, yek bi yek, li zarokên xwe dinihêre. Ev zarok heyîna wî, rûmet û pêşeroja wî ne. Ev ê bidin ser Şopa bav û kalan û mirazên bav û kalan bi cîh bînin. Loma jî ew divê bixwînin, perwerde bibin, têbigihên, jîr û zana bin, desthilat û bîrbir bin, welat-evîndar û bîrewer bin. Ew çaya li ber xwe vedixwe û wê diqedîne û paşê jî li Celadet vedigere û dibêje;

- Ceco, kurê min, li min guhdarî bike, ez, bi qewlê mîrê qenc, soz didim te. Eger tu jî mîna mamê xwe Mîthed jîr bî û di rojên bê de mîna

mamê xwe rojnameyeke weha bijarte derxînî û serê me pê bilind bikî, ez ê ji te re ne taximek, lê çend taxim kincên ji yên min jî xweşikîr bikirim.

- Bavo, ez ê derxim, tu dê bibînî, ez ê cerîdeyeke pir spehî derxim.

Belê, rast e, min hingê weha got... Qewl û soz mîna tovan in. Meriv wan di zikê dewr û dewranê de diçîne da ko ew di pêşerojê de hêşîn werin. Lê herwekî ko ji tov re ax, av, tav, germahî û hewa divê, ji qewl û sozan re jî rûmet, xebat, sebat, lêgerîn, xîret û evîn divê. Di ser her tiştî re jî evîn. Evîn reh e. Evîn ruh e. Tov li ser rehan hêşîn tê. Ma heta tov xwe bi rehan bernede nav kûrahiyên axê, ew dikare bibiškove, zîl bide û bejn bavêje?.. Min jî, bi evîna ko ez ji mala xwe, bav û diya xwe hîn bûbûm, soz da bavê xwe ko ez rojnameyeke spehî, mîna rojnama mamê xwe, biweşînim. Ez bûm rojnamevan. Min rojname jî derxist û ne bi tenê yek, dudo. Ez nizanîm ka ew di hêjahiya rojnama mamê min de ne, lê min bi aşq û evîn ew derxistin û yadgarî miletê xwe kirin. Gava umrê min hinekî mezin bû û minêdîbîrbiçerxagerdûnêûqestafelekêbir, bavêminjiminreçendtax-imkincandirûn. Lêbêyîkoewrojnâmêminbibîne... Belê, wîrojnâmê min nedîtin. Gava her hejmareke rojnâmê min derdiketin, min jî mîna bavê xwe hejmarê nû vedikir, rûpel bi hêdîka diqulipandin û ez, bi dengê berz, difikirim û min digot, »Xwezî niha bavo vê hejmarê bidîta.« Mixabin, wî ew nedîtin.

4 Mixabin ko wî ew nedîtin, lawên Mîrê me yê gorbêhîşt niha bûne paşa, wezîr, aqîlmend, zabit, muteserif û ew karê dewletê digerînin. Ew li ser lêvan in, herkes qala wan dike, bi hezaran, sed hezaran kes bi navê wan sond dixwe. Lê gelek heyf ko Mîr Bedirxan ew nedîtin... Ma ez çî bibêjim, xwezî we kalikê xwe bidîta!

Amojna Sitî, bi axîn bîhna xwe berdide û weha dipeyive. Pêwendiya Amojna Sitî û romana Bîra Qederê li ser zimanê romanê ye. Celadet Beg dixwest romana xwe bi kurdî binivîsiya. Romana Bîra Qederê bi kurdî tê nivîsîn. Eger meriv li reh û sebebên vê yekê bigere, meriv divê xwe bi Amojna Sitî bigihîne. Amojna Sitî, dilgira malbata Bedirxaniyan, zarşêrîna zarokan û çîrokbêja meclîsan e. Ew ji dem û dewra Mîr Bedirxan maye. Bav û diya wê li qesra Mîr Bedirxan, mîna seyis û berdestên mîr jiyane. Ew botî û kurdên êzîdî bûne. Bavê Amojna Sitî di serhildana mîr de jî hertim li ba mîr bûye. Gava serhildanê ji aliyê Osmaniyan şikest xwariye û mîr mecbûr bûye ko xwe vekîşîne keleha Erûhê, bav, dê û

Amojna Sitî jî pê re bûne. Umrê Amojna Sitî hingê 7-8 sal bûye. Bi dû serfihildanê re jî sirgûn û koç hatiye. Hemû malbat, tevî herkesî, ji Cizîra Botan hatiye bi dûr xistin. Hingê ew jî, bavê Amojna Sitî Apê Xelef, diya wê Gulfîzer û ew bi xwe, ketine ser riya welatê xerîbiyê. Sala 1846-an, bi hespan û di bin çavdêriya ordiya Osmaniyan de, piştî rêwîtiyeke çend mehan, ew gihîştine bajarê Zerya Reş, Samsûnê. Ji wir jî, ew bi keştiyeke mezin, ji zeryayê, çûne Stembolê, payitextê dewleta Osmanî. Roj û mehên wan ên Stembolê pir dijwar bûne; Mîr Bedirxan, çar jinên wî û sê zarokên wî ji wan tèn veqetandin û ew li koşeke biçûk tèn bicîhkirin, lê yên mayî hemû qor bi qor di nezareta Zaptiyê de hepis dibin. Ro û tav li wan dibe heram, nan û ava wan tê birîn, dinya li wan dibe zîndan. Bi dû zîndana Zaptiyê re, ew dîsan, bi keştiyeke mezin ber bi girava yewnanî Girîtê tèn Şandin. Mîr Bedir Xan, çar jin û sê zarokên wî û malbatê, tevî Apê Xelef û mala wî, li bajarê Xaniyayê tèn bicîhkirin. Lê belê Osmanî malbat perçe dikin û gelek endamên malbatê jî li Stembolê, li aliyê Anatolîyê, Kadiköyê tèn bicîhkirin.

Amojna Sitî heta sala 1862-an jî li Girîtê dijî. Piştî ko bavê wê wefat dike û diya wê jî tevî Mîr Bedirxan dere Şamê, ew jî tevî hin endamên malbata Bedirxaniyan, tê Stembolê û li ba Bedirxaniyan bi cîh dibe. Rojekê li vê malê, rojekê li wê malê, di navbera malên Bedirxanan de, ew porê xwe spî dike. Hemû zarokên malbatê ko li Stembolê tèn dinê, ji ber destê Amojna Sitî derbas dibin. Amojna Sitî kûpa gotinên kurdî ye, gencîneya stran, dîlan, çîrok, çîrçîrok, methelok û mamikên kurdan e. Ew Şahîda tarîxa malbatê û serpêhatiya Mîr Bedirxan e. Ew rû û zimanê adet û ûsilên kurdî ye. Ew dengbêj û çîrokbêj e. Serpêhatiya Mîr Bedirxan, sirgûna wan, salên Xaniyayê, deşt û zozanên welatê kurdan, çemên Dijle û Firatê, çiyayên Cûdî û Herekolê, Şikeftên spehî û xweşbergeh, jiyana eşîrî û koçerî ya welêt... ev hemû bi zimanê Amojna Sitî dibin lehîyeke zelal û diherikin, dibin berfendeyeke spî û hawirdor vedigirin, dibin destaneke bêdawîn û mêjîyê guhdaran dineqîşînin. Ma meriv li welatê xerîbiyê, li Stembolê dikare ji Amojna Sitî çêtir mamostayeke hêja bibîne? Ma kî dikare ji wê çêtir zimanê bav û kalan, kurdiya welêt hînî zarokan bike?

Digel ko Amojna Sitî nêzîkî çil salan li Stembolê, di nav navenda zimanê Osmanî de jiyaye, ew hê jî bi gotineke tirkî nizane. Mîna ko ew ne li dinya îro, lê ya do dijî. Bedena wê li Stembolê, lê bîr û heşê wê li welatê zarokiya wê ye; welatê salên zarokiyê bihuşteke rastîn û nemir e. Ew gorî-

cana Malbata Bedirxaniyan, pîrika zarokên wan e. Zarokên Bedirxanî, ji kijan bav û diyê dibin bila bibin, ew hemû neví û torinên wê ne. Niha jî, di vê roja xwe\$ a payiza 1902-an de, ew li Kiziltoprakê, li mala Emîn Begê, li nik torinên xwe Celadet, Kamuran, Hîkmet, Tewfîk û Safter e. Belê, niha Tewfîk û Safter jî hene. Hejmara lawên Emîn Alî Bedirxan gi-hî\$tiye \$e\$an. Lawê herî biçûk Safter, bi gotina Amojna Sitî, çilkeke zêr e, melayikekî bêbask e, ronahî û çira mala Emîn Beg e.

Tu dizanî, her mirov cîhaneke xweser e. Her mirov, tevî jîn, serpêhatî, tecrube, hîs û pejnên xwe, hêjayî cîhanekê ye. Nasîna mirovekî, ke\$fkirina cîhaneke nû ye. Lê nasîna Amojna Sitî, ke\$fkirina sed cîhanan bû. Di umrê wê yê keserkûr de sed cîhan gîhabûn hev; cîhana bedew a zimanê kurdî, cîhana spehî ya mîrekiya bapîrê min Mîr Bedirxan, cîhana kambax a xerîbiyê...cîhandikarinwehahetaûhetadirêjbin.Mintahmazimanêkur-dî ji gotinên wê wergirt, hest û heyecana stran û çîrokan, hez û evîna welatê Cizîra Botan ji çîrokên wê yên ko \$evên dirêj ên zivistanan têrî nedikirin, wergirt. Amojna Sitî me \$aleyek bû kolimalame û limalên mam û metên min ronahî dire \$and. Diwanrojan de kotuniha qaldikî, min û bi-rayê xwe Kamuran li dibistana taybetî Halîle-i Mahmudiye ko ji mala me hinekî bi dûr li Fenerbahçê bû, dixwend. Dibistan, ya herî ba\$ a hemû Kadiköyê bû. Xaniyê wê nexwe\$ bû, xaniyekî textîn ê sêqat Lê ders ba\$ bûn û mamostayên wir jî bijarte bûn. Bi taybetî jî dersên fransîzî, ziman, tarîx û zanîna welêt ko jê re »Malûmat-i Vataniye« digotin, pir ba\$ bûn. Bavê min pereneme zindandibistanê dakoemliwirbixwînin. Heftêdu caran jî em diçûn aliyê din ê Stembolê, Beyođluyê û li wir, nêzîkî Cade-i Kebir, me ji Signori Giovanni Parovel dersên musikê digirtin. Signori li dibistana îtalî Giuseppe Garibaldi mamoste bû, lê dersên taybetî yên musikê jî li mala xwe dida.

Em hertim bi xwendinê mijûl bûn. Lê belê, gava ko Amojna Sitî dihate malame, êdî min xwendinê dida aliyekî, min xwelî nexwe\$iyê datanî û ez li malê dimam. Mala ko bi stran, çîrok, serpêhatî û gotinên Amojna Sitî diqulipî ser qesra Birca Belek a welatê bav û kalên min...

- Ma ez çi bibêjim, Amojna Sitî çavên xwe li zarokan digerrîne û dibêje, xwezîwekalîkê xwenas bikira. Gotinê rîpesindanawî nakin. Maezrebe-na Xwedê çawan wî bidim nasîn?.. Bejna wî dirêj, la\$ê wî gir bû. Dengê wî gur, gotinên wî xwe\$ bûn. We digot qey, ew \$êr û pilingê çiyayên Sengalê

bû. Çavên wî, mîna çavên teyrê simîr ê çiyayê Sîpanê Xelatê, spehî û dûr-
bîn bûn. Çaxa wî gava xwe davêt, erd li bin lingên wî dihejiya. Çaxa wî
serê xwe ber bi jor dikir û rîha xwe \$eh dikir, stûyê wî dibû mîna stûyê hes-
pê Bozê Rewan ê Memê Alan. Hertim kincên spî yên neqî\$kirî û
hewre\$imî lê bûn. Ew dostê feqîran, dijminê neyaran bû. Ew bi pi\$ta xwe
xurt, bi gotina xwe mêr bû. Çar jinên mahrkirî û \$anzde jî cêriyên wî
hebûn. Ev mam û metên we yên bêhesab hemû ji pi\$ta wî ketine. Wî bi
\$îrê teyrê baz dest bi xwirîniya xwe dikir û bi \$îrê \$êrê dirende pa\$îva xwe
diqedand. Mîna îro tê bîra min, çaxa em ji welêt hatin bi dûrxistin, em bi
qasî salekê li ser riyana man. Hingê li ser wan riyana, ji mîrê me re, sê zarok
çêbûn, Yezdanê Pak sê zarok danê. \$ûrê wî jî, mîna pi\$ta wî, xurt bû. Lê
qewlê wî nerm, wîjdana wî paqij bû. Lo, zarokno lo, çavre\$ên mino lo, ma
ez çi bibêjim, Mîr Bedirxan \$êrê welatê Kurdistanê bû.

Kamuran ko heta hingê bi dîqet li Amojna Sitî guhdarî dike, xwe rana-
gire û gotina wê dibire,

- Amojnê, tu dibêjî »\$êr û piling û teyr.« Ma meriv qet dibin \$êr û pil-
ing û teyr? \$êr heywan e însan, însan e...

Celadet û Amojna Sitî bi gotinên Kamuran pir dikenin. Amojna Sitî û
zarok ne li ser kursiyan, lê li erdê li ser xalîca raxistî ya salona malê rûni\$-
tine. Safter li ser çoga wê ya çepê rûni\$tiye, Tewfik jî li kêleka wê ya rastê.
Celadet, Kamuran û Hîkmet jî li hemberê. Amojna Sitî bang Kamuran
dike. Kamuran, bi çarpiyan, tê ba Amojna Sitî. Amojna Sitî bi destê xwe
yê rastê porê wî mist dide û ji herdu çavên wî radimûse û pa\$ê dibêje,

- Kamoyê min, aqilfahmê min, gotina te ye, lê eger te bapîrê xwe bidî-
ta, te dê hingê \$êr nas bikira. Ew rêberê kurdan, \$êrê welatê Kurdistanê
bû.

5 Teyar Begê Ertû\$î, tevî Emîn Beg, birayê wî Alî \$amil Pa\$a, biraziyê
wî Evdirezaq Beg, serokê e\$îra Hevêrkiyan Samed Axa û lawên
Emîn Beg Sureya û Celadet, ber bi kursiya rûni\$tinê ya kêleka masa
xwarinê dibe û dibêje,

- Mîr Bedirxan rêberê me hemû kurdan, \$êrê welatê Kurdistanê bû.
Hûn lawên wî jî rêber û serekên me ne. Bi sedhezaran meriv, bi gotineke
Mîr Bedirxan, dikaribûn biçûna mirinê. Li jor gotina Rebbil Alemîn, li
jêr jî gotina Mîr Bedirxan bû.

Mala Emîn Begê dîsan \$ên e. Axa, beg, \$êx û giregirên welatê kurdan
hertim tên Stembolê ji bo serdana Bedirxaniyan. Ew, pîraniya caran, de-

rin qonaxên fireh ên Bedrî Paşa, Alî Şamîl Paşa, Osman û Husên Paşa. Lê carina jî, mîna vê êvarê, ew tên mala Emîn Begê. Zarokên Mîr Bedirxan jî welatê Mîr Bedirxan hatine veqetandin û vegera wan qedexa ye, lê dewlemend û desthilatên welêt tên Stembolê nik wan. Bûyerên berî 52 salan wan bi hev re girêdide. Tarîxa wan a hevîrtî dibe pira navbera wan û welêt û xelkê kurd. Mîr Bedirxan jî ji Goristana Kurdî ya Şamê rêberiya wan hemûyan dike.

Eger giregirên kurdan zêde na

yên mala Emîn Begê, ji ber ko mal, li gora malên din, biçûk e. Mal, li Kiziltoprakê, hinekî ji taxê bi dûr e, ew ji bexçeyekî fireh û xaniyekî duqatî tê pê. Her qatek çar ode hene. Odeyên qata jorîn, yê razanê ne; oda Emîn Beg û Samîha Xanimê, oda Sureya, oda Celadet û Kamuran û oda Hikmet, Tewfîk û Safer. Di qata jêrîn de jî saloneke fireh û dirêj ko ji du milan tên pê, odeyeke fireh a xebatê, odeyeke mêvanan û odeyeke mezin a hizmetkarên malê hene. Oda xebatê, odeyeke fireh e û li bexçe dinihêre. Li aliyê bexçe, li ber pencerê maseyeke dirêj û li koşeya rastê ya masê sandûqeke biçûk heye. Li kêleka sandûqê jî pênûsin û du murekebdank, bi dûzan, hatine rêzkirin. Li ber sandûqê jî kitêbek, di nav bergekî çerm de, mîna remzê masa xebatê, hertim bal dikişîne. Kitab, destnivîsa Mem û Zîn a Şairê navdar û milî yê kurdan Ehmedê Xanî ye. Kitab ji kitabxana Mîr Bedirxan a welêt maye. Bedirxanî wê mîna kitabeke miqedes diparêzin. Zarokên Mîr Bedirxan bi vê kitabê dest bi dersên xwe yê zimanê kurdî û hesta Kurdistanê kirine. Hecî Qadirê Koyî, Şairê kurd û perestişkarê Ehmedê Xanî ko li Stembolê, di salên 1860-70-an de, mamostayê Emîn Beg û birayên wî bû, li ser rûpela yekemîn a destnivîsa Mem û Zînê Şîreke dirêj nivisiye. Di Şîre de ew qala mezinahiya Ehmedê Xanî û esera wî Mem û Zînê dike û dibêje; »Eman qedrê bizane em kitêbe / Le dinya êstekî hemtay nemawe / Le eyamî heyatî Şêxî Xanî / Le ser nisxey xet ew nûsirawe...« Ji bilî kitab, pênûs û murekebdankan, li ser masê tu tişt nîn e. Ser masê her gav paqij e. Lê herdu aliyên dîwarên odê heta jor bi kitab, kovar, rojname û kaxizan ve tijî ne. Refên kitêban heta banê ber bi jor bûne. Li aliyê rastê odê, li ber refan nêrdewaneke dirêj heye da ko meriv pê hilkişe û kitabên ko meriv nikare xwe bigihîniye, daxê jêr. Ji pencerê aliyê paşê bexçe dixuye. Ev alî tevî dar in, lê di nav daran de, dareke çinarê bi qurnê xwe yê stûr û qehîm hemû dar xistine bin bandûra xwe. Li ser qurnê dara çinarê, hin rêz, bi çaquyan, ji aliyê zarokan, hatine kolandin. Yek ji rêzan, bi tîpên latînî, weha ye;

Kurdi... Yek jî, bi tûpên erebî, navê Safter e. Lê tûpa dawîn r nehatiye nivîsîn. Bi tenê Safte hatiye kolandin. Hêlekaneke zarokan jî ji çiqilên darê ber bi jêr dibe.

Mitbaxa mala Emîn Begê jî li qata jêr e, lê ew biçûk e, bi tenê meriv dikare tê de xwarinê çêbike. Loma jî aliyekî salonê ji bo xwarinê hatiye veqetandin. Di vê êvara zivistana 1903-an de, malbat û mêvan li wî milê salonê, li ser sifra Şîva êvarê rûdinin. Samîha Xanim, Amojna Sitî, Madam Stella û Şehrîban, berdesta Samîha Xanimê, li mitbaxê bi haziriya xwarinê mijûl in. Mêvan ji Cizîra Botan in, bi xwe re bîhn û tahma welêt anîne. Loma jî vê êvarê xwarinên Cizîra Botanê divên. Ji danê sibê ve ye ko Amojna Sitî li mitbaxê rûniştiye û xwarinan hazir dike. Xwarinên vê êvarê, yên wê ne; sê celeb kutilk, kutilkê mêlakê, yê bi dew û yê kulindê zer. Du celeb xwarinên bi goşt; singûsîr, merga mêlakê. Du celeb savar; savara tûzikê û ya kerengan. Du celeb jî Şîrinahî; birinêşîr û tîlolo.

Masa xwarinê gelekî dirêj e. Rûmaseyeke spî û neqîşkirî li ser e. Mazûvan û mêvan li herdu aliyên masê rûniştine. Tayar Beg li hember û Samed Axa jî li kêleka Emîn Begê rûniştine. Li kêleka Tayar Begê, Alî Samîl Paşa û li kêleka wî jî Sureya rûniştiye. Celadet jî li hember birayê xwe ye. Jin li dora masê nîn in. Amojna Sitî, Madam Stella û Şehrîban xwarinan tînin ser sifrê. Li ser sifrê her tişt bi dûzan û di wexta xwe de ye. Li vê malê qayide gelek girîng in.

Matedibexçêmalamedeti\$tekîjîbîrnekir?..Bîr...bîrakobiqasîçendgavan ji dara qehîm bi dûr bû. Devê birê girtîbû, ava wê miçîqîbû. Ew bîr û doraliyên wê cihê lîstikên me bû. Em li dora bîrê, mîna hevya li dora dinê, dizivirîn. Bi taybetî jî ez. Ez her li dora bîrê dizivirîm û dor dibûm...

Herçî qayide, yanê bi gotina fransîzan prensipe in, ew mîna zeviyê ne. Wexteke wan a çandinê û wexteke wan a kemilandinê heye. Ew pêşî tèn çandin, paşê jî, bi wextê, dikemilin. Kê ew çinara bexçê mala me çandibû? Min kir nekir, ez bi vê yekê negihyam. Lê eger kê jî ew çandibe, berî her tiştî ew dara qaîm, toveke biçûk bû. Bi dû re, bi wextê, ew kemilî. Qayide sitûnên mala me bûn. Bav û diya min, Amojna Sitî, Madam Stella, Şehrîban, ew hemû ji bo çandina qayidan dixebitîn. Em zarok bi roj û \$ev perwerde dibûn. Amojna Sitî, bi bejna xwe ya dirêj û zirav, zimanê kurdî bû. Madam Stella ko bi eslê xwe yewnana Stembolê bû, bi bejna xwe ya kin û bedena xwe ya gulover, zimanê yewnanî, fransîzî û hinekî jî îtalî bû.

Gava wê her serê sibê digot »kalimera« û dîsan bi yewnanî halê me dipirsî û digot »tikanis«, hingê em tê digihîştin koro jê ken û yaperwerdeyî yê dest pê dikir. Şehrîban, Şehrîbana bedew jî zimanê jîn û bedenê bû. Em zimanên cihê, cihêtiya jînê, jîna kurdî, kurdîtiya bîr û hestan, bîr û hestên tarîxî û tarîxa xwe ya keserkûr hîn dibûn... Wext, wexta çandina qayidan bû...

Bi qasî çil salan bi dû wan rojan re, birayê min Kamuran di kovara me Hawar-êdebinavê »Rabûn û Rûniştin« bendekweşand. Bendê wehadest pê dikir; »Kurd gelek bi edeb û terbiye ne. Rabûn û rûniştina wan, danûstandina wan bi rêz û tertîb e. Kurd nazik, giran û bi edeb in. Xwediyê gotina xwe ne; paşgotîniya xelkê nakin; dostê dostê xwe, dijminê neyarê xwe ne. Pir naxivin, gotina xwe bê sebeb dirêj nakin, gava erê dibêjin, erê ye û gava no dibêjin no ye...« Bend bi vî terhî dirêj dibû. Belê, bend, halê kemilî yê tovên qayidan bû.

Ji salonê bîhna xwarinên kurdî difûre. Mase bi xwarinên cihê xemiliye. Ji milekî ve xwarin tê xwarin, ji milekî ve jî sohbeta li ser welêt û halê welêt germ dibe. Celadetê ko ji kutilkan pir hez dike, giran giran, bi kêr û çetelê, kutilkên teyfika xwe dike du perçe û hem wan dixwe hem jî guhê xwe dide xebardanan. Ê ew ji bin çavan ve, bi dîqet, li Samed Axayê ko kutilkan bi destan dixwe, dinihêre. Bav û mamê Celadet, ji peyivînê zêdetir, dipirsin û li mêvanan guhdarî dikin. Kurmamê wî û birayê wî Sureya bi germî dipeyivin û doza welatê Kurdistanê dikin. Kurmamê wî Evdirezak ko bi umir ji Celadet pir û pir mezintir e, bîskeke dirêj, li ser pêwistiya yekitiya eşîrên kurdan û hişyarbûna welatê kurdan dipeyive. Tayar Beg, bi nermî, gotina Evdirezak dibire û berî ko kevçiyê savarê bibe devê xwe, dibêje,

- Gotina te rast e, mîrê min. Lê kar û şîxul bê serî nameşe. Her tişt bi rêber û pêşewan dikeve rê. Eger Mîr Bedirxanê rehmetî nebûya, xelkê û eşîrên kurdan xwe li dora serhildanê nedicivandin. Rewş li welêt aloz e. Li aliyekî zordariya Osmaniyan, li aliyekî jî Şerê navbera kurdan û ermenan û navbera eşîrên kurdan... Welat li hêviya law û neviyên Mîr Bedirxan e. Welat hewcedarê kar û şîxulên we ye.

6 Emîn Alî Bey, Osmanli ülkesi ve İslam dînînin sadik evladi Bedirhan Bey-in deđerli ođlu, Osmanli vatani her zaman sîze çalişma ve hîzmetlerînişe muhtaçtır. Hayirli, uđurlu olsun...

Emîn Beg spasî wezîrê ko weha dipeyive dike, rûyê xwe ber bi textê Sultan Evdilhemîd dizivirîne û du caran xwar dibe û spasiyên xwe berpêşî Sultan Evdilhemîd jî dike. Sultan Evdilhemîd jî bi ken, hêdîka serê xwe xwar dike û silavan li Emîn Beg vedigerîne. Piştî silavên rêz-dariyê, Emîn Beg li wezîr vedigere û radiweste. Wezîr ji zabîte kêleka xwe nîşaneke werdigire û bi rêzdarî, bi aliyê çepê yê sînga Emîn Beg ve dike. Paşê eynî tiştî dubare dike û nîşaneke din jî pê ve dike. Du nîşan, nîşana liyaqatê û nîşana Osmanî li ser redîngota reş, li ser sînga Emîn Beg dibiriqin.

Celadet, bi kêfxweşî, li nik mamên xwe, ji nav mêvanan, li bavê xwe dinihêre. Di vê roja ronî ya payiza 1903-an de, li Saraya Dolmabahçe, salona Muayedê, bavê wî bi merasîmekê, nîşanên dewleta Osmanî ji Sultanê dewletê werdigire. Bavê wî ew jî bi xwe re aniye merasîmê. Bask nîn in ko Celadet pê bifire. Ew li Dolmabahçe, di salona bedew a Muayedê de ye û li bavê xwe û Sultanê dewleta Osmanî dinihêre! Wê şevê qet xew neketibû çavên wî. Di nav lihêfan de, wî mîna Şujiyekê, xwe badabû û bi zehmetî kiribû sibe. Destê sibê jî, berî herkesî, ew rabûbû, dest û rûyê xwe şuştibû, kincên xwe yên nû ko ji bo wê rojê hatibûn dirûtin, li xwe kiribûn û li hêviya bavê xwe mabû. Diya wî û Şehrîbanê jî, xwe\$, porê wî Şeh kiribûn û qirawata papyonê pê ve kiribûn. Herçî bavê wî bû, gava ew li dora saet heyştan ji qata jor peyayî jêr bûbû, redîngoteke dirêj û coteke pantolê reş li serê dibiriqin. Ew jî ji bo merasîmê hazir bû. Merasîm di saet dehan de bû. Piştî xwirîniyê, paytona mamê Celadet, Elîşamî Paşahatibûberderî, ewlêsiwarbûbûnûteví Elîşamî Paşa, Murad Beg, daketibûn lengergehê. Ji wir jî, bi keştîyê, bi hevaltiya teyrên zeryayê, ew derbasî aliyê din ê Xalîçê bûbûn. Li wî alî jî paytona mezin a mamê Celadet, Osman Paşa ko li ber destê Sultan Evdilhemîd dixebitî, li hêviya wan bû. Birayên din ên Emîn Beg ên Serasker Bedrî Paşa, Necîb Paşa, Husên Paşa, Mehemed Elî Beg û kurmamê Celadet, lawê Necîp Paşa Evdilrezak jî li Dolmabahçe li hêviya wan bûn. Gava ew gihîştin Dolmabahçe, Evdilrezak Beg li ber deriyê bexçê Dolmabahçe li benda wan bû. Evdilrezak Beg li Sarayê, mîna wergervan û teşrifatvan, dixebitî û gelekî nêzîkê Sultan Evdilhemîd bû. Celadet heyranî kinc û lixwekirinên wî bû. Wê rojê jî kinceke nû ya frengî û fesekî sor ê nû ahengeke taybetî dabû wî û bejna wî ya dirêj. Simbêlê wî badayî, rûyê wî bi ken bû. Wî ew biribûn hundir.

Li gora gotinan, salona ko ew niha lê bûn, Salona Muayede, ya

Dolmabahçê, salona herî xwe\$ û mezin a hemû Awrûpayê bû. Salon, tîmsala xwe\$î, mezinahî û spehiyê bû. Li erdê xalîçên mezin, fireh û rengîn raxistî bûn. Kêlekên deriyê mezin ên salonê bi mehfûrên rengîn ko ji her aliyên welatê fireh ê Osmanî hatibûn, raxistî bûn. Dîwar û banê salonê bi neqîşên naqaşên herî hoste hatibûn rengandin. Çira û \$am-dankên zêrîn û zîvîn xwe\$ahiya dîwaran temam dikirin. Pencerên salonê fireh û dirêj bûn û bi rengên keskesorê hatibûn xemilandin. Ji hemû salonê bîhneke mîna bîhna gul û emberê difûrî. Niha, Celadet, tevî bav û mamên xwe, li vê salonê bû!

Îro, ji bo Emîn Beg û Bedirxaniyan, rojêke tarîxî ye. Ji mêj ve bû ko zîmanên hesûd û zikre\$ li Stembolê belav dikirin ko Sultan dê malbata Bedirxaniyan ji Stembolê derxe û sirgûnî deverên dûr bike. Wan zîmanan belav dikirin ko Bedirxanî li dijî Sultan di nav dek û dolaban de ne û haziriya serhildanekê dikin û dixwazin axa Kurdistanê ji dewleta Osmanî rizgar bikin. Dewleta Osmanî û rêberên dewletê, malbata Osmanî, kar û \$ixulên dewletê, ji mêj ve, bi awayekî gelek taybetî ko hîç li ba dewleteke din nîn bû, digêrandin. Osmaniyan kar û \$ixulên xwe bi wezîr û pa\$ayên ko ji gelên bindest ên dewleta Osmanî bûn, digêrandin. Loma jî li dora sultanên Osmanî hertim wezîr û pa\$ayên ji milletên din, kurd, ereb, çerkez, laz, yewnan, bulgar, arawit, bo\$nak hebûn. Bêguman van wezîr û pa\$ayan jî kar û \$ixul li gora menfaetên xwe û milletên xwe digêrandin û ji hêzbûna wezîr û pa\$ayên din hez nedikirin. Hertim di navbera wezîr û pa\$ayan de dijîti û berberî hebûn û ji Sultan re hevûdu gilî dikirin. Îro jî ev wezîr û pa\$ayên li dora Sultan Evdilhemîd ji pîrbûn, mezinahî û quweta malbata Bedirxaniyan gelekî ditirsiyan û dixwestin pêwendiya Bedirxaniyan û Bab-i Aliyê xirab bikin. Loma jî wan li dijî Bedirxaniyan gelek ti\$ti ji Sultan re digotin û li der û doran belav dikirin. Sultan bi tenê li wan guhdarî dikir û bêdeng dima. Kesî nizanîbû ka ew çî difikire. Lê li gora mamê Celadet Osman Pa\$a ko li Sarayê dixebitî û gelekî nêzîkê Sultan bû, Sultan Evdilhemîd li gotina wezîr û pa\$ayên doralî guhdarî nedikir. Dîsan li gora Osman Pa\$a, Sultan Evdilhemîd li her derî weha digot; »Kurd û Bedirxanpa\$azade birayên me yên misilman in. Em yên hev in...«

Jiber vê yekê jî, îro rojêke tarîxî bû. Îro Sultan Evdilhemîd, bi vê merasîm û nî\$andanê, hem \$exsî, qedrê Emîn Beg digirt û dilê Bedirxaniyan xwe\$ dikir hem jî nî\$anî herkesî dida ko kurd û Bedirxanî dostên wî ne. Lê di eynî wextê de, wî rê li ecizî û serhildanên navdar ên

Bedirxaniyan digirt.

Celadet, di vê roja tarîxî de, bi kel û co\$, li dora xwe, li Sultan û bavê xwe dinihêre. Sultan li serê salonê, li cîhê bilind, li ser textê xwe, bêdeng, çavên wî li ser merasîmê, rûniştiye. Textê wî yê zêrîn dibiriqe. Li herdu kêlekên text, kevirên lûlû û yaqûd ko bi textê zêrîn hûnandî ne, rengên têkel ên spehî didin têxt. Rûyê Sultan, rûyekî hinekî dirêj û nûranî ye. Rîh û simbêlên wî dibiriqin. Keneke tenik û bi ûsil li ser rûyê wî ye. Ew qet napeyive, bi tenê li merasîmê û li Şênîyên salonê, bi aramî dinihêre. Tevî bavê Celadet bi qasî bîst kesan li kêleka hevûdu di rêzê de û nîşanên xwe werdigirin. Sultan ji textê xwe peya nabe, bi wan re napeyive, xwe nalivîne, - bi tenê serê xwe hêdfika li ba dike û silav dide wan. Hemû karên din ên merasîmê bi destê wezîr û zabitan bi rê dibe. Hema çî bigire hemû wezîr, aqilmend û merivên Sultan bi simbêl û rîh, zabît jî tenê bi simbêl in. Rîha hinan tenik yên hinan jî bitr e. Simbêlê zabîtan jî qît î badayî ye. Li salonê tiştê herî balkêş fesên Osmanî yên sor in. Li wir zeryayek ji fesan hatiye pê, li serê herkesî fesekî sor ê spehî heye. Fesan, mîna helaleyên sor, hemû salon tijî kirine.

Hingê salê min deh bûn. Meraqa min pir, mêjîyê min zarok bû. Di wê salona yekta de min ji kurmamê xwe Evdîlîrizak Beg û ji mamên xwe her dipirsî; ev çî ye, ev çî ye, ev çî ye... Wan jî bi ûsil, mîna her merivê tégihîştî, bersivamindidan;ev,eve.Ev,eve.Ev,eve.Binerînazarokekîdehsalî,min ew hemû tişt, avahiyên stûr, ode û salonên bedew, zêr, zîv, text, sultan, wezîr, paşa, şûr, fes, zimanê tirkî, pêwendiya wan bi min, bavê min, mamên min re di heşê xwe de nivisîn. Lê gava ez mezin bûm û pêrgî dek û dolap, êş û zehmetiyên jînê bûm, careke din ez li xwe vegeyîyam û min ji xwe pirsî; gelo ew çî bû, ew çî bûn?.. Bêguman, bersivên van pirsên min êncaradawînnemînayênberêbûn.Şekilûsûretênkoberêdimêjîyêmin ê zarok de çêbûbûn, bi temamî guherîn û qulipîn ser yên nû. Li milekî din, ew Şekil û sûret, tu carî, bi her awayî, zelal nebûn... Lê belê, pêwendiya me kurdan û dewleta Osmanî (û bi dû re dewleta Tirkîyê) û pêwendiya malbatameBedirxanpaşazadeyanûrêberêndewletaOsmanîherûhermîna navenda jîna min ma. Hem bi başî hem jî bi xirabî. Mîna gelek kurdên din, minjîkir,nekir,nikaribûxwe,bîrûheşêxwe,hîsûpejnênxwejêxelasbikira. Di destpêka salên hezarî de eşîrên tirkan hatibûn û welatê me kurdan vegirtibûn. Ji wê rojê û vir de, em û tirk bi hev re, mîna cîran, dijîyan. Lê cîraniyeke newekhev. Ew hertim xwedî dewlet, em bêdewlet, peregende

û bindest. Lê tevî vê yekê jî, em di nav hev de bûn, bi hev re dijiyan, ji hev dizewicîn, bi tirkî perwerde dibûn. Ez çî bibêjim... Pêwendiya me hem pir ba\$ hem pir xirab bû, hem çê hem neçê bû. Ez çî bibêjim?..

FOTOGRAF3:Galata;piradewrûdewranê,cihê evînûmirinê...

I Pira Galatayê; yek ji navendên romana Bîra Qederê, hem bi çêyî hem bi neçêyî... Meriv ji ko dest pê bike? Fotografa seyemîn a romana Bîra Qederê li ser Pira tarîxî ya Galatayê ya Stembolê ye. Fotografa re\$ û spî di destpêka salên 1900-an de, yanê di dema ko êdî Celadet bîr dibe de, tê ki\$andin. Belê, di wan deman de ko êdî Celadet der û dora xwe dinase û bi serê xwe dikare derbasî aliyê din ê Stembolê bibe...

Fotograf bergeheke xwe\$ a Pira Galatayê nî\$an dide. Hemû pir, doraliyên wê, meriv, hemal, ker, erebe, fayton tê de ne. Fotograf ji ber devê aliyê Galatayê tê ki\$andin. Ev ne bêsebeb e. Jiber ko kesên ko fotografê diki\$înin, li aliyê Galata yê pirê dijîn. Ew wê ji aliyê xwe diki\$înin. Fotograf bi devê pirê yê aliyê Galatayê dest pê dike û hema çî bigire, dev hemû pê\$iya fotografê dadigire. Bi dû re, pir û herdu aliyên wê, her ko diçe, tengtir dibin. Li aliyê din ê Pirê, mizgeft, minareyên wan ên dirêj, qonaxên li ber avê, banên xaniyan û çend ewrên nîvre\$, bi hev re, panoramayeke spehî tînin pê. Hem însan hem jî bergeheke xwe\$ a Stembolê di vê fotografê de dixuye. Yekîtiya însan û bajêr, kes û civatê tê de heye. Hejmara merivan pir e. Pê\$î pênc nobedar û tehsîldarên pirê, pir xwe\$, heta simbêlê xwe, dixuyin. Sisê ji wan li aliyê çepê, yên din li aliyê rastê rawestane û di nav kincên xwe yên çîk î spî de nobedarî dikin. Tehsîldarê ko li ber devê aliyê rastê sekiniye, destê xwe yê rastê vekiriye û heqê derbasbûnê ji merivekî distîne. Yên din jî, çavên wan li ser \$êniyan, rawestî ne. Li kêleka tehsîldarê herî rastê, çend kes, bi kincên re\$ ên spehî, di destên wan de sîwanên re\$, ber bi aliyê Galatayê tên. Du barkê\$, barên giran li ser pi\$ta wan, derin. Du jin, di nav kincên xwe\$ de, li kêleka hev, derin. Du mêr, fes li serê wan, bi dest û piyan dipeyivin û tên. Du ker bi barên bilind û li pey wan jî du hemal tên. Kes û komine biçûk, li herdu aliyên pirê, xwe dane ber caxên pirê û li avê dinihêrin. Li jor, du payton

li pey hev, derin. Dîsan li jor çend kes û çend sîwan dixuyin. Eger meriv bixwaze bihijmêre, li ser Pirê ji sed û pêncêyî zêdetir meriv derin û tèn û radiwestin. Yanê hejmar, li gora pira Galatayê kê m e.

Sebebê vê kêmaniyê ev e; rojê hê nû dest pê kiriye, bajar hê ba\$ \$ên nebûye, kar û \$ixul, hatin û çûyin hê ba\$ germ nebûye. Û baraneke sivik hêdî hêdî dibare. Di fotografê de destpêka lebata jiyanê û hi\$yarbûna bajarê mezî mezin heye. Baran, av, ewr, sîwan, mizgeft û minareyên dirêj aramiyekê dire\$îne ser wênê. Li milê din, tehsîldar, hatin û çûyin, \$ênî, ker, payton jî jîndareyekê didinê. Deng û bêdengî, jîndarî û aramî, bajar û însan... ev hemû perçeyên esasî yên Pira Galatayê ne. Pira Galatayê jixwe bê van nabe. Lê belê, kî dikare van li ser wêneyek û fotografekê bineqi\$îne û diyar bike?

Abdullah Freres, bêguman Abdullah Frères, yanê Evdillahên bira. Di bin fotografa siyemîn a romana Bîra Qederê de navê wan, di nav çarçeweyê neqi\$kirî de, bi tîpên mezin, heye. Ew û fotografxana wan navdar e. Herçend R. Xendamian fotografkê\$ê navdar ê aliyê Kadiköyê ye, ewçend Abdullah Frères jî fotografkê\$ên navdar ên aliyê Galatayê ne. Meriv dikare, bi misogerî, bibêje ko nî\$ana »Abdullah Frères« , nî\$ana hostehî û bedewiya hunera fotografkê\$înê ye. Ne bi tenê li Stembolê, lê herweha li hemû aliyên dewleta Osmanî û li Awrûpayê jî, ew navdar in. Ew, navdartirîn fotografkê\$ên Stembolê ne. Ew fotografkê\$ên Stembolê û yên sultan, wezîr, pa\$î, ronakbîr, nivîskar, lewanten, jinên societê yên bajarê Stembolê ne. Nî\$ana Abdullah Frères ji navê birayê mezin Abdullah \$ukrî Efendî tê. Navê birayê biçûk nayê gotin. Ew bi tenê »bi-rayê Abdullah \$ukrî Efendî« ye û ew herdu bi hev re Abdullah Frères in. Fotografxana wan li Beyoglu, di nav kuçeyê teng a Beyođluyê de ye. Fotografên herî spehî yên Beyođlu û Galatayê ji destê wan derketine û bi makînen wan hatine ki\$andin. Ew fotografkê\$ên Beyođlu û Galatayê ne; fotografkê\$ên herî hoste, herî kal û bi tecrube. Fotografxane, salona rûni\$tinê û studyoya wan hertim tijî meriv in. Li dîwarê salonê çend fotografên Beyođlu û Galatayê ko wan ki\$andine di nav çarçeweyên spehî de daleqandî ne. Di nav çarçeweyê zêrhêlî de jî seneda ko wan ji Sultan Abdulezîz wergirtiye, »îrade-î seniye«, dibiriqe. Bi vê senedê ew bûne »Ressam-i Hazret-î \$ehriyari« û bi kêfxwe\$î, bi serbilindî vê payeyê nî\$anî xelkê didin. Bi dû Sultan Abdilezîz re, gava Evdilhemîd dibe sultan, Abdullah \$ukrî Efendî û birayê wî îcar dibin fotografkê\$ên Hunkar...

Li gora Kadiköyê, li aliyê Galata û Beyođluyê fotografxane û fo-

tografkê\$ hîn zêdetir in; Vucio û Fettel, Mathiu Papazyan, xwediyê »Photo Phebusê« Paul Tarkulyan, Theodor Bilbilidis, Constantin Sofiano, xwediyê »Photo Parnassê« Gregoire Derarsene, Gülmez Fréres û hîn çendîn wênêkê\$ên din... Lê ev hemû hosteyên Galata yê wargehê milletên têkel li aliyekî, Abdullah Fréres li aliyekî. Cîh û hostehiya Abdullah Fréres di ser hemûyan re ye. Bi destê wan Stembol dibe bûkeke nazenîn, Galata û Beyođlu dibe bihu\$teke rengîn, jinên bedew û spehî yê Cade-î Kebîr dibin horiyên bira.

Mîna vê fotografa siyemîn a romana Bîra Qederê, hem yekseriya fotografên wan hem jî kitekitên fotografan lihevhatî ne. Hem hemû fotograf hem jî aliyê wê yê herî biçûk bala merivan diki\$îne. Li ser fotografa pira Galatayê ko gelek caran mîna Cesr-i Cedid, Pira Ecelê yan jî mîna pira Siratê bi nav dibe, meriv kitekitên Pira Galatayê jî ba\$ dibîne; caxên herdu aliyên pirê û neq\$ên wan, çirayên neq\$kirî yê li ser caxan daçiqandî, textên raxistî yê Pirê, bizmarên textan, dûkan û gazînoyên li herdu kêlekên aliyê jor, kinc û pê\$gîrên spî yê nobedaran, kincên cûr bi cûr yê li ser \$ênîyên ko di pirê re derbas dibin, awayê rêçûyina barkê\$an.

Ji fotografê û kitekitên wê ba\$ dixuye ko pir navendeke girîng a jiyana Stembolê ya rengîn û dewlemend e. Ne bi tenê evçend; ew xwediyê tarîxeke taybetî, qedereke balkê\$ e. Û li dora tarîx û qedera wê gelek tarîx û qederen \$exsî jî hatine hûnandin. Gelek evîn li ser textên wê yê jihevketî û riziyayî hatine pê, gelek hêstir li wir barîne, gelek dil hilavêtine. Gelek ruhên \$ikestî ji wir li pêlên avê û ewrên aso nihêrîne. Digel tarîx û qedera Pira Galatayê, ev aliyên wê jî, ji bo romana Bîra Qederê, girîng in. Roman, bêyî pira Galatayê nabe roman. Germahiya bo\$ a evînê, cara pê\$în, li ser pira Galatayê, ruh û bedena Celadet vedigire. Çirûskên hebûn û xwebûnê, ewçend bi xurtî, li wir, li dora wî, bi firê dikevin. Ew mirinê li wir, cara pê\$în, bi rûçikê wê yê saw û xoftijî, dibîne û dijî.

Belê, Galata, pira evînê evîndariyê, xwenasîn û xwebûnê, mirin û ku\$tinê inê ye.

2 Di vî danê êvarê yê payiza 1905-an de, pira Galatayê, Pira evîn û evîndariyê, xwenasîn û xwebûnê, mirin û ku\$tinê, di nav dengên rengîn û heydadaneke \$êrîn de ye. Bi gotina cihûyên Galatayê, eger meriv derziyê bavêje erdê, ew nakeve. Ewçend kelebalix e, ewçend \$ênî heye. Hin derin, hin tên, hin rawestane. Hin diqîrîn, hin dikenin, hin digirîn. Hin bi lez in, hin jî, mîna Evdilrezak Beg, Sureya û Celadet, kêfa vî

danê êvarê, bi kêfxweşî dadiqultînin. Ji her derî deng tê; ji merivan, ji pirê, ji textên pirê, ji erebe û paytonan, ji keştî û qayikên doralî, ji aliyên Galatayê. Bi gotina kurdên Kadiköyê, dê weledê xwe avêtiye. Roj, roja mahŞerê, roja axirzemanê ye. Ziman ketine nav hev, tirkî, kurdî, erebî, romî, îtalî, fransizî, slawî, bulgarî, îngilizî rabûne govendê.

Rojeke din ji rojên bêhesab diqede. Ro, hemû giranî û westa rojê li ser milan, diçe ava. Roja payizê, bi rengên xwe yên cuda û taybetî, hêdî hêdî xatir dixwaze. Bajar û Şêniyên bajêr haziriya êvareke nû dikin. Ji dûr ve, du keştîyên dûkelî, bi mij û dûmanê, xwe berdidin nav zikê zerya Marmarayê, çend keştîyên biçûk ên bayî, xêliyên wan bi ba tijî, li ser avê, hêdî hêdî, xwe dilivînin û derin. Esman çikî sayî ye, bi tenê tîrêjên tavê yên sor, li cîhê ko tav dere ava, rengêkî sor û zer dide gewheriya esman. Li ber lingên pirê jî, masîvan di nav qayikên xwe yên biçûk de, ko bi pêlên avê hêdî hêdî xwe dilivînin, hem li pey masiyan in hem jî masiyên kogirtine, liseragirêkomirê, bigotinawan, »duqulipîninsermasiyênbi-raştî.«

Bîhneke têkel ê boş hemû Pira Galatayê vegirtiye. Bîhna zerya û avê, masî û agir, xwîn û xwîdanê ketiye nav hev. Bîhna lewantên xanimên Galatayê û xwîdana hemalên Stembolê bûne yek, bi hev re dimeşin... Celadet ko êdî bûye donzde salî, ji danên êvarê yên Galatayê pir hez dike. Avaçûna rojê, bi reng, tahm û bihnên xwe, xwe berdide nav ruh û canê wî. Ew dixwaze her danê êvarê li vir be û bi çavan bibîne, bi guhan bibi-hîse, bi dil û ruh hîs bike. Kekê wî Sureya ew hînê »nerîn, bihîstin û hîskirinê« kiriye. Mîna vî danê êvarê, pirî caran jî ew bi hev re tîn Galatayê. Ev deng û Şêniyên têkel, ev reng û bihnên têkel, ev sûret û bergehên têkel kela dilê xort ê Celadet hildide, kêf û coşeke taybetî didiyê. Gotinên straneke barkêşekî, qîrîna zarokekî, dengê xêliya keştîyekê, bîhna masiyê biraştî, wîcewîça teyrekî avê, kincê neqşkirî yê xanimêkê, simbêlê badayî yê tehsîldarekî, fesê sor ê begzadeyekî... ev hemû dibin rengên jiyana wî ya ciwan. Yan jî meriv dikare weha bibêje; ev hemû ruh û jiyana wî ya ciwan dineqîşînin.

Vî danê êvara payiza sedsala nû, Celadet tevî kurmamê xwe Evdilrezak û kekê xwe Sureya, li ser Pira Galatayê, li ber caxên pirê sekiniye û deng û bîhnan werdigire. Kekê wî Sureya ko ji niha ve, di vê xortiya xwe de, bûye xwediyê rû û zikekî gulover, li nêzîkê Pira Galatayê, li dibistana herî navdar a dewleta Osmanî Mekteb-i Sultani dixwîne. Jiber nêzîkahiya dibistanê, gava Celadet ji Kadiköyê dadikeve vî aliyê Stembolê, ew tê

dibistanê û ji wir, herdu bira, bi hev re tîn ser Pira Galatayê. Îro kurmamê wan Evdilrezak, »mutercîm û teşîfatçiyê« Sultan Evdilhemîd, ko ji wan pir mezintir e, bi wan re ye. Wî xwestiye herdu birayan bibîne. Wî nivîsareke direj li ser tarîxa kurdan û tarîxa Bedirxaniyan nivisiye û dil dike nivîsara dirêj nîşanî Sureya ko ji nivîsînê hez dike, bide. Ew ê bi hev re, bi keşîyê derbasî aliyê Kadiköyê bibin û Evdilrezak Beg ê îşev bibê mêvanê wan. Lê berî çûyinê, pêşî Galata divê, bêtî Galatayê divê roja Stembolê neqede!.. hersê kurmam, hersê Bedirxanî, sê metelikên xwe dane tehsîldaran, derbasî ser pirê bûne û niha li doralî temaşe dikin.

- Galata, pira dewr û dewranê ye, Evdilrezak Beg, bi tiliya xwe, li aliyê din ê pirê, paytoneke Şikestî nîşan dide û ji kurmamên xwe re dibêje. Tiştên ko li ser vê pirê qewimîne, ne \$ixulê hesab û gotinê ne. Tekerên gelek paytonan, çîpên gelek ker û bergîran, lingên gelek beg û xaniman, stûyê gelek hemal û barkêşan li vir \$ikiyane. Bizmarên textên raxistî jê derdikevin, text radibin û her cara ko pir ji bo çûyin û hatina keşîyan, bi \$evan, vedibe, hemû dûzana wê xirab dibe. Sîwanek û du bastonên min bi xwe li ser vê pirê \$ikiyane. Lê eger ew ne\$ikiyabûna, niha yan lingê min yan jî stûyê min \$ikestî bû.

Taximekî kincê nû yê re\$ li ser Evdilrezak Beg e. Simbêlê wî badayî, porê wî \$ehkirî ye. Îro wî fes nedaye serê xwe. Bejna wî dirêj, bedena wî lihevhatî ye. Tevî ko umrê wî ji Sureya gelekî mezintir e, ew ji wî ciwantir dixuye. Celadet hem ji kekê xwe hem ji kurmamê xwe hez dike. Ew xwe bi wan re pir kêfxwe\$ û serfiraz hîs dike. Ji wan tiştên nû hîn dibe, jiyane dinase, bîr bi qîmeta zanîn û perwerdeyiyê dibe. Celadet, di navbera herduyan de, destên wî li ser caxan, bi kêfxwe\$î li avaçûna tava sor û tîrêjên wê yên bêçare û jar dinihêre.

Gotina te rast e; min ji wan hez dikir. Gotina te aliyekî rastiya min e; kekê min Sureya û kurmamê min Evdilrezak ko ji bo min mamekî yekta bû, ji wankesên jibominbijartebûn, kominjiwanhezdkirin. Ewhemhevalên min, hemmamostayên min bûn. Ez ji wan hemhînkêfûhenekê hemîlim û zanîne bûm. Bi xêra wan dîqet û haydariya zaneyan, jîrî û zîrekiya \$erwanan, nermahî û henûniya delaliyan, serhildan û berxwedana bîreweran, daxwaz û xwesteka xortan, girîn û nalîna belengazan, tahm û bîhna deman ketin jîna min. Rê li ber min vebûn, deriyên dilê min ji bo rengên aso û keskesorê vebûn. Pêlên evîne bi ser min de hatin, ez bi ser pêlên windabûn û mirinê de çûm. \$er û pevçûn, berberî û dijîtî, derketî û xerîbî,

zîzîûmelûlî, stranû\$îîr, avûbîr, êvarû\$evbûnparajînamîn. Ewbûnqed-
era min. Û li ser riya qedera min, kekê min û kurmamê min her bi min re
bûm. Carina ew bi xwe, carina siya wan. Gotina te rast e; min ji wan hez
dikir...

Di nav dengan de dengekî, ji nêz ve, tê guhê wan,

- Pis Kürd, alçak...

Ew hersê, bi carekê, serê xwe dizivirînin û li pa\$ xwe dinihêrin. Li pa\$
wan, li ser pirê, hema çend gav bi dûrî wan, barkê\$ekî simbêlqît, bar li
pi\$te, ketiye erdê, lingê wî yê çepê heta ber çogê ketiye navbera du textên
pirê. Ew dike, nake, nikare lingê xwe jê derxe. Barê pi\$ta wî li erdê belav
bûye. Çend kîsên kaxizî ketine erdê, sêv, porteçal û sewzên tê de jê pê-
ngizîne û belav bûne. Ew li milekî dixwaze linge xwe rizgar bike li milekî jî
dixwaze xwe bi meywe û sewzên belavbûyî bigihîne û wan berhev bike.
Ew bi dengekî bilind, bi kurdî, dinale. Merivekî rîtenik, bejndirêj û
kincxwe\$ li ser wî sekiniye, diqîre ser wî û bi bastonê destê xwe zextan
didiyê. Keçîkek bejndirêj ko di umrê Celadet de ye, bi tirs û xof, li kêle-
ka mêrik rawestayê û dixwaze alîkariya barkê\$ bike. \$ênî hêdî hêdî li ser
wan kom dibin. Merivê rîtenik diqîre û dide xeberan.

Evdilrezak Beg û Sureya hema xwe bi barkê\$ digihînin. Evdilrezak Beg,
bi leza birûskê, destê xwe yê rastê hildide û destê xwe yê vekirî, bi hemû
quweta xwe li ser rûyê merivê rîtenik dixîne.

- Pis ve alçak sensin, utanmaz adam!..

Kes fahm nake ka çi bû. Merivê rîtenik, bi lez û quweta gurmista
Evdilrezak Beg, dikeve erdê û li ser barkê\$ gêr dibe. Keçîk jî diqîre, dibe
»baba, baba«ya wê û ew xwe davêje ser mêrik. Celadet bi tesîra bûyerê di-
heje. Dilê wî bi barkê\$, merivê rîtenik û keçîkê di\$ewite. Xelk li dora wan
dicivin, ji çavên kurmamê wî agir diçirûsin. Ew bi hêdîka destê xwe davê-
jepi\$takeçîkê û wêradike. Çavên wê bala Celadet diki\$înin; cotekeçavên
badem bi \$ewqeke bo\$ dibiriqin. Sureya û hinên din jî merivê rîtenik
radikin û barkê\$ ji wê rew\$ a neçar rizgar dikin.

- Men\$eyînden dolayi, bir insana nasıl hakaret edebilîrsînz?
Utanmıyor musunuz?

Hêrsa Evdilrezak Beg daneketiye. Merivê rîtenik xwe dide hev, pê\$î li
Evdilrezak Beg, Sureya û Celadet dinihêre pa\$ê jî li dora xwe. Ew keçîka
kêlekê ber bi xwe diki\$îne û porê wê mist dide.

- Özüür dilerîm, Abdulrezzak Bey, sînrîlîlik halîmle, haddîm olmadan

telafuz ettim.

Mêrik ji Evdilrezak Beg dixwaze ko ew lê bibore, bi demargirî wî hin tiştên tew\$ gotine. Ew Evdilrezak Beg û Sureya nas dike. Ew jî li aliyê Kadiköyê dijî û cîranê mamê wan Murat Beg e. Navê wî Ali Siûd e, keçika li kêlekê, keça wî Canan e. Canan, bi çavên xwe, bi beden û endama xwe, bi evîn, jiyana û serpêhatiya xwe ya balkê\$, li vir, li ser pira Galatayê dikeve nav rûpelên Bîra Qederê. Awirên wî li ser çavên keçikê, jiber tesîra bûyerê, bêdeng, Celadet li dora xwe dinihêre.

Awirên wî li ser çavên zabit, ji ber tesîra bûyerê, bêdeng, Celadet li **3** dora xwe dinihêre. Çend zabî û gelek esker vî danê êvarê yê xwe\$ û aram ê 1906-an, hatine mala Emîn Âlî Bedirxan. Piraniya wan li bexçê û dora malê ne, du zabî û du seresker jî hatine hundir û bi rêzdarî, li salonê, bi Emîn Âlî Beg re dipeyivin. Celadet û Kamuran jî li nik bavê xwe ne. Jin li aliyê mitbaxê ne. Emîn Âlî Begê ko ji mêj ve bû, li benda vê rojê bû, bi aramî, li zabîte ko pê re dipeyive, guhdarî dike.

Belê, ew roj hatibû, roja ko di jiyana Bedirxaniyan û Celadet de rûpeleke nû ye û rûpelên romana Bîra Qederê ber bi cîh, war û diyarên nediyar dibin. Çare nîn bû; ew roj dê bibûya perçeyekî qedera Celadet û rûpelên Bîra Qederê... Zabîte li pêşiyê rawestiyayî ji Emîn Âlî Beg re sebeba hatina xwe îzeh dike. Di destê wî de jî kaxizeke zer û dirêj heye ko li serê biryara Sadrazam a sebeba hatina eskeran hatiye nivisîn. Zabîte bi rêzdarî biryarê dide Emîn Âlî Beg. Emîn Âlî Beg, tiliya mezin a destê çepê li ser simbêlê wî yê Şehkirî, li biryarê dinihêre. Di binê biryarê de mohra nas a Sadrazam heye. Kêliyeke dirêj, ew li kaxizê dinihêre û difikire, pa\$ê ew li Celadet û Kamuran ko hema li kêleka wî ne, dinihêre, bêyî ko tiştêkî bibêje yan jî bide diyarkirin...

Heke te îzin hebe, bihêle, ez bi xwe behsa wê rojê bikim. Min ew roj dît, lê te bihîstîye û li serê xwendîye. Dîtin û xeyalkirin ne mîna hev in. Bihêle, çavên ko ew roj dîtine, bila bi zimanê bûyerê (ne bi zimanê romanekê) behsawêrojêbikin...Fermanamerabûbû.Roj,rojafermanê,fermaname kurdan û Bedirxaniyan bû. Riyên welatên dûr û nenas, dîsan, li ber me ve-bûbûn, dîsan me dê xatir bixwesta û berê xwe bida welatên xerîbiyê. Hingê, wê rojê, salê min sêzde, yê Kamo yandzde bûn û diya min, piştî Hîkmet, Tevfîk, Safter û Meziyetê, zarokekî nû dipa.

Hingê,diwanrojande,êdîhayaminjihertiştîhebûûbejnûbalamindi

cîh de bû.

Ew roj, tevî her kitkitê, tê bîra min. Her tişt bi mirina serekê belediyê, bi gotina hingê, Şehremîniyê Stembolê Ridwan Paşa dest pê kiribû. Danekî êvarê, li aliyê me yê Stembolê, Kadiköyê, Ridwan Paşa ji aliyê çar kurdan, bi demançê, hatibû kuştin. Kurd, kurdên me bûn. Hatin û çûyina wan a malên me, bi taybetî mala mamê min Alî Şamîl Paşa hebû. Alî Şamîl Paşa, bi dû kuştina Ridwan Paşa re, li wan kurdan xwedî derketibû. Ridwan Paşa... Ridwan Paşa-yê ko bû sebeba fermana me, mîna gelek kargerên dewleta Osmanî ko ji miletên din dihatin, dijminahî li me Bedirxaniyan dikir. Sadrazamhingîarnawidbû. Ewjigiranî, tesîrûnifûza Bedirxaniyana li ser dewletê û Siltan Evdilhemîd ditirsîyan û li pey dek û dolaban bûn. Hemû Bedirxanî, lêberî hemû yan jî kurmamê min Evdilrezak û mamê min Alî Şamîl Paşa stiriye çavên wan bûn. Evdilrezak Beg, bi gotina hingî, »Mabeyn mütercimî ve Şûra-yi Devlet Azasi« bû. Alî Şamîl Paşa jî kumandarê qîşla eskerî ya Selîmiyê, Üsküdarê û cîgirê »Hazretî Şehriyari« bû. Yanê li Stembolê gotinawan ferman, kirinawan qanûn bû. Ango ew li ber wezîr, paşa û kargerên mezin ên dewleta Osmanî kosp bûn.

Herkesî bidijîtiyê dijminahiya Evdilrezak Beg û Ridwan Paşa dizanibû. Lê gava Evdilrezak Beg konaxa xwe ya şîli-yê ava kir, dijîtiya wan hîn kûrtir bibû. Evdilrezak Beg dixwest rêhet a bermalawîyan û were. Ridwan Paşa »Şehremîni« bû, riya ko Evdilrezak Beg dixwest, nedida çêkirin... Çîrokeke evçend basîd bi vî awayî dest pê kir û dirêj bû. Teşqe, qîreqîr, Şer û pevçûn li pey hev hatin û di dawiyê de jî, gava Ridwan Paşa û kurê wî Reşad, danekî êvarê, ji trêna Göztepeyê peya bûn, Ridwan Paşa bi heyşt guleyan kete erdê, ser axa rehmetê. Ew heyşt guleyên ko li canê Ridwan Paşa ketin, bûn sebebên fermana me jî. Wan heyşt beîkan fersendeke welêddestê Sadrazam û neyarê dinên kurdan ko êdî tukesî nikaribûnê li dek û dolabên wan bigirta. Êdî rê vebûbû; ew ê bi ser ketina, em ê jî ber bisirgûniyê biçûna... Siltan Evdilhemîdê konîşandabûn bavê min, mamû kurmamên min parastibûn û gotibû ko kurd û tirk bira ne, mohra xwe li bin biryara sirgûna me xist. Ne bi tenê Evdilrezak Beg, Alî Şamîl Paşa û kesên ko Ridwan Paşa kuştibûn, dê biçûna sirgûnê, em hemû, belê em hemû Bedirxanî dê biçûna. Ne bi tenê Bedirxanpaşazade, lê çî kurdê ko bi awayekî pêwendiya wî û wê bi me re hebû, dê biçûna sirgûnê. Ne bi tenê ew jî, cîran, heval û dostên Bedirxanpaşazadeyan jî dê biçûna. Kerwana sirgûnê pir dirêj bû. Em Bedirxanpaşazade bi qasî sedûsest kesî û kurdên ko bi me re têkiliyên wan hebûn, bi qasî sê hezar kesî, belê, sêhezar kesî,

diketin ser riya welatên dûr. Em ji welatekî xerîbiyê ko lê hatibûn bicîhkirin, dîsan, diçûn welatekî dinê xerîbiyê. Bigotinabavêmin, » dewra felekê li ser me kîn bû«, em lawên welatê xerîbiyê bûn, xerîbî qedera me bû.

Eger em dîsan werin ser wê rojê, zabitên wezîrîyê xerîbiyê; wan biryara fermanê ko bavê min bihîstibû, ji bavê min re gotin. Em ê heta sibê hazir bûna, wanê jî liberderiyê bexçên nobet bigirtana û berbangasibê, em ê di bin çavên riya wan de biçûna Galatayê. Belê, riya welatê nû yê xerîbiyê ji Galatayê dest pê dikir; ew herdu keştiyên ko dê me bibirana sirgûnê, keştiya » Mekke « û » Şewketî Derya « liwir, libendamebûn. Şewketî Derya, keştiyeke navdar bû, li Stembolê herkesî navê wê bihîstibû. Ew keştiyeke kevnare ya sirgûnê bû. Ji mêj ve bû ko wê muxalîfên dewleta Osmanî û Siltan Evdilhemîd dibirin welatên germ ên mixrib û ereban, cîhê sirgûn û windabûnê. Niha jî ew keştiya navdar û ya Mekke ko jê nûtir û çêtir bû, ji bo me hatibûn hazir kirin.

Hin ji mamên min li Stembolê dijiyan, lê hinên wan jî li derveyî Stembolê. Gelek kesên ji malbata me ya fireh, bi wezîfên cihê yên dewleta » Osmanî Âlî«, li deverên cihê dijiyan. Lê biryara sirgûnê ji bo me hemûyan bû û herkesê ko Bedirxan paşazadebû, diviya, bigotinabiryarê, li cîhê xwe » derdest « bûya. Evdilrezak Beg û Osman Paşali Mabeynê, çend gav ji Siltan Evdilhemîd bi dûr, hatin girtin. Alî Şamîl Paşa li Qîşla Selîmiyê, Husên Kenan Paşa li Yozgatê, cîhê ko ew lê miteserîf bû, Kamîl Paşa li Hayfayê, Mihemed Elî û Mehmûd Beg li Beyrûdê, Mîthed, Murad, Hesên, Evdirehman û Bedrî Paşa li malên xwe hatin » derdest « kirin. Kekê min Sureya jî li xwendegehê, Mekteb-î Sultaniyê... Ew Mekteb-î Sultaniye ko mektebeke bijarte bû û serek û kargerên pêşerojê yên Dewleta Osmanî Âlî digihandin û hema çî bigire cîhekî muqedes bû, wê rojê tijî esker û zabîr bûbû, ji bo kekê min.

Heye ko haya te jê hebe, di wan rojên sirgûnê de, kitêbokek bi navê » Emîr Bedirxan « derket. Kitêbok ji aliyê zanayên kurdên Stembolê û bi îmza » Lutfî « weşîya. Liwir behsakuştina Ridwan Paşa û sirgûnname jî dibe. Hingî li ser kuştin û sirgûnê gelek tişt di cerîdeyên osmanî û fransîzî de hatin nivîsîn. » Le Figaro « bi dirêjî li ser bûyerê nivîsî. Kurdan jî bi kitêbokê bûyer îzeh kirin û Siltan mîna curimdarê vê sirgûna ko mala gelek û gelek kurdan şewitan, îlan kirin. Herwekî ko wan jî digot, sirgûn, ne ya çend kesan bû, ew yazar û zêç, kalûpîr, jin û pîrejinan bû. Sirgûn, ne yacezakirina kuştinekê û mêrkujan bû, ew a kavîl kirina malan, şewitandina dilan bû.

Sirgûn, sirgûname kurdanbû. Galatadê îcar jî bibû ya şahîdabûyerekenû ya tarîxî; Galata, pira evîn û evîndaran, Şahîda tarîx û bûyeran, pira ko min jê ewçend hez dikir, dê niha li pey me, li pey keştîyên ko dê ji Marmarayê berbi Zerya Spî girangiran xwelibabikirana, zikê avê bi qelîşandina û em, bi sedan meriv; zarok, jin, kal, pîr, paşa, zabit, karmend, xwende, bibirana deverên dûr, wê dê desmal hilda û bi zîzî strana veqetîne bigota.

Diberbangadotirarojê de Galatayê destmal hilda. Kayiqê neskerî hatin û em birin keştîyan kohinekî ji Galatayê dûr lengeravê tibûn û libendame bûn.

Ez çî bibêjim?.. Galatayê strana zîz a veqetîne digot... dewra felekê li ser me kîn bû...

«Dewra felekê li ser me kîn e / Bextê me reş e, kezeb birîn e; /

4 Mesken ji me re niho nivîn e, / Binve kezeba min binve lo! lo!..»

Li bajerekî dûr, pir dûr, Akkayê, di keleheke kevn û qaîm de, li bexçeyekî biçûk, Emîn Âlî Bedirxan li kêleka bîra bexçê rûniştiye. Li lawê xwe yê biçûk Bedirxan ko li ser ejnûwên wî dirêj bûye, dinihêre. Jina wî Samîha Xanim û zarokên wî, ji Sureya pê ve, li dora wî ne. Bedirxan hê zarokê berşîr e. Ew zarokê sirgûnê ye, li sirgûnê hatiye dinê. Di vê jiyana nû ya dijwar a sirgûnê de bi tenê bûyina wî kêfxweşiyek daye malbatê. Bi gotina Emîn Âlî Beg, di sala 1906-an de, divê bi tenê bûyina Bedirxan bi bîr were. Ne tiştekî din, ne bûyereke din. Hatina Bedirxan Şênahiyek û kêfxweşiyek xiste nav zarokan. Samîha Xanim pê şa bû, zarok pê bûn xwediyê kahniya kêf û lîstikê. Emîn Âlî Beg jî li serê şîr nivîsîn û Mezoya biçûk, keçamalê, Meziyetê jî lîdorê, bizimanê xweyê hûrik û Şêrîn, stran gotin.

Niha, di vê roja payiza 1906-an de, Bedirxan nexweş e. Çavên wî venabin. Şênahî û kêfxweşiya malê, bêhal bêhereket, mîna çira ber destê sibê, vedimire. Ji dengê zîz ê Meziyeta biçûk pê ve, tu deng dernakeve. Bi tenê ew, li kêleka bavê xwe, li »Berxo« dinihêre û hêdî hêdî şîra bavê xwe dinehvirîne. Di jiyana kesertijî de, vî danê êvarê jî, li kêleka bîrê, dîsan keser heye.

Jiyana sirgûniyê ya Emîn Âlî Beg û mala wî, piştî rêwîtiyê dijwar, di keleha bajarê Akkayê de dest pê kir. Bedirxanî her yek bi derekê de hatin şandin. Keştîyan ew, mîna pelên payizê ko yek bi yek ji darê diweşin, li dever û bajarên nenas peya kirin; Evdilrezak Beg, Alî Şamîl Paşa, Osman

Paşa, Mithed, Hesên, Xelîl Beg li Trablusgarbê hatin peya kirin û zîndankirin. Yê din jî li Rodos, Nablus, Şam, Akka, Yemen, Tayif û hin bajarên din hatin belavkirin. Cîhê jiyana sirgûniyê ya Emîn Âlî Beg û malbata wî bajarê Anatoliyê Sparte bû. Ew li keleha Akkayê, di bin çavnêriya ordiyê de, li benda çûyina Spartayê man. Rêwîtiya wan dewam dikir. Lê jiyana, jiyana bû. Jiyana nû li rêwîtiyê guhdarî nedikir, Bedirxan, di berbangê de hatibû û bûbû pardarê jiyana wan. Bi hatina wî re, Emîn Âlî Begê jî dest pê kiribû, piştî nivroyan, li kêleka bîra bexçê rûne û Şîran li ser »berxê xwe« binivîse. Tu tiştê ko wan di wê kelehê de biki- ra nîn bû. Piştî nivroyan Celadet û Kamuran ji bîrê av dikişandin û pê bexçe av didan, kursî û masa bavê xwe tanîn û li kêleka bîrê datanîn. Samîha Xanimê jî sêv û porteçal perçe dikirin, ew dikirin sêniyekê biçûk û datanî ser masa mêrê xwe. Hîkmet, Tevfîk, Safter û Mezo jî bi Bedirxan re dilîstin û ew dilorandin.

Lê niha Mezo dinehwirîne; »Ne mal û ne saxî û ne rahet, / Talan kirine hem jî mîhnet; / Dijwar e gelek belayê xurbet, / Binve kezeba min binve lo! lo!... Hewqas tu mebêje ev çi hal e / Bê sebr mebe welê menale; / Ewn û kerema Xwedê heval e, / Binve kezeba min binve lo! lo!...« Ew hem digirî, hem dibêje. Samîha Xanima ko li kêleka mêrê xwe rûniştîye, jî bêdeng digirî. Vî danê êvarê ji bîrê av nehatiye kişandin, Ceco û Kamo bexçe av nedane, li ser masê sêv û portakal nîn in, kes li esmanan nani- hêre, teyr li esmanan naxuyin.

Bedirxan, Berxoyê mala me, mir. Li ser ejnûyên bavê min, bi dengê zîz ê xwehamin...Xurbetbû,jînekedijwarûkirêtbû,bêgavîûbêçaretîbû.Şîra bavê min ko navê wê »Delaliya Zarowan« bû, lorînek bû, qîrînek bû. Dengê nerm mîna hewreşîm, xurt mîna pola bû ko li dijî bêgavî û bêçaretiyê bilind dibû. Bi dû re, sala 1932-an, min ew Şîr di HAWAR´ê de weşand, tevî nivîsareke kurt. Navê nivîsarê »Loriya Bedirxan« bû. Di Şevekeronîyahavînagermaşamêde,ezfiriyaûçûmnikbavûbapîr,dê û birayê xwe Berxo û min ew nivîsar nivîsî. Min di nivîsarê de weha digot; »Bi vê loriyê ne bapîrê min Bedirxan, lê neviyê wî, birayê min Bedirxan dinivînan û dilorandin. Ev loriya ha ko bi xwe, bi ziman û mana xwe ve hêjaye,jibonamin,jihêlekedinbîrekemezînzêlûle.Pêbapîr,bav,dêû birayê min -ko her car jî zûda gehîştine rehmeta Xwedê- têne bîra min.

Ji ber ko Bedirxan navlêkirî ye, tê de navê bapîrê min heye. Ew Bedirxanê ko bi xurtî û mezinahiya xwe ve navê xwe, li Şûna navê mal-

batekê xistiye. Ew Bedirxanê ko ji bona yekitiya Kurdistanê xebitiye, ji bona serxwebûna Kurdistanê ketiye Şer û qrênan û her tiştên xwe di vê riyê de feda kiriye û ji bona wê jî miriye.

Ev lorî bavê min ji birayê min re gotiye. Ew bavê ko ji min re ne tinê xwîna xwe a pak daye -ew xwîna kurdî ko bi hezar salan ve di zozanên Botan de bi bayên bakurî honik dibû û di Cizîrê de di nav germiya lat û zinarên Burca-Belek de dikeliha û her gav di meydanên Şer û rûmetê de ji singên dahatiyên malbata Azîzan dihat rêtin û ji rayên wan vedimîzt -lê ez ji dil û hişê kurdanî bi xwedî kirim û xistim wê riya ko ew bi xwe û bavê wî tê de mirin.

Ev lorî, diya min distrand û pê birayê min dinivînan. Ev diya ko gava ez hejdeh, niwanzdeh salî bûm û min dil kir ez bikevim mekteba herbiyê, ji min re gotibû: -Ma ji te re ne namûs e? Tu çawan bikevî mekteba herbiyê û bibî zabîte tirk. Ev tirk ko welatê te ji destê te standine, miletê te xistine xulamiyê, bapîrê te dil û malbata te pêrişan kirine û hon avêtine zîvariyê.

Ev loriya ha ji birayê min ê kiçîk Bedirxan re dihat gotin. Ev birayê ko Xwedî di menfayê de da û di menfayê de standibû. Ev birayê kiçîk û delal ko di nav sê çar saetan de ser ejnûwên bavê min, di keheha Akkayê de mir...«

Bibore ko min weha dirêj kir. Lê carina veguhezandina nivîsarên kevn dikarin xwe\$ alîkarî li yên nû bikin û saloxdanên çêtir bînin pê.

Xwîdan li ser eniya Emîn Âlî Beg civiyaye. Ew li lawê xwe yê biçûk dinihêre. Bi destê xwe yê rastê serrûyê lêwik, bi hêdfîka, mist dide. Dilopên xwîdanê û giriyê bi ûsil dikevin nav hev. Dilopên avê yên li ser kevirên bîrê, bi aramî û rêzdarî, hevaltî li dilopên din dikin. Kerba bêçaretî û kesera veqetînê, bi ûsil, dilên li dora bîra keheha Akkayê diguvişînin. Bîra bêdeng ko bûye pardarê jiyana rojane ya dilên derketî, niha jî, bi ûsil, bi wan re li \$înê rûdine.

5 Bîra bêdeng li Spartayê ko bûye pardarê jiyana rojane ya mala Emîn Âlî Begê, niha jî, bi ûsil, bi wan re di \$înê de ye. \$în ji malê kê nabe. Her gav ew xebereke nexwe\$ dibihîsin, xebera mirina yekî hezkirî bi wan digihê. Digel ko malbata Bedirxanî li her aliyên tixûbên dewleta Osmanî hatine belavkirin, ew xeberên xwe digihînin hev. Xeberên jiyana menfayê, xeberên keser û hesretê. Berî niha bi du ro-

jan, di vê zivistana 1907-an de, xebereke nû ya nexweş gihiya wan; Alî Şamîl Paşa li zîndanên Trablusgarbê wefat kiriye.

Emîn Âlî Begê her xeberên nexweş ên Alî Şamîl Paşa û Evdilrezak Begê dibihîst. Dewlet bi taybetî li ser herduyan disekinî. Jixwe Evdilrezak Beg bi îdamê hatibû cezakirin, lê di deqa dawîn de Padîşah cezayê wî qulipandibû ser hepsa muebed. Herçî jiyana wan a zîndanê bû, gotin têrî kirêti û dijiwariya wê nedikirin. Evdilrezak Begê, bi alîkariya zabiteki dostê wan, xeberên xwe yê zîndanê bi »dinya derve« gihandibû. Li gora vê xeberê, ew di odeyeke tarî de hatibû zîndankirin, wî, bi mehan, ji nobedarê ko jê re xwarin tianî pê ve, tu kes nedîtibû, ew derneketibû derve, odeya wî ya zîndanê ewçend tarî bû ko wî roj û Şev tevî hev kirine, mişkên mezin bûne hevalên wî yê zîndanê. Rewşa girtiyên din jî, kêmezêde, weha bû.

Dilê Alî Şamîl Paşa yê maxrûr û serbilind dê çawan li hember vê rewşa nizm û kirêt xwe rabigirta?.. Mirina Alî Şamîl Paşa bû darbe yeke xedar û mîna zompekî giran, li ser sînga Emîn Begê ket. Alî Şamîl Paşa kekê wî bû, bi dû Hemîd Tellî Begê re, mezintirîn lawê Mîr Bedirxan bû. Ji ber ko Hemîd Tellî Beg kor bû û ji wan bi dûr, li Şamê, dijiya, mezinê malbatê li Stembolê Alî Şamîl Paşa bû. Ew nexwende, lê bîrewer û xurt bû. Qehremaniyên wî yê Şer û pevçûnan li ser zîmanan bû. Mîr Bedirxan, malbata Mîr, Bedirxanîbûn, welatê bav û kalan Cizîra Botan her tiştê wî bû. Lê wî niha çavên xwe li welatekî pir dûr, di zîndanekî tarî de girtibûn û dewletê rê nedabû ko meytê wî biŞînin Cizîra Botanê yan jî Stembolê. Ew mîna kesekî bênas, bêheval, bêkes, bêpişt, li axeke nenas hatibû veŞartin. Şîna wî nehatibû girêdan, xwişkên wî di Şîna wî de li ser xurtiya wî nelorandibûn, birayên wî li ser gora wî fatîhe nexwendibûn. Ew her yek li derekî belav bûn. Bi taybetî jî vê yekê Emîn Âlî Beg gelekî diêŞand.

Niha ew li Şîna birayê xwe rûniştibû. Bi kê re? Hema bi tu kesî re. Li Spartayê, hema çî bigire, qet nasên wan yan jî kurd nîn bûn. Bi tenê li derveyî Spartayê, nêzîkê Yalvaç û Gelendostê çend malbatên kurd hebûn. Berî niha bi 50-60 salan, di navenda 1800-an de, ew ji deverên Hakkarê hatibûn sirgûnkirin. Çaxa wan bihîstibû ko Emîn Âlî Beg, lawê Mîr Bedirxan, hatibû Spartayê, ew hema hatibûn serdana wî. Pêwendiyên wan û Emîn Âlî Begê bi hev re hebûn. Niha jî di Şîna Alî Şamîl Paşa de, ew derin û tèn mala Emîn Âlî Beg.

Mala ko Emîn Alî Beg û zarokên wî tê de dijiyan, di navenda Spartayê de, maleke du qatî û bi beççe bû. Kes û nasên wan li bajêr nîn bûn. Emîn

Âlî Beg hertim li malê bû, bi tenê carina diçû »Tüccarlar Külübü« ya bajêrûliwirjîe\$rafûbegênbajêrkesindidîtinûbiwanreliherhalûhewalê dewleta osmanî û bûyerên rojane dipeyvî. Dewletê her meh mae\$ekî biçûk didayê û malbatê bi wî mae\$î, bi zehmetî, debara xwe dikir. Gava ew nû hatibûn Spartayê û ev xanî peyda kiribûn, hingê xanî ne ewçend tekûz bû; bexçe xirbe, bîra li bexçê miçiqî û devgirtî, kevirên nerdewanên herdu qatan \$ehetî, siwaxa odeyan rijiyayî û her der gemarî bû. Avakirina xênî ji bo malbatê bû me\$galeyêke ba\$. Tevî du karkerên ermen ên bajêr, wan di nav çed mehan de mal kirin mîna qesrekê. Banê xênî ji nû ve hate raxistin, siwaxêke spî li dîwaran hate re\$andin, mitbax bi carekê lêbû, ser\$okeke nû çêbû, kevirên pêpîlokên nerdewan bi kirêca spî hatin qaîmkirin, devê bîrê vebû û gemariya tê jê hate derxistin û bîr ji nû ve hate vejandin û bexçe bû bexçeyekî kesk û \$în, tê de lemên xiyar, qitîk, firengî, îsot û bacanan bejn avêtin. Di avakirina van hemû ti\$tan de Celadet û Kamuran mîna du mûriyên karker her alîkarî li karkeran kirin û bi \$ev û roj xebitîn. Heta katekê Hîkmet jî alîkariya wan kir.

Wan li Akkayê, li kêleka bîrekê, jiyaneke pepûk winda kiribûn. Lê bîra mala wan a Spartayê jiyana dida bexçê. Karkerên ermen dora devê bîrê bi du qor kevirên nehî, pîr xwe\$, mîna birceke kelehekê lêkiribûn, bîreke genî û xetimî qulipandibûn ser avahiyeke spehî.

Tudizanî, gotineke birayên me a \$uriyan heye, dibêjin, »Avabîran bîtedbîr e.« Me jî ava bîra xwe bi tedbîr bi kar tanî, lê digel vê, wê têra her ti\$te me dikir. Destê bavê min pîr teng bû. Bi xêra bîrê, me sevizên malê hemû li bexçê diçandin. Em li Spartayê mêvanbûn. Emê, îro, sibê, biçûna. Lê belê, herçend em mêvanbûn, ewçend jî em li wir dijîyan. Bavo û me jî neke rojane diviya. Menfa bîyom bû, xeber nexwe\$ bûn, li bajêr xêrxwaz kêmbûn, bestûkêfnînbûn, co\$ dûrbû. Bikurtahî, jînxerîbbû, jînxerîbiyêbû. Digel vê hindê, ew jî nû bû.

Sparte bajarekî kevnare û biçûk ê tîkel bû, tê de tirk, rûm û ermen hebûn. Hin dibistanên tirk, ermen û rûman li bajêr hebûn. Ji nav wan dibistana Aramyana ermenan hêmpirxwe\$ hem jî navdar bû. Medidibistanên tirkan de dest bi xwendinê kir. Li malê jî bav û diya min û \$ehrîban kobimerehatibû, tevî bira û xwehamin, rojên wekhev li hev zêde dikirin. Herwekî te got, hin mal û e\$îrên kurdan jî li der û dorê Spartayê hatibûn cîwarkirin. Carinabavê mîndîçû serdanawan. Gava çûyî nawîdî hat rojên îniyan, kohîngî em nedîçûndî dibistanê, ez û Kamo jî pêrediçûn. Em jî De\$ta

Spartayê dibihurîn û diçûn nav eŞîrên kurdan, konên wan ên re\$. Carina jî bavê min hemû mal bi xwe dibir seyrangehê, Gola Kovada û Geliyê Aksu. Li dora Golê darên kevn, qehîm û xwe\$ ên gwihîz, bî û spîndaran hebûn. Me mehfûrên xwe li binê daran radixistin, xwarinên ko diya min û Şehrîbanê hazir kiribûn, derdixistin û ew dixwarin. Mîna niha tê bîra min; hingî bavo pi\$ta xwe dida darekê û rojname û kitabên xwe dixwendin. Mezo jî bi dengê xwe yê xwe\$ stran digotin. Ez û Kamo û Hîkmet li nav daran digeriyan û Tefîk û Safter jî li dora diya min û Şehrîbanê dibezîyan.

Îro hin serekeŞîrên kurdan hatine û sersaxî ji Emîn Âlî Beg û kurdan re dixwazin. Ew li kêleka Emîn Âlî Beg li ser do\$ek û mehfûrên rengîn rûniştine, qahwa tahl vedixwin û dibêjin;

- Bila serê we, serê me, serê kurdan sax be. Rehma xwedê lê be, Alî Samîl Pa\$a, lawê mîrê me yê mezin î gorbehîşt çûye rehmetê, lê ruhê wî yê \$ad bijî. Li menfayê \$în dijwar e. Lê menfa mêvanî ye. Qey Xwedê dê rojekê vegera me jî bike nasîbî me. Çavê me li rê, li benda wê rojê ye...

Xwedê ev roj jî kir nasîbî me, çavê me li rê, li benda wê rojê bû... Ji kêfa Amojna Sitî re payan tune. Emîn Âlî Beg, tevî jin û zarokên **6** xwe, vegeriya Stembolê, mala xwe. Amojna Sitî zarok û neviyên xwe, dîsan, bi çavan, dîtine. Bedirxanî yek bi yek, ji deverên dûr, vedigerin. Derketî û muxalifên Siltan Evdilhemîd ko ketibûn ber xezeba wî, vedigerin. Heyameke nû dest pê kiriye, ba û pêlên nû hawirdor vegirtine. Bihna serbestî û azadiyê ji Stembolê û deverên dewleta Osmanî difûre. Sala 1908-an bi co\$ û heyecaneke bo\$, bi rûdan û bûyerên tarîxî diqulipe ser sala 1909-an.

Belê, li gora »waqa-nûser« û tarîxnasan, rûpeleke nû ya dewleta Osmanî vebûye; MeŞrûtiyeta Duwemîn dest pê kiriye. Êdî Siltan Evdilhemîd ne desthilat e. Gerçî ew hê jî siltan û serekê dewletê ye, hê jî li saraya Dolmabahçê, Yildiz Sarayiyê mîna padî\$eh, li ser textê zêrîn rûniştiye, lê nema »hakîmê mutleqê« dewletê ye. Êdî sadrazamên wî nîn in, hukumetên wî nîn in, teŞkîlata wî ya îstîxbarat û sîxuriyê nîn e, ordiya wî nîn e. Stêrkên ko di esmanên Boğazîçiyê de dixurûcin, yên wî nîn in. Karîna dewletê û çerxa gerandina karên wê ketiye destê komeleyekê ko jê re dibêjin »Ittîhat we Terakkî Cemiyeti.« »Ittîhat we Terakkî« ko xwe mîna »Nigehbân-i MeŞrutiyyetê« dibîne û dê di rûpelên bê de gelekî tesîr li rê û xaçeriyên romana Bîra Qederê bike, piranî ji zabit û sereskeran

hatiye pê.

Kes, hêz û quwetên ko ji hukimdariya Siltan Evdilhemîd nerazî bûn, gihîştin hev û di rêberiya »Ittîhat we Terakkî Cemiyetî« de li dijî Evdilhemîd serî hildan. Ê niha serhildan bi ser ketiye; Evdilhemîd hemû Şertên serekên serhildanê qebûl kirine. Sadrazam guheriye, hukimet guheriye, gelek ji paşa û sereskeran guherîne. Kanûn-i Esasî ko ji sala 1876-an û vir ve bi kar nedihat, qebûl bûye, Qanûna Tatîl-î EŞgal ko pêwendiya karker û karbidestan bi rê dixîne, derketiye. Azadiya çap û çapemeniyê qebûl bûye. Hilbijartina giştî çêdibe, Meclis-î Mebûsan ko daxwaza herî girîng a serhildanê bû, vedibe.

Jiyana siyasî ya dewleta Osmanî ji binî ve diguhere. Bi gotina rojnamên Times û Ikdam-ê, dewlet û Stembol diçelqe. Li her derê civîn, xwepêşandan, meş û xeberdan heye. Hemû çîn û komên civata Osmanî li pê ne û li pey mafên xwe ne. Gelên netirk yê Dewleta Osmanî li hêviya mafên xwe yê neteweyî ne. Meydan vebûne, qîrîna serbestî û azadiyê bilind dibe; »Yaşasin hürriyet!.. yaşasin adalet!.. yaşasin eşitlik!..«

Navenda van hemû guherîn, bûyer û rûdanên tarîxî jî, bêşik, Galata û doraliyên Galatayê ye. Li milekî Cade-î Kebîr, Beyoğlu, taxên ermen, ci-hû, yewnan, îtalî û balyozxanên dewletên Rojava, li milekî jî Bab-i Âlî û Cađaloğlu, Galata dîsan bûye Şahîdeke bêhempa, dîsan bûye hoste û tarîxeke nû dihûne, bûye zêrker û wextê dineqîşîne, bûye waqa'nûser û her tiştî derbasî defteran dike.

Keştî tên û hinekî ji Galatayê bi dûr lenger davêjin û bi qayikan derketiyên azarkêş ên do dişînin Galatayê da ko Galata wan hambêz bike, xêrhatinî li wan bike, birînên wan bicebirîne, wan ji nû ve têxe nav jiyana Stembolê ya tevlihev.

Stembol; qedera min, navenda jîna min. Stembol; warê hatin û hebûna min, siya min. Stembol; li welatê xerîbiyê welatê min, welatê xerîbekî li welatê xerîbiyê, ji Kurdistanê dûr Kurdîstana min... Em dîsan vegeyriyabûn Stembolê, mala xwe. Kekê min Sureya jî, ji Misirê, hatibû. Mal \$ên dibû, malbatgeşdibû. Herroj Bedirxanpaşazadeyekî, bîranînû tecrubên kirêtû nexweş ên menfayê pê re, dihat. Evçend tecrubên mezin, fireh û kûr. Evçend rengîn û pîralî. Kîjan gotin dikarin têrî taswîrkirina wan bikin? Ax ev gotinên bêkêr, bêkeys û bêruh!.. Tu jî, mîna herkesê ko xwe dispêre gotinan û dixwaze ji wan jîneke nû bîne pê, dixwazî (yan jî em bibêjin, hewl didî) ruh bidî gotinan, can bidî wan rojan... Lê tu dê bi kîjan gotinan

bikaribî veqera me û wan rojên \$ore\$ê yê Stembolê vejînî?

Emvegeriyabûn. Mallihêviyamebû. Metênmin, Amojna Sitîkotaqeta wê nîn bû, bi me re bihata menfayê û li nik meta min Melekê dijiya, li hêviya me bû. Kadiköy, Stembol û Galata li hêviya me bû. Heyama nû ya tevîhev, jîna nû ya nenas li hêviya me bû. Lê pê\$î me miriyên xwe ziyaret kirin û ew defn kirin. Madame Stella, yan jî bi gotina min Madame Tikanis, kahniya germahiyê, wefat kiribû. Ez, Dayê, \$ehrîban, Kamo û Mezo çûn Goristana Yewnanan û me gora wê ziyaret kir. Alî \$amîl Pa\$sa li menfayê wefat kiribû. Bav û mamên min cenaza wî dan anîn û me ew li Goristana Karacaahmet ko gelek Bedirxanpa\$azade lê razayîbûn, we\$art. Mihemed Begê Wanî ko Ridwan Pa\$sa ku\$tibû, li zîndanên Trablûsgarbê di bin î\$kencê dewefat kiribû. Cenazê wî hat û me ew li Goristana Üsküdarê defn kir. Dapîra me hemûyan Rû\$en Xanim li \$amê wefat kiribû. Ji bo wê, me li beqxê mala xwe \$itleke dara henaran çand.

Menfa bê\$op nebihurîbû.

Pi\$î miriyên me, em çûn Galatayê, pê\$iya derketiyên xwe. Ew dihatin, ji Behra Spî, mîna pêlên wê. Rojekê ez, Bavo, kekê min Sureya, Kamo û hin ji mam û metên min, em çûn pê\$iya mamê min Husên Pa\$sa. Ew ji Taifê dihat. Mewlanzade Rifat Beg ko dê di rojên bê de bibûya mamoste, hoste û hevalê min, pê re bû. Ew jî ji Yemenê dihat. Galata dîsan bûbû roja mah\$erê, deng digihiyan esmanan. Her celeb însan, her celeb erebe û payton li wir bûn. Bi hezaran kes hatibûn û li hêviya derketiyan bûn. Derketiyên ko di bêdengiya berbangên sibê de çûbûn, niha di mah\$era danên êvarê de dihatin. Ew deqa ko mamê min hat, mîna tabloyeke rengîn tu carî ji bîra min neçû. Bavo dest da wî, ew, bi alîkariya Bavo, ji qayikê peya bû. Dest di destan de, bîskekê, bi çavên kentijî û \$il, li hev ni-hêrîn û pa\$ê hevûdu pihêt hembez kirin. Hingî wext sekinî...

Amojna Sitî ko êdî bi zehmetî digere, heta bi zehmetî xwe dilivîne, ji bo law û neviyên xwe, vê êvarê, nanê tîrê pijandiye û xwarinên welêt, yê Cizîra Botanê, çêkirine. Bîhneke ecêb xwe\$ ji xwarinên singûsîr, pelezîz, eprax û epraxê sîran difûre. Tevî Samîha Xanim û \$ehrîbanê, Meziyet, Safter, Tevfîk û Hîkmet jî li mitbaxê, li dora wê ne. Ew hem li xwarinan dinihêre û hem jî bi zarokan re, bi kurdiya xwe ya paqij, dipeyive. Bask nîn in ko ew pê bifire. Zarok, melayikeyên rastîn li dorê ne, ge\$iya ruhê wê dîsan hatine.

- Epraxê sîran bidin pîran. Epraxê birincan bidin law û gencan...

Amojna we li dora we bigere, berxikên min, rindikên min, ew dibêje û
Safer maç dike.

Mîna ko straneke nû ya osmanî dibêje; dinya xwe\$ e, wext û dewran
xwe\$ e.

FOTOGRAF4: Evîndarê evînê, Şagirtê Ovidius; Celadet

1 Dinya xwe\$ e, wext û dewran xwe\$ e. Ji salan 1909, ji mehan nîsan, ji rojan jî 10 e. Bihar bi kirasê xwe yê kesk, bi rûyê xwe yê gewher hatiye. Galata, Beyođlu û Cade-î Kebîr bi Şênî û alên Osmanî tijî bûne. Bero\$ a siyasî ya dewleta Osmanî dûkel e, bûyer li pey hev tên, guherînên mezin her li dar in. Îro jî dîsan guherîneke mezin hatiye pê; Siltan Re\$ad hatiye ser hukim û li ser textê zêrîn ê padî\$ahiya dewleta Osmanî rûniştiye. Bi vê guherînê, herkes bawer dike ko rûpeleke nû vedibe. Û dewlet û Stembolê vê rûpela nû pîroz dikin û di kêfa vê rûpela nû de ne.

Tevî vê rûpela nû ya dewleta Osmanî, navekî nû û girîng ê romana Bîra Qederê jî, îro, dikeve nav rûpelên romanê; Rû\$en, yan jî bi gotineke din Rew\$en... Belê, ji xwarziyê Emîn Beg û pismamê Celadet, Mihemed Salih re keçek bûye. Mihemed Salih ko tevî bermaliya xwe li Qeyseriye dijî, mizgîniya bûyina keçikê, hema di cîh de, bi telgrafê, bi Stembolê gîhandiye. Ew di telgrafa xwe de bi kurtî weha dibêje; »Saadetli Emîn Beyefendi Hazretlerine... Bir kîzîm oldu. Hepimizin gözü aydın. «smini merhum ninemizin hatırasına Ru\$en koyduk...«

Îro, di vê roja tarîxî de, Celadet, tevî birayê xwe Kamuran û çend hevalên xwe, li ser Cade-î Kebîr, li studyoya »Apollon Fotografhanesi« ne. Berî îro bi du hefteyan, Celadet li vir fotograf daye ki\$andin û îro jî, di nav vê hatin û çûyina bo\$ de, ew hatiye fotografa xwe werbigire. Ew, Kamo û hevalên wî, bi hev re, li fotografê, kaxiza nemir, dinihêrin.

Fotograf re\$ û spî ye. Celadet ko niha \$anzde salî ye, li kamerayê dinihêre. Bedlekî kincên re\$ lê ye. Digel ko ew hê gelekî xort e, nêrîn û rawestina wî, awir û lixwekirina wî ya peyayên gihîştî ye. Ew, li piyan, mîna aktorekî ko hay ji xwe û ji karê xwe heye, hinekî xwar sekiniye. Hemû rûyê wî dixuye, lê ne herdu guh, bi tenê guhekî. Porê wî, pir xwe\$îk, bi pa\$î de \$eh bûye. Ji aliyên herdu cênîkan por kurt jêbûye. Guhê çepê ko

li ser kaxiza nemir dixuye, dirêj e, ji guhekî normal dirêjtir e. Enî mîna asoyeke zelal yan jî heyveroneke spî, vekirî ye. Li ser enî tu xêzên qermeçî yan jî siyên umir û jiyanê nîn in, jiyanê hê enî bi \$opên xwe yên kûr neneqî\$andiye. Enî mîna kaxizike spî ko hê ti\$tekî lê nebûye, dixuye. Enî jî mîna beden, rû, mil û sîng fireh e. Navçav jî her weha ye, ew mîna giravekê ko di navbera du lehiyan de ye, dixuye. Birûyên wî mîna lehiyan ewçend dirêj, re\$ û gur in. Birû û di navbera wan de navçav firehiya enî tamam dikin. Herçend firehiyek di navbera por û birûyan de heye, ewçend jî navberiyêke ji normalê zêdetir di navbera birû û çavan de jî heye. Pi\$tfî enî ti\$tê herî balkê\$ ê li ser rû çav in. Çav re\$ in; mîna du kahniyên kûr, mîna du stêrkên çirûsî dixuyin. Çav li pê\$iyê, li kamerayê dinihêrin. Cîddî û giran, kûr û manedar. Germahî û balkê\$î, tesîr û nermî ji çavan dixuyin. Meriv xwe ranagire û li çavan dinihêre. Poz jî, mîna çavan, balkê\$ e. Herwekî hemû pozên Bedirxaniyan, pozê Celadet jî gir û dirêj e. Lê dirêjahiyêke lihevhatî û xwe\$. Bi gotina dapîra wî Ru\$en Xanimê, pozê Celadet mîna pozê beranan e. Tevî ko fotograf ne ewçend mezin e, dîsan jî difnên poz jê ba\$ dixuyin. Difn jî fireh in. Hinarik û gum jî li gora rûyê gulover in; fireh.

Dev ko li gora enî, çav, guh û poz, pir biçûktir e, girtî ye. Lêv bi awayekî rehet û serbest li ser hev in. Kortahiyeke biçûk di navbera lêvan û çenê de heye. Ji vê kortiyê jî hîn biçûk, kortiyêke din jî di çenegehê de dixuye. Guloveriya rû bi çenegehê tamam dibe.

Belê, rû esmer, gulover û dirêj e. Li ser rû hê ne simbêl ne jî rîh heye. Rû, rûyê xortekî nûhatî, jiyanêke teze, ruhekî ge\$ e. Ewçend paqij û rind, masûm û hêvîdar, ewçend ji \$opên derd û keseran bi dûr. Lê eger meriv pir ba\$ li fotografê binihêre, heye ko meriv di kûrahiya çavan de hin nî\$andekên keserê bibîne.

Rû nakene, awirekî cîddî li serê ye. Cîddiyeta li ser rû ji xortiya rû pir zêde ye.

Herçî stû ye, qut û qaling e. Jixwe gomleg heta ber devê qirikê hatiye. Stû zêde ne xuyaye. Gomleg spî ye û li gora moda salên 1900-an e. Qirawateke re\$ pê ve ye. Gomleg û qirawat ahenga kincan tamam dikin. Kincên re\$, êlegê re\$, gomlegê spî û qirawatê re\$. Re\$ û spî, pir bi zanîn, li hev hatine anîn. Yaxeyên gomleg û çakêt jî li hev in, herdu jî dirêj in. Pê\$iya çakêt vekiriye û jê êleg xuyaye. Êleg perçeyê »kostymê« e û ew bi \$e\$ kumçikan heta jor girtî ye. Çakêtê kriwazor, gomlegê stûdirêj, êlegê pirkumçik, qirawat... ev hemû nî\$anî daxwaza mezin-

bûyin, zilambûyinê ne.

Tiştê herî balkêş ê fotografê, tevî rawestina Celadet, destên wî ne. Wî pêşiya çakêt vekiriye, ji herdu aliyên hinekî ber bi paş biriye û destên xwe ji ser re xistine bêrikên pantolonê xwe. Bi van destên di bêrikên de, tablo temam dibe; xortekî ji xwe bawer, emîn, razî, maxrûr, têgihîştî, jîr, bikêr, xurt, lê di eynî wextê de saf, bi heyecan, ziravbihîstiyar.

Ew di fotografê de serbest sekiniye. Serî û stû hinekî xwar, pêşiya çakêt vekirî, dest di bêrikên pantolonê de. Lê ev serbestiya rawestîna ne li gora cîddiyeta rû ye. Rawestîna û awir di nav berberiyekê de ne. Heye ko ji ber vê be, mîna ko li pey fotografê kesekî din jî heye ko meriv nikare binase. Mîna ko Celadet, ne bi tenê yek e, ew pir in, ne bi tenê şexsiyeteke ye, ew pirşexsiyet e.

Ev fotografa ko îro, di nav van bûyerên tarîxî de, umrekî xort û dilekî ciwan nîşan dide, meriv dikare bibêje, destpêka tarîxa jiyana gihîştî ya Celadet jî nîşan dide. Ma jixwe fotograf jî ne tarîx e, ne kurtedemeke tarîxê ye? Ma Celadet, ji bo îspatkirin û nîşandana destpêka jiyaneke gihîştî, ev fotograf nedaye kişandin? Ne ji bo vê yekê ye ko wî bala xwe dayê ko di vê kurtedema tarîxî de her tiştê wî lihevhatî be?

Celadet, Kamo, hevalên wan li fotografê dinihêrin. Sultan Reşad hatiye ser hukim, Rûşen hatiye dinê. Ji derve deng tên. Celadet, bi ken, li xwe, li fotografa umrê xort, dilê ciwan dinihêre.

Celadet, bi ken, li fotografa umrê xort, dilê ciwan dinihêre. Li malê, li mitbaxê, ew li ser kursiyekî rûniştîye û li fotografa Şehrîbanê dinihêre. Mîna herkesî Şehrîban jî li pey nemiriyê ye, ew jî dere ser fotografkêşan û xwe dide ber kamerayan da ko kurtedemeke jiyana xwe bike nemir.

- Pir xweş derketiye, Celadet bi ken dibêje, bi gotina fransîzan, te pir xweş »poze« daye.

Li mitbaxê ew bi tenê ne. Li malê jî. Ji bo serdana meta Celadet, Melek Xanimê ko nexweş e, malbat derbasî aliyê din ê Stembolê bûye. Emîn Beg, bi wezîfeyên girîng ên dewletê, çûye derveyî Stembolê. Kamo çûye Moda Çayiriyê da ko bi hevalên xwe re gogê bilîze. Li malê bi tenê du dilên ciwan mane. Du dilên ciwan ko bi germî û xurtî hildavên. Ji rojan yekşem e. Celadet bi hênceta dersan, Şehrîban bi hênceta paqijîya malê li malê mane.

- Lê te çima ev guliyên xwe, mîna her carê, ber bi jêr bernedane?

Celadet bi ken û bi germahî jê dipirse. Şehrîban ko bi qasî pênc salan ji Celadet mezintir e, lê ji aliyê bejn ji niha ve jê kintir e, ji aliyê pa\$ve, li kêleka wî rawestayê û li wî û fotografê dinihêre.

- Ma ew ne ber bi jêr in? Şerîban dibêje û xwe xwarî wênê dike.

Gava ew xwe xwarî Celadet dike, guliyên wê rûyê wî radimûsin. Bîhneke taybetî, nerm, germ û xwe\$ ji Şehrîbanê difûre. Celadet hemû bedena zirav a Şehrîbanê û bîhna wê, bi kel û germî, hîs dike. Bêyî ko ew hay jê hebe, ew hinekî dilerize û nefeseke kûr dikişîne. Germahiyeke bo\$ bi ser wî de tê. Ew hinekî din, bêdeng, li fotografê dinihêre.

- Naxêr, gulî ne li jêr in, te ew li pa\$ ve\$artine. Bi ya min, gava tu guliyên xwe ber bi jêr berdidî, tu hîn xwe\$iktir dixuyî. Ew awa hîn bêtir li te tê.

- Tu rast dibêjî, naxwe haya min jê nebûye...

Şehrîban hinekî din nêzîkî li Celadet dike û di serê re li fotografê dinihêre. Porê re\$ ê hinekirî ê Şehrîbanê rûyê Celadet mist dide. Ew niha nermahiya memikên wê jî li herdu aliyên milên xwe hîs dike. Hemû bedena wî germ dibe, dilê wî pihêt hildavê, ew pihêt nefes digire û dide. Gotin hew ji devê wî derdikevin. Celadet nizane çî bike. Ew û Şehrîban bîstekê wisan dimînin. Pa\$ê, da ko Celadet bala xwe biqulibîne ser ti\$tekî din, ew ji pencerê li daran û pelên wan ên rengîn ên payizê dinihêre. Rengên pelan têkel in. Piraniya wan zer dikin, hin mor, hin jî sor in. Payiz di eynî wextê de payiza umrê pelan e jî. Pi\$tî demeke kurt ew ê biwe\$in, dar ê rût bimînin, dinya dê kirasê xwe biguherîne.

Payiza umrê pelan û bihara umrê Celadet... Umir û dilê Celadet hê nû hi\$yar dibe. Bêyî tu gotinan, Şehrîban fotografê ji destê wî werdigire û hinekî jê bi dûr dikeve. Nermahiya beden û memikan hinekî jê bi dûr in, lê germahiya bîhna wan hê jî li dora Celadet hilawestiye.

- Min ava ser\$okê germ kiriye, ew hazir e. Eger tu bixwazî ko ez pi\$ta te kîs bikim, hingî bang bike...

Berî ko Şehrîban ji mitbaxê derkeve, jê re weha dibêje û bêdeng dere. Celadet deng nake, kêliyekê wisan bêdeng rûdine û li pelan dinihêre. Çare nîn e, zagona tabîetê weha ye; pi\$tî demekê pel ê ji jîyanê xatir bixwazin, biwe\$in û winda bin, herin. Çare nîn e, ji zayin û mirin, rabûn û ketin, xew û hi\$yarî, payiz û biharê re çare nîn e. Di vê roja payizê de, bedena Celadet, bi hemû xurtî û xortiya xwe, hi\$yar dibe.

Celadet, bi hêdîka, radibe, hinekî li dora xwe, li mitbaxê dinihêre û dîsan bi hêdîka, kincên xwe ji xwe dike, wan datîne ser kursiya kêleka

xwe û tevî kiras û derpî, ber bi ser\$okê dere.

Çare nîn bû; beden hi\$yar dibû. Wext, wexta dîtî, nasîn û ke\$fkirina bedenê bû. Wext, wexta kitekitên ruh û can, hîs û pejnên bû. Wext, wexta cennet û dûjeha evînê, agir û germahiya \$ehwetê, dînî û dilgermiya hezkirinê û baran û hûnikahiya kêfê bû.

Di wan salan de, min xwe û bedena xwe, ji nû ve, lê îcar bi awayekî din, nasî. Ez divê li xwe mukir werim; \$ehrîbanê, \$ehrîbana ko bi beden û zîmanê xwe zîmanê bedenê bû, di nasîn, dîtî û ke\$fkirinê de, gelekî alîkariyaminkir.\$ehrîbanstêrkagelawêjêbû,rênî\$anîmindida.\$ehrîbanstêrka kerwankujê bû, dil û bedena min diçirûsand...

Wêrojêkotunihaqaldikî,didawiyadawînde,minderiyêser\$okêvekir û bang \$ehrîbanê kir. Ew hat. Min bedena xwe, bi hez, co\$ û heyecaneke mîna serê çiyayê Agiriyê bilind, pir bilind, teslîmî wê kir. Ew bi hez û hezkirin,biqedrûqîmetliminûbedenaminxwedîderket.Destênwêyên nerm,tîlîûpêçiyênwêyêndirêj,mînakoewnex\$eyekenûke\$fbikin,liser bedena min geriyên. Hingî birûskên evînê di ruh û canê min de vedan. Hingî min, bi rastî, bîr bi evîn û evîndariyê bir, min fahm kir ko hez û hezkirin quwet e, lê di eynî wextê de qelsî ye...

Heta wê rojê jî, ez sunet nebûbûm. Pê\$î ew birînen serê min ko ji dayikbûnê yadîgarî min bûn, rê li sunetê girtibûn. Pâ\$ê jî ew birînen ko ji Büyükkadayê yadîgarî min mabûn. Zikê min qelî\$î bû, sunet nedibû. Lê dotira roja ser\$okê, ew roja ko zelzeleyeke mezin bi bedena min qewimî, ez çûm nexwe\$xana Cerahpasayê û min li wir zêdahiyeyeke din ya bedena xwe ji ser xwe da avêtin.

Min gaveke nû ber bi dinya mêr û mêranîyê avêtibû...

Celadet di nav pi\$temalan de ji ser\$okê derdikeve. \$ehrîban li wir dimîne. Ez ê herim binîvim. Bila kes bang neke. Bila Kamo jî neyê odê.

Celadet jê re weha dibêje, dere mitbaxê, kincên xwe werdigire û ber bi oda xwe dere. Ew dixwaze bi tenê bimîne, li zezela îro bifikire, ji nû ve wê biqultîne û bijî. Li odê, gava ew dikeve nav nivînan, ew, bi deng, weha difikire; evîn... diyar e, evîn û hezkirin huner e.

3 Bêguman e ko evîn û hezkirin huner e, hunereke zehmet û dijwar, zirav û bihîstiyar e... Welê dixuye ko dilê te yê xort ketiye ber pêlên evîn û hezkirinê... Matta, matta...

- Signore, hûn bi halê xortiyê dizanin... Hûn kîjan kitêban tawsiye dikin?

Îro, li aliyê Perayê, nêzîkê Mekteb-î Sultaniyê, li ser Rue de Pera, yanê Cade-î Kebir, di dükana kitêbfiro\$ a Signore Rionaldi de behs li ser evîn, hez û hezkirinê ye. Signore ko sahafekî yekta yê nas e, ne bi tenê hosteyê kitêban, ew hosteyê ders û Şîretan e jî. Hema çi bigire li ser her babetî, bi her Şêweyî. Bi alîkarî û rênî\$andayina Evdilrezak Beg ko ji welatê xerîbiyê vegeyriyaye û li pey tevgerên nû û nûjen e, Celadet riya dükana Signore nasiye. Signore merivekî kal, lê hê jî li ser xwe ye. Rîha wî qît, simbêlên wî boq û badayî ne. Porê wî we\$iyayî û ber bi pa\$ \$ehkirî ye. Ew bejnkin û hinekî pi\$txoz e. Signore Rionaldi lewantenekî dewr û dewrandîtî yê Stembol û Perayê ye.

Dükana Signore biçûk û teng e, tarî û kevn e. Çend mist ronahî, bi zehmetî ji derî û pencera fireh a pê\$iyê, xwe bi hundirê dükana digihîne. Hemû aliyên dükana, heta dêv, bi kitab, kovar û we\$anan tijî ye. Serê maseya ko li ber devê derî ye, bi çend qorên kitêban dagirtî ye. Bîhn û hilma taybetî ya rûpelên zer û rîzyayî bi ser dükana ketiye. Nêrdewaneke kevn bi çend pêpîlokan, li aliyê hundir rawestayê. Signore destekî xwe daniye ser pêpîlokekê û bi Celadet re, bi zimanê xwe yê taybetî ko ji îtalî û osmanî hatiye pê, dipeyive.

- Bono Begzadeyê min ê biçûk, bono... Don û donna... bono, bono... Amore... Evîn, tu dizanî, di umrê însaniyetê de ye. Eger jê ne mezintir be, ciwanxorto... Ez niha ji te re çi bibêjim, ji ko dest pê bikim? Ez behsa kîjan kitêban, bûyer û serpehatiyan bikim? Romeo û Julia? Ferhad û Şîrîn? Yan destana we kurdan a navdar Mem û Zîn? Yan jî destpêka me hemûyan, destpêka însan û însaniyetê Adem û Hawa? Ax dîno, evîna dîn... dînîtiya evînê...

Celadet li kêleka masê sekiniye û dikene. Signore pê re dipeyive, yan bi dengekî berz difikire, yan jî bi xwe û tarîxê re dipeyive? Lê her çi be jî, Signore kalekî xwe\$ e, zanîna wî kûr, gotina wî balkê\$ e.

- Signore, min bi tenê dixwest kitabek yan jî dudiyar li ser vî babetî bixwînim...

Bono, xortê dîn, bono... dînîtiya xortiyê... Ma evîn û hezkirin \$ixulê çend kitabana e? Reçete, reçeteya wê çend rêz in? Û ji bîr meke, her reçeteyekê faturayek heye... Li van kitêban, yên li ser refan, li ser dîwar û masan binihêre. Ev hemû li ser reçete û faturayê ne. Di nav rûpelên hemûyan de jin û mêr, mê û nêr, evîn û berberî, cennet û dujeh hene.

Heta îro her çi hatiye nivisîn, li ser hal û hewalê evîn û evîndariyê ye, li ser kirasê germ ê evînê ye, hem diparêze hem dişewitîne... Fermo dîne biçûk, rahêje yekê, rûpelên wê veke, eger te tê de evîn û hezkirinê nedît, hingî ez ê van kitêban hemûyan belê bidim te. Fermo rahêje yekê...

- Na, min dil dikir... heye ko tu bikaribî kitabekê bidî min...

- Ez... kitêbek... Amores... Mantinuta...

Signore li dora xwe, li jor, li kitaban dinihêre, ji refan kitêbin derdixe, li wan dinihêre, rûpelên wan vedike û wan datîne ser pêpîlokeke nerdêwanê. Li milekî jî ew, bi lêhûrî, li Celadet dinihêre. Dawiyê ew dere ber masê çaviyeke masê dikişîne û jê kitabeke biçûk derdixe.

- Fermo, vê werbigire. Xwe bispêre rehmeta vê... Tu bi fransîzî dizanî, si?

- Si...

Celadet li bergê kitaba biçûk dinihêre. Navê kitêb Ars Amatoria ye, navê nivîskarê kitabê jî bi tîpên mezin hatiye nivisîn; OVID...

Ovidius... hosteyê hunera evînê, mamostayê min ê yekem û yekta, rêberê riya qeder û jîna min... Signore Rionaldi, lewantenê qedirgir û bîrbir, bi karêxwedizanîbû. Wî kitabekko berî wê rojê bi hezaransal hatibû nivisîn, dabû min. Lê kitabeke nûjen ko tu carî ne kevn, ne jî wînda dibû; Ars Amatoria yan jî bi navê wê yê din Ars Amandi, yanê Hunera Evîn û Hezkirinê...

Wê rojê, bi saya pêşniyara Evdîlrezaq Beg, min gelek tişt qezenc kirin; min Signore û dükana wî nasî. Min bîhna rûpelên tarîxî, dewr û dewranên bihurî nasîn. Li Perayê, min warekî din ê germ û xwendegheke din a dewlemend nasî. Û min Ovidius û eserên wî yê bêhempa nasîn. Pêşî Ars Amatoria, paşê jî Amores, Heroides û Metamorphoses... Min ew nasîn, berî ko qedera min jî bibe mîna qedera Ovidius û ez jî bikevim ber pêlên derketin û sirgûniyê.

Min rûpela yekemîn a kitabê li nik Signore vekir û ew rêzên pêşîn bi dengxwendin; »S-ilestquelqu-undenotrepoupleaquil-artd-aimersoit inconnu, qu'il lise ce poème, et, instruit par sa lecture, qu'il aime... Yanê... Hezkirin huner e. Eger di nav we de hê jî kesekî heye ko derneketiyê seyrangehavêhunerê, hingî ew kes divê vêberhemê bixwîne û piştî kowî ev xwend, tiştên ko jê hîn bûye, biciribîne...« Destpêk, mîna her destpêka berhemeke bedew, xweş û spehî bû. Belê, Signore kitabek yekta dabû

min, bersivêndilêminêxortkodêdilêminhîndewlemendtirûge\$tirbiki-
rana, tê de hebûn...

- Gracia Signore, pir spas. Ez ê hefta were, dîsan bêm. Di xwe\$iyê de bimîne.

Celadet kitêb dike bin çengê xwe, ji dûkana biçûk derdikeve û di vî danê êvarê de berê xwe dide ber bi Galatayê da ko li wir, li aliyê din ê Galatayê, li Helebê, ke\$tiya ko di navbera Kadiköy û Stembolê de sefer dike, siwar be û here Kiziltoprakê.

Celadet kêfxwe\$ e, deriyên nû yên hînbûn û zanîne li ber wî vedibin.

4 Celadet kêfxwe\$ e, deriyên nû yên hînbûn û zanîne li ber wî vedibin. Sedsala bîstan, qirn û babilîska nû, bi xurtî dest pê kiriye; her roj, hertim bûyerên nû û girîng, îcadên nûjen û balkê\$ tên pê. Fikir û raman, hîs û pejnên nû civatan vedigirin. Dewleta Osmanî û payitextê wê Stembol bûne mîna hêlekaneke û li ber ba û bahozên guherînan bi vî alî û bi wî alî de derin û tên. Bûyer û \$ore\$ên Awrûpayê, nemaze yên Fransa û fransizan, pêl bi pêl, bi ser Stembolê de tên. Stembolî, xwenda û zane, bîrewer û ronakbîr, ramangîr û bîrbir, karger û rêberên dewletê di nav pêlên dîtin, bîr, fikir û hîsiyatên nû de, mîna hêlekaneke, derin û tên. Herkes hewl dide da ko pêlên nû yên pê\$ketinê têbigihê.

Sal, 1911 ye, Celadet ketiye hîjdehan. Celadet ketiye nav rûpelên kitabên, hem li xwendegehê, hem li mal û kitabxanê. Hertim çend kitabên bi osmanî, fransîzî û kurdî di bin çengê wî de yan li ber serê wî ne. Zanîna bûye kahniyeke hênîk û Celadet, tevî bira û hevalên xwe, jê vedixwe û tîhna xwe di\$kinê. Ew peyv û gotinên nivîskî vedijîne, ruh dide wan, bi wan re dipeyive, fikrîna û peyivîne, ev herdu kirinên cihê, bi hev re dike yek. Hê di vî umrê xort de ko ji tecruban bi dûr e, bi alîkariya bira, ap, met û biraziyan, wî bîr bi hêz û quweta gotina nivîskî biriyê. Wî bîr pê biriyê; tecrubên nû dê bi neq\$ên gotina nivîskî dewlemendtir, xwe\$tir, kûrtir û zelaltir bibin.

Îro, Celadet û çend hevalên wî, li ser gotina mamostayê wan ê edebiyatê, hatine \$ehzadeba\$î-yê, salona tiyatroyeke mezin. Li gora gotina mamostayê wan, îro wê li vê salonê konferanseke »girîng«, ji aliyê du kesên »girîng«, li ser babetekî »girîng« bihata pê. Celadet ko li pey pê û çirûskên zanîne ye, hevalên xwe jî dane pey xwe û hatiye konferansê. Piraniya \$ênîyên ko hatine, xort û xwendevan in. Hema çî bigire, salon

nîvtîjî ye. Li ser dîwarên salonê, bi tîpên erebî û ermenî, lê bi zimanê osmanî, gotinên edebî hatine neqîşandin. Li ser perdeyên \$ano ko ji cawên sor çêbûne, çend wêneyên zer dixuyin. Hema li pêşîya perdan, li ser \$ano maseyê dirêj û sê kursiyên text hatine danîn.

Celadet û hevalên xwe li rêza herî pêşîn a kursiyan rûniştine. Celadet li milekî bi hevalên xwe re dipeyive, li milekî jî li dora xwe û pa\$ xwe dinihêre. Piraniya kesên ko hatine, jê re, rûyên nas in. Be\$dar di nav xwe de dipeyivin. Lê gava ji pa\$ perdeyên \$ano merivekî navsale, navzirav û navdar derdikeve û tê ber masê, deng jî hêdî hêdî tên birîn. Kesê ko li ber masê rawestayê û ji jor li guhdaran dinihêre, yek ji bîrbir û rêberên partiya Ittihadwe Terakkîye; Yusuf Akçora. Ittihadwe Terakkîko îro hemû karên dewletê bi dest xistiye û wan digerrîne, digel hebûna malbata Osmanî û Siltan Re\$ad, siyasetên ko ji bo dewleta osmanî nû ne, dimeşîne.

Yusuf Akçora, bi dengê giran û berz, xêrhatinê li be\$darên dike û gotarbêjê konferansa îro bi wan dide nasîn. Gotarbêjê ji welatê Kafkasyayê, tirkêkî zana Ismail Gansperenski ye. Piştî ko Yusuf Akçora navê wî dibêje, ew jî, ji pa\$ perdê, herdu aliyên perdên girtî vedike û tê ber masê. Herdu hevûdu hembêz dikin û bi hev re rûdinin.

Celadet bi meroq li wan dinihêre û di rûpela deftera xwe ya biçûk ko di destan de ye, weha dinivîse; 10 Temmuz-un ikinci sene-i devriyesinden 10 gün evvel... Şehzadeba\$î...

Belê, gotina te ye, min welê nivîsî... Min ne bi tenê bîr bi quweta gotina nivîskî biribû û ew dixwendin, herweha min ew bi pênuşa xwe ya xort û nehoste dianîn pê jî. Wext mîna hespekî seglavî li bezê ye. Ji gotinên nivîskî pê ve kî bi lez û beza wextê dikare? Ew kîjan he\$ û bîr, mêjî û zanîn e ko dikare xwe li hember lehiya wextê rabigire?... Loma, carina min pênuşa xwe ya bêziman li ser kaxizên spî digerrand û bûyer dianîn ziman.

Wê rojê jî welê bû; Yusuf Akçora û Ismail Gansperenski Beg... Bi dû wê rojê re, biqasî bîstûdusalan, 8'ê kanûnasanî, 1933-an, li \$amê, bialîkariya wan gotinên ko min li \$ehzadeba\$iyê nivîsibûn, min ji serekkomarê Tirkîyê, Mistefa Kemal Pa\$ a re nameyêke dirêj nivîsî. Di nama ko min bi zimanekî xwe\$, bi rêz û rêzdarî, nivîsibû de, min rexne li siyaseta Tirkîyê ya li ser kurdû Kurdistanê girtû ew siyasetmînanî jî adperestî û tirkîtî binavkir. Dinamêde, min mîsalaro ja \$ehzadeba\$iyê jî da. Jilewre, tovêndî jî min ahî û berberiyê, tirkîtî û nijadperestiyê hê di salên 1910-an de dihate çandin.

Wê roja ŞehzadebaŞiyê, İsmail Gansperenskî, merivekî ko ji welatên xerîb hatibû û hê baŞ bi tirkî nizanîbû, di konferansa xwe ya dirêj de, her û her behsa tirk û tirkîtiyê kir. Wî, bi tirkîya xwe ya ecêb ko me bi dijarî jê fahmdikir,herdigot»türkwegayritürk«.Gavakonferansqediya,mejêbi tenêtiŞtekîfahmkir;liseraxadewletaOsmanîbitenêtirkhene,herkestirk e û herkes wê tirk be... Bi gotina birayên me yê kurdên soran, gotinên wî qor bûn. Hema di wê salonê de, kesên ko tirk bûn, bawer bike, bi tiliyên destekî dihatine hejmartin. Ez û hevalên min, em ŞeŞ kes bûn; du kurd, çerkezek, arnawitek, gurciyek û rûmek. Belê, em osmanî bûn, lê ne tirk. Hurmetamejibo»Halîfeyêrûyêzemîn«bêdawînbû,emmisilmanbûn,lê ne tirk. Em bira bûn, lê ne tirk... Hingî me li xwendegê rojnameyek diweŞand. Ez gerîndeyê wê bûm. Dotira roja konferansê, min ji bo rojnamê, li ser kurd û Kurdîstanê, bendeke çandî û tarîxî nivîsî û di rojnamê de weŞand.

Herçî ew qisên qor, digel ko ew qor bûn, bûn sebebê perçebûn û hilweŞîna Dewleta Osmanî, bûn sebebê ax û axîn, qîrîn û hawar, kîn û nefret, mirin û kuŞtinê. Welat bû gundekî xirbe, jê dû û dûman bi esmanan ket. Riyên welêt bi cendekên miriyan tijî bûn, teyr û tûr li serê veniŞtin... Min ev hemû, digel her kitekitê, bi hêz û quweta gotina nivîskî, ji Mistefa Kemal PaŞa re nivîsîn. Lê heyhat... kesên ko bi fort û hêza Şûrê xwe bawer bin û bîr bi quweta gotina nivîskî nebin, guh nadin gotina nivîskî heta ko ew bi xwe, bi tecrubên xwe, nebînin ko hêza Şûrê xwînrêj ne bi qasî îlim û zanîn, peyv û gotina nivîskî ye...

Bi dû konferansê re, li ber deriyê tiyatroyê, Celadet û hevalên wî li hev dinihêrin. Ji kesî deng dernakeve. Tirk û tirkîti... »Herkes Türk olmak mecburiyetinde... Bu ülke Türklerindir« Celadet lal bûye, nikare bipeyive, ker bûye, hew dangan dibihîse, mîna ko yek dilê wî diguviŞîne. Ew, bêdeng, bîhteng, ji hevalên xwe xatir dixwaze, serê wî di ber de, dest di bîrkên pantolon de, hêdî hêdî, ji wir bi dûr dikeve. Di mêjiyê wî de dengê İsmail Gansperenskî, dilê wî, pihêt, hildavê.

Dilê Celadet pihêt hildavê. Di êvareke ronî ya havîna 1912-an de, **5** Celadet, Kamuran û çar hevalên xwe li aliyê Kadiköyê, Fenerbahçe, li bexçe Otel Belvu rûniŞtine û Şîva êvarê dixwin û bi qaseyên zîvîn meya sor a Belvuyê vedixwin. Wan hemûyan bi serfirazî xwendina xwe xelas kirine û vê yekê pîroz dikan. Bexçe Belvu, mîna her

carî, tijî ye. Aliyê hundir, gazîno û otêl jî. Êvar mîna êvareke çîroka Şehrezadê ya Hezar û Şevê ye; ro nû li aliyê din ê zeryayê çûye ava, stêrk hê hilnehatine, refekî teyran li ser Boðazîçiyê bi nazdarî difire, garson çirayên bexçe ko aheng û renekî taybetî didin der û dorê, yek bi yek vêdixê, dengê tenik ê pêlên avê xeberdanên mêvanên bexçe temam dike, ji hundir, aliyê gazînoyê dengê saz û neyê tê, ji der dengê simên hespên faytonan tê, bîhna zerya û xwarin û Şîvên taybetî yên osmanî bi ser bexçe ketiye... û li masa Celadet û hevalên wî jî, bîhna lewantên bedenên xort û Şîvên navdar ên osmanî yekitiyeke lihevhatî tînin pê.

Celadet, Kamuran û hevalên wan li hêviya vê Şevê bûn. ÎŞev kêf û henek divê, xwarin û vexwarin divê, musîk û dans divê. Berî îŞev bi du heftan, Celadet li Belvu, ji bo heft kesan cîh veqetandibû û ji menu-yên Belvu Şîv û xwarin hilçandibûn. Lê hevalekî wan ê rûm ko nasê xwediyê Otel Belvu bû, nexweş ketiye û nikare were. Ew ŞeŞ kes li ser xwarinê ne. Garson di destên wan de tebox û teyfik, li dora masa wan derin û tîn. Ew ê vê êvarê heta derengê Şevê bixwin û vexwin. PêŞî ji wan re zeytînađli kerevîz dolmasi hat, paŞê karîdes güveç. Niha jî ew di nav teboxên zîvhêlî de Şîva êvarê TeŞrifat-i Naim Efendi siđir külbastisi kađitta tevî çiroz sala-ta dixwin.

Celadet tîkeyên biçûk ên goŞt bi hêdfîka dibe devê xwe, kêliyeke dirêj di devê xwe de dicû û paŞê dadîqultîne. Tahma Şîvê ne ya gotinê ye. Xwediyên Belvu, ji bav û kalan, rûmên Stembolê ne. Wan ahengeke xweŞ a osmanî û cîhana rojava dane hemû Belvu. Xwarinên wan bêtir osmanî ne, musîka gazînoyê hem osmanî hem a la franga ye. Avahî û mî-mariya otel, gazîno, restoran û bexçe jî her wisan e. Bexçe li peravê Zeryayê, di nav daran de ye û bi lengergeheke biçûk xwe digihîne avê. Carina mêvanên bijarte, les gentil hommes ên Belvu bi qayikan tîn Belvu.

- Guhê xwe bidin vê stranê... we ew nas kir?

Ji hundir, aliyê gazînoyê dengê musîka osmanî û dengbêjekî navdar ê osmanî tê. Kamuran ko ji musîk û musîkjeniyê pir hez dike, hema çî bigire hemû stranên osmanî, fransîzî û rûmî jiber dizane. Ew guhê xwe dide stranê; yeter ey gözleri sevda dolu esmer güzeli...

-Guhêxwebidinê, evçidengekînermmînaqedîfê, evçistranekekexweŞ mîna Şîrên Xeyam!..

Bexçe hinekî zirav û dirêj e. Hema li pêŞiyê, li aliyê çeperastê masa wan, maseyeke din a dirêj heye. Li wê masê, meriveki rûdirêj û rîtenik jî dibe

Şîrîkê stranê û bi alîkariya destan, distrê, »ey esmer güzeli...« Dengê mêrik ne tu deng e. Celadet û hevalên wî dikenin. Mêrikê rîtenik, bi kêf, dest li wan dike da ko ew jî pê re bibêjin. Li aliyê rastê mêrik jineke rûxwe\$ a navsal rûdine, li aliyê çepê jî keçeke ciwan û çavxwe\$îk.

Çavxwe\$îk... Celadet bi dîqet bala xwe didiyê. Gelo ew vê çav\$êrînê nas nake? Ji kû, gelo ji kû, ew van çavan dinase? Çavên Celadet hew derekî din dibîne, ew her li ser çavên keçikê ne. Keçik vê yekê dibîne, ew jî li çavên Celadet dinihêre, lê bi dû kêliyekê re, ew çavên xwe jê direvîne. Awir û nêrîna Celadet bala Kamuran û hevalên din jî diki\$îne. Ne bi tenê bala wan, bala masa din jî. Lê Celadet nikare xwe rabigire, çav li kûrahiya çavên spehî dinihêrin. Merivê rîtenik ji masê radibe û bi stran û ken tê ber masa wan. Bîskekê ew li hev dinihêrin. Bejna wî dirêj, kincên wî spehî, awirên wî nerm e. Ew destê xwe dide Celadet,

- Siz Bedirhanpa\$azadelerden olmalýsýnýz?

Celadet bi serî dibêje, belê. Herê, ew ji Bedirxanpa\$azadeyan e. Yê li aliyê din ê masê rûni\$ti jî birayê wî ye, yên din jî heval in.

- Buyurmaz mýsýnýz?

Bi gotinê re, Celadet cîh ni\$anî wî dike. Mêrik li kêleka Celadet rûdine û silav dide yên masê.

- Ben Murat Bey-i tanýyorum. Kom\$uyuz... Bundan birkaç yıl önce de Abdulrezak Bey-le tatsýz bîr olayýmýz olmu\$tu...

Bi ser gotinên mêrik re, ji ni\$ka ve, keçik tê bîra Celadet; Galata, li ser Galatayê. Ew danê êvarê... Ew, Sureya û Evdilrezak Beg... bûyera nexwe\$... çav, çavên bademî... Canan, belê, Canan...

- Tamam hatýrladým, ben de oradaydým, Galata-da... Yalnýz isminizi unuttum.

Alî Siud, navê wî Alî Siud e. Alî Siud Beg û ew dikevin nav sohbetê, qala wê rojê, Kadiköyê, hal û hewalên dost û nasên hev dikan. Lê çavên Celadet li ser çavan in. Pi\$ti demekê, Ali Siud Beg ji wan xatir dixwaze û dere masa xwe. Celadet jî pê re radibe û wî heta masê dibe. Li wir Celadet silav dide yên masê û vedigere ser keçikê,

- Sizi tanýdým, Pederinizle birlikteydiniz, Galata-da.

Keçik, bi hêdîka, dikene û serê xwe bi ûsil dihejîne. Celadet bi ken lê dinihêre.

- Sizi dansa davet etsem, acaba terbiyesizlik mi etmi\$ olurum?

Keçik, bi hêdîka, dikene, bi ûsil radibe ser piyan, li Celadet dinihêre û berê xwe dide aliyê hundir, cîhê dansê.

MaOvidiuswehanegotibû? » Heketubigotinênminbawerî, hekebayên zeryangotinênminnedinberxweûnebin, Şîretêkîdinlite: Heketubixwe ne bawer î û di biryara xwe de ne qehîm î, hingî tu carî dest bi aventurê meke... «

Ezbixwebawer, bibiryaraxweqaîmbûm. WêŞevêmedanskir, ezbûm çira, Canan bû pepûla dora çirê. Canan bû heyv, ez bûm stêrkên dora wê. Medanskir, demekedirêj, jixweveçûyî, bironahiyakahniyaçavan, bipê-ta agirê dilan...

Piştî ko Celadet û Canan ji hundir vedigerin, Canan li cîhê xwe rûdine û Celadet jî spasî wê dike, silav dide Alî Siud Beg û yê din û vedigere masa xwe. Derengê Şevê ye. Kamuran û hevalên wan Şîrinahiya xwe jî xwarine. Ya Celadet, Şîrinahiyeke kevn a osmanî fistikli hünkar muhallebîsî, kuru kayisiezmesiyle, di nav teyfikeke neqîşkirî de, li hêviya wî ye. Celadet dest bi Şîrinahiyê dike, lê li milekî jî li çavên Cananê dinihêre.

Celadet li çavên Cananê dinihêre. Xwedayo... du lib lûlû, du stêrk, du kahnî, du lehî, Dijle û Firat... Canan bi ken rûyê xwe jê badide. **6** Celadet rûyê wê ber bi xwe dike û dîsan li çavan dinihêre, bi çavan dipeyive, bi çavên wê re dipeyive. Di çavên wê de jiyanê ciwan, straneke bedew, evîneke yekta, hîseke germ dixuye. Çavên wê jiyan e. Jiyan li ser çavên wê dikene.

Canan, hinekî bi Şermokî, dikene, devê xwe vedike ko tiştekî bibêje. Lê Celadet bi destê xwe devê wê digire, bi çavan jê re dibêje ko îro bi tenê çav wê bipeyivin. Bi tenê çav û beden. Ne tiştekî din... Celadet herdu çavên wê radimûse û bi destê xwe yê rastê qirik, sîng û ber û bedena wê mist dide. Beden mîna hewreŞîmê tenik û nerm e. Dest hêdî hêdî li ser bedena wê digere.

Beden westiyayî ye, beden westiyayî ne. Di nav cîhan de, li ser çarŞefên peregende, bedenên tazî û xwîdandayî li kêleka hev dirêj bûne û bi bîhna hev bîhna xwe vedidin. Celadet û Canan li aliyê Bab-i Âliyê, nêzîkê Cagalođluyê, navenda rojname, kovar û weŞanên hemû Dewleta Osmanî, li odeyeke fireh a pansiyonekê ne. Pansiyon, ya bavê hevaleyê Celadet e. Hevalê Celadet bi xwe jî, di rojên tatîlan û dawiya heftan, ji pêncŞemiyê heta Şemiyê, li pansiyonê dixebite. Celadet û hevalê xwe li hev hatine, gava hevalê wî dixebite, ew û Canan tînan pansiyonê, kilîta oda ko ji bo wan hatiye veqetandin, werdigirin û derin odê. Ji wan kurte-

demên pir pêwist pê ve, ew ji odê dernakevin.

Mîna îro...

Pansiyon sê qat e. Di her qatê de sê ode hene. Celadet û Cananê odeyek li qata herf jêrîn, lê li aliyê pa\$, hilbijartine. Ji ber ko oda wan li kêleka bexçê aliyê dawîn e. Bi hêsanî û bêyî ko ew kesekî bibînin yan jî kesekî wan bibîne, ew dikarin derkevin bexçê biçûk.

Oda wan îro jî, mîna her car, tevlihev e; ode, odeya evînê û hezkirinê ye, her kursiyek li derekê, li ser kursiyên cil û bergên Celadet û Cananê, bahlîf û lehîf li erdê, li ser masê jî xwarin û vexwarin û \$û\$eyên mey û araçê. Ew jî li ser textê razanê, di nav cîhan de, peregende, dirêj bûne. Destê Celadet sîng, pêşîr û berê Cananê, bi nermahî, mist dide. Çavên Cananê vekirî li Celadet dinihêrin, lê heşê wê li derekî din e. Bi hez û co\$ hezkirinê, ew ketiye nav xewn û xeyalên \$êrîn. Bîhnek mîna bîhna barana biharê, mîna bîhna sêv, xox û biyokên teze ji bedena Cananê difûre. Bîhneke mîna pûngê hinekî tir\$okî, lê xwe\$ û ne giran. Bîhnek ko Celadet jê hez dike. Yanê bîhna pi\$tû zelzela hezkirinê. Tiliyên qaling ên Celadet li ser memik, sermemik û navmemikên Cananê, bi ûsil, derin û tîn. Bi tevgera tiliyan, sermemik jî hêdî hêdî radikê\$in. Canan bi axîneke tenik çavên xwe digire û xwe hinekî ji Celadet bi dûr dixîne. Celadet li hemû bedenê, bedena ciwan û lihevhatî, li sîng û ber, memik, navteng, zik, berzik, mûyên pir hûr û kêm ên berzikê, hêt û çîpan dinihêre. Tu kêmaniyên bedenê nîn in, her alî li yên din hatiye. Her alî bi serê xwe bi-hu\$tekê ye.

Celadet nêzîkê Cananê dibe û stû û qiriqa wê maç dike. Canan jî destê xwe davêje ser serê wî û porê wî mist dide. Rawest navê. Bîhna bedenê hevûdu diki\$înin. Beyî ko Celadet lêvên xwe yên \$il û germ bigire yan jî ji qirikê veki\$îne, ew hêdî hêdî ber bi jêr, binçengê dibe. Binçeng \$il e, jê bîhna xwîdanê tê. Celadet kêlîyekê binçeng bîhn dike û radimûse. Bi dû re, lêv vedigerin ser navmemik û memikan. Celadet bi herdu destên xwe memikan nêzîkê hev dike û lêvên xwe li ser herdu sermemikên qahweyî û mezin bi hev re digerîne. Sîng û bedena Cananê, tevî axîneke nerm, bi xurtî, radibe. Hêt û \$eq vedibin. Canan bi herdu destan serê Celadet ber bi jêr dike. Lêv hêdî hêdî ber ji jêr dibin...

Minnavêkoezliserevînûevîndariyê,hezûhezkirinêbipeyivim.Mîna her
ti\$tênazikûnarîn,evjîdikarinlibertavagotinênzêdebiçilmisin.Merivdi-
vê jê haydar be... Cananê deriyên dil û canê xwe, ruh û bedena xwe ji bo

min vekiribûn. Heşê min ji serê min çûbû. Evîne li min û mêjyê min guhdarî nedikir. Dilê min bûbû hespekî rewan û di deşta evîne de serî girtibû û diçû. Ez bûbûm evîndarê keçikeke... belê, keçikeke çawan? Û kî? Eger ez bibêjim ko ew keçikeke tirk bû, na ne welê bû, kurd bû, na. Ne tirk bû, ev jî na. Bavê wê Alî Siud misilmanekî arnawidên Kosowayê bû. Diya wê boş-nakeke Bosna Hersekê bû ko li Stembolê hatibû dinê. Bavê Cananê li Şeremîniya Stembolê memurekî mezin bû. Ew merivekî ehlikêf, medenî, jî siyasetê dût, merivê her dem û heyamê bû. Diya wê jî jinekek di halê xwe de, hebûn û nebûna wê nediyar, bêdeng bû. Cananê li Modayê, li sultaniyeke fransîzî dixwend. Xwendegeh leyî bû, Canan dikaribû bi Şev jî li wir bima. Lê li dewsa xwendegehê, gelek Şevan ew li wê oda me ya fireh, bi stranên fransîzî, serê wê, li ser sînga min, radiza.

Ez, neviyê Mîr Bedirxan, lawê welatê Kurdistanê, bûbûm evîndarê Cananê, keçikek ji war û diyarên xerîb, ji aliyê din ê tixûba Osmanî, Ewrûpayê. Ez pê re digihîştim kata herî bilind a mesûdî, serfirazî, kêfxweşî û hezkirinê. Bedena min pê re digihîşt kata herî kûr a coş û heyecanê. Lê haya min hê ji bayê felekê û lîstikên dewr û dema kambax nîn bû...

Lê, heçî ode û beşçe bû, te dîsan tiştekî ji bîr kir; bîra li beşçe. Ew bîr muhîm bû. Gava bîhna beden û xwîdanê bi ser me û odê de diket, ez derdiketim beşçe, min ji bîrê çend satil av dikişand û me bedenên xwe pê hemamişk dikir. Bîrê û çêyiyên bîrê ji bîr meke...

Herdu beden dibin bedenek, ew di nav bêdengiyeke germ de, dîsan, dikevin nav hevûdu. Celadet, ji jor ve, bi çavan, pê re dipeyive; le tempe d-amure, de la fatalîté... toujours, toujours... Canan, ji binî ve, bi reh û demarên rakişiyayî yê gewriyê, serê xwe hinekî radike û bi çavan bersîv didiyê; oui, oui... Belê, belê...

FOTOGRAF5:Şerêcîhanê;heyamamirinûkuştinê,Şewatûrehmetê

1 Belê, belê... mirin e, ba û bahozên mirinê ne, dû û dûmana mirinê ye. Fotografa pêncemîn a romana Bîra Qederê ya mirinê ye. Di nav fotografên romanê de, ya herî zêde li mirinê tê, ev fotograf e. Fotograf jîyanê dikuje, jê kêliyê digire û wê demê sabît dike, dike nemir. Jiyana jîndar, wê kêliyê dimire da ko bibe nemir. Di fotografê de mirin û nemirin di nav hev de ne, mîna cewîyan, bi hev re ne.

Mîna vê fotografê.

Fotograf re\$ û spî ye. Re\$ û spî û kitekitên van herdu rengên bira û neyar. Fotograf ko bergehê e, bi riyekê dest pê dike. Ne rê, lê ji rê zêdetir ew \$iveriyek e. \$iveriyek fireh, bi fetlok û dirêj. Meriv dikare bibêje ko ew navenda wênê ye. Rê, rîya mirinê ye; ew di navenda wênê re derbas dibe û wêne dike du bir. Birê aliyê rastê û yê çepê. Di aliyê rastê de du gund dixuyin. Yek li pê\$î, yek jî li pey wî. Gundê pê\$iyê mezin e û xanî tê de pir in. Yê pa\$în biçûk e, bi tenê çend xanî ne. Li aliyê din ê \$iverê bi tenê zevî ne. Lê di dawîya zevîyan de, li berpala çîyan kon dixuyin. Belê, di dawîya wênê de zencîreçiyayên asê dixuyin. Tiştên ko bergehê fotografê tînin pê, kê-m-zêde, ev in. Yanê tiştên ko meriv dikare di hemû fotografan de bibîne. Bergehê ko zêde tiştêkî îfade nake.

Lê belê, tiştên din ko bergehê fotografê temam dikin, mana wê jî didinê. Li pê\$iyê, li ber devê rê, li herdu aliyan cendekên merivan dixuyin. Li gundê nêzîk bi tenê du seg û çar ga yan jî çêlek dixuyin. Meriv nîn in. Li gundê aliyê jor ê li ber quntara çîyan, bi tenê dûman heye, dû û dûmaneke zirav ber bi esmanan dibe. Li aliyê din ê \$iverê, li ber konên re\$, bi qasî heft, hey\$ hesp - heye ko ew qantir in - dixuyin. Ji konan hinekî bi dûr û hinekî nêzîkê rê, çar topên eskerî, lûleyên wan ber bi gundan, dixuyin. Li pey van hemû tiştan jî çîya hene, serê wan di nav ewran de, bi hev ve girêdayî, bêyî rê û bihur. Çîya rût û tazî ne, ne devî û dahlek, ne dar û berek, ne giya û hê\$înahiyek û ne jî av û kahniyek. Ewrên li ser

çiyân jî, bergehî çiyê temam dîkin.

Fotograf weha ye. Sar, bi xof, kesertijî. Û bêdeng. Ji cendekên devê rê pê ve, tê de tu însanên zindî naxuyin. Nî\$ana merivan tê de hene. Lê ew bi xwe tune ne. Meriv dikare bibêje, siya wan tê de heye. Tevî siya wan, xof û sawa wan jî tê de heye. Ne bi tenê sî û sawa wan, herweha sî û sawa ruhîstî jî di vê wênê de heye. War, warê \$er e. Dem, dema \$er e. Merivên ko di wênê de naxuyin, heye ko mîna cendekên kêlekên rê, ku\$î ne, heye ko reviyane û xwe spartine çiyân, heye ko êrî\$ birine ser ciyekî din, heye ko ji \$er û pevçûnê westiyayî, di nav xeweke ne\$êrîn de ne, heye ko ew li \$înê rûni\$tine, -eger wexta wan ji bo \$înê hebe. Her çi be jî, merivên nediyar ên vê wêne, war û demê, di hembêza ruhîstî de ne. Ew dîlên mirin û ku\$î ne. Cendekên bêkes, heywanên tiral, gundên bêxwedî, \$ewata gund, topên lûlemezin rewê\$ê ba\$ nî\$an didin; \$eneyê ruhîstî li vî cîh û warê fotografê li kar e.

Ne diyar e ka kê ev fotografa ko dibe fotografa pêncemîn a romana Bîra Qederê ki\$andiyê. Lê hostetiya wî jê ba\$ diyar e. Wî, her mîna siya merivên zînde yên wênê, ti\$tên nediyar jî re\$andine ser wênê. Di fotografê de tu nî\$anên ba û bahozê nîn in, lê meriv ba û seqemên bayekî hi\$ê jê hîs dike. Sar û seqemên bayê mirinê... Tevî sar û sermê, meriv haletên însanî yên mîna xof û tirsê jî hîs dike. Bêdengiyê jî, meriv welê bawer e, kirasê xwe yê sar rakê\$andiyê ser bergehê. Meriv bawer nake ko hespên wênê dihîrin, seg diewitin, teyr û tûrên nediyar dixwînin. Fotograf ya bêdengiyê ye, ya keserê ye, ya hilwe\$înê ye, ya windabûnê ye. Jiyaneke diwarê fotografê de heye, hebûna heywanan û \$ewatagund nî\$an dide ko jiyaneke nexwe\$ li wir hatiye jiyîn û jiyaneke nexwe\$ ê dîsan were jiyîn. Fotografkê\$ hoste ye, wî hemû wextên jiyane, do, îro û sibê xistine nav bergehî xwe.

Fotografa ko mirinê dike nemir, dike siya romana Bîra Qederê, bergehê pîr biçûk a \$erekî pîr mezin e. Ew nî\$aneke biçûk a îspata yekitiya mirin û nemiriyê ye. Ew nî\$an dide ko mirin li dar e, li rê ye.

2 Mirin li dar e, li rê ye, Canan. Mirin li dora me ye, em ber bi mirinê derin, Canan, Canan...

Celadet û Canan, bi gavên pihêt, dilezînin. Ew ji Bab-i Alî Caddesi ber bi jêr dibin. Du rojên hilavêtina dil û yekitiya bedenî li pey mane. Ew li cîhana ko wan ji bo du rojan li pey xwe berdabûn, vedigerin. Canan wê

here sultaniyê, nik ezîzeyên xwe yên fransiz. Celadet jî wê here malê, Kiziltoprakê, nik germahiya nas a malbatê. Sal destpêka 1913'ê, danê êvarekê yê zivistanê ye. Ew divê bigihên ser Basrayê, keştiya ko dê here Kadiköyê. Celadet bi gavên fireh dimeşe, Canan jî dilezîne ko xwe bi Celadet bigihîne.

- Canan, ev kevirên ko em pê lê dikin, bi xwîn in, Celadet dibêje. Hemû der û dorên Bab-i Aliyê, Cada Bab-i Aliyê bi xwîn e.

Canan dengê xwe nake, bêdeng, li pêşiya xwe dinihêre û dilezîne. Dinya sar e, bayekî sar û hişk tê. Baran nîn e, lê erd ewçend celb e ko meriv pir bi zehmetî dimeşe. Li doralî, ji esker û zabitan pê ve, kes nax-uye. Esker di nav paltoyên xwe yên dirêj, li ber derî û caxên avahiyên Bab-i Aliyê di nobetê de ne. Cađalođlu û Bab-i Alî ko dilê siyaset û weşanên dewleta osmanî ne, mîna eskerên nobedar, îro stûxwar in...

Ne bi tenê wê rojê, ji demekê ve bû ko ew stûxwar bûn. Dewleta Osmanî westiyayî û nexweş bû. Ewrên reş esmanên Osmanî vegirtibûn. Dewleta Osmanî bû bûmînawazoya şikestî, ew carekê, bi qetlûkuştinan, şikiyabû, êdî hew dicebirî. Ittîhad we Terakkî Partîsî li ser hukim bû. Hukimdarê dewletê Siltan Mihemed Reşad li ber destê wan mîna leyistokekê bû, wan hertî şêxwe bi Siltandîdan qebûl kirin û pêdîfîstin. Piraniya » Ittîhatçiyana « zabîtbûn, di şerûlecandemabûn, destê wan bixwîn, mêjîyê wan mucrîm bû. Ew hem xeyalperest hem nijadperest bûn. Tirk, tirkî, tirkîtalawan, vegirtina hemû Asyayê, welatê bav û kalên tirkan armanca wan, qirkirina gelêndinên osmanî mirazê wan bû. Şûzar û zimanê wan, demançe edet û ûsîla wan bû. Her çiqas kesên li derveyî wan, dijî wan, dûrî wan hebûn, ew neyarên wan bûn. Herkes diviya tirk bûya, ne bi tenê tirk, » tirkçî « jî bûya. Islamiyet, osmanîtî, biratiya gelên osmanî... ev hemû wînda bûbûn. Siyaseteke zordar, darêzorê, tîfing û demançên kuştinê lidarbûn... Tovên kîn û nefretê, mirin û kuştinê dihatin çandin.

Ez bawer nakim ko te dil hebe ko tu rûpelên romanê bi kuştin û mêrkujîyên wantî jî bikî û romanê bi qulipînî serbûyerê tarîxî. Lê behsa çendine ji wan pêwîst e. Di behsa sûretê 3-an de, te jî, min jî qala Pira Galatayê kir. Galata ko di umrê min de bû bû neqşeke esasî û di muhaciriya min a dirêj de bû bû siya xeyalên min, di eynî wextê de, bû warê yekemîn ê kuştinan. Li ser textên rîziyayî yên Pira Galatayê, di tarîxa 6 Nîsan 1909-an de (ez dizanim, tu ji bikaranîna tarîxên weha hez nakî, lê ev jî pêwîst in), Hasan Fehmî, sernivîskarê rojnama Serbestî, bi destê Ittîhatçiyana hate kuştin.

Zabitekî ittîhatçî ji aliyê pa\$ve hat û çend gule bera sîng û serê wî dan, hevalekî wî jî birîndar kir. Rojname Serbestî ko bi destê dostê bavê min (û pa\$ê jî dostê min) Mewlanzade Rifat derdiket, gelekî li dijî hukmê ittîhatçiyên bû. Rojname ko ez jî pa\$ê tê de xebitîm, li ser xetê medenî û bi gotina ewrûpayîyan lîberal bû. Lê ittîhatçiyên bê xwe kes nedixwestin û lomajî Hasan Fehmî dinavxwinê de gevizandin... Lê ew guleyên kolîsîng û serê wî ketin, di esasê xwe de, li sîng û serê dewleta Osmanî ketin. Bi wê cîneyetê, mîna Hasan Fehmî, dewlet jî li ser cogan ket. Û wê cîneyetê rê li cîneyetên din vekirin.

Cinayeta herî mezin jî, di wan rojên ko tu niha behs dikî de hate pê. Hema çend hefte berî wan rojan, serekên ittîhatçiyên avêtin ser Bab-i Alî, yanê dilê gerandina karên dewletê Saadaretê. 23'ê çiriyê yê wê salê, ittîhatçî, çek di destên wan de, ketin hundir û li ber salona civînên hukimetê, saet 2'ê 45'ê piştî nîvro, Nazirê Herbiyê Nazim Paşa, dîsan bide-mançê, kuştin. Tevî wî, wan du kargirên din ên mezin ên dewletê jî kuştin û careke din dewlet, bi zora çekan, xistin destê xwe.

Ew roja ko tu niha behs dikî, em ji ber Bab-i Aliyê, Saadaretê derbas dibûn. Mîna her gavê, wê rojê jî, li ser wan kevîrên ko di bin lingên me de difîstin, gava em jiberê derbasbûn, kuştin bibîramin ketin. Hukimketibû destê xedarên. Her roj hin kuştin çê dibûn. Dewlet pir bi lez, ji leza me ya wê rojê pihêtir, ber bi deverên tarî gêr dibû.

Celadet dilezîne, destên wî di berîkên paltoyê wî de, serê wî li ber, hem li kevîran dinihêre hem jî dipeyive û ber bi jêr dibe.

- Ah, Ceco, biraz yava\$ yürüyemez misin?

Canan dikeve erdê. Celadet lê vedigere, tê ser wê û ji erdê radike, bi ken, wê hembêz dike. Demeke kurt ew welê di hembêza hev de dimînin û li hev dinihêrin. Celadet wê hinekî din ber bi xwe dikişîne û diguvişîne.

- Mon amour, eger tu dixwazî, em veşerin pansiyonê? Celadet, bi henekî, jê dipirse.

Canan serê xwe dihejîne û aliyê din ê rê, aliyê keştiyê nîşan dide. Lê ew nagihên Basrayê. Gava ko ew xwe bi lengergehê digihînin, Basra jî hêdî hêdî avê diqelişîne û dere. Celadet bi hîdet destê xwe li ba dike û dide çêran. Lê keştî dere, mîna nazdareke spehî xwe li ba dike û di nav pêlên avê de ji wan bi dûr dikeve. Pêl wê dibin...

Tiştêkî ko Celadet û Canan bikin, nîn e. Ew jî ji Basra rû badidin û hêdî hêdî berê xwe didin Galatayê, restorana Ceno da ko li wir tiştêkî

vexwin, -heta ko ke\$tiyeke nû bê.

3 Celadet, Canan û herdu birayên Celadet, Kamuran û Tewfik berê xwe didin Galatayê, restorana Cenyo da ko li wir ti\$tekî vexwin, - heta ko ke\$tiya saet pêncê danê êvarê tê. Cenyo mîna îstasyona ke\$tiyan e, kesên ko li hêviya hatina ke\$tiyan in, tèn vir, çendek rûdinin, ti\$tekî dixwin û vedixwin û pa\$ê derin. Kesên ko tèn, bêtir rojnamevan û nivîskar in. Haya wan ba\$ ji guherîn û pê\$ketinên cîhanê, rew\$sa dewletê û lîstikên siyasî yên li pey deriyan heye. Piraniya wan di rojname û kovarên Cađalođluyê de dixebitin û alîgirên hêz û komên siyasî ne. Ji ber vê yekê ye ko navê Cenyo bûye »bero\$sa gotin û pa\$gotinê.« Nûçeyên herî dawîn ên her ti\$tî, pê\$î ji Cenyo tê bihîstin û pa\$ê belav dibe.

Di van rojên dawîya tebaxa 1914-an de, nûçe û xeberên pir giran û girîng, bi leza birûskê, li pey hev tèn. Şerekî pir mezin ê cîhanê dest pê kiriye, dewletên herî mezin û desthelatdar ên cîhanê ketine hev. Fransiz, inglîz û îtalî li aliyekî ne, aleman, nemseyî û rûs jî li aliyekî ne. Herdu alî jî bi xurtî derin ser hev û bi xurtî hewl didin ko eniya xwe, bi dewletên dost û alîgir, fireh bikin. Ji bo herdu aliyan jî hebûn û pi\$tgiriya Dewleta Osmanî pir girîng e û herdu alî jî li pey dostiya Dewleta Osmanî ne. Lê belê, Dewleta Osmanî ko di destpêkê de ne xwediyê siyaseteke diyar bû, niha siyaseta xwe diyar kiriye; ew pi\$tgirî li eniya alemanan dike. Dewletê bi alemanan re peymaneke dostiyê îmze kiriye, generalekî alemanî kiriye serokê hêzên eskerî yên dewletê, seferberî îlan kiriye, hemû peymanên kevn ên bi dewletên din ên ewrûpî re, bi serê xwe, fesh kiriye û niha jî di nav haziriyên nû de ye.

Nûçeya herî dawîn a Cenyo ev e; ittîhatçî ko dewlet bi dest xistine û karên dewletê dime\$înin, haziriya êrî\$ekî mezin dikin. Ew ê, bi îhtimaleke mezin, bavêjin ser Rûsyayê. Û ew ê herçi kesên ko dikarin çek hildin, bikin esker.

Di nav van xeber û haziriyên de Celadet û Canan jî haziriyekê dikin; ew ê di demeke nêzîk de destgirtî bin. Ew ê di Cenyo de hem hinekî rûnin û hem jî biryara xwe ya nû ji Kamuran û Tewfik re bibêjin. Canan, bi bejna xwe ya dirêj, bi porê xwe yê dirêj, bi çavên xwe yên hunguvîn, îro, di nav fîstaneke binev\$î de, bûye mîna jineke xewnan. Çavên wê yên kilkirî, mîna esmanê îro, dibiriqin. Rûyê wê yê xwe\$ û sade dikene, mîna vê roja germ, germ e, dilê doralî germ dike.

Gava ew li kêleka maseyeke dirêj rûdinin, Kamuran dest li garsonê li

ber derî dike û bi ken ji yên dora xwe re dibêje,

- Em ê vê xebera pîroz, bi qedehke meya spî ya cemidî, pîroz bikin.

Pênûsa te riya xwe vedike, tu bi qîma xwe yî. Min navê ders û \$îretan li te bikim. Lê tu jî dizanî, riya qederê ne raste-rast e, fetloke ye, tê de gelek xaçerê hene û ew hemû qeder in, qederê tînin pê. Ez dinihêrim, bala te gelekî li ser \$exs û serpêhatiyên \$exsî ye. Tu hin ti\$t, bûyer û pêwendiyên doralfî ko li ser riya qederê ne, ji bîr dikî, yan jî nikarî li hûnandina romana xwebînî. Embibêjin, rew\$akurdanawansalan, nemazerew\$aawanaliba-jarê me Stembolê... Bi aliyekî ve, qedera min bi vê jî girêdayî bû, ev jî hîmekî esasî yê qedera min bû.

Dinavwante\$qeleûgeremolênxurtênsiyasîûcivakîde, kurdan jî xwe dilivandin. Destpêkasalên 1910-an, jî bokurdan jî girîng bû. Sala 1912-an, wan yekîtiyek bi navê Hêvî ava kirin. Amanca Hêvî-yê re \$andina hêviyê bû. Kurd hewcedarê hêviyê bûn. Kurdan, bi taybetî jî xortên kurdan, xwe li dora vê yekitiyê girtin. Mam û pismam, ap û biraziyên min jî tê de, bi xurtî, xebitîn. Wan bi navê Rojî Kurd, bi gotina wê rojê, muceleyek derxistin. Pismamê min Mihemed Salih Bedirxan sernivîskarê wê bû. Ew bavê Rew\$enê bû. Belê, Rew\$enakodê pa\$ê di rojên minêntengûtarîyên jîna minamuhacirde, bibû ya hevalajî naminûdiyazarakên min. Min Rew\$en jî, cara yekemîn, di wan rojên Rojî Kurd de dît. Salih Beg, ji bo kovarê, bi navê »Hi\$yar bîn« bendek, bi kurdî, nivîsbû û dixwest wê nî\$anî me bida. Ez jî li nik mamên xwe bûm. Ew li mala mamê min Mirad Beg bû. Rew\$en û diya wê jî pê re bûn. Bi gotina Amojna Sitî, Rew\$en hingî pariyekî zarok bû. Umrê wê neliser 4-5 salan bû. Jiwê rojê, porê wê yê gurmi\$kiûfîstanê wê yê rengîn di he\$ê min de man.

Heçî kurd bûn, benda Salih Beg rew\$a wan ba\$ nî\$an dida. Benda Salih Beg wehadestpêdikir; »Jî birayên me kurdan re hi\$yar bîndivê. Heke jî pa\$ niho jî em çavê xwe venekin û ji wê xewa giran hi\$yar nebin, ji me re kurdaniyamenahêlin û emejinavholê bavêjin.« Evrêzên Salih Beg kominjî pa\$ê car bi car, ji nû ve, bi gelek hêncetan, nivîsîn, hewcedariyên herî bingehîn ên kurdan bûn. Kurdan yekitî, zanîn, hi\$yarî û hêzbûn diviya. Kurdên Stembolê bi vî karî rabû bûn. Malbata me bi xurtî di nav vî karî de bû, ez jî ketibûm nav refên wan...

Min dirêj kir. Min jî ceribandîye, ez dizanim, meriv çî jî bike, di neqî\$andin û avakirina xewn û xeyalên romanêkê de, nikare xwe bi her ti\$tî, bi her kitekitê, bigihîne. Lê gotina min ev e; di wan rojên tevîhev û bi

lezde, li serriyaqederamîn, li milekê evîn, hez kirin, co\$, kêf, haziriyê dest-
girtiyê hebûn, li milekî jî amanc û hedefên mezin hebûn.

- Careke din, ji bo xebera pîroz, ji bo serfiraziya Canan û kekê me
Celadet.

Canan, Celadet û herdu birayên wî dilopên dawîn ên piyanên xwe
vedixwin û radibin pê da ko herin. Êdî wexta çûyinê ye.

4 Êdî wexta çûyinê ye. Wext, wexta barkirin û çûyina Şerê giran e.
Celadet û hevalên wî yê din ên zabit radibin ser piyan û ber bi ko-
nan belav dibin da ko xebera çûyinê bi eskeran bigihînin û li ser
wan bin, wan îdare bikin. Ro hêdî hêdî li pey zincîrê çiyayên Torosê hil
tê. Dinya çiksayî, hinekî hûnik e. Dinya hê nû hişyar dibe, hê nû çile û
zivistaneke xedar li pey xwe dihêle û ber bi germahiyê bi rê dikeve. Îro li
vir, her tişt mîna xewnekê, mîna kitekitên efsaneyekê, yan jî yê ro-
maneke nûjen, dixuyin...

Celadet di nav qapûtê xwe yê eskerî de, bi aramiya destê sibê, li dora
xwe dinihêre. Çiyayên giregir û bi heybet, zozanên hêşîn û hûnik, es-
mana paqij û gewher, tîrêjên rengîn ên royê, refên teyr û qulingan,
keriyên pezê gundiyan, dengê seg, rûvî û wawîkan, hîrehîra mehîn û hes-
pan, dengê stranên zîz ê eskeran, bergehên yekta yê Torosê... ev hemû,
perçeyên roja nû, mîna mehfûreke rengîn û tarîxî, li ber Celadet dixuyin.

Na, ne welê ye. Ew ne mehfûrên tarîxî bûn, ne jî kitekitên efsane û ro-
manekê. Ew rastiya wê rojê, perçeyên rastî yê jîna min, yê romana Bîra
Qederê bûn. Em li ser rîya dûjehê, yanê li ser rîya mirinê bûn. Dewleta
Osmanî ketibû ser rîya mirinê û em ber bi mirinê diçûn...

Dewleta Osmanî, bi dek û dolabên aleman û ittîhatçiyên, êdî pir vekirî
bûbû hevalbendê alemanan û ketibû nav Şerê mezin. Stola Osmanî, bi
alîkariya alemanan, di behra reş de girtibû ser wapûr, noqar û keştîyên
Rûsyayê û ew dabûn ber topan. Paşê jî stolê avêtibû ser bajarê Odesayê.
Êdî tîr ji kevanê firyabû... Siltan Mihemed Reşad, ew hukimdarê bêdeng û
nazik, bi zora ittîhatçiyên, »Cîhad-î Muqedes« îlan kiribû. Cîhada ko li gora
wacibên îslamê diviyajibo »Ilay-î Kelîmetulah« îlan bibûya, nihajibopîşt-
giriya alemanan îlan bûbû. Dewleta Osmanî û ordiyên wê êdî ketibû nav
gulokên agir ên dûjehê. Êdî li ser hemû tixûbên wê Şer hebû. Êdî hemû

kesên osmanî, çi tirk û kurd, çi ereb û arnawid, çi çerkez û boşnak, di nav \$er de bûn.

\$er, \$erê man û nemanê bû, yê agir û \$ewatê, yê li ser Pira Siratê bû. \$er xurtûbêman, xedarûkambax, bibahozûtofanbû. Wîherkes, herwelat û dewlet, hergelûnetewe, herkesû \$exsdabûberxweûberbigorêdibir. Wê rojê, wî em jî dibirin.

Rastiya wê rojê weh

a bû. Lê ji aliyekî ve jî gotina te ye; \$er xewnek e, kabûsek e. Tê de he\$ û mêjî, mantik û wîjdan nîn e. Tê de hîsên xwe\$ ên biratî, wekhevî û dostiyê nîn in. Bi tenê tê de berberî û dijminatî, lêdan û xirakirin heye. Belê, ew kabûs e, bi ser merivan de tê, beden û canan dîkujê, giyan û ruhan di\$ewitîne, însanan û însanetiye kavil dike û dere. Û gava kesên ko li pey kabûsê mane, jê hişyar dibin, ew hew dikarin mîna berê bijîn. Nivmirî, zîz, kesertijî, çavê wan li ser riya mirinê, ew jî êdî bi tenê rojên xwe yê «mayî» temam dikin da ko bikevin pey kabûsê û herin...

Wê roja zozanê çiyayên Torosê, em li ser riya eniya \$er, bi gotina osmanîyan »\$ark Cephesî« bûn. Sal 1915 bû. \$er pir gem bûbû. Agirên \$er pêl bi pêl bi ser welêt de dihat. Welat bûbû dûjeh, meriv tê de difetisîn, di\$ewitîn. Herkesî ji xwe û ji der û dora xwe dipirsî; çima? Ji bo çi? Ji bo kêjan amanc û hedefan? Bi sed hezaran, bi milyonan meriv dihatin kuştin, xwîn diherikî, bajar di\$ewitîn, xirbe dibûn... Lê çima? Ji bo min û me kurdan jî bersiv nediyar bûn. Em ne ji rewşa welêt û kargirên wî ittîhatçiyên razî bûn ne jî ji rewşa kurdan û Kurdistanê. Siyaseta ittîhatçiyên hem li dijî welatê Osmanî hem jî li dijî Kurdistanê bû. Lê çarenînbû. Emdinav \$erde bûn. Welatê Osmanî welatê me bû jî. Diviya me ew biparasta. Loma kurdan jî, ji bo parastina welêt, çek hildan û ketin nav refên ordiya Osmanî. Em, kurd û bi sedan endamên malbata Bedirxanpa \$azade, ketin ber bayê \$erûheryekbiderekî deçûn. »\$ark Cephesî« bû paramin. Mindîlêneskerî li xwe kirin û ez bûm zabî. Di destpêka \$er de, Stembolî, rûni\$tevanên Stembolê, nedîçûn \$er. Lê gava xeberên nexwe\$ ên eniya Çanaqalê hatin û hejmar miriyên wê eniyê gihîştin sed hezaran, birîndar bûn çar sed hezar, hingî çek û pûsad bi Stembolîyan jî hate girêdan û ew jî ketin nav refên \$er.

Wê roja çiyayên qaîm û kevnar ên Torosê, em li rê bûn, ber bi »\$ark Cephesî«, berbiqedaûbela, berbimirinê, diçûn. Stembolî, bavûdiyamin, mal û malbata min, \$ehrîban, Canan, bîhna beden û hêtên wê û gustîlên me li pey mabûn. Gotineke kurdan heye, dibêje; me berê xwe da oxirê,

pi\$taxwedafelekê.Lêbelê,wêrojêmebervajiyêvêgotinêdikir;mepi\$ta
xwe dida oxirê, berê xwe dida feleka xayin û fetbaz...

Tabûra ko Celadet pê re ye û ji bo bîhnvedana çend rojan, li zozanên Torosê, li quntara çiyayî, kon vedaye dê niha, dîsan, bikeve rê. Topên giran ko ew dibin eniya Şer, hinekî ji konan dûr, rêzkirî ne. Ker û hêstir, ga û gamê\$, qantir û bergîrên tabûrê, li ber devê qelî\$ekeke çiyayî, diçêrin. Ji konan dûr, li jêr, gund, xanî, rê û xaçerê dixuyin. Jiyan îro, hê nû, bi aramî û bi hemû bedewiya xwe, hi\$yar dibe. Mîna ko jiyan ne di nav Şer de ye, mîna ko roj ne ya Şer e. Jê ewçend bi dûr, ewçend cihê, jiyan li vir xwe li rojeke nû digire.

Lê Celadet û tabûra wî dê bikevin rê, tabûr xwe dide hev, kon radibin, çek tîr girêdan, heywanên barên giran tîr \$idandin, zîn li hespên kumêt û qemer dikevin, teng û qû\$ li wan tîr \$idandin. Tabûr li rê ye, ew ê xwe li eniya Şer bigire, xwe dirêjî aliyê din ê Şer, \$ewat û mirinê bike... Mirin dikeve rê...

Mirin dikeve rê...

5 Çare nîn e, Celadet û hevalên doralî çî jî bikin, hew dikarin eskerê birîndar ji mirinê vegefnin. Birîna esker xedar e, hûr û rûviyên wî derketine der, ji eniya wî xwîn tê, çermê aliyekî rûyê wî rabûye, hestiyên spî yên rû dixuyin. Libasên eskerî yên li ser vî eskerê xort lîme lîme bûye. Jê bîhna xwîn, xwîdan, herî û barûdê tê. Jê bîhna mirinê tê. Çare nîn e, ruhîstî li ser qirikê siwar bûye. Eskerê bênav, bêni\$an û bêsiûd li ber candanê ye.

Esker, bi xîreta xwe ya dawîn, çavên xwe, hêdfîka vedike, li çavên ko ji jor lê dinihêrin, mêze dike. Çavên wî yên kelgirî, bi zîzî, bi hawar, li Celadet dinihêrin. Agir bi dilê Celadet dikeve, kezeba wî di\$ewite. Celadet dikare çî bike?.. Ew jî li kesên doralî dinihêre. Tu kes nikare tu ti\$tfî bike; ne bijî\$ik û kargerên tenduristiyê hene, ne derman heye, ne alet hene, ne wasiteyên guhastinê hene û ne jî quwet û taqeta alîkariyê... Mirin ketiye rê, ew ê vî eskerê ciwan jî, mîna bi sed hezaran eskerên din, bide ber xwe û bibe. Mirinê dora wan girtiye, ji her derî, her wext, bi ser wan de tê.

Çavên eskerê bênav, hêdfîka, tîr girtin. Sînga wî giran giran radibe. Zimanê wî derdikeve û bi giranî li ser lîvên zuwa digere.

- Ev tî ye, em hinekî av bidinê, yek ji kesên li ser esker sekinî dibêje.

Dilê wî diŞewite, hinekî av bidinê, bila tiya wî biŞkê.

- Na, na, av jê re ne baŞ e, yekî din dibêje.

- De dirêj mekin, avê bidinê, Celadet, bêyi ko çavê xwe ji esker bizivirîne, dibêje. Avê bidinê, jixwe ew li ber mirinê ye, qet nebe, bila ew tû nere diyarê rehmêtê.

Celadet hê weha dipeyive, ji aliyê derve dengêkî din tê;

- Cîh vekin, cîh çêkin, sê birîndarên giran tên.

Tuwanrojênminênkobirengênmirinêhatibûnrisandin,bibîramintînî.

Tu nefesa mirinê, hilma mirinê bi bîra min tînî. Hingî ez kumandarê qerergahê bûm. Konê me yê eskerî navenda îdara Şerê kambax bû. Lê ne bi tenê weha, kon cihê razanê, xwarinê û dermankirinê bû jî. Hertim li wir çend birîndar hebûn û hertim piraniya wan çend birîndaran bi axîn û nalfîn, li ber çavê me, dimirin.

Li qerergahê, yanê bi qewlê kurdên me yên baŞûr, li meqerê, zêde kes nîn bûn. Herkes çû bû qada Şer. Lê çûn û hatin pir bû. Nemazê hatin û çûyîna birîndar û miriyan. Qîmeta meriv ketibû bin lingan, bû bû pênc pere. Rojakomiriyên mehezarek yan çend hezar bûna, hingî zabîtê ngiregirkêf dikirin û digotin; »MüthîŞ bîr Şey, zayîatîmîz bugün çok az.« Belê, te fahm kir, miriyên wan wê rojê pir kê m bûn!..

Mixabin e ko min bîranînên xwe yên wan rojan nenivîsîn. Û min ew kurte-notên xwe yên ko min li vir û li wir nivîsibûn, Şewitandin... Eger ew niha hebûna, wan ê gelekî alîkarî li te bikirana. Ji wan rojan bi tenê çend rêzdirûpelekekovarên min dehene. Nihanayê bîraminkaewkîjankovar û kîjan hejmar bû, lê li wir min behsa birîndarekî kiribû. Birînên birîndar xedar bûn û tu kes nîn bû ko alîkarî lê bike. Kurdan gotiye, »konê reŞ kêmaniyê qebûl nake.« Lê li wî konê me tu tiŞt nîn bû. Şer, mîna hûtekî, her tiŞt xwaribû, qedandibû. Ez bi kêr û meqesan ketim ser birîndar, min birînên wî dermankirin, biderzî hûrûpizûrên wî» dirûn« û ew danî aliyekî da ko ez vegerim ser birîndarekî din. Belê, ez bû bûm bijîŞk!.. Min bi tenê ew birîndar ji mirinê xelas kir. Birînên wî cebirîn û ew hate ser xwe. Di nav wan sê salên Şer de, hingî, bi tenê hingî, min xwe mesûd hîs kir û ez bi bijîŞkiya xwe serbilind bûm.

- Korkunç yorgunum, Şöyle on-onbeŞ dakika uzanacađým...

Celadet westiyayî ye. Bêrawest, du roj û du Şevan xew neketiye çavên wî. Êdî tu taqeta wî nemaye ko ew bixebite. Ew xwe ji textê ko esker li

serê dirêj bûye, dide alî û ber bi quncikeke kon dere. Li wir çend text li kêleka hev rêzkirî ne. Celadet ber bi yê herî koşê ko li kêleka singekî ye, dibe. Lê berî ko ew xwe li ser text dirêj bike, ew ji berîka hundirîn a qapûtê xwe nama ko bavê wî jê re Şandiyê derdixê. Ew, tevî qapût û potînên xwe yên eskerî, xwe li ser text dirêj dike û dest bi xwendina nama bavê xwe dike. Nama Emîn Alî Beg bi zimanekî xweş ê osmanî hatiye nivîsîn û gelekî dirêj e. Ew di namê de behsa diya Celadet Semîha Xanimê, zarokên din ên malê, ap û metên Celadet ên kal û pîr ko li Stembolê mane dike. Ew hemû baş in, »Di sihet û afiyetê de ne.« Safter û Meziyet mezin bûne. Safter danên êvaran kursiyekê davêje ber devê bîra bexçê û li wir rûdine û klasîkên fransîzî, bi fransîzî, dixwîne. Wî Şihîra Charles Baudelaire »le Balcon« û Şihîra Alfred de Vigny »La mort du loup« jiber kirine û wan ji malê re dixwîne. Heçî Meziyet e, bûye stranbêjê yekta. Ew stranên kurdî, osmanî, fransîzî û farisî, »bi dengê xwe yê mîna qedîfe« dixwîne. Gava ew stranên xwe dixwîne, hemû Kiziltoprak lê guhdarî dike.

Emîn Alî Beg di nama xwe de hin gotin û henekên wê rojê yên Stembolê jî nivîsîne. Celadet bi ken, car bi car, wan gotinan dixwîne; »Kadıköy vapurlarında tenha yer bulmak için ya sihirli kıyafetine girmeli yahut bol sarmısak yemelidir.« Emîn Alî Beg hin henekên li ser Şer jî nivîsîne; »Denizleri kurutmak suretiyle düşman taht-il bahirlerinin elde edilmesi meselesi müfekerat-ı avam kamarasında mevki-i müzakereye konulmuştur.... Suya düşen sulh kelimesini taht-ı bahirler çykaracaktır...« Bavê Celadet bi rewşa wî û hewcedariya wî ya bîhnvedanê dizane. Celadet pîr bi henekên ko bavê wî nivîsîne, dikene.

- Bavo, ax Bavo, ew bi keser dibêje.

Di namê de, piştî henekan, li ser rewşa Stembolê jî hin rêz hene. Emîn Alî Beg nivîsîna rewşê ji bîr nekiriye. Jiyan pîr biha bûye, wapûrên Kadıköyê niha gelek tenha û bêkes bûne, kolanên Stembolê bêdeng bûne, buhayên tiştan pîr û pîr zêde bûne. Bihayê zêr di sedî de dused-pêncî zêde bûye, bihayên tiştan, bi gelemperî, hezarûşest caran zêde bûye, li bazarê dirav nemane, kirîn û firotin pîr kêr bûye, xwarin û vexwarin nayên dîtin, hema çî bigire li her malê şîr heye. Stembolê reşa xwe girêdaye...

Celadet weha namê dixwîne û hêdî hêdî di xew re dere. Çavên wî tîn girtin û name bi hêdîka dikeve ser sînga wî. Li kêleka xewa mirinê, ew jî dikeve nav xeweke kûr û giran.

6 Celadet ji xeweke giran hi\$yar dibe. Ber destê sibê ye, dinya nû ronî dibe. Celadet ko bi kincên xwe yên eskerî razaye, hêdî hêdî xwe dilivîne û li dora xwe dinihêre. Li odê, ji wî pê ve, kes nemaye. Roja eskerî û \$er, ji bo esker û seraskeran, ji zû ve ye ko dest pê kiriye. Ji derve dengin tèn. Welê dixuye ko zabit û seraskerên ordiya Osmanî xwe didin hev û haziriya roja nû dikin.

Roja nû... ko Ruhistîn wê çend hezar eskeran bide ber xwe û bibe?..

Gava Celadet radibe ser piyan û destemala xwe ya dirêj davêje ser milê xwe û ber bi derî de dere, ew, bi deng, weha difikire. Gelo qûtê Ruhistîn ê wê rojê dê çiqas be? Belê, qût ne ti\$tekî din... Lê êdî Celadet jî hînî vê jiyane bûye. Ew jî êdî bi aramî li mirî û birîndaran dinihêre, bi aramî behsa mirinê dike. Gava nûçeyên mirin û ku\$tinê tèn, ew, hew mîna berê, li ber wan dikeve.

Celadet deriyê mezela eskerî vedike û derdikeve der. Bi qasî bîstekê, ew li ber derî radiweste, dest û milên xwe diguvi\$îne. Textê wî yê razanê, mîna teht hi\$ka û sert e. Ew carina, bi qewlê fransizana »gymnastique« dike, lê ew zêde nikare xwe bilivîne, bilebitîne. Kar û \$ixulên wî her li garnîzona navendê ye. Tevî ko ew gelekî bala xwe dide xwarina xwe, ew qelew dibe. Ew hinekî li dora xwe dinihêre. Hew\$ga garnîzonê gelek fireh e. Garnîzon mîna keleheke biçûk hatiye lêkirin. Li ser dîwaran cîhên nobedaran hene, deriyê mezin ê garnîzonê ji hesin e. Hinekî ji mezelên zabitan bi dûr, bîreke mezin li hew\$ê heye. Di destpêka \$er de, eskeran ew bîr vedaye. Bîr bûye navenda garnîzonê; ava vexwarinê ji bîrê tê ki\$andin, esker li kêleka wê kincên xwe yên tijî kêç û sipî di\$on, zabitên mezin ên ku\$tî li wir tèn \$u\$tin û kefenkirin, danê sibê û êvaran, zabit li kêleka wê dicivin û sohbeta rojê dikin. Bîr bûye bîra qedere ya enî û qada \$er.

Celadet, bi gavên giran, ber bi bîrê dere da ko dest û rûyê xwe bi\$o. Li aliyê din ê bîrê, çend zabit li pê, pa\$iya wan li Celadet, bi dengê berz, sohbet dikin. Ew Celadet nabînin. Celadet radihêje dewla ber devê bîrê da ko ji bîrê avê biki\$îne. Lê dewl tijî av e, yekî av ki\$andiye û welê hî\$tiye. »Bextê çê«, Celadet bi ken dibêje, li ser totikan rûdine û dest û rûyê xwe di\$o. Kêliyekê, bi herdu destan, ew bi ava sar rûyê xwe di\$o. Ava sar hinekî wî zînde dike û xewa li ser çavên wî davêje. Ser\$oka mala wan a Kiziltoprakê û ew demên rengîn ên ser\$okê tèn bîra wî. Niha? Niha ew çiqas ji wir, ji wan bi dûr ketiye!.. Ew ê bikaribe, dîsan, xwe bi wir û bi wan deman bigihîne?

Celadet bi hêdîka radibe ser piyan, bi destemala dirêj dest û rûyê xwe

zuha dike. Di wê navberê de çend gotinên sohbeta zabitên li aliyê din ê bîrê bi ber guhê wî dikevin. Di sohbeta wan de gotinên »lo, lo... zo, zo« derbas dibin. Celadet bi dîqet guhê xwe dide wan û ber bi wan dere.

Belê, lo kurd bûn, zo jî ermen... Wan zo qir kiribûn, dor hatibû loyan... Wan zabitênwêrojêqalaqiririnûmirinêdikirin.Dewletênmezinedikuştin, wan jî zo kuştibûn, lo li dorê bûn.

Hingê em li Bakuyê, li eniya Qevqesê, bi gotina osmanî li »Kafkas Cephesî« bûn. Havîna 1917-an bû. Şer bi awayekî boş dewam dikir lê êdî xuya bûbû ka kî dê zora kê bibe. Yekîtiya Dewletên Amerîkayê, ji bo pişt-girtiya ingilîz, fransîz û îtalyan, ketibû qada Şer. Bi vê biryara Amerîkayê, êdî serketiyên Şer baş diyar bûbûn. Dewleta Osmanî \$ikestên xedar xwaribû, hew dikaribû li ber xwe bide. Li her cepheyê \$ikest hebû û hej-maramiriyandigihî\$tsedhezaran.LiwelatêQefqesêjî,bidehhezaranes-ker,bêyîkotuti\$tibikin,dinavberf,sarûseqemêde,bêzarûbêziman,bê gor û goristan, li welatekî xerîb, serê xwe danîn. Ittîhatçî bi ser ketibûn; dewletijihvediket,têkdiçû.ItîhatçîbiarmancavegirtinahemûQafqasêû Asyayê, welatê bav û kalên xwe, ketibûn rê. Mirîşkên birçî di xewna xwe de garis didîtin... Lê xewna wan qulipî ser kabûseke ewçend xedar ko pê hemû welatê Osmanî leqiya, hejiya û di dawiya dawîn de jî winda bû, çû.

Digelvêhindê,ittîhatçîhêjîdevjifortênxwebernedabûn.Ewnejikera xwe peya dibûn ne jî ji pozê xwe mû dikişandin. Ew leheng û qehreman bûn... Wan di hatinê de zo qir kiribûn, niha di veqerê de, dor a loyan bû... Heçî qetliyama ermenan bû, rast bû. Bi sed hezaran ermen, kal û pîr, zar û zêç, jin û mêr, bi dek û dolab, bi plan û bernamên ittîhatçîyan, ji mal û warênxwehatibûnveqetandinûdiriyêndirêj,asêûçetinênkoçande,bi destê çeteyên ittîhatçîyan hatin kuştin... Pêl bi pêl, li ser hev, bi hovîfî. Serekên ittîhatçîyan ji diz, kele\$, pêxwas, mêrkuj û nezanan, bi navê »Teşkilat-i Mahsusa«, çeteyên çekdar ava kiribûn da ko bi wan ermen qir bikin, reh û rêçên wan biqelînin. Ittîhatçî di êî plana xwe de bi ser ketibûn.

GavaemjiçiyayênTorosan,berbiqadaşerdihatîn,minbixwe,biçavên xwe, li ber devê rîyan, di kort û çahlên \$ikêran de, bi sedan cendekên ermenên mirî dîtin... Min ev tişt hemû ji Mistafa Kemal Paşa re, di nama ko min jê re \$and de, bi kitekit, behs kir. Dawiya mirin û kuştinê heye? Payanên kîn û nefretê hene? Ma xwîn bi xwîn tê \$uştin? Merivên ko rê û rêçûna xwe li gora kîn û nefretê bi rê dixin, bivê-nevê, di nav kîn û nefreta ko wan çandiye de digevizin...

Itîhatçiyân xwîn rijandibû û wan xwîn, ne bi avê, bi xwînê di\$u\$tin.

Celadetderenikzabitanûbêdengliwanguhdarîdike. Gotinliserermen
û kurdan e. Zabitekî simbêlqît, bi ken, dibêje;

- Týpký Zo-lar gibi Lo-lara da iyi bir ders vermek lazým...

- Nasýl verecekmi\$sin, ver bakalým... Ben de Lo-yum...

Bêyî ko Celadet xwe bilivîne, yan jî xwe eciz bike, bi ken, bersiva zabit
dide. Zabit hinekî \$a\$ dibin. Zabîtê ko qala zo û loyan dike, hinekî xwe
dilivîne ko bersivekê bide, lê ew nizane çi bibêje.

- Estagfirullah, ew dibêje, Celadet Beg, em dizanin, tu stembolî yî...

- Belê, ez Stembolî me, lê kurd im jî... Celadet destê xwe yê çepê datîne
ser kevîrên dîwarê bîrê û bi aramî dibêje... ji bîr mekin, merivên ko rê û
rêçûna xwe, li gora mirin û ku\$tinê, bi rê dixin, bivê-nevê, di nav xwîna
xwe de digevizin...

**FOTOGRAF6: »JeladetAlî;hesuffersfromthein-
evitableeffectsoflongresidenceandtrainingin
constantinople,buthehasthemakingsofagood
man...«**

1 Şer, Şerê cîhanê ê mezin, careke din, qayida xwe ya esasî diyarî însan û însaniyetê kir; merivên ko rê û rêçûna xwe li gora mirin û kuştinê bi rê dixînin, di nav xwîna xwe de digivizîn. Dûzan û ahen-ga cîhanê, ji binî ve guherî, dewletên biserketî, Ingilîstan, Franse û Italya, niha, dûzaneke nû, li gora armanc, hedef û xwestekên xwe, didin cîhanê. Alemanya, Rûsya, Dewleta Osmanî û alîgirên wan têk çûne, dûzana wan hilweşiyaye, ax û tixûbên wan ji hev ketine. Nalîna Şînê û bîhna dû û dûmanê ji wan radibe.

Di nav vê agir û Şewatê, dû û dûmanê de, qîmeta fotograf û wêneyan, yekcar zêde bûye. Pevçûn û Şer, mirin û windabûnê, yekcar, fotograf kirine tiştekî esasî yê jiyana civakî. Bi hezaran, deh hezaran, sed hezaran û milyonan meriv di Şerê bêhempa de, di berî û deŞtan, newal û geliyan, kort û kozikan de, di çiya û dahlan de, bê gor û goristan, bê kefen, mirin û hatin kuştin. Ew bê nav û nîŞan, bê Şop û Şûv, bê wêne û foto çûn. »Qet nebûya, hin wêneyên wan hebûna...« Bi dû Şer re, însaniyetê ji sed hezaran malên xwedî mirî û kuştî qîrîn û nalînên weha bihîstin. »Qet nebûya hin foyên wan hebûna, ew li ser dîwar, mase û refên kitêban li yên mayî binihêrtina... Yên mayî jî li wan binihêrtina û bigotina, bavê me, mêrê me, birayê me, mamê me, xalê me ev e... ew weha bû, jiya û mir...«

Mirinê nemiriya fotografê bi bîr aniye. Însan û însaniyetê niha baŞ bîr pê biriye ku, fotograf vejandina miriyan e, herwekî ko filîsofekî fransîz gotiye, vegera miriyan e. Fotograf di navbera herdu cîhana de çûyin û hatin e, hem bîr bi nemiriyê, hem bi mirinê birin e. Fotograf rawestandina wextê, dewr û dewranê ye, li dijî dem û wextê Şerekî bêhempa ye.

Loma jî, niha, meriv li her aliyê dinê, li ber deriyên studyoyên

wênêkê\$an, di rêzê de ne. Miriyên wan, bêyî ko li pey xwe ti\$tekî bihêlin, bê nav û nî\$an, bê rû û sûret çûn. »Qet nebe, bila ew welê nerin...« Loma jî foto û fotokê\$ê, niha, yek ji meslegên herî ba\$, herî bi qezenc, herî maqbûl û herî bi »sewab« e. Niha, pi\$ti \$erê kambax, herkes li pey rû û rûçikê xwe yê nemir e. Herweha rêzên dirêj li ber deriyên studyoyên fotografkê\$ên Stembolê jî hatine pê. Stembol, payitextê Dewleta Osmanî ya têkçûyî, jî, pi\$ti mirina dewletê, niha ketiye pey nemiriyê û xwe li ser kaxizên re\$ û spî »qeyid« dike.

Mîna herkesî ko xwedî îmkan in, malbata Bedirxanpa\$azadan jî xwe li ser kaxizan qeyd dikin. Hem mêr, hem jin, lê pîrî caran ji hevûdu cihê. Ew ji deverên \$er, mirin û ku\$tinê vegeyriyane û li milekî xwe ji nû ve didin hev û li milekî jî, bi qasî ko ji destê wan tê, xwe dikin nemir û wêne li ser wêne zêde dikin.

Fotografa \$e\$emîn a romana Bîra Qederê di wan rojên hilwe\$în, keft û leftên dûzana nû û demên rêzên dirêj ên li ber studyoyên fotokê\$an de tê ki\$andin. Lê ne li Stembolê, li Kurdistanê. Ne di studyoyeke fotokê\$ekî de, li bexçê maleke kurdî. Ne ji aliyê osmanî yan jî kurdekî, lê ji aliyê zabitekî inglîz, Major E. M. Noel.

Li ser fotoyê du kesên nas hene; Celadet û birayê wî Kamuran Alî Bedirxan. Herdu li pê, li kêleka hevûdu, li ber sitûneke stûr a \$ane\$înekê sekinîne. Dar û berên bexçe bergeha fotografê dixemilînin. Celadet li kamarayê, Kamuran li aliyê bexçê dinihêre. Herdu jî bi simbêl, bi kincên siwaran, lê bi qrawat in. Porê herduyan jî, bi pa\$ de, \$ehkirî ye. Celadet bi qasî çend tiliyan ji Kamuran dirêjtir e û bi qasî çend tiliyan li pê\$ wî rawestayê. \$ivekî siwaran di destê Celadet de ye. Kamuran, dest ber bi jêr, bi awayekî serbest sekiniye. Ji rawestana herduyan dixuye ko Celadet bêtir xwedî berpirsiyarî û gotin e. Herdu bi rêz û rêzdarî sekinîne. Awirên wan ciddî, nêrîna wan kûr e.

Kincên ko wan li xwe kirine, nû ne û ji kincên siwar, rêwî, nêçîrvan û seyidvanên îngilizan in. Çaketên herduyan jî, ji navtengê, bi kemerekê, hatine \$idandin. Pantolon ji jor fireh, ber bi delingan teng in. kincên herduyan jî mîna hev in. Kinc ne yê mintiqê ne, ne yê welatê Osmanî ne jî. Kincên wan yê ewrûpayîyan in. Yanê du kurdên ji maleke navdar a kurdî, bi cil û bergên ewrûpayî, li welatê bav û kalan in. Du Stemboliyên kurd li welatê kurdan in.

Ji awir û nêrîn, cil û bergên wan, ji \$iva destê Celadet dixuye ko ew bi wezîfene girîng rabûne û rêwî ne. Ew, hazir, xwe \$idandî, ciddî, li ser rê

ne. Di geremola pi\$ti \$er de, di keft û lefta avakirina dûzana nû ya cîhanê de, ew jî li ser hin riyên in, li pey hin doz û dawan in. Fotografî \$e\$emîn a romana Bîra Qederê, bi qasî mistekê be jî, rew\$, alozî, dawê û dozên pi\$ti \$erê cîhanê nî\$an dide. Fotograf, bi bergeha xwe ya xuyayî û bi aliyên xwe yê nexuyayî, hem riyên nû yê li ber Celadet û Kamuran nî\$an dide hem jî riyên nû li ber romana Bîra Qederê vedike.

Ti\$tekî din ê bergehê jî heye ko meriv divê, ji bo temamkirina saloxdanê, behs bike; ji ber û pelên daran xuyaye ko dinya germ e, wext, wexta dar û ber, gul û kulîlkan e.

2 Dinya germ e, wext, wexta dar û ber, gul û kulîlkan e. Tîrêjên tava danê êvarê yê Stembolê, ji pencera oda otêlê, bi ûsil, xwe digîhînin hundir.

Canan, hêdîka, ji ser cîhan radibe û bi gavên nerm ber bi pencerê dere. Celadet, di nav cîhan de dirêjbûyî, lê dinihêre. Rojêke havînê ye. Celadet û Canan li otêla navdar a Stembolê Pera Palasê, di odeyê fireh de ne. Hema çî bigire, ew hemû roj li odê, di nav cîhan de mane. Bi tenê, destê sibê, ew derketine û li kolanên teng ên Pera û li ser Rue du Pera ya fireh geriyane. Bi tenê, bêdeng û bêyî qîreqîra \$êniyan. Bi rêberî û hevaltiya seg û pisîgên kolanên. Ji vê gera sibê pê ve, ew her li odê mane. Di nav cîhan de, tazî, peregende, bi kel û co\$. Bêyî gotinên zêde.

Celadet, kêlîkekê, li Cananê dinihêre. Pa\$ê ew xwe dirêjî ser masa biçûk a kêleka textê razanê dike, \$û\$a \$araba spî ya taybetî ya Pera Palasê werdigire û jê çend dilopan bera piyana xwe dide û wê vedixwe. Tahmeke tir\$okî a xwe\$ û hênîk devê wî tijî dike. Tahm di dev de, ew serê xwe datîne ser bahlîfê û bîskêkê çavgirtî dimîne. Dinya niha çiqas sakîn û aram e! Ew çiqas xwe\$ e! Mîna ko ew rojên \$er berî niha bi sedan sal bûn. Ew niha ewçend dûr, ewçend li pey mij û dûmanê, li pey perda xewn û xeyalan mane... Dinya çî ecêb e! Tahma tir\$okî ya vê \$arabê û ya xwînê çiqas ji hev cihê ne. Bîhna xwîdana vê odê û ya kozîkên \$er çiqas ji hev dûr in! Lê meriv van hemû ti\$tên ji hev pir cihê, li gora \$ert û mercan, qebûl dike û dijî. Bi qasî dinê, însan jî ecêb e.

Celadet dîsan xwe dirêjî masê dike û îcar ji serê cixareyekê ko bi pelekî taybetî ya fransîzî »la paix« pêçayî ye, digire û wê bi heste vêdixwe. Celadet bi destê xwe yê çepê bahlîfa xwe diki\$îne ber dîwêr, pi\$ta xwe didiyê û hem cixara xwe diki\$îne hem jî li Cananê û tîrêjên rengdayî yê li pey pencerê dinihêre. Pelên cixarê yê la paix, yanê yê a\$tiyê li van rojên

piştî Şer û qiyametê tîn. Digel ko hêlekana nediyariyê hê jî dere û tê, dinya westiyayî îro a\$ bûye. Dengê top û tîfîngan hatiye birîn, ordî vek-işiyane kozikên xwe, dûmana barûdê bi esmanan nakeve, xwîn mîna lehiyê naherike, îro ji \$înên ko hê jî dewam dikin pê ve, dengê nalfîn û qîrnan hatiye birîn, ruhîstîn ketiye xeweke sivik. Herkes sakîn, birîndar, westiyayî û aram, li xwe vegeyriyaye û birînen dil, beden û ruhê xwe dicebirîne. Celadetê ko bi pelê cixarê yê la paix cixara pêçayî dikişîne, li Stembolê, mal û malbata xwe, yar û dostên xwe, li evîn û evîndarên xwe vegeyriyaye.

Gava ew hê di nav seqem û berfên sar û refên germ ên Şer de bû, hê hingê, wî xeyala Stembol, Pera Palasa navdar, roj û Şevên germ û nerm ên Pera Palasê kiribûn. Hê hingê wî soz dabû xwe, eger ew sax û silamet ji Şer, sar, serma û pûka Qafqasê xelas bûya, wî dê, çend roj li ser hev, bêyî ko derkeve, tevî evîndara xwe, li Pera Palasê derbas bikira. Mirinê, Şert û mercên kambax ên Şer soz û qewlên weha xwe\$ pê dabûn dayin. Wî niha, bi co\$ û daxwaz, qewlê xwe bi cîh danî.

Digel ko Pera Palas niha hertim tijî bû û bi taybetî serokên hêzên dagîrker ên Stembolê li wir bi cîh bûbûn, wî odeyeke xweşik ko ber bi aliyê zeryayê bû, ji bo sê roj û Şevan, veqetandibû, Canan jî wergirtibû û hatibû.

Herê, Pera Palas... evavahiyaspehîkoberîminbisalekêhatibûdinêûjibo rêwiyên ewrûpayî ko bi Orient-Expresê dihatin Stembolê amade bûbû, navenda Rojava û Rojhelatê bû. Hemû »kor-diplomatique« welatên Ewrûpayêliwirbûn. Paşa, kumandar, wezîrûsadrazamênwelatêOsmanî liwirbûn. Karêndewletanûçerxafelekêliwirdigeriya. Qederagelûmiletan li wir dihate pê. Xwarin û vexwarinên herî xwe\$ li wir bûn. Meyên »Medoc Superior, Hochheimer, Chianti« û Şampanyayên »Cordon Vert, Veuve Clicquot« li wir bûn. Musîka Osmanî ya yekta û balo, dans û valsên bêhempa yên ewrûpî li wir bûn. Asansora yekemîn a bi elektrîk li wir bû. BergêhaxweştirînaBoğaziçiyê, bigotinaewrûpayîyanBosporê, liwirbû...

Hevrê û rêberê min ê evîn û evîndariyê Ovidius li derekî jî weha gotibû: »Meriv gurên hev in...« Di wan rojên tarî yên nêçîra Ruhîstîn de, ez gelek caranlivêgotinêfikirîm. Meriv, birastî, gurênhevbûn, mînagurandiketin gewriya hev û cîh li hev dikirin gola xwînê. Hê hingî, ez li Pera'yê, cîhê gurên mezin difikirîm. Hem ji bo qesta felekê hem ji bo fahmkirina çerxa dinê û Şerê guran.

Lê, wê roja ko tu niha bi kurtî behs dikî, ez li gotineke din a Ovidius difikirîm;» Evînbijîna\$ervanekîdi\$ibe,ewnekarêtirsokane. «Jînbixwe,ger di\$erde,gerdia\$tîde,\$erbû,jêre\$ervanîdiviya.Bitirsokîûdudilîjînned-ibû jîn...

Canan, tazî, li kêleka pencerê sekiniye û li dever dinihêre. Celadet jî li wê. Ew wê ji kêlekê dibîne. Canan hinekî din xwe xwar dike. \$eq û hêtên wê yên spî û zirav hinekî din vedibin. Canan mîna sitûneke romî lihevhatî, mîna Afrodîteke jîndar spehî ye. Tîrêj zerahiyeke vekirî didin bedena wê ya ciwan. Pûrtên bedenê rengîn dixuyin. Porê wê ji mil û stû ber bi jêr dibe. Memik, bi gotina stranên kurdî, mîna purtaqalê, tijî û rakê\$iyane. Navpi\$î, xêzeke xwar diki\$îne û heta ber gurmikê tê. Gurmik, mîna kevaneke vekî\$iyayî, mîna îspata gotinên Ovidius, bi hemû bedewiya xwe, li hêviya dest û tiliyan e. Gurmik, mîna navenda cîhanê, li wir, li ber pencerê ye. Ewçend ji Celadet dûr, ewçend li Celadet nêzîk!..

Pi\$î ko Celadet cixara xwe di xwelîdanka li ser masê de vedimirîne, ew radibe û dere nik Cananê. Ew wê, bêdeng, ji pa\$ ve, hembêz dike. Bođazîçî, yanê zerya, bi rengê xwe yê keske\$în li ber wan e. Li milê din ê Bođazîçî`yê, li aliyê Anatoliyê, warên Celadet û Cananê dixuyin. Ji kêlekê ve jî, saraya kevnare ya sultanên Osmanî Topkapi, li ser gir û di nav hê\$înahiyeke bo\$ de, dixuye. Li ser avê, ke\$îtiyeke dirêj û mezin, hêdî hêdî, ber bi aliyê jor, Zerya Re\$, dere. Tîrêj li ser avê diçirûskin. Dinya di nav rengên vekirî de, çikvekirî ye.

Stembol, bi hemû xwe\$î û bedewiya xwe, li ber lingên wan e. Stembol, bajarê xwediyê ewr û esmanên \$în û av û behrên \$în; bajarê xwediyê mizgeft, dêr û sînagogên bedew û rengîn ên herî xwe\$; xwediyê ziman, ol û çandên dewlemend û cihê; xwediyê keleh, birc û sûrên bilind, dirêj û bêdawîn; xwediyê qesr û qonax, saray û ko\$ken medeniyetên cihê; xwediyê kuçe û kolanên teng, minarên bilind, sûk û bazarên gemarî, xan û hemamên tarî; xwediyê çayxane û meyخانên germ, esrar û he\$î\$xanên dûmantijî; xwediyê mal û kerxanên kufikî, medrese û kitabxanên zîvhêlî û neqî\$andî; xwediyê tava germ, tîrêjên sor, heyva ron û stêrikên çirûsî... Celadet li Stembolê dinihêre.

- Canan, mon chérie, li Stembolê binihêre, Celadet dibêje, bêyî ko xwe bilivîne û destên xwe jê biki\$îne. Li îspata jîne binihêre. Di nav sînga \$erde, ez her li vî bajarê ko gelekî bi min û qedera min di\$ibe, ko huwiyeta wî jî bi huwiyeta min dimîne, difikirîm. Ez welê bawer bûm ko min ew

dinasî, min her alî, ti\$ t û milê wî ke\$ f kiribûn. Lê ez dibînim ko ez hê jî wî nasnakim, min hê jî ew ba\$ ke\$ f nekiriye. Min, pi\$ tî\$ ser, hîncê tîrfahm kir ko ez nikarim bêyî Stembolê bijîm. Ev ne mumkin e. Stembol bajarê min e, qedera min e, ez im...

3 - Dewleta Osmanî nikare bêyî Stembolê bijî, Mewlanzade Rifat Beg dibêje. Ev ne mumkin e, Stembol bajarê me osmaniyan e, ew em in... Lê, binihêrin ka ew îro ketiye çî halî...

Mewlanzade Rifat Beg, rojnamevanê lîberal ê navdar ê hemû welatê Osmanî, dostê Bedirxaniyan, muxalîfê desthilatî û zordestiya rejîma Ittîhatçiyân, li Cađalođluyê, li buroya rojnameya xwe »Serbestî«, tevî çend dostên xwe, rûni\$ tiye û ji wan re, bi dengekî ecizbûyî, bi tirkî, behsa rew\$ a dawîn a Stembolê dike. Celadet jî li wir, li wan guhdarî dike.

Oda ko ew tê de rûni\$ tine, biçûk e. Mewlanzade Rifat Beg li pey maseyêke dirêj a kevn, di destan de pê nûsek, Celadet û yê din li pê\$ masê, li ser kursiyên çermîn rûni\$ tine. Serê masê tijî kaxiz, kitab, rojname û kovar in. Ode tijî dixan e. Herkes cixare diki\$îne. Esebiyeteke e\$kere dixuye.

- Belê, mutareka Mondrosê çêbû, lê ev halê îro, ne tu hal e. Diyên ko lawên xwe, jinên ko mêrên xwe li eniyên \$er \$ehîd dane, îro, ji bo nanekî sed dîrhemî ko jixwe nayê xwarin, bi saetan, di serma û pûkê de, li dorê disekin. Hê jî, hebûn û zexîrên xelkê, bi navê »teklîf-î harb« ji destê wan, bi darê zorê tî standin. Hê jî xelkê reben û bêçare di bin nîrê cendirme û polîsan de dinale. Hebûn, zexîre û ti\$ tî ko ji xelkê tî standin, di nav zabitan de wînda dibe. Ew mîna malên bavê xwe wan dixwin... Herçî dewlet e, îflas kiriye. Pereyên ko di dema Sultan Evdilhemîd de derketibûn, îro xelas bûne. Di dema \$er de sedûpêncî milyon lîrayên kaxiz derkete piyasê, lê bêyî buhayê wan ê zêr... Ez çî bibêjim, pere nîn e, îdare nîn e, hukim nîn e, gerandina karê dewlet û welêt nîn e, yekitî û yekbûn nîn e, azadî û serbestî nîn e, demokrasî û însaniyet nîn e û Stembol jî, dilê welêt, mêjiyê dewletê, ji dest çûye. Hêzên çekdar ên dewletê serketî, bi quwetên xwe Stembol î\$ xal kirine...

Çaxa ew dipeyive, rîha wî ya dirêj û simbêlên wî yê badayî, ber bi jor û jêr, dilivin. Ew berçavikên xwe yê zirav ji çavên xwe derdixe, wan datîne ser masê, yek bi yek li dostên xwe dinihêre û pa\$ê çavên xwe li ser Celadet radiwestîne.

- Celadet Bey, îro, rojnamevanê me yê herî ba\$, herî xurt e, ew dibêje.

Wî do bendek nivîsî û anî, lê guhdarî bikin ka ew di derekî bendê de çî dibêje.

Ew dîsan berçavikên xwe dibe çavên xwe, ji nav tomara kaxizan çend rûpelan werdigire, rûpel bi rûpel li wan dinihêre, li derekî radiweste û dest bi xwendinê dike;

»Kendileri kürklere бүрүндүлөр, milletin derisini soydular. Kasalarýna altýn doldurdular, bizim ceplerimize kađýt týtýlar...«

Bi vî terhî, ew demeke dirêj beşîna ji benda Celadet ji wan re dixwîne.

Ew rêzên pêşîn ko Mewlanzade Rifat Beg, bi tirkîya xwe ya gelekî xwe\$, xwendibûn, ne rêzên min bi xwe bûn. Min ew ji nivîskarekî tirk wergirtibûn. Wî nivîskarî li dijî curumkarên Şer Ittîhatçiyân benedek gelekî xwe\$ nivîsibûnîjîçendrêzjîbendawîwergirtibûn...MewlanzadeRifatBeg, her mîna ko te got, rojnamevan û siyasetvanekî hêja û navdar bû. Merivekî lîberal, bi serbestî û azadiyê, heq û hiqûqê bawer bû. Ew gelekî dostêmalbatameûbavêminbû. Piştîderketiname, liwelatênxerîbiyêjî, em bi hev re bûn. Me bi hev re kar û \$ixul gerandin, bi hev re derd û keserên welatê xerîbiyê kişandin. Û gava wî di destpêka salên 1930-an de, li Helebê wefat kir, bila yeqîna te ji Xwedê hebe, ew di nav bêkesî, neçarî, belengazî û rebeniyê ewçend zîz de wefat kir ko ez bi salan pê ê\$iyam, dilêminpê\$ewitî. Ewalîmûronakbîrêewçendhêjaûnavdardibinperda re\$ a bêkesî, nenasî û tenêtiyê de serê xwe danî axa rehmetê. Haya kesî jê nebû, \$îneke layiqî wî çênebû, civateke hêjayî wî nehate gerandin, mîna gelek zane û ronakbîrên me, ew ji bîr bû û çû. Mêr dimirin, li pey wan nav diman, lê li pey Mewlanzade Rifat Beg ne nav, ne \$an, ne \$op, tu tişt nema...

Ez vegeyabûm Stembola tev li hev. Rojên Şer li pey mabû, lê \$erekî nû dest pê kiribû. Min kar, \$ixul, mal, dezgeh, pêwendî, hedef û armanc di-viyan. Min ê çî bikira, berê xwe bida ku? Kurdan gotibû: teyr ba\$ e, bi refê xwe re. Ez ê bibûma hevalê kîjan rêz û refan? Min xwendin û nivîsîn, îlim û îrfan, rojname û kovar hilbijartin. Min da ser vê riyê. Ez nikaribûm bibûma pa\$a, zabît, tucar, dûkandar, karmend, hembal, berdevk, peyayê malê û xemxurê karên rojane. Ev kar û tişt li min nedihatin. Ne bala min li ser wan bû û ne jî wan heyecanek dida jîna min... Lê nivîskarî, rojnamevanî, karûdozênmezî, hedefûarmancênbilindûpîrozheyecanekebêpayan didan min. Ez, yan jî ez bira, mam û merivanên xwe jî bihesibînim û bibêjim em, bi bîr û dîtinên Roussaou, Diderot, Voltaire û feylesof û

nivîskarên din ên Şoreşên Fransayê, bi Şiirên Ehmedê Xanî û Omer Xeyam û bi ders, tecrube û serpêhatiyên Mîr Bedirxan perwerde bûbûn. Ma me qîmaxwebikarên rojanedîyan? Min refê xwe hilbijart... Hingî dumecmua hebûn ko li ber dilê me hemûyan pir ezîz bûn; Içtîhad a Abdullah Cewdet Beg û Serbestî ya Mewlanzade Rifat Beg. Gava min daxwaza xwe ya xebatê, li cihê Serbestî, ji Mewlanzade Rifat Beg re got, wî berçavikên xwe derxistin, ez hambêz kirim, »mükemmel, mükemmel« got û ez li aliyê din ê buroyê, li ber maseyêke biçûk dam rûniştin. Bi vî awayî, min dest bi xebata rojnamevanîyê kir.

Serbestî, ji bo min, bû xwendegheke bêpayan. Ew odeyên teng, tarî, sar û kevn ên Cađalođluyê bûn kahniya ronahî û zanîne, bûn warê bikaranîna ziman û hînbûna nivîsînê. Ez qayide û prensîbên rojnamevanî û rojnamegeriyê, hîmê nehlaqêwan, şêwe û awayê xebatê, çeşn û slîbên cihê yê nivîsînê, li wir hînbûm. Li wir, ez bêtir ketim nav fikir û baweriyên azad û serbest, min ferq xistin navbera xwe û her celeb fikrên zordest... Rojnamevanî, herwekî nivîskariyê, huner û hunermendî ye. Meriv divê bi hunera wê bizanibe. Meriv divê bi zimanê gotinê bîziman bizanibe, zimanekî jîndar bide wan, wan bi xwîn û goşt, reh û hestî bikemilîne, bala xwendevan bikişîne, wî zimanê lêkirî bi xwendevanan bigihîne, bikaribe kêr û kurt binivîse, di navbera yê girîng û yê negirîng de, yê girîng û pêwîst hilbijêre, kalîte û hêjahiyê bîne pê, êrîşker nebe, xwe ji neheqyan bide alî, nebe sebebê şer, bîhtengî û xirabîyan, rojname ne ji bo hesûdî, zikreşî, paşgotinî, xirabî, xirecir, xirakirin û îspata cehaletê, lê ji bervajiyê, ji boperwerdekirin, pêşxistin û çêyiyameriv, gel, netewewelat, bilindkirin, naqadaagahî û zanîne, pêkanîna awayekî başê biratî, samîmîyet û afirînê biweşîne. Dergaha Serbestî-yê ev qayide û yê mîna van ên rojnamevanîyê hînî min kirin. Di wan rojên nanezîk, nexweş ên yan pir sar, yan pir germ de, ruh û mêjiyê min bi tecrubên nû dewlemend bûn.

Serbestî rê li min vekir ko ez bikaribim rojname û kovarên ko min paşê, li welatên dûr û xerîb derxistin, biweşînim. Eger ew tecrubên rojên Stembolê nebûna, ne Hawar û kitabên wê ne jî Ronahî derdiketin. Ez ne bawer im ko ew ê bikaribûna derketina...

Piştî ko Mewlanzade Rifat Beg xwendina xwe temam dike, ew dîsan berçavikên xwe derdixê û ji dostên xwe dipirse,

- Azizim, aynen böyle deđil mi? Celadet Bey-in hal ve ahwal ile ilgili söyledikleri dođru deđil mi?

4 - Azizim, aynen böyle değil mi? Emin Alî Bey-in hal ve ahwal ile ilgili söyledikleri doğru değil mi?

Kurdên bijarte yê Stembolê li cîhê Kürt Teali Cemiyetî, li salona fireh a Behçet Paşa Konađy rûniştine û li gotara Emîn Alî Begê Bedirxanî guhdarî dikin. Gotar li ser hal û hewalê welatê osmanî û rewşa kurdan e.

Salon tijî ye. Zane, rêber, serek, paşa, zabit, dîplomat, alîm, nivîskar, rojnamevan, mîr, serekeşîr, axa, Şêx û gelek kesên din ên ji cîh, war û meslegên cîhê yê kurd li wir civiyane. Kurdan li Stembolê rêxistineke nû ya siyasî ava kirine; Kürt Teâlî Cemiyetî. Hemû kurd tê de ne û heye ko cara yekemîn kurdan, li wir, xwe dane hev. Serekê Cemiyetê Seyid Evdilqadir e, kurê serekê mezin ê kurdan Ubeydullah Nehrî ko rêberiya serhildaneke mezin a kurdan kiribû. Serekê duwemîn ê cemiyetê bavê Celadet, Emîn Alî Beg e, kurê serekê mezin ê kurdan Mîr Bedirxan ko rêberiya serhildana mezin a kurdan a 1846-an kiribû. Heyeta wan a îdarî jî, ji navên mezin û qedirgir ên kurdan hatiye pê.

Kurd li Stembolê gihîştine hev da ko bi doz û dawa kurd û welatê kurdan rabin, da ko di van rojên nezelal ên avakirina dûzana nû de, ji bo kurdan jî, çare û rê bibînin. Ew bi coş û heyecan ketine nav xebatê, civîn û civatan li dar dixînin, kaxiz û belavokan dinivîsin, heyet û merivan diştînin welêt û nik serekên dewletên biserketî yê li Stembolê, liq û komeleyên xwe li welêt ava dikin, rojname û kovar diweştînin... Têkçûna dewleta Osmanî, li milekî, ew xemgîr kirine, li milekî jî, hêviyên nû dane wan da ko ew bikaribin ji bo welatê xwe hin heq û hiqûqan bi dest xînin. Cemiyetê, avabûn û xebatên wê, çirûskeke nû ya ronahiyê vêxistiye.

- Aziz dostlar, Emîn Alî Beg dibêje û ji cîhê ko maye, xeberdana xwe, bi tirkî, didomîne. Gotinên ko em dibêjin, dikarin rast bin. Ev ne girîng e. Ya girîng ew e ko em ê, li gora van gotinên rast, çi bikin... Em divê li ser vê yekê li hev bikin. Hê jî dewletek, hikumeteke Osmanî heye. Lê belê, hemû hikum û desthilatî di destê çar dewletan de ne; Amerîka, Ingilîstan, Franse û Îtalî. Eger me dil heye, em, li gora gotinên xwe, bi ser kevin, hingî, bi baweriya min, em divê pêwendiyê gelekî xurt bi van dewletan re bînin pê. Yek ev. Ya duwemîn jî, ev dewlet kar û şixulên xwe, li gora prensîbên President Wilson, bi rê dixin. Ev prensîb li hal û hewalê me, li rewşa welatê me tî. Em jî divê, kar û şixulên xwe, li gora van prensîbên pir esasî û pir girîng, bi rê xînin...

Welê dixuye ko ev halê mirov û mirovahiyê ye; gava ti\$tekî li ber çavê mirovan dibe û diqewime, mirov ba\$ bala xwe nadiyê, wî ba\$ nabîne. Pa\$ê, pi\$tî bûyerê, mirov wî çêtir dibîne, pa\$ê qîmet û giringiya wê fahm dike. Lê hingî jî, mirov nikare, wî ti\$tî, digel her kitekitê, ji nû ve, eynî mîna berê, bibêje yan jî binivîse. Herwekî xewnan... her çawan ko mirov nikare xewnan, eynî mînanawanbixwe, jinûve, bînezimên, bûyerên bihurîjî, jinû ve, mîna xwe venagerin. Mirov lê zêde dike, li gora rewşa xwe ya roja vegotinûsalixdanê, bialîkariyabîrûxeyalan, wîlihevtîneû» çêdike. «Herwekî ko tu niha wan li hev tînî û çêdikî.

Ew roj û ew civîn niha ba\$ tê bîra min. Lê gotinên bavê min ba\$ nayên bîra min. Hingî bala min, ji gotara bavê min zêdetir li ser awirê guhdaran bû. Min bêtir li tesîra gotara bavê xwe dinihêrî. Herkes li wir bû; Seyid Evdilqadir, Abdillâh Cewdet, mamên min, birayê min Kamuran, Fuad û Hemdî Pa\$â, Şukrî Babanzade û gelek kesên din ên bijarte yên civata kurdî. Di nav guhdaran de, gelek hevalên min ên pê\$erojê, hevriyên min ên qedere jî hebûn; Dr. Şukrî Mihemed, Memduh Selîm, Hemzeyê Mukisî, Mewlânzade Rifat... Hemû li wir rûniştibûn, bêyî ko haya wan ji bûyerên kambax ên rojên bê, mirin, sêdar û sirgûnê hebe...

Gotina te ye, di wan rojan de, »qayide û prensîbên Wîlson« ji devê kurdan nediketin. Bi dû \$er re, serekê Dewletên Yekgirtî yê Amerîkayê Thomas Woodrow Wîlson, ji bo çareserkirina mesele û gel\$ên pi\$tî \$er prensîbine gelekî hêja û demokrat îlan kirin. Li gora wan prensîban, kurd jî dikarîbûn bibin xwedan der û dewlet. Ew prensîb, bi gotina bavê min, gelekî li rewşa kurdan dihatin. Loma jî kurd, bi hemû hebûna xwe, li wan xwedî derdiketin û behsa wan dikirin.

Hingî rêberûpê\$ewayêncemiyetê kovarekî, binavê »Jîn« diwe\$andin. Dostên min Memduh Selîm Beg û Hemze Begê Mukisî gerîndeyên kovarê bûn. Mixabin, min wext nebû tê de binivîsa, lê birayê min ê biçûk Kamo ko êdî jê re digotin Kamuran Beg, tê de, bi pênûsa xwe ya pir delal, dinivîsî. Hem Kamo hem jî biraderên din, di Jîne de, gelek bendên hêja û balkê\$ li ser Prensîbên Wîlson nivîsîn. Benda Kamo niha ji wan rojan çêtir tê bîra min. Hingî bala min ba\$ ne lê bû, lê niha kitekit jî tîne bîra min. Rojekê, danêêvarê, limalê, libexçê, ezlikêlekabîrê rûniştibûm, \$ehrîbana nazik û hertim alfîgir ko min, mixabin, êdî mîna berê nikarîbû hertim bidîta, çayeke bi dem çêkiribû û jê qedehek dabû min û min kitabek li ser wezîr-i azamên Osmanî ko bi destê sultanên Osmanî hatibûn ku\$tin, dixwend. Nivîskarê wê niha nayê bîramin, lê kitabê lîsermêjîyê kargeran-

dina Dewleta Osmanî gelekî tiştên balkêş digotin. Sorahiya çayê, rengêta-va danê êvarê û xwîna ko ji nav rûpelan diherikî, li hev dihatin. Lê benda Kamo, yanê Kamuran Beg, ewahengxirakir. Hingî ew bi heyecan jî hundir hat û kaxizên destê xwe rêberî min kirin. »Mûthî\$ bîr makale yazdim«, wî got. Min bi ken lê nihêrî. Wî nû simbêl berdabûn. Simbêlên wî yê zirav lê hatibûn. »Simbêl li te hatiye«, min jê re, bi ken, got. »Li vê bendê binihêre, lê binihêre...« wî bi israr got. Min kitaba destê xwe danî ser masê û bi lez, li benda Kamo nihêrî. Navê benda wî »Kürdistan İçin« «bû. Wî di nivîsara xwe de qala serbestî û azadiya kurdan dikir û li derekê jî, mîna niha tê bîra min, wî behsa hêjahiya 14 qayideyên Wîlson dikir. Wî bendek jî bejnûm-rê xwe mezintir nivîsibû. Bend bi zimanekî xwe\$, li ser mijarekî balkêş û bi zanîneke kûr hatibû nivîsîn. Lê ji bo ko ez wî hêrs bikim, min jê re got: »Tu vê bendê bigire û bavên avê bîrê... ew netî\$ tekî ye...« Lê Kamodûrbîn bû, wî benda xwe navê bîrê, bêdeng, ew wergirt û çû. Benda wî di Jîn-ê de we\$îya.

Bavê min rast digot, huner ne gotina tiştên rast e. Huner ew e ko mirov bikaribe tiştên rast çêke jî. Prensîbên Wîlson ko ji devê kurdan nediketin, rast bûn, hêvî û hedef bûn. Lê kurdan nikaribûn ew bi cîh bianiyana, ew ketin hev û li pey xelkên din man...

Emîn Alî Beg bi destê xwe yê rastê riya xwe mist dide, li guhdaran dini-hêre. Tiştên ko ew bibêje, hê jî, pir in. Lê ew dil dike, hevalên wî jî bipeyivin û ew bi hev re li çareyan bigerin.

- Aziz Dostlar, ew dibêje, eger we îzin hebe, ez ê rûnim. Ez westiyam. Û ez dixwazim, hûn jî bîr û reyên xwe bibêjin.

Bêyî ko ew li hêviya bersiva wan bisekine, ew bi hêdîka li ser kursiye kêleka masê rûdine. Bedena wî ya giran û fireh kursî dadigire. Ew ji berîka xwe ya hundir a çakêt destmalekê derdixe û pê eniya xwe pak dike.

5 Emîn Alî Beg destmalekê ji bêrîka xwe ya hundir a çakêt derdixe û pê eniya xwe pak dike. Ew westiyaye. Di nav van çend salên dawîn ên dijwar û kesertijî de, ew ketiye û kal bûye. Tevî ko ew hê jî ba\$ li xwe dinihêre, dixwe, vedixwe û li xwe dike, ew gelekî qelew bûye, bedena wî gelekî giran bûye.

- Welê dixuye, kalîfî êdî zora min dibe, ew, bi ken, ji civatê re dibêje. Em çawan bikin, halê dinyayê ye... Lê tirs min ew tirs e ko ez nikaribim herim welatê bav û kalan û ez serbestî û azadiya axa bav û kalan nebîn-

im... çavvekirî, bi vê hesreta kambax, herim diyarê rehmetê...

Civat li ber van gotinan dikeve, ji kesî deng dernakeve. Ew, bêdeng, li hev dinihêrin. Haya wan ji zehmetî û aloziyên li ber kurdan heye. Kurd ne dewlet in, nebûne dewlet û tu dewlet jî, bi dil û can, xwe nade ber doza kurdan. Yekîtiya wan nîn e, Şiûra yekîti û yekbûnê dûrî wan e. Welatê wan ê westiyayî, ji ber pêlên Şer, li ber lingan çûye, bûye kavi û ji hev ketiye. Lê tevî van, kesên vê civatê û rêberên din ê kurdan, her, dixebitin, dilebitin û dilezînin da ko tiştekî bi dest xin, Şertên jiyaneke aza û hêja bînin pê. Jiyaneke aza û hêja... lê çawan, çawan?..

Civat, mîna her carê, li mala Emîn Alî Beg geriyaye. Bedirxanî li salona malê civiyane. Emîn Beg, birayên wî Evdilrehman, Mihemed Elî, Mirad, Xelîl, xwişkên wî Nazlî, Adeviye, Edîbe, Belkis, herdu lawên wî Celadet û Kamuran hatine civînê. Bedirxanî, jin û mêrên wan ên tem-sîlkar, heftê carekê li mala Emîn Beg, ji bo kar û Şixulên malbatê, dicivin. Malbata ko xwe mîrên kurdan û rêberên welatê kurdan dihesibîne, pir fireh û mezin bûye, hejmar gihîştîye hezaran. Niha ew ne bi tenê li aliyê Kadiköyê, lê li herdu milên Stembolê belav bûne. Barên malbatê pirtir, karên welêt girantir, nîrê bindestiyê diwartir, daxwaza azadiyê kûrtir bûye. Kurd xwe li navê Xwedê, li navê wan digirin û tên nik wan. Ew jî xwe li prensîbên Wîlson digirin û geh derin nik niwênerên dewletên serketî geh nik karbidestên dewleta Osmanî ya bêquwet. Endamên malbatê, nemaze endamên vê civatê her li civînan in. Rojên wan bi civîn, hevûdudîtin, çûyin, hatin, nivîsîn û peyivînê derbas dibin.

Emîn Beg, çavên wî li ser civatê, tiliyên herdu destên xwe derbasî hev dike û destên xwe datîne ser zikê xwe û dibêje,

- Eger em kurd di vê geremolê de nikaribin xwe bi derekî bigihînin, hema ji niha ve, ez ji we re bibêjim, sibê dê dereng be, pir dereng be.

Navê wî niha nayê bîra min, lê nivîskarekî gotibû; armanc û hedefên mezin û bilind, her gav li pey perdeyekê ne. Tu bîr bi wan dibî, tu wan xeyal dikî, tu dizanî ko ew hene. Tu ji bo wan jî dixebitî, her tiştekî dikî. Lê belê, ew li pey perdeyê ne. Teewnedîtine, tu wannabîni û tunizanîkatudê wan bibîni. Armanc û hedefên kurdan jî, hinekî, weha bûn. Kesî ew nedinasîn, nedîtibûn, nejiyabûn. Mîrê dawîn ê kurdan ko li ser axa xwe, hinekî, serbest jiyabû, bapîrê min Mîr Bedirxan bû. Ew jî di salên 1830-40-an de bû. Ji wan rojan û pêve, kurddibinperdabindestiyê de jiyan û armanc û hedefên wan li wî aliyê perdê mabûn. Ew kesên ko piştî Şer, em jî tê de,

xwe bi armanc û hedefên pîroz girtibûn, hemû, zarokên bindestiyê, neviyên menfa û xerîbiyê bûn.

Em, ew kesên ko beşdarî wan civînan dibûn jî, zarokên xerîbiyê bûn. Lê digel her tiştî, me dil dikir xwe bigihanda vî aliyê din ê perdê. Ew civîn... ax ew civîn... min gelekî ji wan hez dikir. Tu ji wan re dibêjî »civîn.« Me ew bi »içtîma« bi nav dikirin. Her hefte, her roja îniyê, içtîma me hebû. Bavê min serekê içtimayê em jî aza bûn. Piraniya caran, min zabitên içtimayê dinivîsîn, carinajî Kamo, yan bavê min. Roja îniyê, bigotinahingî badêzewal, yanê piştî nîvro, em li mala me dicivîyan. Içtîma saetek, du saetan dewam dikir û li dora saet pêncê danê êvarê diqediya. Paşê jî xwarîna êvarê û \$îv bû. Diya min, Şehrîban, xwînga min, metên min, eger hebûna jinên mêvanan, wê rojê li mitbaxê bûn. Wê rojê bîhnên xwe\$ jî mitbaxa me difûrîn, hemû Kiziltoprak bi bîhnên xwe\$ ên xwarinên taybetî yê Botanê mest dibû. Rojêkê bîhna kutilkê sefayîh, mêlaka qelandî, merge û savarê, rojêkê din jî bîhna kipe, serûpê, dîzik û birincê jî malê difûriya.

Înrojabinvedanêbû, rojekemubarekûxwe\$bû. Bixêraiçtimayan, em jî dicivîyan ser hev. Rojek, du rojan berî içtimayê, Şehrîban, Mezo, Hîkmet, Safter bi hev re dadiketî bazarên Kadiköyê û haziriyên roja îne dikin. Li malê hewzarokmabûn, em hemû mezinbûbûn û karên malê dibidestê Şehrîbanadela û xwe hameyadengxwe\$dihategerandin. Safter, Hîkmet û heta radeyekê jî Tewfîk alîkariya wan dikirin. Diya min jî, mîna bavê min, êdî ketibû, pîrbûbû. Kekê me Sureyalî Misirê, Kahîrê, serekiyatevgerakurdî dikir. Wî jî, ji wir, dixwest xwe bi wî aliyê din ê perdê bigihîne...

Gavadinyaxwe\$bû, siframezinlibexçê, likêlekabîrê, dihatêraxistin, di rojên sar de, li mitbaxê. Bi germahî û evîneke bêpayan em li ser sifrê rûdiniştin, piştî \$îvê jî, heta derengê \$evê, sohbetên germ, peregende, li salon, mitbax û kitabxanê ge\$ dibûn. Sohbetên min bêtir bi dotmama min Saadetê re bûn. Saadeta çavxêzal, gerdendirêj û gelekî bedew û têgihîştî ko heta niha ne te ne jî min qal kirê, di nav malbatê de hevala min a herî nêzîkbû. Ew, bi umîr, çend salan jî min mezintirbû û min jê redigot» abla.« Saadet Abla dosta min, hevriya sirên jîna min bû. Gava me wext dibû, em, carina, bi hev re, derdiketin girên Çamlîca û Üsküdarê, nav dar û dehlan, gerê... Di rojên içtimayan de, ew jî, her dihat malê û alîkariya me dikir.

Em zarok û neviyên Mîr Bedirxan, diwanrojan de, li hemberhev nermû kîbar, germ û ziravbîhistiyar bûn. Mîna ko me bîr bi rojên bê yê xedar biribû û me fahm kiribû ko malbata me, yekîtiya me, dê belav be, em ê ji hev bikevin û her yek bi derekî de herin. Ew rojên me, mîna germahiya

berî ba û bahozê bûn...

- Heke bi dilê we be, Kamuran, pê nûs di destan de, dibêje, ez notayêke din li ser mafên me Bedirxanpaşazadeyan û kurdan ji sefirên Amerîka, Fransa, Îtalya û Ingilîtanê re binivîsim?

- Erê, çima na, ma çî zirara me tê de heye? Evdirehman Beg dibêje. Lê em nusxeyek ji notayê ji Sureya Beg, Misir Îstîklâl Komîtesê re jî bişînin.

Ew, bi dengdanê, pêşniyara Kamuran dipejirînin. Kamuran vê biryarê jî, bi destnivîsa xwe ya xwe\$, di deftera ber xwe de dinivîse. Ew hê biryarê dinivîse, ji der, ber derî, dengê diya wî tê;

- Me sifre li bexçê raxistiye, kerem bikin.

- Me sifre li ber kon raxistiye, kerem bikin. Celadet, Kamuran,

6 Ekrem Begê Cemîlpaşa, Ebdilrehîm Efendî, Yakup Paşa, Major Noel û çend kesên din radibin û ber bi kon derin. Dinya hê ronî ye, bi tenê yek-du stêrk li aliyê rojhilat, bi nermahî, diçûrisin. Komik, Yakup Paşa li pêşî, yê din li pey wî, hêdî hêdî, ber bi konê re\$ dere.

Celadet, Kamuran, Ekrem Begê Cemîlpaşa, Ebdilrehîm Efendî û Major Noel mêvanên Yakup Paşa ne. Yakup Paşa ko umrê wî li dora 30-35-an e û nû zewiciye, serekê e\$îra Atmîyan e. Sifreyêke dirêj, li ser mehfûrên kurdî yê koçeran, li ber konekî re\$ ê kurdî hatiye raxistin. Sifre têra xwe dirêj e. Bi qasî bîst kesî li dora sifrê li pê, li hêviya Yakup Paşa û mêvanên wî ne. Ew, bi giramî silav li wan dîkin. Yakup Paşa û mêvanên wî jî silavên wan werdîgin û li wan vedîgerînin.

- Kerem kin ser sifra koçer û e\$îran, Yakup Paşa, bi kurdiya xwe ya zelal, dibêje û cîh nî\$anî mêvanên xwe dide.

Mêvan, li kêleka hev, li ser kulav û do\$ekan rûdinin. Piştî mêvanan, Yakup Paşa û yê din jî li dora sifrê rûdinin. Kesên ko li ser sifrê rûniştine, jî sîhî zêdetir in. Ji sifrê bîhna goşt û savarê difûre. Li navend û herdu aliyên sifrê, sê sîniyên mezin û fireh hene. Sinî heta dêv bi savarê tijî ne û li ser savarê jî berxên birajî hene. Di navbera sîniyan de, bi qasî heft-heyşt bero\$ên fireh, bi xwarin û \$îvên cihê, hene. Di nav çend tawan de qelî, di nav çend tebaxên fireh de jî sewze û salate hene. Li ber her mêvanî jî tabexêke vala heye. Piştî rûniştina hemû mêvanan, çend kes radihêjin xizmetê. Yek goştê berxan lîme dike û li mêvanan belav dike, yekî din savarê belav dike, yek dew dixê tasên mêvanan, yekî din jî kêmaniyên sifrê temam dike.

- Eger kêmaniyên me hebin, li me megirin, Yakup Paşa dibêje, ev sifre ne hêjayî mêvanên mîna we ezîz e, gelekî bi lez bû.

- Min sifreyeke weha zengîn, rengîn û xweş li tu derî nedîtiye, Major Noel, bi kurdî, dibêje û tîka goştê destê xwe dibe devê xwe. Ev sifre bi rastî sifra kurdî ye, ev mêvanperwerî, bi rastî, ew mêvanperwerî ye ko min her dibihîst...

Ji sifrê hinekî bi dûr agirekî gur vêketiye û çend kes bi êzingan agir geş dikin. Ji agir hinekî dûr jî birek heye. Çend jin bi dewlê avê jê dikişînin. Koçerên eŞîra Atmikan, zarok, jin, mêr, pîr û kal, li dor û navbera konan derin û tîn. EŞîra Atmikan, mîna her salê, îsal jî derketine zozanan. Ew zivistanan li deŞtê, havînan jî li zozanan in. Ew havînan tîn û konên xwe li dora vê bîrê vedigirin. Major Noel û hevalên wî, li ser riya xwe, îŞev, bûne mêvanên wan. Kurdan hatina wan bihîstiye û dixwazin wan bibînin, bi wan re bipeyivin û bizanibin ka çi dê bi serê kurdan de were. Yakup Paşa ko nû jî zewiciye, çi ji destan tê, teksîr nake da ko kêfxweşî û mêvanperweriya xwe nîŞan bide.

Ne bi tenê Yakup Paşa, em jî kêfxweş bûn. Ji kêfa me re payan nîn bû. Em li welatê bav û kalan, li ser axa kurdan bûn. Ew kurdên ko me li Stembolê, ewçend behs dikirin, li wir, li nik me, li ber çavên me bûn. Ew gera me ya Kurdistanê, bi serê xwe, bûyereke girîng a jîna min e. Tu bawer bike, heke minkeys, wextûîmkanhebûna, minêliserwêgerêromanekbinivîsa. Wê gerê ez nêzîkî welatê min kirim. Wê gerê ez ji welatê min bi dûr xistim. Belê, evherdujîbûn. Wêhavînê, havînarengîna 1919-an, mohraxwelijî-na min xist, heta bi heta...

Bi dû xebat, daxwaz û tevgera fireh a neteweyî ya kurdan re ko ji Kürd Tealî Cemiyetî heta hemalên Stembolê, ji beg û tucarên Diyarbekirê heta gundiyên Botanê, ji elewiyên Dêrsimê heta soranên Suleymaniyê, bi awayekî peregende, têdebûn, Ingilistan û hevalbêndên wan, hatibûn ser riya fikra mafên kurdan û êdf behsa war û welatekî ji bo kurdan dikirin. Ji bowê fikrê wandixwestheyetek, biserokatiya Major E.M. Noel, kobikurtî me jê re digot, »mecir Nowil«, biŞandina welêt. PiŞfî ko ew bi Kürd Tealî Cemiyetî û bavê min re peyivîn, me biryar da ko ji kurdên Stembolê ez û Kamuran, ji Diyarbekirê jî Ekrem Begê Cemîlpaşa di heyetê de bin. Ez û Kamuran ji Stembolê ketin rê û 23'ê tîrmehê em gihîştin Helebê. Major Noel ko bi herdu zaravayên kurdî, kurdiya jor û jêr, baŞ dizanîbû û serê xwe gelekî bi doza kurdî diêŞand, li wir, li otêlê, tevî kaxiz, pênuş û makîna

xwe ya fotografê, li hêviya me bû. »Hûn bi xêr hatin«, wî bi kurdiyêke têgi-hîştî got. »Vous êtes oussi bienvenu«, min jî, bi fransîzî jê re got. Ingilîziya min û Kamuran ne ewçend ba\$ bû, loma me dil kir, em pê re bi fransîzî bipeyivin.Lêwîdilhebûbikurdîbipeyiviya.»Jibominwehahînceke«,wî got. Piştî ko Ekrem Beg jî hat, em ji Helebê, ber bi aliyê welatê bav û kalan, ketin rê. Ez ê niha çawan behsa wan rojan bikim?.. Ez û Kamuran gelekî bi heyecanbûn.Co\$ûkelame,meraqûdaxwazadîtinûzanînamebêpayan bû.

Em ketibûn nav kurdan... heta 20'ê îlona 1919-an em di nav wan de man. Me axa û beg, peya û siwar, e\$îr û koçer, de\$t û zozan, bajar û gund, newal û gelî, dar û dehl, çem û çiyayên kurdan dîtin. Em di bin esmana ronî û bi silavên stêrk û heyva ronî ya welatê kurdan de razan. Di berbangênçîkesorênzozanande,mexwirîniyaxwe,bixizmetapîrejinên porspî û bêrivanên xama, bi \$îr, firo, to, mast, mastê kilanê, nivî\$sk, penêr, penêrê ter, helandî, sîrikê û pûngê kir. Tevî siwar û çekdarên e\$îrên kurdan,emdidehl,newalûbihuranrederbasbûnûhilkî\$iyançaîyaûzozanên serî li esmanan. Me bîhna xwe bi hawa paqij veda, rûyê xwe bi ava kah-niyênsar\$u\$t,kirasûgoreyênxweliberdevêçemûlehiyênzelal\$u\$tin.Li ser hesp û mehînen kumêt, qemer û \$înboz, geh bi rewan û loq, geh bi gurloq û çargavî, me xwe ji tixûbên e\$îrekê gîhand tixûbên e\$îreke din. Li ber konên re\$ ên bi mû risandî û li ser donzdeh sitûn û singan vedayî, em rûni\$tin û me li bergehên hê\$în û zer ên warên kurdan tema\$e kir. Heta ber destê sibê, li ber agirên gur, me li dengbêj û stranbêjên navdar ên ko rêzênstrananmînazêr,zîwerûlûlûlîpeyhevrêzdikirin,guhdarîkirin.Em bi dengên mirî\$sk û dîk, salûr û bilbil, teyr û kew, seg û tajî, mehîn û cah-niyani\$yarbûn.LiMalatyayêkomamêmeXelîlRamîBegliwirmutesarîf bû, me, li mal û ko\$skên kurdan, axayên simbêlbadayî, \$êxên rîdirêj û seyidên simbêlpalik dîtin. Zabit û eskerên tirk, bi çek û pûsat, li quntarên çiya û zinaran kemîn û dahfik danîn, derketin ser riya me, xwestin me, ne-mazeminûbirayêmin,bigirin,bikujin.Merêwîtiyekebiqasîdumehan,bi bîhn, hilm û tahma welatê kurdan, bi alozî û diwariyên welatê asê ko her roj, her deqe, li dora me bû, anî pê. Me hem dostî û mêvanperweriya bê-payan a kurdan dît, hem jî îxaneta wan a navdar... Pa\$ê em, dîsan, veg-eriyên Helebê û ji wirjîStembolê...

Dirêwîtiyamede,meherçaranjîdefterhebûn,mîna\$agirtênmektebê, me çi bidîta dinivisî. Min û Major Noel bi kurdî, Kamuran û Ekrem Beg bi tirkî dinivisî. Belê, wî jî bi kurdî û ji min jî çêtir dinivisî. Ji deftera min,

Kamuran û Ekrem Beg tu \$op li pey neman, ew li derin, mîna gelek ti\$tên me yê din, winda bûn û çûn. (Bi tenê min, di salên 30-an de, li derekê, bi hênceta ti\$tekî din, bi çend rêzan, di ser re, behsa wê gerê kir...) Lê Major Noel, dostê me, notên xwe yê gerê, bi dû re, sala 1922-an, li Basrayê, mîna kitab, bi ingilîzî, we\$and. Wî di kitaba xwe de behsa malbata me, bavê min, mamên min, min û Kamuran jî dikir. Li ser min, wî weha dinivîsî; »assistant editor of newspaper Serbestî at Constantinople...« û weha, li gora bîr û reya xwe, didomand; »He suffers from the inevitable effects of long residence and training in Constantinople, but he has the making of a goodman.« Wîgunehêxwebimindianî, lêbawerbûkoezliserriyekerast û ba\$ bûm. Ez ê bibûma mirovekî rind û ba\$. Hîsên min, pêwendiyên min ên pîralî û rengîn, welatê min ê xewn û xeyalî, bajarê min ê ko ez tê de dijyam... van bala wî nediki\$andin. Wî li ser Kamuran jî weha digot; »Barrister at Constantinople. Knows no Kurmanji. Sensible quiet individual - has not so far come to the fore...« Ew bi Kamuran gelekî bawer bû, lê gava wî digot ko Kamuran bi kurdî nizane, ew ne rast bû. Kamuran bi kurdîdizanîbû, lêneewçendba\$ûxwe\$. LomajîKamuran, ji bo axaftinê, tirkî tercîh dikir. Lê pa\$ê, Kamuran bû yek ji pisporên herî mezin ên kurdî û \$îr, bend, nivîsar û kitabên hêja û nemir bi kurdî nivîsîn.

Rêwîtiya me, gereke ge\$ û balkê\$ ji xewn û xeyalan bû...

Pi\$tî xwarinê, sifre bi lez ji erdê radibe, do\$ek û bahlîfên nû, dîsan li ber kon, tîr raxistin û pê\$îya kon ko mîna meydaneke biçûk e, vedibe. Niha wexta dîlan û govendê ye, dîlana êvarên ronî û govenda kurdî. Major Noel û Kamuran li milekî, Celadet, Ekrem Begê Cemîlpa\$ û Evdirehîm Efendî li milekî Yakup Pa\$ û rûni\$tine. Yakup Pa\$, simbêlbadaî, rûge\$, ji rew\$ê razî, milekî wî li ser bahlîfan, dest dike da ko govend bê gerandin.

Pê\$î def û zirne tê. Bi qasî bîskekê, def û zirne lêdikevin, bi dû re komeke govendkê\$an, jin û mêr, di milên hev de, bi dîlan û stran, ji pey agirê gur, hêdî hêdî, tîr ber kon, kêleka bîrê û bi aheng xwe dilivînin û dilîzin. Govend û stran pê\$î nerm û giran in, lê pey di pey, ew ge\$tîr û pîhêttir dibin. Mêr û jin ên govendkê\$ ko hemû jî xort û ciwan in, di nav cil û bergên xwe yê taybetî yê koçeran de, mîna ko bi firê ketibin, mil bi mil, li dora bîrê govendê nedît û bêpayan digerrînin. Bîr dibe navend, ro û govenkê\$ dibin stêrk, heyv û li dora wê çerx dibin, her çerx dibin.

- My God, my God, Major Noel dibêje, ez divê resmê vê bergeha ecêb

û nedîtû bikişînim. Eger we icaze hebe?

- Ma ew jî gotin bû? Yakup Paşa dibêje, icaze ya te ye, kerem bike.

- Na, te dît... jin û keç jî hene... ka heye ko hûn eciz bin.

- Na bavê min! Jinên me ne mîna jinên xelkê ne, tu resimên xwe bik-
işîne...

Major Noel flaşa xwe ya nû bi makîne ve dike, radibe ser piyan, ber bi
bîrê dere û dest bi kişandina fotografan dike.

FOTOGRAF7:»Derketî;terkawelatêxwedaû ketedinyayêxwedêrêberiyaderketiyanbike!..«

1 Fotografa heftan a romana Bîra Qederê, meriv dikare bibêje, fotografa keserê ye. Yan jî, eger meriv bixwaze hinekî dûrbîn be û bikaribe xwe bigihîne »pey« fotografê, meriv dikare bibêje; fotografa heftemîn a Bîra Qederê destpêka riya kambax a keserê ye. Fotografa ko hinekî tarî ye û nîşana tarîtiyê ye, welê bi keser dixuye. Keser hatiye û ev wêna ko di kurte-demeke jîyanê de ew kurtedema kambax kiriye nemir û bi dû re jî ew kurte-dem kiriye fotografa vê romanê, bi her awayî, vegirtiye...

Keser, stirîhên jîyanê, stirîhên ko dora gulê rapêçane, hatiye û dora vê wênê rapêçaye...

Li ser kaxizê riziyaî yê nemir lehengê vê romanê, yan jî kesê ko bûye sebeb a afirîna vê romanê, Celadet Alî Bedirxan dixuye. Di nav reŞahiyeke tenik de, bi tenê ew dixuye. Wî destê xwe yê rastê daniye ber pencereyeke trênekê û li der dinihêre. Di nav kompartimaneke tirêneke bênav û bênişan de, ew, hinekî stûxwar, li cîhana derve ko pencera trêne ew jê veqetandiye, dinihêre. Foto ji aliyê kêlekê hatiye kişandin. Loma jî bi tenê aliyekî Celadet dixuyê. Kompartiman hinekî tarî ye, eger meriv kesê nexuyayî yê ko ev foto kişandiye nehesibîne, ji Celadet pê ve tu kesê din naxuyê. Aliyê din ê pencerê yê derve ronî ye. ReŞ û spî li kêleka hev in, bi tenê pencere wan ji hevûdu vediqetîne. Meriv dikare, bi zimanekî basîd, weha bibêje; ji çara sisiyê vê wênê tarî ye, ji çara yek jî ronî.

Trên ber bi ko de dere? Ew li ko ye, çawan e, cîh û warên ko Celadet bi kûrahî lê dinihêre, çi dever in? Di wênê de, ev ne diyar in, jê fahm nabe. Lê reŞahî û hinekî jî ronahiyê wêne vegirtine.

Rûyê Celadet ê xort bi xem û keser e. Xem û kesera li ser rû ba\$ dixuyê. Di wênê de bi tenê çavekî dixuyê. Ji aliyê din ê rû bi tenê birû û bijangên çavê din dixuyin. Lê belê, tevî ko herdu çav, bi hev re, ba\$, naxuyin, navenda foyê çav e. Di navbera hemû fotografên Celadet de, heye ko

ev fotografa yekemîn be ko tê de çav û nerîna Celadet evçend kûr û manîdar e. Celadet li ko dinihêre? Bi îhtimaleke pir mezin, bêyî ko haya wî jê hebe, ev fotograf tê kişandin. Bi gotina îlmê fotografê, ew bê hazirî tê girtin. Ew, sade, rehet, rûniştîye, milê xwe yê rastê daniye ber devê pencerê û li der, bi hemû kûrahiya nerînê, li dûr dinihêre. Belê, ew pir li dûr dinihêre, lê nerîna wî ne nerîneke diyar, misoger û têkûz e. Ji berva-jiyê, nerînawînerînekevalaye. Ew kûrlidûrdinihêre, lê heşewîlidereke din e. Çavên wî li ser ronîya derve ye, lê heşê wî li ser pejn û hîsên ko di hundirê wî de pêl didin e. Çav li der dinihêre, lê ew li dinya hundirê xwe difikire. Trêna dere, yan jî ew ê here. Trêna wî û rûpelên romana Bîra Qederê ber bi ko de bibe? Heta kengê, çawan? Ev çûyin ê kîjan riyên nû li ber wî veke? Ma her çûyinekê vegerekê jî navê? Hingê vegeer kengê ye? Çawan û di kîjan şert û mercan de? Ya jiyana ko li pey dimîne? Kes û nasên ko li pey vê çûyînê dest hildidin? Ew ê wan, dîsan, kengê bibîne? Ji nerîna çav baş dixuye ko Celadet di nav hîsên weha de ye.

Çav nerm û aram, melûl û zîz e. Çav nîvçe vekirî ye, heye ko ew giriyaye, yan jî kelgirî bûye, yan jî bi pêlên hîsan sermest bûye... Kî dizane? Eniya fireh û poz, ew pozê ko dapîra Bedirxaniyan Rûşen Xanimê mîna »pozê beranan« bi nav dikir, nerîna kesertijî ya çav temam dikin. Pêşîya eniya fireh û dirêj, hinekî, dibiriqê. Heye ko tîrêjeke ronahiya derve xwe gîhandiyê û bi germî wê radimûse. Porê ko bi qasî sê tiliyan dirêj e û ber bi paş, bi hostehî û bi huner, hatiye Şehkirin jî, mîna enî, hinekî dibiriqê. Lê ronahî xwe bi cênîkê ko zêde ne dirêj e, nagihîne. Cênîk, hinarik û guhê mezin û dirêj perçeyên aliyê tarî yê wênê ne. Gelo danê sibê ye, yan danê êvarê ye? Tava wê kurte-demê li ko ye, li esmanan, li pey asoyan û li ber avaçûnê, li ku?..

Herçî pozê dirêj e li rûyê dirêj tê. Poz, mîna nikulê teyrê eylo, ber bi jêr dibe. Simbêl her mîna xwe ye, qemerî, kin û kurt. Devê dirêj girtî ye, lêvên qelaw li ser hev in.

Stûyê îşligê girtiye û qirawateke zirav û reş pê ve ye. Xêzên zirav û dirêj ên reş ên li ser îşligên spî moda salên 20-an nîşan dide. Ev celeb îşlig, îşligên stûkurt û xêzdirêj mensûbiyeta xwediyar baş nîşan dide; ronakbîr, nivîskar, rojnamevan, arîstokrat, siyasetger...

Ev hemû tişt û hîn tiştên din di nav vê wênê de dixuyin. Lê gelek tiştên din jî hene ko di vê wênê de ne, lê veşartî, ne xuyayî. Herwekî ko hatiye gotin, fotograf bi herdu milên xwe, milê xuyayî û yê nexuyayî, hêja ye. Gava aliyê veşartî li aliyê xuyayî zêde be, yan jî pê temam be, hingê ew fo-

tograf dibe balkê\$ û hingê ew dest bi peyivînê dike.

Di vê fotografa heftemîn a Bîra Qederê de ko rûpelên nû li romanê zêde dike û wê ber bi derine nû dibe, \$opên salên xem û keserê hene. Sal, salên 20-an in, salên pi\$û \$er, salên tevlihevî, hilwe\$în û ketinê, salên kul û derdan, \$ik û gumanan, rê û rêwîtiyê...

Çav li der, li cîh û warên ko li pey dimînin, dinihêrin. Rêwîtiyê dest pê kiriye, wext, wexta veqetînê ye.

2 Rêwîtiyê dest pê kiriye, wext wexta veqetînê ye. Roja nû ya çar\$emiya îlona 1922-an hê nû dest pê kiriye. Dinya zelal û çiksayî ye. Kiziltoprak hê ba\$ hi\$yar nebûye. Dengên çivîkên darên bexçê Emîn Alî Beg alîkarî li hi\$yarbûna Kiziltoprakê dikan. Ji dûr ve dengên çênd dîkan û paytonan tên. Darên bexçê mala Emîn Alî Beg hê pelên xwe newe\$andine, daran, neynika dewr û dewranan, dem û demsalan, hê kirasê xwe yê bihar û havînê ji xwe nekirine. Wan, bi hemû rengînî û bedewiya xwe ya payizê, dora kesên ko li bexçê, li kêleka bîrê rawestane, girtine.

Di vê destê sibê de, hemû mal, Emîn Alî Beg, Samîha Xanim, Şehrîban, Celadet, Kamuran, Hîkmet derketine bexçê. Mamê Celadet, Murat Beg, metên wî Adeviye û Edîbe Xanim û dotmamên wî Saadet Abla û Perîxan ko wê \$evê li nik wan, li malê razane, tevî wan derketine bexçê. Wexta rêwîtiya Celadet û Kamuran hatiye, ew ê, îro, êdî bi misogerî, herin, ber bi deverên dûr pir dûr. Niha wexta xatirxwestin û hevûdu hembêzkerinê ye, wexta dua û mirazan e. Lawên malê, Celadet, Kamuran û Hîkmet rûge\$ û bi ken in, yan jî ew dixwazin welê xwe nî\$an bidin. Yêndinbêdengûzîzin. Hemûlinikhev, likêlekabîrê, lipêrawestane û rûyê xwe ber bi rojhilat kirine, ber bi tîrêjên qels ên tavê ko hê nû li wan hiltên û bi zehmetî, xwe di nav çiqil û pelên daran re diseridînin...

Rûyê wan ber bi ronahiya tîrêjan, çavê wan li ser çavika makîna fotografê ye. Wan, ji bo roja rêwîtiyê, daxwaz ji studyoya Mr. Xendamian kirine ko ew werin û roja veqetînê, lê beriya wê, endamên malê, bi hev re, li ser kaxîzên fotografê, bikin nemir. Çi dibe, çi nabe, çûyin heye, heye ko vegeer nebe... Ji studyoyê \$agirtekî jîr, tevî makîne hatiye û ew, mîna eskeran, li kêleka hev rêz kirine û dest bi karê xwe yê îspat, nî\$andan û nemiriyê kiriye.

- Hîkmet Bey, bîraz daha îçeriye dođru kayabîlîr mîsînîz? \$agirt, serê wî di nav cawê re\$ ê makîne de, dibêje. Bîraz daha, bîraz daha...

Hîkmet hinekî din jî xwe nêzîkî komê dike. Hemû li makînê dini-hêrin. Emîn Alî Beg her du lawên xwe, Celadet û Kamuran, dane her du aliyên xwe. Li kêleka Celadet jî diya wî ya kin, bi poşeyeke re\$ sergirtî, rawestaye. Li kêleka Samîha Xanimê jî du jinên din ko di jiyana Celadet de xwedî \$op in, Şehrîban û Saadet, rawestane. Li kêleka birayê Celadet, Kamuran jî xwi\$ka biçûk a Saadetê, Pêrixan ko bi bedewiya xwe nav daye û Kamuran, di danên êvarê yên yekta yên perên ava Kiziltoprakê de, jê re rêzên li ser Baxê Îrem ên Omer Xeyyam dixwendin, rawestaye. Li kêlekên wan jî yên mayî yên malbata fireh a Bedirxanpa\$azade ko êdî ji hev belav dibe, rawestane.

- Dîkkat, çekiyorum!

Fotograf tê ki\$andin. Careke din, lê îcar, hinekî din têkeltir, ew pi\$ta xwe didin devê bîrê û li kêleka hev rêz dibin. Fotografeke din jî tê ki\$andin. Êdî wext tê, Celadet û Kamuran, li pey hev, derin destê bavê xwe. Emîn Alî Beg wan, yek bi yek, pihêt, bi qasî kêliyêkê, hembêz dike û bêdeng, bêyî ko ti\$tekî bibêje, ji eniya wan radimûse. Pa\$ê ew derin destêdiyaxwe. Samîha Xanim hewdikare xwerabigire, tevî çend dilopên hêstirên ko ji çavên wê ber bi jêr dibin, ew wan demekê hembêz dike.

- Bila Xwedê bi we re be, kurên min, bila oxira we ya xêrê be, Xwedê mezin e, ew bi dengêkî pir hêdî û zîz dibêje û hedîsin dixwîne, mala we vekirî û zimanê we \$êrîn be...

Celadet û Kamuran yên din jî, yek bi yek, hembêz dikin û ji wan xatir dixwazin. Pa\$ê ew her du û Murat Beg û Hîkmet, bêdeng, bi hêdîka radi-hêjin walîzên ko li ber deriyê malê ne û bi hev re, ber bi paytona ko li kolana biçûk li hêviya wan e, derin. Yên din li kêleka bîrê disekin û li wan dinihêrin. Celadet û Kamuran jî dane rê û derin... Berî ko ew ji deriyê mezin derkevin û xwe bi paytonê bigihînin, ew careke din vedigerin û li yên mayî dest dikin.

- Bi xatirê we, Kamuran dibêje, bi xatirê we, gava em gihî\$tin cîh, bi leza birûskê, em ê haya we pê bigihînin. Em ê hertim binivîsin... em ê di demeke pir kin de, dîsan bigihên hev...

Hay Kamuran, birayê min ê ziravbihîstiyar, birayê min ê romantîk... Em diçûn, ji Stembola ko min ê hew terk bikira, derdiketin, dibûn derketî, me rûyê xwe dabû ber bi dever û welatên nediyar û nenas û diçûn. Me dizanîbû; heyekoçûyinhêsanbûya, lê ve gerawêçûyî nedêzêmetbûya. Lê em diçûn, jibêgaviyê û bêçaretîyê. Libermedurêhebûn; riyamirinê û

riya derketinê. Kîjan ji van çê bû? Bêguman ne yek jî. Yek ji yekê kirêtir bû. Lê me diviya ji her du riyên kirêt ya kêmkirêt hilbijarta. Dinya hê jî aloz bû, ba û bahozên xedar ên piştî Şer, hê jî, bi gumegum, li dar bûn. Lê li welatê Osmanî û li payitextê wî welatê hilweşiyayî tiştekî êdî bi zelalî diyar bû; Mistafa Kemal û hevalbendên wî bi ser ketibûn, dewleteke nû, li ser kavilên dewleta Osmanî, gav bi gav ava dibû. Tiştekî din jî êdî diyar bû; kirasê vê dewleta nû li me nedihat, tê de cîhê me nîn bû. Gazî Mistefa Kemal ew gera me ya welêt di devê xwe de kiribû benîşt û her qal dikirê. Wî her, bi neyînî, behsa gera me, me, bavê me û Major Noel dikir û li pey me bû. Tevgera kurdî ko me ewçend jê hêvî hebû, mîna her carê, îcar jî, ji ber sebebên her carê, bêkesî, bêpiştî, nezanî û dijîti û berberiyên navxwe, bi derekînegihabû, -tevikohêtevgerxurtûxîretqaîmbû...Lêhevalbendên Gazî Mistefa Kemal Stembol jî gav bi gav vedigirtin û cîh, bi her awayî, li me teng dikirin. Wekî din rê nemabû; me diviya terkî Stembol bikira. Pêşî em, bi dû me re jî bavê min ê kokim û diya min a pîr. Lê ber bi ku? Ber bi kekê me Sureya ko li Kahîrê serekiya gerandina karên tevgera kurdî dikir? BerbimamêmmeyênkoliaxagermaLubnanûSûriyêrûniştîbûn?Berbi birayên me Safter û Tewfik ko ji bo xwendinê çûbûn welatê rojava, Munîxa navdar a navenda çanda rojava? Ber bi ku?

Lê dawiyê, em gihîştin biryarekê, bi qewlê birayên me yên Behdînî biryareke misoger; wê roja zer û sahî ya îlonê me dabû ser riya welatê rojava û em diçûn...

Piştî nîvro, hema bi qasî kêliyêkê bi dû nîvro re, keştiya bulgarî Serivia ji lengergeha Stembolê lenger hildide û bi giranî, ber bi Zerya Re\$, bi rê dikeve. Keştî, çend caran, bi dengêkî tîz ji Stembolê xatir dixwaze. Ava Bospore-yê li pêşiya keştî vedibe, bayekî sivik piştî pêlên zelal û spî yên avê ko keştî li pey xwe dihêle, mist dide. Ba bi hêdîka porê Celadet û Kamuran ko li keştîyê, li aliyê pêşiya, li ser pozê wê rawestane û bi bal û dîqet, bi hîsên pir têkel, li herdu kiraxên Bospore-yê dinihêrin, li ba dike. Minare, keleh, birc, qesr, qonax, saray, dar û daristanên nas, li her du aliyan, mîna ko ew rabûbin govendê, li ber wan, yek bi yek, xwe diyar dikin û winda dibin. Stembola ko ew di hembêza xwe de gir kirin, hewandin, perwerde kirin, mana jiyân û umrê wan da, sirên wan veşartin, bi dewlemendiyên xwe evîn û eştên wan rengandin, bi Şevên xweyênspîxewnûxeyalênwanneqişandin,niha,liberwanrabûyedîlan û dansa veqetîne. Celadet û Kamuran derin, Stembolê, bajarê xwe û um-

rê xwe, bajarê bi bîranînên ebedî tijî, bajarê keysarê bajaran li pey xwe di-hêlin û derin.

- Kamuran, ba\$ li Stembola nazdar binihêre, heye ko em careke din wê nebînin, Celadet dibêje...

- Çawan em ê wê nebînin? Umrê min, bihîst û heft salên min, li vî bajarê derbas bûn. Çawan em ê vî bajarê ko em, digel her tiştî, her lê veg-eriyane, careke din nebînin?

3 «Wiyana... umrê min, bajarê qedera min... çawan ez ê te, careke din, nebînim?..»

Kamuran ji rojnama li pê\$iya xwe, Neue Freie Presse, bi alemanî, \$îreke \$aîrekî nenas dixwîne.

- Nasîna me û zimanê alemanî dê xurt be, Kamuran, rûpelên rojnamê di destan de vekirî, ji Celadet re dibêje, em ê dakevin kûrahiyên alemanî, dilê wî...

Celadet û Kamuranê ko ber bi dilê welatê rojava derketine rêwîtiyeke dirêj, niha xwe gîhandine Wiyana-yê. Ew li Café Continentale ya rengîn û neyniktijî rûniştine û li hêviya \$îva êvarê ne. Herduyan jî ne xwarineke aleman, lê xwarineke nas, »Café du Paris« helbijartine. Lê \$araba sor ko ew bi hez hêdî hêdî vedixwin, otrî\$î ye. Êvar daketiye, jiyana germ a \$eva sar a Wiyana-yê hê nû dest pê kiriye. Salon hêdî hêdî tijî dibe. Otrî\$î, kom bi kom, jin û mêr, di nav kincên xwe yên ewrûpî de, tîn û maseyên salonê vedigirin. Pir vekirî dixuye ko ew hatine cîhaneke nû, medeniyeteke cihê. Ev cîhana Wiyana-yê ji ya Stembolê û welatê osmaniyan, bi her tiştê xwe, pir cihê ye. Paqijiya bajêr, dûzan û rêkûpêkiya jiyana rojane, aramiya civatê, lixwekirina \$ênîyan, aheng, neqî\$ û lihevhatina avahiyan û hejmara pir a rojname, kovar û we\$anan gelekî bala wan diki\$îne. Lê bêtir jî jinên Wiyana-yê. Ew jinên Wiyana-yê, bi bejna dirêj, por û guliyên dirêj, kirasên teng, fîstanên dirêj û fireh û bi kena periyên û bîhnên buhiştî, ne bi tenê bala wan diki\$înin, he\$ê wan jî bi firê dixînin. Ew jinên ko bi kena periyên dibin periyên bê perwaz, niha, bi gavên nazenîn, tîn, li maseyên dora wan rûdinin û germahiyeke bêpayan û bîhnên xwe\$ ko Celadet û Kamuran ba\$ nenasin, dire\$înin salonê.

Piştî du saet û nivê, saet deh û nivê êvarê, ew ê bi trêna êvarê, dîsan, bi rê kevin û herin. Herdu jî westiyayî ne. Hemû roj, ew li pê, gav bi gav, li

kolan û kuçeyên Wiyanayê geriyane, bajarê nû ke\$ kirine. Ew di berban-
ga sibê de daketine Wiyanayê.

Belê, em li ber destê sibê, saet 7.15, gihîştin Wiyanayê. Saet 10.30-an
trênek hebû. Lê em bi wê trêne neçûn. Em hatibûn Wiyanayê, bajarê du
hezarsalan, bajarê medeniyet û musîkê. Hê didewrû dewrana Romande,
gava wan ev bajar ava kiribûn, navê wî lê kiribûn; Cortigiano. Yanê mîsala
zerafet û kibariyê. Em hatibûn bajarê mîsalên xwe\$ ko em li pey bûn.
Bêguman e ko me nikaribû vî bajarî, weha, bêyî ko bibînin, terk bikira. Me
biryar da ko em dakevin bajêr û bi trêna êvarê rêwîtiya xwe bidomînin.

Tevî ko bayê \$erekî kambax ew hejandibû, Wiyana hê jî ji bedewî û spe-
hîtiya xwe tu tişt winda nekiribû. Ew gotinên te yê jor ko te li ser
Wiyana gotin, mîna gotinên kitêbokên rêwîyan in ko hingî di gera me
ya bajêr de, di destê me de bûn jî. Her çawan ko gotinên weha nikarin
ruhê bajarekî salix bidin, ew têrî taswîra ruhê bajarê Wiyanayê jî nakin.
Wiyana ko me ava wê vexwar û nanê wê xwar, bajarekî yekta ye çandê
bû. Bi qewlê fransîzan, ew bajarekî »civile« bû. Mîna Stembolê, ew heta
dev tijî esker, cendirme û zabit nebû. Bîhna musîk, huner, çand û edebiy-
atê jê difûriya. Avahiyên bajêr ên kevnare ko digel hezar salên ko bi-
hurîbûn, hê jî biasalet bilind dibûn, kelehên qaîmê huner û musîkê bûn.
Musîkjenên mezin Gluck, Haynd, Mozart, Beethoven, Schubert, Brahms û
Strauss ko me dê bi dû re pir lê guhdarî bikirana, ji wî bajarî ronahiya
musîkeke nû bi dinyayê gîhandibûn. Li wî bajarî ruh, hîs, deng û pejnên
çand û mîletêncihê, milbîmil, bihev, piyasedikirin. Di wî bajarî de zêde
rê nîn bûn ko meriv bikaribiya ji bo jîna xwe, \$ixul û meslekê hilbijarta.
Meriv li wir, bêgav, mecbûr bû bibemusîkjen û musîk\$înas, nivîskar û nivî-
sevan, evîndar û evînehez...

Em, ez, Kamuran û fransîzekî jêhatî yê bajarê Wiyanayê, ko me bi
tesadufî li Wiyanayê nasî, bihev, çûn qonaxa Lichnowsky ko Beethoven
tê de eserên xwe yê yekta îcra kiribûn, me Saraya Mezin ko mazûbanî li
Napoleon kiribû, ziyaret kir, me avahiya Esterhaziler ko hê jî jê dengên
musîka Haynd dihat, dît, me tiyatroya Burgê ko hertim tê de klasîkên
medeniyeta roava dilîstin, dît. Em çûn taxên derveyî bajêr ko ordiyên os-
manîyan heta wê derê hatibûn û mecbûrî jê vegeyabûn. Me donzêde
saetên jî bîr nebûyî, li wî bajarê Ewrûpa Navîn bihurandin. Û gava em bitrê-
na êvarê ji bajêr derketin, min ji bo bajêr, bi tirkî, weha nivîsî; Viyana cid-
den muazam ve muhte\$em bir \$ehir...

Min ev rêz li ko nivîsîn? Te behs nekîrê, lê ji bo ahenga reng û neqşên rûpelên Bîra Qederê, ez behs bikim. Berî derketina me bi çend rojan, roja ko min û Cananê êdî ji hev xatir dixwest, li Stembolê, Kadiköyê, Cananê, yaraşevêndirêjûxewnênrêngîn, kelgîrî, defterekebiçûkyadîgarîminkir. Defterek ko min êdî bi hêsanî têdixist berîka çaketê xwe û gava pejnên fikrekê di serê min de diçûn û dihatin yan jî pêlên hîsekê li ser dilê min radibûn, yan jî bayê germê hesretê limindihatexezebê, biyênîhêsaniyê, min ew ji berîka xwe derdixist û ew deng, pejn û hîs dikirin rêz... Bergên deftera min a biçûk, mîna Şevên kar û Şixulên min ên pêşerojê û gotinên stranên ko min jê hez dikirin, tarî bûn. Min rûpelên spî yê deftera xwe ya bergtarî, bi pênuşeke re\$, bi rêzên Şahîdên jîn û umrê min, tarî dikirin... Di wê defterê de, çend rêzên pêşînên rûpelên pêşîn Şahîdîligerameyakurt a bajarê Wiyanyê dikin.

-Tudizani, herîzêde, kêfaminjiçîretê, Kamurandibêjeûtîkeyekegoşt jêdike, wê dibe devê xwe û bîskêkê dicû, ez ê Goethe bi alemani, bi zimanekî rewan, bixwînim!.. Bifikire!..

FikraxwendinaGoetheheycandideherduyanjî. Herdu, biken, lihev dinihêrin. Celadet radihêje qedeha xwe ya Şarabê ya krîstal û dibêje,

- Hingî em divê ji bo te û Goethe, ji bo hevaltiya we binoşînin.
- No\$, no\$ ji bo te û Goethe jî, eger te jê re wext hebe...

Herdu, Celadet û Kamuran, birayên hev, hevriyên qedera hev, bi dû vexwarinê re, li hev dinihêrin û dikenin.

- Êdî wexta çûyinê hat, Celadet dibêje, ka dest bike, bila garson hesabê me bîne.

Lê çavên Kamuran ne li ser garson in, ew li masa kêlekê dinihêre. Du jinên bedew di nav cil û bergên sade, lê lihevhatî de, hatine û li masa kêlekê rûniştine. Porê yekê, li gora modayê, kurt hatiye birîn, porê ya din gelekî dirêj e. Lêvên wan ên sor bi ken in. Çavên jina ku, ji kêlekê, li hember Kamuran rûniştiye jî, vedigerin ser Kamuran. Kamuran bi keneke sivik û bi rêzdarî, serê xwe ber bi jêr dike û silav didiyê,

- Guten abend...

Guten abend!

4 Li kompartimana ko Celadet, Kamuran û hevalê wan ê fransîz dikev

inê, mêrek û jineke pîr, li kêleka derî, rûniştine. Kamuran silav dide

wan, li bilêta destê xwe dinihêre û derbasî hundir, ber pencerê dibe. Cîhên wan li ber pencerê ne. Ew walîzên xwe yê biçûk dixin bin kursiyên rûniştinê, xwe hinekî didin hev û li hember hev, li kêleka pencera fireh, rûdinin. Fransiz jî li ser kursiya kêleka Celadet rûdine. Kompartimana hinekî tarî ji bo \$e\$ kesan e.

- Ez hêvîdar im ko kesê êdî neyê nik me, Celadet dibêje û ji berîka hundir a çakêtê xwe deftereke biçûk û pêûsekê derdixe.

Kamuran jî pê\$î sê bîrayên Munîxê, Lövvénbräu, ji walîza biçûk derdixe, \$û\$eyekê dide Celadet, yekê dide fransiz û ya xwe jî datîne ser textê biçûk ko bi pencerê ve ye, pa\$ê jî kovareke bi zimanê alemanî, »Gesellschaft« ji walîzê derdixe û lê dinihêre.

Ew, vê êvarê, li ser riya Alemanyayê, Munîxê ne. Ew ê herin nik birayên xwe yê biçûk, Tevfîk û Safer ko li Munîxê dixwînin. Niha, pi\$î bîskekê, trê ê, dîsan, di nav êvara tarî û sar de, berê xwe bide welatê Alemanyayê û bi rê keve. Ew, gav bi gav, ji welatê xwe bi dûr dikevin û gav bi gav nêzîkî li îstasyona dawîn a rêwîtiya xwe dikin.

Celadet lingên xwe davêje ser hev, deftera biçûk datîne ser çoga xwe, jê rûpeleke nû vedike û bi tirkî, giran giran, weha dinivîse;

Pazartesi - 2. Te\$rîn-i evvel. 1338 Yanê, du\$emî, 2. Çirî. 1922... Du\$emiyêke payiza 1922-an, di pê\$îra êvareke sar de, ew ji Wiyanayê xatir dixwazin.

Me,minûbirayêmin,yanjîezwehabibêjim,dostêminêqedîmKamuran,
bi meya sor a yakûfî, serî û dilê xwe germ kiribû. Meya sor, dosta xewn û xeyalan, barana havînên germ, leylana li pey rastiyên tahl ên jînê, ez xistibûm nav hêlekanekê û di navbera Stembol û Munîxê de dibir û dianî. He\$ê min geh li nik diya min a bêdeng û çavbigirî, bavê min ê mîna heykeleke roman stûr û dengberz, Mezo, xweha min a deng ji \$alûr û bil-bilan çêtir, mam û metên min ên bêhejmar, \$ehrîbana delal, Saadet Ablaya mîna teyreke mader dilgerm û zar\$êrîn, Canana bedenmasî, lêv û zimanxwe\$, lê kêmgotin, heval û dostên min ên rojên çê û neçê bû. Geh jî he\$ê min li pê\$, rojên nediyar ên bê, jîna nezela a pi\$î rêwîtiyê, kar û \$ix-ulên pê\$erojê, evîn û hezkirinên nû yê xerîb û balkê\$ bû. Ez di nav filûqeyêke biçûk de, li ser pêlên xurt ên hîsên têvel, ber bi vî alî û ber bi wî alî diçûm û dihatim. Ez bîhteng, zîz û melûl bûm. Min ew însan, ew dev-er, ew mekan, ew dewr, ew dewran, ew ti\$t û ew kes û pêwendiyên ko ez kiribûm »ez« , li pey xwe hî\$tibûn. Ew germahiya zanîn û nasînê li pey

mabûn. Min û Kamuran, cêwiyê siûda min, nezanîn û nenasînê dabû ber xwe, dipayizek jî payizên bêhejmarê numrê mede, em jî dinyaye kegerm ber bi dinyayeke sar û sermayê hildikişîyan. Gav bi gav, tiştên nas kêmtir, yê nenas zêdetir dibûn. Dinya û heyama nenas hambêza xwe vekiribû û bangî me dikir.

Hema çî bigire meha me ya dawîn a Stembolê, bi hevûdudîtî, xatirxwestin û haziriyê derbas bû. Mamên min Evdîrehman, Mihemed Elî, Xelîl, Murat û kurmamên me yê nê bêhejmar ko niha êdî ne hewce ye, ez navê wan, yek bi yek, livir bibêjim, her, bimerebûn. Metûdotmamên me hertim dihatin malê. Li aliyên Cađalođlu û Perayê, li buroya Serbestî û warên kurdan, heval û dostan em bi tenê nedihîştin. Hevalên me yê kurdperwer, bi hêviya ko rêwîtiya me dê di doza kurdayetiyê de bi kêr biya, em hambêz dikirin. Sahne-yî weda pir bûn...

Em jî Stembolê çûn Burgazê, jî wir jî, dîsan bi eynî keştî, li ser piştê ava Zerya Reş, em çûn Warnayê. Ji wir, me terkî avê kir û ber bi Sofyayê, bi trêneke giran, kevn û şerpeze, ketin rê. Ji wir, dîsan bi trêne, lê îcar bi yek hîn çêtir, di bin baraneke boş de, em çûn Belgradê. Li Belgradê me bihîst ko kaxiz û pasaportên nû yê hukimeta Osmanî hew bi kar tên. Lê em, bi pasaportên xwe yê nenû, rehet, jî Belgradê çûn Zagrebê, bajarê navdar ê Hirwatistanê. Ji wir jî, em çûn... tu êdî pê dizanî... Yanê dinya û heyama nenas ko hambêza xwe vekiribû, em, gav bi gav, ber bi xwe radikêşand. Gelo ew dinya û heyama nenas periyê bedew a destanan bû? Yan jî ew keça pîr a şêxê cinan bû? Li milekî jî, em li vê yekê, li pêşeroja xwe ya avis difikirîn.

Gava trê bi rê dikeve, deriyê kompartimanê vedibe û keçikeke bejndirêj û porzer dikeve hundir û li jimara kursiyên dinihêre. Di destê keçikê de bilêta wê, di destê din de jî walîzeke biçûk heye. Celadet û Kamuran, her du bi hev re radibin pê da ko alîkariya wê bikin. Keçik bi ken li wan dinihêre, bi alemanî, dibêje »spas« û tê, walîza destê xwe datîne ser kursiya kêleka Kamuran; cîhê wê ew der e. Celadet û Kamuran li cîhê xwe rûdin. Piştî ko keçik cîhê xwe rast dike û walîze dixê binê kursiyê, ew jî rûdine. Celadet û Kamuran, bi balkêşî, li keçikê dinihêrin. Bîhneke xweş jî keçikê difûre. Eger meriv bi tenê, bi gotinekê, wê salix bide, ew pir xweşik e. Hem çavên Celadet hem ên Kamuran li ser keçikê radiwestin. Keçik li wan dinihêre, bi şermokî dikene û çavên xwe jî wan direvîne.

- Te dixwest ko bila kes neyê nik me. Niha jî hê tu welê difikirî?

Kamuran, bi ken, bi kurdî, ji Celadet dipirse. Lê bêyî ko ew bersiva Celadet bipê, ew vedigere ser keçikê, bi kîbarî, jê re dibêje, »guten abend...«

Keçik bersivê didiyê. Bersiva keçikê rê li Kamuran vedike. Ew dest pê dike, bi alemanî, jê re behsa xwe û Celadet û kurdan dike. Bîsteke dirêj, keçik, bi dîqet, li Kamuran guhdarî dike. Celadetê ko hew dinivîse û defter xistiye berîka çakêtê, her, li keçikê dinihêre. Gotina Ovidius tê bîrê; nêzîkî li wê bike, wext, wexta gotinê ye, guh mede aheng û lihevhatina gotinan, bipeyive, dest pê bike, destpêk, destpêk, bi dû destpêkê re dawî tê... Celadet nahewe, ew xwe ranagire û dest bi axaftinê dike,

- Fräulein?..

- Karlfeld, Monica Karlfeld, keçik dibêje.

- Fräulein Karlfeld, ich will ihnen etwas sagen... Celadet dibêje û radiweste.

Keçik û yên din li Celadet dinihêrin da ko ew gotina xwe tamam bike. Lê gotina ko wî dixwest bibêje, bi alemanî, nayê bîrê. Ew kêliyêkê difikire, lê dike, nake, gotin nayê. Dawiyê, ew, bi heyecan, ji Kamuran dipirse, »bedew, spehî, xwe\$, belle?...«

- Schön, Kamuran bi ken dibêje, schön...

- Richtig... Sie.... schön...

Keçik dikene, kêfa wê ji gotin û \$êweyê gotina Celadet re tê û ew bi deng dikene.

5 Gava Safter ji derî dikeve hundir, Celadet û Kamuran radibin pê, ber bi wî derin û dikenin, ji kêfan, ew bi dengêkî bilind dikenin.

- Kekên min hatine, keko Celadet, Kamuran hatine... Safter dibêje û bi heyecan dere rûyê birayên xwe.

Bihêle, ez, dîsan, bi alîkariya dengên qels û dêmenên nezela ên rojên bihurî, bêm alîkariya te... Malesef, ji jîneke xurt bi tenê dengên qels, siyên nediyar û bergehên nezela li pey dimînin. Tu jî dîzanî, vejîn û \$ixulê vejandinê bi alîkariya van deng, sî û bergehên tê pê, lê ne mîna xwe ya berê. Jîn û vejîn, bêguman e, ne mîna hev in. Lê di vejînê de, hertim ders û tecrube, tahmûbîhn, tovû\$opênjînehene. Merivdikarebibêje, vejînsiya jîne ye ko hertim diguhere, carina dirêj, carina kin dibe. Pireke zirav mîna

PiraSiratêdinavberajînûvejînêdeheye.Merivdikarejwêpirêrejîbibê-
je, »Pira xewn û xeyalan.«

Çima ez, niha, weha behsa tiştên, bi qewlê ewrûpayiyan, »abstrac«
dikim? Ji ber Safter, ji ber bi bîr anîna birayê min ê biçûk... Safter, jîrtirîn û
zîrektirînê me hemûyan... serwextirîn û dûrbîntirîn, germtirîn û geştirînê
me hemûyan... lê di eynî wextê de, bêmiraztirîn û bêsiûdtirînê me
hemûyan... Niha, piştî umrekî, gava ez di ser pPira xewn û xeyalan re gav
dikim û xwe digihînim aliyê vejandinê, ew danê sibê yê Munîxê mîna
guleke nûbi\$kovî tê bîra min. Heye ko ne hemû ew danê sibê, lê tiştine jê,
meselakenaSafter,mîna gulekesorabîhnvedayîtenbîramin.Ezdibêjim,
ne hemû danê sibê, ji ber ko ew danê sibê pir sar bû.

MinûKamuran,binavnî\$anadestêxwe,diwêsarûpûkêde,bizehmetî,
xwe gîhand mala ko Safter tê de dima. Lê ew ne li malê bû. Gava xwediyê
malê, profesorekî navsal, fahm kir ko em birayên Safter in, wî em ezi-
mandin hundir. Jixwe piştî bîskekê jî Safter hat. Belê, hingî kena Safter mî-
nagulên sorên bexçê malameya Kiziltoprakê bû: ge\$, nûbi\$kovî û bo\$.. Bi
dû Safter re jî, birayê me yê din Tevfîk hat. Em çar bira li welatekî xerib û
dûr gihîştibûn hev.

Çar biradî damezîna Safter de, li hember hev rûniştine û bikêfûhenek
qala herdu dinyayên ko ew di navberê de derin û tînen, dinya rojhelat,
Stembol, welatê Osmanî, Kadiköy, Kiziltoprak, mala wan, bav û diya
wan, bira û xwişkên wan, mam û metên wan û dinya rojava, Munîx,
xwendegehên Munîxê, jîyan û civata wê, keç û jinên wê, tiyatroyê û sîne-
mayên wê dikin.

- Hûn ê îşev me bibin ku? Kamuran ji Safter û Tevfîk dipirse. Ez baw-
er im, we dil nîn e, di \$eva me ya yekemîn de, hûn me li vê odê hepis
bikin?

- De hûn bibêjin, em herin ku, hûn çî der dixwazin? Tiyatro, konser,
sînema, restorant, gazîno? Çi? Tevfîk dibêje.

- Konser, Kamuran dibêje, em hatine Munîxê ko tê de dilê musîkê hil-
davê, me bibin konsereke musîka klasîk.

- Îşev konsereke musîka Mahler, Gustave Mahler heye... lê, we kincên
germtir divê, Safter lê vedigerîne. Hûn bi van kincên li ser we ve, nikarin
herin tu derî. Hewa pir hişk e, dinya sar e.

6 Hewa pir hişk e, dinya sar e. Digel ko çila Alemanyayê hê bi xurtî dest pê nekiriye, dinya serma ye. Celadet, carekê-du caran, xwe dilivîne ko rabe, lê ew nikare. Bedena wî, bi gotina diya wî, bûye mîna ço. Bedena wî jan dike, serê wî diêşe. Ew divê dakeve bajêr, Munîxê û here serdana Safter ko bi sermayeke xedar ketiye û di nav cîhan de radizê. Lê ew di xwe de wê taqetê nabîne ko ji nav cîhan derkeve. Welê dixuye ko ew jî bi sermayê dikeve.

Oda wan, wî û Kamuran, a mezin tu carî germ nabe, ew çî jî bikin, ode germ nabe. Ji binê derî, ji aliyê rojava, pencera mezin, her ba, bayekî sar û tûj, tê. Ew li saeta li ser masa kêleka xwe dinihêre. Saet ber bi nîvroyê hêdî hêdî dizivire. Çare nîn e, ew nikare rabe. Ew xwe hinekî din dixê bin lehîfa germ û wê dikişîne ser xwe.

Di wan rojên çileya me ya pêşîn a Alemanyayê de, di oda me ya mezin û sar de, ez bi tenê bûm. Kamuran, ji xwe re, kincin û paltoyekî germ dabû dirûtinûjîmexatirxwestibûûçûbûBerlînê,nikdostekîxwe.Minjîkincine germkirîbûnûkincênminênŞevêûlehîfaminabihirîyaalemanîjîgerm bûn. Lê çî feyde! Dinya sar, oda me seqem bû. Mîna ko em ne li odeyekê, lê li zozanan bûn!

Me li Munîxê nikarîbû tu cîh, ode, pansiyon peyda bikira. Ji ber rewşa piştî Şer, xelkê gundan û doralî koçî bajêr kiribûn û bajar vegirtibûn. Bi alîkariya birayê me Tevfîk, me li gundekî biçûk ko nêzîkê Munîxê bû, Obermazing, li nik qesabekî, odeyeke fireh peyda kir. Xaniyê qesab bi du qatan lêbûbû. Qata jêrîn dûkana wî ya qesabiyê bû. Qata jorîn jî mala wî bû.Lipaşxênî,bexçeyekîfirehûdirêjêmalêhebû.Likêlekabexçêjîbîreke arteziyenê hebû. Di qata jorîn de, odeyeke mezin vala bû. Me ew ode, mehêbihezarûsêsedmarkan,kirêkirûwalîzênxweûtiştênxweyênhûr ko me ji Stembolê bi xwe re anîbûn, tevî kemaşa Kamuran, birin odê û em li wir bi cîh bûn. Ode fireh bû, lê em, nemaze Kamuran, hîni bi hev re, di odeyekê de mayinê, nebûbûn. Lê çare nîn bû, ne cîhên din hebûn, ne jî êdî quweta me dest dida.

Ji Stembolê, em bi tevdîr derketibûn. Me pere û zêrên xwe qulipandibûn ser markên alemanî, me bi deh hezaran mark xistibûn berîkên xwe da ko em çar bira, çar neviyên Mîr Bedirxan, li Alemanyayê, muhtacî tu kesî, tu tiştî nebûna. Li Stembolê em welê fikirîbûn. Çaxa em gihîştin Munîxê,medîtkohesabêmeyêStembolê\$a\$bû,jîbinîve\$a\$bû!Markên me, ez nizanim, di sedî de çend sed, belê çend sed, ji qîmeta xwe, winda

kiribûn...Vêyekêjîname,bicarekê,guherand,jînameexistserriyekegelekî
kirêtûdijwar.Bidûhatinamere,bavêminbihîsthezarmarkêndinênale-
manî, ji me re, \$andin. Lê mark bêqîmet û jîn buha bû. Di ser de jî, markê
her roj qîmet winda dikir. Kurdan gotibû; pere xulamêkî qenc, lê axayekî
xirab e. Pereyê ko heta hingî xulamê me bû, di wan rojên sar ên çila
Alemanyayê de, êdî dixwest axatîyê li me bike.

Jîna me, bi carekê, bi her awayî, guheribû. Em ketibûn, em bûbûn der-
ketî.

Celadetê ko tevî kincan ketiye bin lehîfê, ji xewa giran, hi\$yar dibe.
Ziman û gewriya wî zuha ye. Qirika wî di\$ewite. Ew hinekî xwe dilivîne
û li dora xwe, li saetê dinihêre. Saet ber bi êvarê, hêdî hêdî, dizîvire. Ew
bi hêdîka ji nav cîhan derdikeve, cixareyek û hestê ji ser masê werdigire û
ber bi pencera fireh dere. Ê\$a serê wî hinekî kêmbûye, lê ew pir bêtaqet
e. Ew li der, li darên bexçê, ewrên girtî, dinya girtî dinihêre. Wî hê li vî
welaîfî misteke tav nedîtiye. Tav her li pey ewrên girtî ye. Ew li vî gundî,
li vê odê çi dike? Eger niha ti\$tekî bi serê wî de bê, haya kê dê jê hebe?
Heta kengî ew ê li Alemanyayê be? Li Stembolê, li welêt ko ew carina, ga-
va Mezo û Hikmet ji wan re rojname di\$înin, hay jê dibin, niha çi dibe,
çi diqewime?

Cixare di dev de, ew vedigere ser textê razanê yê Kamuran, radihêje ke-
mança ko li ser cîh e, kemançe û kevanê wê ji sandûqa wê derdixe û dîsan
vedigere ber pencerê. Bi qasî demeke dirêj, ew, hêdî hêdî, he\$ê wî li derekî
din, gewrî zuha, çav li ser bexçê û bîra li kêleka bexçê, li kemançê dixîne.
Ew, bi kemança Kamuran a neakordkirî, dengên musîka çend stranên
nîhawend û kurd-î hicazkar ên osmanî, bi bexçê digihîne. Pa\$ê, pi\$î de-
mekê, ew diweste, bêgav, dest ji kemançê berdide û dîsan tê ser cîhê xwe.
Ew li ser cîhê xwe rûdine û cixareyeke din vêdixe. Wext ê niha çawan
here? Tevfîk ko bi qasî nîv saetê ji gund dîr dixebite, çima nayê?

Bi bîhtengî, ew radihêje kitabek ji kitabên ser masê û rûpelên wê
diqulipîne. Kitaba zirav û dirêj ko rûpelên wê zer bûne, bi fransîzî ye. Tê
de \$îrên \$aîrên navdar ên fransîz hene. Di rûpelekê de \$îreke Victor
Hugo »A ceux qui sont morts pour la patrie« heye. Ew wê, bi deng,
dixwîne. Pi\$î \$îraVictor Hugo, \$îrên Lamartine »le poete mourant« , ya
Alfred du Vigny »La mort du loup« û ya Charles Boudelaire »le balcon«
hene. Celadet wan jî, li ser textê xwe dirêjbûyî, bi deng, dixwîne. Bi dû
van re jî \$îreke Lamenneais li ber çavê wî dikeve. Navê \$îra biçûk bala wî

dikişîne; l-exilé... Bi gotina osmaniyan sirgûnkirî. Celadet hêdî hêdî wê dixwîne. Careke din, careke din, bi dengê berz... Ev Şîr ko tê de behsa xerîbî û hîsên xerîbiyê dibe, Şîra jiyana wan e. Mîna ko Lamenneais ew li ser wan nivîsiye. Celadet ji berîka çakête xwe pênuşeke reş derdixê û stêrikek li ser rûpel, li kêleka Şîrê, çêdike. Celadet divê vê Şîrê wergerîne kurdî, zimanê bav û kalan.

Ma çima ew niha dest pê nake? Kaxiz? Ew di xwe de nabîne ji ser cîhan rabe. Ew li ser rûpelê, sernivîsa Şîrê, bi fransizî, dinivîse; exilê... Lê exilê bi kurdî çi ye? Xerîbî? Sirgûnbûyî? Çi? Mana exil-ê derketin e. Ma çima ne derketin û derketî?... Belê, derketî... Celadet bi qasî kêliyê difikire û dîsan, li ser rûpela kitabê, bi tîpên pir biçûk herdu rêzên Şihîrê, lê bi kurdî dinivîse: Terka welatê xwe da û kete dinyayê... Xwedê rêberiya derketiyên bike!..

Celadet hin rêzên din jî, giran, dixwîne û difikire. Lê na, ew nikare, êşa serî dîsan zêde dibe. Ew kitab û pênuşê datîne ser masê, lehîfa germ vedike û dikeve nav cîhan. Ew li kêranên dirêj ên bana odê dinihêre û li gotina xwe ya kurdî difikire û wê dubare dike; derketî, derketî...

**FOTOGRAF8:» AlsosprachZarathustra...«oder
»unsumspülenhunderttausendwogen/alles
reiztuns,mancherlergefaelt...«**

IÇar derketî, çar bira; Celadet, Kamuran, Tewfik û Safter. Li we-
latekî xerîb, li bajarekî xerîb, her çar li kêleka hevûdu rawestane û
bi ken li hevûdu dinihêrin. Sal, destpêka salên 1920-an in. Wext,
wexta serûbinî, tevlihevî û geremolê ye. Cîh, navenda geremoliya dinê,
deriyê do û îro, Munîx e.

Çar bira, çar lawên Emîn Alî Begê Bedirxanî, çar neviyên mîrê kurdan
Bedirxan, li pê, li nik hevûdu rawestane û bi hev re dipeyivin. Welê dix-
uye ko haya wan ji fotokêşê nîn e. Fotokêş, destgirtiya birayê biçûk
Safter, Pelikan, bêyî ko haya wan jê hebe, pê li qumçika makîne dîke û
fotografêke din li fotografên romana Bîra Qederê zêde dîke, -bêyî ko
haya wê jê hebe.

Di hemû umrê wan ê dirêj, balkêş û ji hevûdu pir cihê de, heye ko bi
tenê ev fotograf, her çar birayan li nik hevûdu nîşan dide. Bahoza Şerê
cîhanê û aloziya destpêka salên 1920-an, ew li Munîxê anîne nik hev. Lê
dewr û dewranên bê dê wan, yekcar, ji hev veqetîne. Veqetîna û hesreta ko
du stûnên esasî yê cîhana kambax a derketîne ne, dê, bi her awayî,
mohra xwe li jiyan û qedera wan xîne. Lê di vê fotografê de, tu Şopên ro-
jên bê naxuyin. Haya wan hê ji rojên bê nîn e. Ew li kêleka hevûdu sek-
inîne û bi ken dipeyivin. Safter destê xwe ber bi Tefîk kiriye û bi ken jê
re tiştekî dibêje. Singa wî derketî, serê wî hinekî li pêş e. Tefîk destê xwe
yê rastê rakiriye û bi tilî Safter nîşan dide. Ew jî dikene. Kamuran destê
xwe biriye ser serê xwe û bi porê xwe dilîze. Ew jî bi ûsil dikene. Herçî
Celadet, birayê mezin e, wî jî, mîna piraniya caran, herdu destên xwe xis-
tine bêrikên pantolonê, xwe hinekî ber bi pêş xwar kiriye û li Safter dini-
hêre. Kenekî geş li ser rûyê wî ye jî.

Ken, kêfxweşî û geşî hakîmî vê wênê ye. Mîna ko ew ji mirinê, Şewat û

hilweşînê nereviyane. Mîna ko mirin, bêgavî û zehmetiyên nedîtî yên derketinê ne li pêşiya wan e. Pelikan, keça dilsoz û porzer, evîna man û nemanê ya Safter, bi makîna xwe ya nûkirî, nêrîn û kena wan a bo\$ dike nemir.

Her çar birayan hevûdu, ji nû ve li Munîxê dîtine. Munîx, bajarê medeniyeta germanî, navenda çanda Awrûpa Navîn, ji wan re bûye konaxek. Belê, konaxeke nû ko li ser riyeye dirêj e. Ew ji welatê rojhilatê, ji Şerekî xedar ko ew ji hevûdu veqetandibûn, ji doz û têkoşîneke bis-ernekêti tîn. Di heyama do de, wan zêde wext nîn bû ko bi hev re bûna, hevûdubidîtina. Heryekliderekî, bişixulekî mijûlbû. Jilewre, ew hevûdu zêde ba\$ nas nakin. Ji bilî terbiye û perwerdeyiya malê, edet û ûsilên malbatê, tiştên wan ên yekgirtî ne zêde ne. Ew li Munîxê, ji nû ve, digihên hev, hevûdu dinasin... Lê piştî Munîxê? Bi dû konaxa Munîxê re?

Ji kena wan dixuye ko ew zêde li vê yekê, li konaxên bê nafikiran. Bervajiyê bûyer û serpêhatiyên Munîxê, ev fotograf çar birayên jixwerazî, bextiyar û kenê wan a ko hemû fotograf vegirtiye, nîşan dide. Bi kincên xwe yên modern, bi rawestana xwe ya serbest, bi nerîna xwe ya bawertijî, mîna ko her çar bira dixwazin, di vê fotografê de, bi ken, vê yekê bibêjin; dinya bi dor e, rojekê ge\$ e, rojekê zor e. Îro dora me ye, pêr dora Mîr Bedirxan bû, do ya bavê me bû, îro ya me ye. Digel her dijwariyê, em îro bi hev re ne, gihîştine hev, bi hev re quwet in; dest destan di\$o, vedi-gere rûyan di\$o. Bêguman e ko berî îro jî wexteke jiyayî hebû, piştî îro jî dê hebe, lê îro, esas e, navend e.

Li ser hemûyan cil û bergên nû û modern hene. Hemû bi gomlegên spî û bi qrawat in. Ji yên Safter pê ve, kincên hemûyan, kincên klasîk ên ewrûpayî ne. Kincên Safter, bi gotina Pelikan, »sportîv« in. Di esasê xwe de, tu ferq di navbera kincên wan ên do û yên îro de nîn in. Do jî, wan, li bajarê piralî, pirçandî Stembolê, dîsan, kincên ewrûpayî li xwe dikirin. Kinc û lixwekirina wan nêrîn, fikir, hîs û dîtînen wan jî diyar dikin; ew ne dûrî cîhan û medeniyeta ewrûpayê ne. Rabûn û rûniştina wan herçend ya kurdan û welatê rojhilatê ye, ewçend jî ya ewrûpayê ye. Terbiye, xwendin û perwerdeyiya ko wan wergirtiye, ew kirine pirên navbera du cîhan û medeniyetên ji hev pir cihê. Ji lixwekirina wan diyar e ko ew bi qasî cîhan û medeniyeta rojhilatê, aîdê cîhan û medeniyeta rojava ne jî. Loma jî, meriv dikare bibeje, di fotografê de, kenê wan bo\$, rawestana wan rehet, tevgera wan serbest e.

Fotograf li ser kolanekê tê kişandin. Welê dixuye ko ew li rê ne, ber bi

derekî derin. Li pey birayan çend xaniyên ko bi lêkirina germenî ava bûne, dixuyin. Li ser dîwarê xaniyê hema li pey wan, di nav lewheyêke biçûk de, bi tîpên latînî yê germenî, Galeristrasse, dinivîse. Li pey xaniyan jî, dêrek û birca wê dixuye. Ken, rawestan û tevgera birayan ne li dijî van avahî û perçên din ên wênê ne, ji bervajiyê, ew hevûdu temam dikin.

Birayên Bedirxanî, neviyên rêberê kurdan, ji welatê xwe pir dûr, li ser kolaneke Munîxê rawestane û bêyî ko li rojên bê bifikirin, bi çavên germ, li hevûdu dinihêrin û dikenin...

2 Birayên Bedirxanî, Celadet û Kamuran, neviyên rêberê kurdan, ji welatê xwe pir dûr, li a\$xana Unîwersîta Munîxê rûniştine û bêyî ko li rojên bê bifikirin, bi co\$, li hevûdu dinihêrin û dikenin. Herduyan jî îmtihanên xwe bi serfirazî dane û derbasî sinifeke nû bûne. Celadet dersên ziman, çand û siyasetê dixwîne, Kamuran jî doktora xwe ya hukukê çêdike. Roj bi roj, ew dikevin nav civat û çanda Alemanyayê, Şîrtîyeke bikêr bi ziman, medeniyet û çanda Alemanî re tînin pê. Her çar bira jî dixwînin. Safter, birayê biçûk, xwendina xwe ya kîmyayê xelas kiriye û dest bi îhtîsasê kiriye. Tevfîk bûye muhendîsê daristanê, dest bi doktorayê kiriye û niha li ber xelaskirinê ye. Kamuran ko hê li Stembolê awikat bû, niha, bi xurtî ketiye nav refên kitabxanên Munîxê û li hukuka enternasyonal û ya medenî ya Ewrûpayê hûr dibe. Celadet ko ji bêgaviyê terkî welêt kiribû, bi xurtî ketiye nav rûpelên çand, felsefe û edebiyata alemanî û zimanê alemanî û îlmê zimên hîn dibe.

Ew îro, di dewreke gelekî kambax de, bi xeberên ba\$, rojeke çê derbas dikin. Celadet simbelê xwe, hinekî, gurtir berdaye. Lê rû û bedena wî ya hinekî gir, niha, jartir dixuye. Kamuranê ko her jar bû, niha simbelêkî zîrav jî, li jariya xwe zêde kiriye. Xwarina li ber wan gelekî basîd e; çend serî kartol, çend tîke goştê dewêr ko bi zehmetî tê cûtin û du \$ûşe bîra Bayernê.

- Ab-brühen, Herr Doktor, Celadet dibêje û qedeha bîrayê radike.

- No\$, birayê ezîz, no\$, Lê hê tu li ku, doktorî li ku.

- Na, na zêde nema, bi xêr, ber bi serê salê, ez ê bi nameyeke xwe\$, mizgîniya doktoriye bi bavo û kek Sureya bigihînim.

- Eger tu rastiye bixwazî, bawer bike, ez naxwazim doktor bim jî. Ez ê li ko û çawan doktorî û awikatî bikim? Ez vê doktoriye ji bo welêt dikim. Lê ka welat li ko ye? Em ê çawan herin welêt û li wir bixebitin?

- Kamuran, birayê min ê hîstenik... ma dinya dê her weha bimîne, çerxa felekê dê her weha bizîvire? \$a\$ mebe, ronahî li pey vê perda tenik a re\$ahiyê ye, wîcdan ê bi ser keve, mêjî dê, ji xewa kûr, hi\$yar be.

- Xwezî... xwezî... he\$ê min jê ti\$ekî nabire, lê ez dîsan bibêjim xwezî...

- Bila he\$ê te jê bibire, ji bîr meke, rojekê ne bi tenê ji \$evê, lê ji roj û \$evêtêpê. Dawiyadawîn, emêdirojekepiroza Xwedêde, tevîvanzanîn, tecrube û serpehatiyên xwe, tevî keser û kêfxwe\$iyên xwe, vegezin mala xwe... De bino\$îne, ji bo te û me.

Pi\$tfî vexwarina bîrayê, Kamuran saeta xwe ya bi kostekê ji berîka êlega xwe derdixe, lê dinihêre û bi lez radibe,

- Mixabin, ez divê herim, ez dereng mam...

- Bi ko de? Ji Sureya Abê nameyek hatiye, min ê ew ji te re bixwenda, bi ko de derî?

Kamuran bi tenê dikene û dibêje, »mepirse... çav\$înê lê, lê...« û dizîvire, dere. Celadet wan çend dilopên dawîn ên bîrayê jî wedixwe û li \$ênîyên li maseyên doralî dinihêre.

Çaxa min ew gotin ji Kamuran re digotin, di esasê xwe de, min xwe jî bi wan teselî dikir. Ma gotinên qelaw ên li ser xurtî û baweriyê, ji xwediye gotinan pê ve, dikare kê bixapîne? Rew\$a me, ne tu rew\$b bû. Rew\$a me \$erpeze, halê me pêrî\$an, neçarî û kambaxiya me bêpayan bû. Roj ji rojê xirabtir, bûyer ji bûyerê kirêtir bû. Alemanya bi leza birûskê ber bi geliyekî bêbinî gêr dibû. Aboriya Alemanyayê mîna hûtekî, mîna geremola lehiyekê her çi dihate berê dadiqultand. Diravê Alemanyayê mark, mîna pelê ber bayê, berfa ber tavê, her roj, her saet, her deqîqe, qîmet winda dikir. Dolar, bêpayan buha û bilind dibû. Li Alemanya jihevketî û hilwe\$iyayî tu kar û \$ixul jî nîn bûn ko meriv bi dest xista. Li milekî, li Alemanyayê rew\$ weha kambax bû.

Limilêdin, bavûdiyamin, tevî Mezo, ji Stembolê û Tirkiyê derketibûn û çûbûn Misirê, nikkekê min Sureya. Embivêyekê kêfxwe\$b bûn; wan xweji \$ûrê ruhistinê ko xelas kiribûn. Lê bi çûna wan, kahniya pereyên ko ji me redihatin \$andin jî miçiqîn. Carina Saadet Abla û merivên meyê din jî me rehindolar di \$andin, lê ew jî, jîberalozîyaaborî û bankeyên Alemanyayê, nediketin destê me. Di ser de û ti\$ê herî xirab, em nikaribûn vegeziyana Stembolê. Ligoran meyên kodihatin, rew\$asiyasîliwirjîgelekî xirabbû. Name weha xelas dibûn; gidî, hûn bin, hûn fikir li vegeze nekin...

Me dê çi bikira? Em mîrên kurdan li Munîxê \$erpeze bûbûn. Navekî gi-

ran û mezin li gundekî wêran bû. Me dê xwe bi ko de bavêta? Kî dê bihata hawara me? Felek bi girane û zompan ketibû ser me, mêji, he\$, dil û zikê me dihenciqand. Bi taybetî jî zik, zikê bê\$erm û teres ko her birçî bû...

Celadet ji berîka pantolonê xwe pereyên xwe derdixê û lê dinihêre. Pi\$tf ko wî heqê xwarin û herdu bîrayan da, pere têra du, te nizanîbû, sê rojan dikir. Pi\$tf du-sê rojan? Xwedê kerîm e. Bi bîhtengî ew ji berîka çaketê xwe pakêta cixarê derdixê û cixareyekê vêdixê. Digel neçarî û xizaniyê, bêguman, jiyana xwendevaniyê, xwendevaniyeke weha ko cîhaneke nû li berê vedike, hemû mêjî û dilê wî vedigire, xwe\$ e. Lê heta kengê ew ê bikaribe xwe rabigire? Ew bi destê xwe yê çepê jî bi kêra li ser masê dilîze û li pirsîyarên weha bingehîn ên jiyana xwe ya Munîxê difikire.

- Der prinz BedirKhan?

Celadet serê xwe ji ber masê radike û li aliyê deng dinihêre. Jineke ciwan a porzer û çav\$în, bi ken, lê dinihêre. Mîna ko Celadet ew dîtiye, lê ew nikare wê derxe.

- Hûn ne Mîr Celadet in?

Jina ciwan, bi alemanî, jê dipirse. Celadet bi serî bersiva wê dide û li çavên wê dinihêre. Wî ev jina hanê ko çavên wê mîna zeryayekê stûr û \$în in, li ko dîtiye, ew wê ji ko dinase?

- Monîka... jinik dibêje.

Celadet, ji ni\$ka ve, radibe pê û diqîre,

- Fräulein Karlfeld... Monika Karlfeld!

Fräulein Karlfeld... Monika Karlfeld.

3 Gava Celadet û Monika ji trêne peya dibin, ew wê bi Safter û Pelîkana ko li hêviya wan in, dide nasîn.

- Monîka li unîwersîtê doktora felsefê çêdike... serpêhatiya min û Monikayê gelekî balkê\$ e. Ez ê ji we re behs bikim.

Di rojêke pir xwe\$ a havîna 1923-an de, Celadet û Monika, li istasyona trêne ya Dikerteyê peya dibin. Çaxa ew ji trêne peya dibin, tîrêjên xurt û rengîn ên tavê çavên wan digirin. Pi\$tf hevûdunasîn, hembêz û silavan, Celadet û Safter radihîjin walîzan û ew bi rê dikevin. Celadet û Monika dê, ji bo çend rojan, mêvanên Safter û Pelikanê bin da ko ji keft û lefta bajêr û zehmetiyên xedar ên jiyana rojane, piçkekî, bi dûr kevin. Safter û Pelikan li gundekî biçûk û \$êrîn dijîn. Ji ber nexwe\$iya Safter, wan xwe ji

bajarê mezin, lez û beza jiyana bajêr vekî sandine û hatine li gundekî bêdeng û aram ko nêzîkê bajêr e, bi cîh bûne. Safter, hema çî bigire, hertim, nexweş e. Carina ew bi zekemê dikeve, carina serma digire, carina bi kuxikê dikeve. Digel ko ew gelekî girs û lihevhatî ye, bedena wî mîna Şitila ber avê, zîz û tenik e.

Celadet û Safter li kêleka hevûdu, Monika û Pelikan jî, çend gav, li pêşiya wan, li ser riyeye pir xweş û hêşîn, dimeşin. Herdu aliyên rê bi daran tijî ne. Rê mîna tabloyeke resamekî hoste li ber wan dirêj dibe û dere. Dar, tîmsala dem, dewr û heyaman, ko piraniya rojên salê tazî û stûxwar in, niha, bi hemû bedewiya xwe ya havînê, bi hemû hêşinahî û zelaliya pelên xwe yê spehî û bi comerdî, rê nîşanî wan dide. Tav û tîrêjên wê, bi Şewqeke rengîn, li ser eniya Celadet û Safter dibiriqe. Bîhneke xweş ji hawirdor difûre; tabîatê kirasê xwe yê rengîn li xwe kiriye û direqise.

- Celadet Abi, tu westiyayî? Tu dixwazî, em hinekî bîhna xwe berdîn?

- Na Safter, Celadet dibêje. Eger tu newestiyayî, ez newestiyame. Jixwe ez bawer im, riya me jî zêde nema.

- Na, piştî vê riyê, em xwe digihînin erebê.

- Safter, min kitabên Şîrên fransîzî jî bi xwe re anîne, eger me keys hebû, em li ser hinan bixebitin.

- Bêguman... bi rêberiya te, em ê gelek Şîrên hêja wergerînin zimanê kurdî ko pir hewcedarê vejîn û nûjeniyê ye...

Dawiyê, tegotinanî serwanrojan... dawiyadawîn, tegotinbirûanî û lido-
ra mirinê gerand, gotina edebî bi mirinê gîhand...

Safter mir...

Sê sal bi dû wan rojên ko tu niha bi gotinên edebî taswîr dikî re, li nexweşxaneyeye Munîxê, di odeyeke sar de, serê wî li ser çoga Pelikanê, Safter çavên xwe, bêveger, girtin. Ji Pelikanê pêvetukeslinik wî ne bû. Ne ez, ne birayên min ên din, ne xweha min, ne bav û diya min û ne jî ji malbata me ya bêhesab mezin kesek... Hingî ez û Kamuran li Lubnanê, kekê min Sureyalî Misîrê, dê û xwehamin li Stembolê û bavê min jî... bilagotin, gotinê veneke, gotin li gotinê zêde nebe...

Safter, bira, heval û alîgirê min ê jînê, bi qewlê Amojna Sîfî, roniya çavê min, di wê xortiya xwe ya bedew de, çû, -bêyî ko xatir bixwaze, bêyî ko li me, nemaze li min bifikire. Nexweşiyeke zirav û teres ew bir diyarê rehmê. Mirina Safterez jî kuştim. Têgotin komeriv carekê dimire. Na, ev

ne rast e. Meriv du caran, mîna min, pir caran, car bi car jî dimire. Bi du mirina Safter re, ez gelek carên din jî mirim. Lê cara yekemîn, ez bi Safter re mirim, nîvê dilê min jî pê re çû axa axretê.

Safter ko ewçend li ser xwe, ewçend lihevhatî bû, ewçend ji sporê, bok-sê, hespan, nêçîrê, masî û masîvaniyê hez dikir, ewçend dilê wî ji bo kurdan, welatê wan, zimanê wan davêt, ewçend ji însan û însanetiye hez dikir, nikarîbû xwe li hember nexweşiyên basîd û biçûk, mîna serma û bronşîtê, rabigirta. Wî agir bi dilê me xist û çû. Di rojêke \$ilî ya çila Alemanyayê de, Pelikan, bav û diya wê û du hevalên Safter ên alemanî, bi tenê vmerivên biqasî tiliyê destekî, bedena Saftera çeleng, bibê dengî, li bin axa \$il û sar a Heidelbergê ve \$artin.

Mirin li kal û pîrtiyê tê. Kal û pîrtî heyama pê \$în a mirinê ye. Gava beden, gav bi gav, xwe ji xewa ebedî re hazir dike, kal û pîr bi deng û pejnên mirinê dihesin. Lê ya yekî nola Safter ko ewçend ji mirinê dûr bû?.. Ez çi bibêjim?

Di wan rojên ko tu niha behs dikî de, birayê me Tevfîk xwendin û doktora xwe tamam kiribû, ji me xatir xwestibû û vegeyriyabû Stembolê. Wî riyek, li gora xwe, dabû ber xwe. Safter jî xwendina xwe tamam kiribû. Lê ew venegeriyabû. Mîna niha tê bîra min, Safter weha gotibû: »ez ê çawan kekên xwe Celadet û Kamuran terk bikim û herim? Em ê, bi hev re, ji bo ziman, çand û edebiyata kurdî bixebitin.« Ew û Pelikanê mabûn. Lê xwezî ew biçûna Stembolê, heye ko hawa Stembolê lê bihata...

Herwekî ko te jî got, di wan rojan de, Safter û Pelikan li gundekî gelekî xwe \$ dijiyan. Bîhna min jî teng, zikê min birçî, dilê min bi kul bû. Pere nîn bû, nan û xwarin nîn bû, araq û vexwarin nîn bû, cixare û qelûn nîn bû, kar û \$ixul nîn bû, xeber û nûçeyên ba \$ nîn bûn. Tuti \$ tekî kohinekî bîhnamîna veda, ez kêfxwe \$ bikirama, nîn bû. Dolarekê hilki \$iyabû duwanzdehezar markan. Xwarin û vexwarinê jî li gora vê nispetê kirasekî ji agir li xwe kiribû. Xwarina min jî, li gora rew \$ê, daketibû vî halî; nan û kartol, av û kartol, kartol û av, kartol û kartol!.. Û min dest pê kiribû cil û berg û kincên xwe difirotin da ko min bikaribiya ew kartol jî peyda bikira. Çakêt û pantolên min, roj bi roj, kêmtir dibûn.

Di halekî weha de, çaxa min keys didît, ez diçûm gund, nik Safter û Pelikanê da ko min hinekî bîhna xwe berda. Di wan rojên gund de, ez û Safter her li ser çand, edebiyat û zimanê kurdî dipeyivîn. Ji bo dewrên bê, me plan û proje çêdikirin. Safter her dixwest ko me \$îrên fransîzî wergerandina zimanê kurdî. Me hin rêz, bi hev re wergerandin, lê wî tu

carîwergerênwe\$iyayî,\$îîrênfransîzîbikurdî,nedîtin.Evdaxwazawîjîbû
kulekî û kete hundirê min.

Mîna gelek aliyên jîna me, keser û bextiyariyên me jî cêwî ne. Bi kesera
Safter û daxwazên wî yên qurmiçî, min ew \$îhîrên ko me bi hev re
dixwendin, wergerandin kurdî û di kovarên xwe de we\$andin. Çaxa min
kovara xwe Hawar di destpêka salên 30-an de, we\$and, di hejmarekê de,
li ser wergera \$îîrekê (eger ez ne \$a\$ bim, hejmarek ji yên 30-an bû), min
weha nivîsî;

»Sefdo, lawecan! Di sala hezar û neh sed û bîst û didowan de em hati-
bûn Mûnîxê. Ez û kekê te Kamiran. Em \$îkiyabûn. Zora me çûbû. Felekê
po\$îkê re\$ kê\$abû ser qedera Kurdistanê. Êdî di warê siyasetê de tu hêvî
nemabû. Me tev de digot: Ziman, xwendin û nivîsandina zimanê me; bi
tîpên xweser, bi tîpên kurdî. Belav kirina kitêb, kovar û rojnaman. Min ji
çiyayên Refanê ji te re elfabeke kurdî anîbû. Tu hînî wê dibûyî. Te digot; -
ezgelekkêfaxweji\$îîrekeElfreddeVinyîreditînim:MirinaGurî.Rojekêez
ê wê wergerînim kurmanciyê û wê belav bikim.-

Ev deh, dwanzdeh sal in, kitêb û kovar bi zimanê kurdî û bi tîpên kurdî
têne belav kirin. Lê felekê tu beriya wan belav kirî. Feleka bextre\$, mîna
Kurdistanê po\$îke re\$ û tarî ki\$andê ser canê te yê tenik û çeleng jî. Bi
hêviya ko giyanê te yê pak pê bihese û pê \$a bibe, ev e, min -Mirina Gurî-
wergerande kurdmanciyê û pê\$ke\$î giyanê te kir...«

Min, gotin bi gotin, weha nivîsî û ew pê\$ke\$î tevî \$îîrê we\$and. Hingî, bi
tenê hingî, min xwe, bi qasî mistekê, bextiyar hîs kir. Lê bi dû re, dîsan bîh-
na mirinê dor li min girt.

4 Bîhna mirinê dor li Munîxê girtiye. Bajarê huner û musîkê, die
weltstad mit herz, niha dilê xwe ji kîn û nefretê, ji mirin û ku\$tinê
re vekiriye. Bajarê kêfê, niha, bûye bajarê keserê. Tava ko jixwe pirî
caran winda ye, niha, yekcar ji bajêr xatir xwestiye, Bajar, avahî, qesr, dêr,
birc, heykel, kolan û navendên wî yên çand û hunerê, di bin ewrên tarî û
girtî de, niha, \$ahîdî li esebiyetê dîkin. Bîhna xwîn û mirinê dor li
avahiyên spehî yên barok û gotîkê digire. Bajarê kevnar ko bi renekî
qur\$ûnî xwe xemilandiye û bûye navenda hunera germenî, niha, keserti-
jî û bêhuzûr e.

Cîhan, Alemanya, Munîx û Celadet rojên pir dijwar derbas dîkin.
Bîhn li wan çikiyaye. Alemanya ko ji ber krîza nedîtî ya aboriyê li ber în-

tixarê ye, bi bûyerên siyasî û civakî diçelqe. Alemanyayê, navenda Awrûpayê, li pey riyên nû û çareyên saxbûnê ye. Herkes ji hev dipirse; wohin? Bi ko de? Alemanyayê bi ko de diçe? Çare?

Digel ko hê çare ne xuyane, alemanî didin pey tevgereke nû; nasyonal sosyalîzm. Nasyonal sosyalîzm ko bi kurtî jê re dibêjin »tevgera nazîst«, bi fikir û gotinên nû, bi tevger û awirên ecêb, bi çavsofî û cesareteke dînî bala hemû alemanan dikişîne. Li mezintirîn bajarên Alemanyayê, Berlîn û Munîxê ko bingehên wan ên herî qaîm in, ew pêl bi pêl fireh dibin. Tevî ko dewlet û dezgehên wê yê kevn li ber xwe didin, li Munîxê, ev tevgera nû, pêl bi pêl bajêr vedigere.

Îro, nehê meha dehan a 19

23-an e. Bajar hê jî radizê. Berbang hêdî hêdî zora \$evê dibe û stêrkan bi dûr dixê. Hûnikahî, bayê ber destê sibê, xwe bi oda biçûk a Celadet jî digihîne. Celadet ranezaye. Paltoyê wî yê re\$ li ser milên wî, ew li ber masa biçûk rûniştîye û bendeke biçûk, ji bo rojnameyeke alemanî, dinivîse. \$û\$ \$arabê ya li ser masê vala ye. Qelûneke re\$ a vemirî, stûxwar, mîna \$û\$ê bêkêr, di nav xwelîdankê de ye. Ferhengeke mezin a alemanî-fransîzî, deftera ko Cananê dabûyê û çend kitabên din, tiştên serê masê temam dîkin.

Mîna bajarê Munîxê, Celadet jî esebî, bêhuzûr, eciz û bêgav e. Wî ji oda xwe ya biçûk a li ser Galeri strassê bar kiriye û hatiye vê oda biçûk. Odeyên biçûk, teng, bêhewa û bêronahî bûne para wî. Oda wî, na ne oda wî, mala wî, bi tenê çar gav in. Mîna çira Aladdîn, cîhaneke pir fireh ketiye nav vê oda çargavî; cil û bergên wî, kitab û defterên wî, jiyana û tecrubên wî hemû di nav vê oda teng, nizm, sar û tarî de ne. Ew di vê odê de xwe mîna \$êrekî ko ketiye nav qefesekê hîs dike. Lê ew dikare çi bike, çi ji destê wî tê? Ew, derketiyê welêt, roj bi roj, dikeve, mîna ko ew di nav bîreke bêbinî û tarî de be, ew her ber bi jêr dibe.

Xeberên Stembolê yekcar nexwe\$ û kirêt in. Berî niha bi çendekê, Saadet Abla jê re nameyeke dirêj a dilsoj \$andibû û tê de weha gotibû; »Busatýrlarýgözya\$larýylayazyorum...«ûnamaxwebivanrêzêntarîxîko jiyana Celadet û berê rûpelên Bîra Qederê bi aliyekî nû dida, xelas kiribû; »mixabin, hezar mixabin, êdî riya te girtiye...« Rejîma nû ya Tirkiyê, serekiya Mistefa Kemal Pa\$a, vegera Turkiyê li wan qedexeyê kiriye. Mistefa Kemal Pa\$a, xebat û tevgerên Emîn Alî Beg û gera Celadet û Kamuran a welêt ji bîr nake, bav û herdu birayan li dijî xwe tehlûke dibîne û bi tu \$ertî li vegera wan razî nabe. Mistefa Kemal Pa\$a îro desthi-

lat e û desthilatî bi zimanê xwe yê taybetî dipeyive.

Li milekî ev... lê li milekî jî Canan, nebûn û windabûna wê... Mîna ko ew ketibe heft qat binê axê, Canan bi carekê winda bûbû. Jê ne deng û hes, ne nivîs û nameyêk dihat. Berî ko ew li Stembolê ji hevûdu veqetin, wan gotina xwe kiribû yek; heta ko rewşa Celadet ba\$ diyarbûya, ew ê ji hev veqetî bijiyana. Lê gava ko rew\$ diyar bû, wan ê, îlam, xwe bigihandina hev. Heta hingî jî wan ê, hertim, name ji hev re binivîsa. Çaxa navnîşana Celadet kif\$ bû, wî dê nameyek ji wê pansiyona Cađalođluyê re bişanda. Hevalê Celadet, kurê xwediyê pansiyonê, dê name bi Cananê bigihanda. Bi vî awayî, haya wan ê ji hev hebûya. Bi kurtî, qewlê wan weha bû. Celadet ne bi tenê nameyek, gelek name nivîsîn, lê wî tu bersiv wernegirtin. Wî ji nas, heval û dostên xwe yên Stembolê jî alîkarî xwestibû ko ew \$opa Cananê hildin. Lê Canan winda bû. Ew hew diçû xwendegêhê, hew li mala bavê bû, hew li wan cîhên nas bû. Ew nîn bû, lê gotin li serê gelek bûn; hinan digotin ko wê daye pey zabitekî tirk û pê re çûye Ankarê, navenda rejîma nû ya Tirkiyê. Hinan digotin, ew bi yekî bo\$nak re zewiciye û bi hev re çûne Saraybosnayê. Li gora hin xeberên din jî, ji bo xwendina bilind, ew çûbû Parîsê. Bêxeber û \$op, wê xwe winda kiribû... Celadetê ko pirî caran bi xewnên Cananê ji Şevên sar ên Munîxê hi\$yar dibû, fikir, nedikir, nikarîbû riya ko diçû nik yara Şevên spî yên Stembolê, bidîta.

Bîhtengînebitenêevbûn, hetaqirikêezketibûmnavbîhtengiyaderd
û keseran. Ez kotî bûbûm... Di wê gera me ya welêt de ko êdî jîn û qedera
min xistibû ser riyê nû; vegera mala germ, ocaxa hebûn û jînê li min
qedexe kiribû, rojekê, li gundekî Kilîsê ko em jê dibihurîn, pîrejinekê, li ser
halê kurdan weha gotibû; Ce keran \$amî dike, mesqel \$ûran misrî dike,
xizanî mêran kotî dike. Bi qewlê vê jina porspî ya dûrbîn, xizaniyê ez kotî
kiribûm... Bila yeqîna te ji Xwedê hebe, min ew oda çargavî jî, bi hezar
zehmetî peyda kir û bi hezar zehmetî heqê wê dida. Tunebûn û wind-
abûnê dor li min girtibû û roj bi roj cîh li min tengtir dikir. Ez, derketiyê
welêt, roj bi roj diketim, dibûm kotî û ketî. Rew\$ ewçend xirab bûbû ko
minêdînikarîbûcixarejîpeydabikiriya. Mincixaredijmartinûdikê\$andin.
Kê\$ana cixarekê bûbû kêfxwe\$î û serfiraziya herî mezin. Di wan rojan de,
ti\$tê ko herî zêde min dixwest, wexwarin bû, vexwarina araqê. Lê ew jî bi
dest nediket.

Min dixwest vexwara, heta serxwe\$ bûma, her ti\$tî ji bîr bikira, vexwara.

Ew rojên me yê peşîn ên Munîxê, rojên xwarin û vexwarin, konser û restoranan, bûbûnxewnekemijdar. Wê \$evakoezhetasibêrûni\$tim, min \$û\$eyeke \$arabeke nexwe\$ a sor peyda kiribû. Heta sibê, min ew hêdî hêdî, dilop bi dilop, vexwar. Lê min tu ti\$ti ji bîr nekirin, ji bervajiyê, ti\$stên nexwe\$kominjibîr kiribûn, hatinbîramin. \$arabêezjiderdûkeseranriz-gar nekiribûm, bilakîs, ez kiribûm girtî û dîlê wan.

Min hal û hewalê xwe yê zîz, roj bi roj, carina bi kitekitan, derbasî wê deftera ko Cananê dabû min, dikir. Ew çend rêzên biçûk ên wê defterê têra salixdana wan rojên dûjehê dikirin.

Min debara xwe bi çi dikir? Min hin bendên biçûk dinivîsîn, carina heftê saetek-du saetan dersên zimanê kurdî û tirkî didan, tevî Kamuran, ji Stembolê mehfûr û xalîçe didan anîn û ew difirotin. Ez rojnamevan bûm, dilê min pê re bû û li Alemanyayê tê de, herçî ne zêde bû jî, qezenc hebû. Jibokovarûrojnameyênalemanî, mincarinaliserçîrokênMeleNesredîn, tarîxa kurdan, edet û ûsilên wan ên kevn, neçîr û nêçîrvaniya wan, bendin dinivîsîn.

Li vir ez serpehatiyê xwe jî bibêjim; di wan rojan de, carekê, ez bûm milyoner jî. Na, ne milyoner, milyarder. Na, ne milyarder jî, bilyoner... Saadet Abla û nasekî min ê din çend dolar ji min re \$andibûn û pi\$ti xebateke dijwar, min ew dolar wergirtibûn û qulipandibûn ser markê. Û ew çend dolarên min bûbûn çend bilyon! Ez bûbûm bilyoner, lê bilyonerekî neçar û xizan!

Deriyê oda Celadet, bi hêdîka, du caran, lêdikeve. Kî ye? Di vê destê sibê de, kî tê oda wî? Safter? Kamuran? Monika? Ew derî vedike. Hevalekî wî yê aleman, di destan de rojnameyekê, bi heyecan, li ber derî rawestayê. Hevalê wî dibêje, »gotten morgen«, rojnama destê xwe dide Celadet û derbasî hundir dibe. Celadet li rojnamê dinihêre. Xebereke tarîxî, bi tîpên germenî, nivê rûpelê dagirtiyê; Hîtler hikumeta alemanî hilwe\$andiye û hikumeteke nû ya neteweyî ava kiriye. Celadet, bi heyecan, xeberê dixwîne. Hitler, demançe di destan de, alîgirên wî li pey, bi darê zorê, meclîs û hikumet têk biriye û desthilatiya xwe îlan kiriye.

Alemanya dikele.

Celadet û hevalê wî ji odê derdikevin. Di rojê weha de Celadet ê di oda teng de çi bike? Celadet dere unîwersîtê. Unîwersîte dikele, xwendevan di nav heyecaneke bêpayan de ne. Ders rawestane, mamosta nehatine, yan jî nexuyane. Celadet li wir Kamuran, birayê xwe yê \$ore\$ger,

dibîne. Kamuran tevî xwendevanan bûye, bi heyecan ji Celadet re, behsa serhildan û guherînên nû dike. Herdu bira ji xwendegehê derin Kahnhall-ê, warê Şêniyan. Kahnhall jî mîna xwendegehê dikele. Ew li wir Safter, bi tesadufî, dibînin. Di rojê weha de wî xwe ranegirtiye û daketiye bajêr. Hersê bira, bi du bisiklêtan, Celadet û Safter li ser bisiklêta Safter, Kamuran jî li ya xwe, li bajêr digerin. Tarîx li ber çavên wan tê nivîsîn, rûpeleke nû ya tarîxî li nik wan dest pê dike. Ew, zarokên serhildanan, naxwazin rû ji Şahîdiya tarîxê badin. Bi qasî çend saetan ew li bajêr, bi hev re, digerin, paŞê tèn oda Celadet. Ji gotin û xeberdanê bêtir, ew rojnaman dixwînin da ko rûdana bûyeran baŞ têbigihên. PiŞtî nîvroyê, Kamuran û Safter derin. Celadet jî deftera xwe ya biçûk vedike û bûyerên danê sibê dinivîse. Lê bûyer neqediyane, ji bervajiyê nû dest pê dikin. Ew hê bi rêzên pir basîd bûyeran dinivîse, hevlekî wî yê din tê. Hevalê wî yê aleman bi heyecaneke mezin û kelgirî dibêje;

- »das blut... blut... xwîn diherike, li Odeonplatzê xwîn diherike...«

Celadet ko li ser xwarina xwe ya kartolan e, bi carekê radibe û berê xwe dide Odeonplatzê. Dor li Odeonplatzê hatiye girtin. Li hin aliyên meydana kuŞtî li erdê dirêj bûne, li serê her kuçeyê otomobîlên eskerî yên bi zirx û mîtralyoz li hêzên Hîtler didin. Ordiya ko bi dewlet û hikumeta Alemanyayê girêdayiye, serhildana tevgera nazîstan diŞkîne. Adolf Hîtler û hevalên wî li ber xwe didin, lê wan Şikestên xedar xwarine, ew mîna pelên payizê ji hev dikevin û hildiweŞin. Teqîn e, Odeonplatz bi dengê çek, mîtralyoz û topan olan dide. Dûman û bîhna barûdê ji meydên radibe.

Celadet li kêleka koŞeyeke kolaneke teng radiweste û li meydên û xaniyên dorali dinihêre. Tevgerêke boŞ a mirin û kuŞtinê, bi dengên boŞ, dor li meydên girtiye. Bi qasî pêncî mîtro ji Celadet dûr, li ber devê koŞeyekê, eskerekî, bi qîrîn, hildiweŞe û dikeve. Esker li erdê xwe dilivîne. Kes naçe ser wî. Ji xaniyê jor ê li ser kolana Celadet dengê musîkeke klasîk, pir bilind, tê. Di nav hemû dangan de, Celadet guh dibe ser dengê musîkê jî.

5 Di nav dengên nalîn û Şehwetê de, Celadet guh dibe ser dengê musîka klasîk a Gustave Mahler jî. Dengê musîka Mahler, bedew, bi dûzan û awazeke xwe\$, hêdî hêdî, bilind dibe. Hemû deng, hemû awaz, hemû aletên musîkê, di nav ahengeke pir xwe\$ lihevhatî de

ne. Hemû bi hev re musîkeke bêpayan tûnin pê ko he\$ dike sermest, dil dike aram.

CeladetbihêdîkaçavênxwevedikeûliçavênmezinênMonikayêdini-hêre. Çavên wê, kahniya hez û hezkirinê, mîna du stêrkan dibiriqin. Çav mîna zeryayekê ko bi tîrêjên tavê dibiriqe, ewçend bo\$ û xwe\$ dikenin. Di çavên Monikayê de kahniya heyecanê, zerya hezkirinê dixuyin. Celadet, bi germahiya ruh û dilê agir pêketî, bi kûrahiya heyecana hezê, li sîng û berê ciwan, porê zer, çavên zerya û lêvên xurme dinihêre.

- Paseratta mia, mia... Celadet bi nalîn dibêje.

Monika bêdeng dikene, xwe li ser Celadet xwar dike û lêvên wî dixê nav lêvên xwe. Agir bi lêvan dikeve, agirê ko bi lêvan dikeve, xwe pêl bi pêl, bi hemû bedenê digihîne. Dilê Celadet ê agir pê ketiye, niha diçirûse, jê çirûsk difirin. Bedena Monika ya germ û nerm Celadet radipêçe, vedigire. Agir ji bedena Celadet radibe. Monika tiliyên herdu destên xwe, pêhit, dixê nav tiliyên Celadet û wan diguvişîne. Monika, jina bexçê evîne, yara coşên bilind, dixwaze herdu bedenên bike yek, hilm, bîhn, deng û pejnên bedenên bi hev ve girêbide.

Tîrêjên tava danê êvarê yê mor ji serê çiyayên Alpê xwe digihînin oda wan. Ode di nav ronahiyeke sor de ye. Pencera odê heta dawiyê vekiriye û bayekî sivik ê paqij tevî germahiya odê dibe. Monika û Celadet, ji bo hefteyekê, hatine gundekî tenha, sakîn a Swîsê ko di nav gelî, lehî, dahl, gol û çiyên de ye; Sils Maria. Dinya germ, heyam havîn e. Lê hawa paqij a zozanan hênik e. Monika ko felsefe xwendiyê û li ser rîya feylesofiyê ye, Celadet jî wergirtiye û bi hev re hatine warê filîzofekî mezin; Friedrich Nietzsche. Monika ko hemû berhemên Nietzsche xetim kirine, ne bi tenê li pey bîr û dîtinên wî ye, lê ew ketiye pey Şopên jiyana wî jî. Niha ew hatine gundê biçûk ko Nietzsche havînan dihatê. Wan odeyek li maleke pensiun private ko piştî xwe daye çiyên û xwendiyê bexçeyekî xwe\$ û bîreke lêkirî ye, kirê kirine û rojên xwe, ji bilî xwendina berhemên Nietzsche, guhdarîkirina musîka Mahler û yekkirina bedenên, bi gera nav dar û daristan, dahl û newal, gol û çeman ko Nietzsche car bi car ziyaret kiribûn, derbas dikin.

Me dabû pey Şopa Nietzsche, hem bi bîr û bawerî hem bi can û dil.

Nietzsche, nivîskar û feylesofê siûdxirab û keserkûr, piştî salê dirêjê bê-

deng û tarî, di destpêka salên 20-an de, bi carekê, bûbû stêrka esmanên

filîsofiyê û çirûska heviyê ko meriv li peyê bûn. Nietzsche, xwendiyê bede-

na ecêb jar û fikra ecêb xurt, mîna gelek kesên din, pir tesîr li min jî kir. Her gotinekî wî mîna lehiyekî gur, her dengê wî yê ko ji nav rûpelan bilind dibû, mîna newaleke kûr, her fikreke wî mîna çiyayên Alpê bilind bû. Nietzsche, qedera wî ya keserkûr, tenêtiya wî ya bêpayan, derketî û ketîbûna wî ya bêtaswîr, armanc û hedefên wî yên bilind, pir bilind, li min û qederamindihat. Mînagelekkesêndin, minjîdigot; Nietzschejibomin, qedera min, welat û gelê min nivisiye. Wî »Ecce homo«, » Also sprach Zarathustra« û eserên xwe yên din ji bo min, bi tenê ji bo min nivîsbûn. Ma gotina Nietzsche ya fransîzî ko wî her digot, décadent, ketî, ne gotina umrê min û qedera miletê min bû? Ma rûpelên »Also sprach Zarathustra« ez nedigîhandimrehûrêçênminênwindabûyî? Magotinênwîhuwiyeta min a piralî, ruhê min ê peregende nedidan ber zompan?

Nietzsche ez bûm, ez Nietzsche bûm... çaxa rûpelên wî, tevî musîka Mahler, ez dibirimserêçiyayêncîhanawîyataybetî, rengînûdîn, ez weha difikirîm.

Mahler, musîka Mahler, pêwendiya dengê musîkê û dengê ruh û dil jî dîsan, bi xêra Nietzsche, bûn pardarên jîna min. Mahler, heval û hostayê Nietzsche, dijmin û vajiyê wî, ruhê min ê pêldar, bi saya Nietzsche, hînî aramî û ahengê kir. Her çawan tiliyên min ên qelaw û bipirç piştî nerm a mîna masiyan difirkand, musîka Mahler jî ruhê min difirkand.

Ez, neviyê Mîr Bedirxan, Şagirtê Ovidius, xwendevanê edebiyat û medeniyeta fransîzî, hîn dibûm, min dîsan dest bi Şagirtiyê kiribû; ez hînî ketîûkotîbûnê, neçarîûxizaniyê, ruhêdaketîûŞikestiyêalemanî, bedena nerm a genimî û daristanên wê yên Şil û zer, felsefe û edebiyata comerd a germenî dibûm. Ne bi tenê Nietzsche, tevî wî, min Goethe û Bîsmark jî dixwendin. Nietzsche, Goethe û Bîsmark diwanrojandê, jî hertiŞtîbêtir, jî her kesî zêdetir, dibûn alîgirê min, dibûn dermanê ruhê min ê birîndar. Gotinên Nietzsche mîna Şûrê ji kalanan kiŞiyayî, bi hêz, bi dîsîplin, her bi xof û hilawestî bû. Gotinên Goethe, yên mîna »uns umspülen hunderttausend wogen, alles reizt uns, mancherleri gefaellt«, mîna hewreŞîma herî nerm û tenik, bi stranên bedew ên xewnan, dilê min difirkandin. Heçî gotinên bîranîn û tecrubên Bîsmark bûn, wan ez dibirim nik bapîrê min, mîrê welatê bav û kalan, mîrê welatê min ê xewnan. Min hersê jî diviyan. Hersiyar jî ruhê min ê Şerpeze dicebirandin.

- Fürst, mein fürst, Monika, bi nalîn, dibêje.

Mûyên simbilê Celadet ên reŞ li ser mûyên tenik ên Monika yên zer, gi-

ran giran, digerin. Bedena Monika ko bi bîhna hez û xwîdanê, bi hêdîka, dilive, xwe, bi hemû comerdiya xwe, teslîmî tiliyên girs û mûyên sert dike. Li gora simbêl û lêvan, beden radibe û dadikeve, mîna ko beden jî guh dide musîkê û bi ahenga wê xwe dilivîne.

- Av, dikarî hinekî av bidî min, ez tî bûm, Monika dibêje.

Piştî bîhnekê, Celadet xwe ji bedena nerm dide alî, ji ser cîhan radibe û ber bi masa biçûk ko li kêleka pencerê rawestayê, dere. Stîleke biçûk tijî av ko Celadet ji bîra bexçê kişandiyê û tasek li ser masê ye. Celadet dere berpencerê, hinekî rûyê xwe ber bi Monikakoserrûdirêjbûyê, dizivirîne û li wê û bedena wê dinihêre. Bi qasî kêliyêkê, ew welê lê dinihêre, bi dû re, ji pencera vekirî, li bexçê, bîrê û çiyayên bilind ên hember dinihêre. Bayekî henik rû, sîng û xwîdana ser pirçên sînga wî mist dide.

Bayekî hûnik rûyê Celadet mist dide. Keştî bi hêdîka xwe dilivîne û bi rê dikeve. Celadet, cara dawîn, li ser keştîyê, li Trieste-yê, bajarê Îtalî, bajarê dawîn ê Awrûpayê dinihêre. Celadet, tevî biraziyê xwe, lawê kekê wî Sureya, Heqî, Awrûpa terk dike û dere Misirê, nik kekê xwe, bav û diya xwe, nik xwişka xwe ya dengşalûr.

- Bi xatirê te Awrûpa, Celadet dibêje, ji bo vê carê evçend xizanî têr dike. Yezdanê pak ji careke din re kerîm e... heta careke din, di xweşiyê de bimîne.

Îro, rojê xweş, 22-ê gulana 1925-an e. Bi qasî sê salên Celadet li vî aliyê dinê derbas bûn. Niha ew rûyê xwe dide aliyekî din ê dinê. Ev aliyê dinê, Awrûpa, mîna hêlekaneke bêserî, di nav aloziyan de dere û tê. Awrûpa avis e, guherînên nû dê, li her alî, biqewimin. Li Alemanyayê Hitler û hevalbendên wî şikesteke mezin xwarin, lê ew ji nû ve xwe didin hev da ko hikum bi dest xînin. Li aliyên din ên Awrûpayê jî tevgerên weha, roj bi roj, xurttir dibin. Ev alî weha, lê aliyê dinê ko Celadet niha ber bê dere? Hema çî bigire, Celadet tiştekî nizane. Digel ko ew berê jî çûbû Misirê, haya wî ji guherînên dawîn ên Misirê nîn e. Wî esas dil hebû, mîna birayê xwe Tewfîk, vegeriya Stembolê, bajarê xwe yê qedîm ko her xewnên wî dineqîşandin. Lê vegeer îro ne mumkin bû. Jê re, ji Stembolê weha nivîsîbûn; vegeer te, mirina te ye. Loma ew niha berê xwe dide aliyekî din ê dinê. Lê wî pir bêriya bav û diya xwe yê pîr jî kiriye. Kekê wî Sureya di nama xwe ya dawîn de jê re behsa nexweşîya bavê wî jî kiribû. Nexweşîya ko Sureya Beg bi »intérmatterce parsuit d-arteras chlorose origine cardiaque« bi nav dikir, roj bi roj, xirabtir dibû. Celadet

dixwest bavê xwe bibîne, li kêleka wî rûne, li rîh û rûyê wî binihêre, li dengê wî yê kûr û gotinên wî yên kîbar guhdarî bike.

Dinya ronî û germ e. Rojê çavên xwe vekirine, ro bi qasî çend bihustan hilhatiye. Celadet serê xwe hinekî radike û li bajêr dinihêre; xaniyên reş û boz li piştê hev siwar bûne, esman bi keskahiyeke vekirî çend ewrên spî hambêz kirine û bi nazdarî li jêr dinihêre.

- Ewrûpa, bi xatirê te, Celadet dîsan dibêje.

Hevalên rêyên Celadet û Heqî, hemaçibigire, hemûcihûne. Cihûyên Rûsyayê ko koç dikin û derin Filistinê.

Em rêwîyên bêwar û welat, ketî û derketiyên cîhanê, kurd û cihû, di keştiyekê de gihîştibûn hev. Ez ji welatê xwe yê xewnan hinekî din bi dûr diketim, ew ber bi welatê xwe yê xewnan diçûn. Ew ji Rûsyayê dihatin, li Warşowayê, Yekitiya Derketiyên Cihûyan ew werdigirtin û bi 2.5 lîrayê îngilîzî, bi keştî, ew dişandin Filistinê. Cihûyan ji ders û tecrubên xwe derdixistin ko cîhan dîsan li wan teng dibû. Ew li pey stariyekê, warekî bi huzûr û axake rehmetê bûn.

Heçî ez bûm, mîna pêlên ko keştiya me li pey xwe danîn pê, ber bi jor û ber bi jêr bûm. Ji bo roj û dewrên bê, ne fikreke min, ne jî zanîneke min hebû. Gerçî min plan û projeyên siyasî, çandî û edebî hebûn. Lê kengî, likû û çawan?.. Min bi van yekan nizanîbû. Ewrûpa ko ez jê gelek tiştên nû hîn bûm, êdî li pey min dima. Ewrûpayê ez fêrî tenêtiyê û birçîbûnê kirim. Ez kojibohertiştî, her, hewcedarê kesana tiştan bûm, bixêra Ewrûpayê, fêrî xweseriyê bûm. Min êdî bi xwe dikarîbû qîma xwe bi xwe bianiya. Ez hew hewcedarê qerwaş û berdestan bûm, hew li pey xizmet û xizmetkaran bûm. Ez fêrî ders û tecrubên germanî, rabûn û rûniştinawan, edet û ûsilên wan bûm. Li edet û ûsilên kevn ên kurdî, mîr û mîrîtî, osmanî, bîr û baweriyên Şoreşgerî yên fransîzî, Rousseau, Voltaire, Diderot, yên alemanî zêde bûn.

Lê di wê roja xweş a gulane de, bayê felekê ez ber bi deverên din dibirim. Heqî, biraziyê min ê ko pir li bavê xwe dişibû, bi min re bû. Ew ji bo xwendinê hatibû Alemanyayê. Lê xwendin êdî ji Alemanyayê bi dûr ketibû. Safter, ronîya çavên min, Pelikan, Monika ko min jê re Şîrên Omer Xeyam û çîrokên Şehrezada Hezar û Şevkê bi fransîzî dixwendin, oda min a biçûk a tarî û bêhawa, kartolên min ên çelmisî, Şûşeyên vala yên bîrayên Bayernê, qelûn û xwelîdanka min, derpiyên min ên pînekirî, êdî li pey diman... Lê min deftera biçûk a yadîgara yara Stembolê ko wînda

bûbû, dîsan, xistibû bêrika xwe, ew bi min re bû.

Cihûyên ko bûbûn hevriyên me, merivên neçar, bêdeng û bi terbiye bûn. Gava ew hîn bûn ko em kurd bûn, gelekî kêfa wan hat. Wan gelekî qedrê me girtin. Lê tiştê ko herî zêde bala min kişand, daxwaza wan a zimanê hebrî bû. Wan bi vî zimanê ko zimanê wan ê rojên bê, hêviyên wan bû, nizanîbûn. Lê daxwaza wan a hînbûnê bêsinor bû. Heta em gihîştin Misirê, wan her, bideng, mamosteyekî liserwan, xwendin. Wandigot, » ziman ruhê me cihûyan e. « Vê yekê gelekî tesîr li min kir. Û gava min Hawar weşand, di hejmarekê de, min serpêhatiya cihûyan û zimanê wan nivisî û ew yek ji bo kurdan ko ji zimanê xwe bi dûr diketin, mîna mîsaleke baş pêşkeş kir.

- Bavo dê li îstasyona trêna ya Kahîrê li hêviya me be, Heqî dibêje.

Celadet ji berîka xwe deftera xwe ya biçûk derdixe û berî ko ew li ser kursiyê rûne, bi dengê pir nizm ko bi zehmetî seh dibe, bersiva Heqî dide,

- Ez dixwazim, em zû, zûtirîn wext, bigihên Misirê. Min bêrî kiriye, bêriya bavê te, bapîrê te, dapîra te, meta te kiriye...

FOTOGRAF9: Xoybûn...hebûn, heyî, heyîtîxwe- bûn, xweyî, xweyîtî...

I Fotografa nehan a romana Bîra Qederê ji welêt û Stembolê dûr, li welatê Mixribê, Misirê, tê kişandin. Ev fotografa hanê, di eynî wextê de, fotografa dawîn a Emîn Alî Beg û bermaliya wî Samîha Xanimê ye. Di pey vê fotografê re, ew hew di fotografên Bîra Qederê de dixuyin. Fotografên ko rû û rûçikan dikin nemir, hew dikarin wan vebiguhezînin dewr û dewranên bê. Ji ber ko fotograf rû û rûçikên jîndar dikin nemir...

Ev fotograf li mala Sureya Beg, kurê Emîn Alî Beg û kekê Celadet, tê kişandin. Sureya Beg ko ji mêj ve ye li Misirê dijî, li gundekî Kahîrê, Zeytûniyê cîwar bûye. Zeytûnî, gundê dewlemend, xwedîmal û xwedînavan e. Kesên navdar û xwedîpirsiyariyên mezin xwe ji teşqele û xirecîra rojane ya bajarê mezin Kahîrê dane alî û hatine li vî gundî dijîn. Gundekî basîd ê ereb qulipiye ser wargehekî girîng ê siyaset, çand û aboriyê.

Piştî ko Emîn Alî Beg, tevî jin û keça xwe, hatiye Misirê, ew li mala Sureya Beg dijîn. Mala Sureya Beg xaniyekî kevn ê mezin e. Ew ne bi temamî qesr e, lê jê ne zêde bi dûr e jî. Çav û odeyên xênî bêhejmar in. Bexçeyekî fireh û dirêj ko hertim bi rengê kesk û hêşîn, bi ber û fêkî ye, bi xweşiya xwe jiyana aram a gund û malê direngîne. Sureya Beg, jina wî ko ji malbateke mezin e û keça begzadeyekî navdar ê Misirê ye, lawê wan Heqî û keça wan Kudret, ji zû ve ye, li vê mala mezin dijîn. Emîn Alî Beg, Samîha Xanim û Meziyet jî, ji çend salan û vir ve ye, bûne pardarên jiyana mala mezin û gundê xwe\$.

Ev fotograf li ser daxwaza Meziyetê tê kişandin. Meziyet ko êdî bûye keçeke xama, fotografên mal û malbatê dicivîne. Gava ew hê li Stembolê bû, wê li Kadiköyê, ji atolja Mr. Xandemian, deftereke rengîn û neqîşî yê wêne û resiman kirîbû û fotografên bav, dê, bira, ap, met, pismam û dotmamên xwe têdixistê. Wê ji fotografan, germahiya ko ji kaxizên sar di-

re\$iyay, hez dikir. Bi alîkariya defterê, ew her li ko bûya jî, nas û nêzên wê li nik wê bûn. Wê hertim defter vedikir û li sûretên bêzar, bêdeng dini-hêrîn. Deftera bêziman bûbû zimanê jiyan û bîranînên wê. Bi taybetî niha, li welatekî ji Stembol û Kadiköyê gelekî bi dûr, tevî Kudretê, albuma wê bûbû hevala wê ya nêzîktirîn. Meziyetê, di rûpela yekemîn a defterê de, rêzeke bavê xwe, bi tîpên xwe\$ û neqi\$kirî nivîsîbû; dewra felekê li ser me kîn e... Wê gotina bav û kalan, nî\$ana umrên bêmiraz û derketî dubare dikir.

Li gundê Zeytûnî jî, wê ji bavê kal û diya pîr her dixwest ko ew bi hev re xwe bidin ber kameraya wênan. Li ser daxwaza Meziyetê, Sureya Beg ji Kahîrê fotografkê\$ekî hoste daye anîn û ew li malê fotografên malê diki\$îne. Fotografkê\$ çend dêmenên malbatê, bi hev re, ki\$andine. Niha jî ew di vê fotografa nehan a Bîra Qederê de, ya Emîn Alî Beg, Samîha Xanim û Meziyetê diki\$îne.

Belê, li ser vê wêne ko li salona mala Sureya Beg tê ki\$andin, ew hersê hene; Emîn Alî Beg û Samîha Xanim rûni\$ti, Meziyet jî li pey wan, li piyan. Ji lixwekirinên wan dixuye ko dinya sar e. Paltoyekî re\$ ê dirêj li ser Emîn Alî Beg e. Samîha Xanim jî di nav cil û bergên germ ên re\$ de ye. Meziyet ko bejna wê ne ewçend dirêj e, mantoyeke re\$ li xwe kiriye. Wê serê xwe bi tûleke re\$ girtiye. Samîha Xanimê jî bi dolbendekî re\$. Li ser serê Emîn Alî Beg jî fesekî re\$ ê Osmanî heye. Digel ko wan welat, dewr û dewran guherîne, cil û bergên wan mîna berê, mîna yên Stembolê ne. Ne bi tenê lixwekirin, lê awir, rûni\$tin û nêrîna Emîn Alî Beg û Samîha Xanimê jî her mîna xwe ye. Di hemû fotografan de, ew bi eynî celeb awir û nerînê li kamerayê mêze dikan, bi eynî celeb rûni\$tinê rûdinin. Lê hin aliyên taybetî yên vê fotografê jî hene. Ew aliyên ko vê fotografê ji yên din vediqetîne, meriv dikare bibêje, ev in; west û keser, digel her hewldan û dilkirinê, west û kesera ko dixuye. Hem Emîn Alî Beg hem jî Samîha Xanim westiyayî, pîr westiyayî dixuyin. Emîn Alî Beg, mîna her carî, serê xwe hinekî bilind kiriye, herdu destên xwe danîne ser çogên xwe û bi giramî li çavika kamerayê dinihêre. Rî û simbêlê wî çikspî ne. Tevî ko ew hewl dide bi xurtî binihêre, lê nerîna wî giran e, çirûska nerînê vemiriye. Çavên wî bi zehmetî vebûne, ew bi zehmetî dinihêre. Samîha Xanim jî hewl dide da ko \$ên û bi ken li kamerayê binihêre. Lê ew jî nikare west û kesera li ser rû û çavan in, ve\$êre.

Nabe.

Ew nikarin \$opên umrên kal û serencamên keserkûr ji nerînê awirên

xwe bi dûr xînin. Çav dipeyivin, kesera ko hatiye û li ser bîbikan veniştîye her tiştî dibêjin. Hewce bi gotin û salixdanan nîn e. Çavên ko ji nav kaxiza zerbûyî li pêşiyê, kamarayê dinihêrin, jixwe, hal û hewalê dibêjin. Çavên wêneya nehan a romana Bîra Qederê; Şahîdên jiyanên peregende, stranên welatê xerîbiyê, nerîna umrên sirgûn, Şîn û tazyên bêrawest, hesreta bêrawest, lorînên dirêj ên Şevên reş ko her û her ji welatê bav û kalan bi dûr bihurîne...

Ma meriv dikare çi bibêje? Li cîhê ko çav dipeyivin, gotin xelas dibin.

2 Ma meriv dikare çi bibêje? Li cîhê ko çav dipeyivin, gotin xelas dibin. Celadet li çavên bavê xwe dinihêre. Çavên Emîn Alî Beg ketine kortê, helqeyên li dora çavan zêde û kûrtir bûne. Fera çavan vemiriye.

- Kurê min, Emîn Alî Beg dibêje, her destpêkekê kutahiyekê, her umrekî mirinekê heye. Ev, rastiya jîn û cîhanê ye ko tu kes nikare biguherîne. Ez jî nikarim...

Emîn Alî Beg bîskekê radiweste, çavên xwe ji Celadet dizivîrîne, li kulîlkên nûbişkovî yên kêleka bîrê dinihêre û bi kurdiya xwe ya kîbar û nerm gotina xwe didomîne.

- Em ji ko hatin ku! Bala xwe bidiyê, Ez li welatê xerîbiyê hatim dinê. Tu li welatê xerîbiyê hatî dinê. Niha jî me ji welatê xerîbiyê koç kiriye û em hatine welatekî hîn xerîb... di dawiya umrê xwe de, ez ji welatê bav û kalên xwe hinekî din jî bi dûr ketim. Min nedît, lê rehma Xwedê li wan be, Yadê Rûşen, Amojna Sîfî, mamên te Tellî û Elî Şamil Paşa behs dikirin. Gotineke Mîr Bedirxan, kalikê te yê rehmetî, hebûye. Ji roja ko osmaniyan ew birine Girîtê û heta mirinê, wî hertim ew gotin dubare kiriye. Wî hertim gotiye; xerîbî ne tu çek e, piyê xwe tê re meke... Lê hezar heyf ko çekê xerîbiyê bû kincên me, cil û bergên me. Xwedê Şahîd e, min her xwest ko ez vî çekê kambax ji xwe û ji zarokên xwe bikim û bi qasî bihustekê be jî, axa bav û kalan bi dest xînim. Lê nebû... Helbet te Şîret navên, lê belê gotina kalikê xwe ji bîr meke...

Emîn Alî Beg dîsan radiweste, li Celadet û Samîha Xanimê dinihêre. Samîha Xanim ko li kêleka wî rûniştîye, ji masa biçûk a li ber wan perçeyekî biçûk ê portakaleke qaşkirî digire û dide Emîn Alî Beg. Ew purtaqalê werdigire û bi hêdfîka dixwe.

Bavojiportakalûmandarînanhezdkir. Diwextênwande, ewjimalêkêm nedibûn. Hebûna wan, qaşilandina wan, xwarina wan kêfeke malê bû. Gava em zarok bûn, me ji destê Bavo portakal dixwarin. Lê li Misirê êdî wî ji destê me ew werdigirtin û dixwarin. Bavo kal bûbû, bi gotina te, fera çavên Bavo vemirîbû.

Diya min a rêzdar û bêdeng, her roj, purtaqal û mandarînan diqaşilandin, ew dixistin nav firaqên pahn ên neqîşkirî û danên êvaran, gava Bavo derdiket beçxê malê û li kêleka bîrê rûdinişt, Dayê ew, yek bi yek, hêdî hêdî, didayê. Bavo ji malê dernediket. Ew her li malê bû, dixwend dinivîsî û radiza. Mîna berê ew nedipeyivî jî. Ew hertim di nav fikir û gumanan de bû. Lêgavakekêmin Sureyajêre, carina, rojnamayê tirkîdianî, hingîew fera ko vemirîbû, dîsan vedigeriya û Bavo ew bi heyecan, rêz bi rêz, dixwendin. Ji wan rojnaman pê ve, Bavo hejmarên kevn ên kovara Kurdistan ko birayên wî Mîqdet û Evdirrehman li Misir û Awrûpayê derxistibûn, dixwendin. Wî kitabên kevn ên tarîxî û yên li ser welatê kurdan, mîrekiya Cizîra Botandixwendin. Diwanrojên bikeserûdiwîumrêkalde, Bavo, bi alîkariya kovar û kitabên, vegeyirîbû cîhana windabûyî ya zaroktiya xwe, ya xewn û xeyalên xwe.

Bavo nexweş bû, dilê wî diguvişt. Wî kes nedidîtin, lê carina nas, dost û ehlê me dihatin ziyareta wî. Eger dinya xweş bûya, ew li beçxê, li kêleka bîrê rûdiniştin. Bavo ji beçxê û nemaze bîra beçxê pir hez dikir. Bîra beçxê kekê min Sureya bîra mala me ya Kadiköyê dihanî bîra wî...

Bavo li beçxê, li kêleka bîrê rûdinişt û purtaqal dixwarin.

Bexçe hêşîn dike, gul û kulîlk dibişkivin. Meziyet û Kudret av dane wan. Di vî danê êvarê de bîhneke xweş ji beçxê difûre.

- Kurê min, Emîn Alî Beg, dîsan bi hêdîka û bi kurdiya xwe ya paqij, dibêje. Em dawacî ne. Bi neheqî axa me, mal û mulkên me, ji me hatine standin. Em ne mîrên kesekî din, lê mîrên erd û axa xwe bûn. Em doza axa xwe dikin. Rehma Xwedê lê be, umrê kalikê te, gelek mamên te li ser riya vê dozê borî. Ew îro, her yek li derekî, peregende, di bin axa sar de, çavvekirî, dinivîn. Qebr û gorên wan jî li welatên xerîb in. Ji ber bêgaviyan, em îro nikarin herin qebrên wan jî ziyaret bikin. Ji te û birayên te, bi tenê, du daxwazên min hene. Yek; hûn jî, mîna bav, kal û mamên xwe dawacî bin, bi îlim û îrfan li ser riya dawê û dozê bin. Royên biçûk lê herikî ji avên mezin lê sekinî her çêtir in. Dudo; eger we rojekê bihusteke

axa bav û kalan bi dest xist, min ji bîr mekin, hestiyên min bibin û nêzîkê qesra bav û kalan, Birca Belek, li kêleka çemê Dijlê, min ve\$êrin. \$itileke dara çinarê jî li ber serê min biçînin... Daxwaza min, hesreta min, bi tenê ev e.

Emîn Alî Beg, dîsan, çavên xwe direvîne. Celadet deng nake, tu bersivê nade. Ji çavên Celadet çend hêstir, bi hêdfika, ber bi jêr dibin. Samîha Xanim jî digirî. Samîha Xanim dixwaze libeke purtaqalê din bide Emîn Alî Beg, lê ew naxwaze. Ew, bi nerfneke zîz, li kulîlkan dinihêre. Bêyî ko ew nerfna xwe ji ser kulîlkan bizivirîne, mîna ko ji ber xwe bipeyive, ew dibêje;

- Xwedê alîkarê we be, kurê min. Î\$ê we çetin, riya we dirêj e...

Celadet, çav\$il, lê dinihêre, bêyî ko ti\$tekî bibêje yan jî bike, bi tenê lê dinihêre.

3 Celadet lê dinihêre. Hevalê wî yê Stembolê, dostê wî yê \$evên Pera û Galatayê, Memduh Selîm Beg her mîna xwe ye. Tu guherîn li ser rû û rûçikên wî naxuyin.

- Mîrê min, tu neguheriyî, Memduh Selîm Beg bi ken dibêje.

- Mîn ê jî eynî ti\$ti ji bo te bigota, Memduh Beg.

Pi\$tfî çar salan, di rojêke vekirî û zelal a Lubnanê de, herdu dostên kevn li salona oteleke mezin a Beyrûdê hevûdu dibînin. Ji navberê çar sal bihurîne. Çar salên gelekî girîng û bûyertijî ko gelekî tesîr li herduyan jî kiriye. Herdu li kêleka pencera fireh û dirêj a salonê, li ser kursiyên çermîn, li hember hevûdu, rûni\$tine. Ji der, tirêjên tava ko li ser deryayê rawestayê û hêdî hêdî diçe ava, di pencerê re, xwe bi co\$ digihînin hundir. Dinya germ e. Pencerên salonê li derya dinihêrin. Derya bi \$inahiyêke vekirî, heta û heta, dibiriqe.

- Celadet Beg, ma kê dizanîbû ko me dê li vir hevûdu bidîta!

- Jîn, Memduh Beg, jîn... Ma te bi xwe navê kovara xwe ya Stembolê nekiribû Jîn?.. Jînê em avêtin van deran, em ketin ber pêlên xurbetê, bi qewlê dengbêjên me, felekê kumê xwe li serê me xwar kir, Memduh Beg.

Garsonekî, di nav siniyêke spî yê zîvîn de, du qedeh û vexwarina ko wan xwestiye, tîne, qedehan heta nivî tijî dike û dere.

- Celadet Beg, min dil kir em hevûdudîtina xwe bi qedeheke \$ampanya pîroz bikin, bi vê qedehê dest bi êvara xwe bikin. \$ampanya li vir hem xwe\$ e hem ji avê erzantir e. Ev \$û\$e bi deh frankan e, yanê bi pence, \$ê\$ti qurî\$ên Osmanî. Loma min \$ampanya xwest. Ez hêvîdar im, ew ê bi

dilê te be...

- Bê Şik.

- Mîrê min Celadet, min bêriya sohbetên me, rojên me yên Stembolê kiribû...EmêîŞev,hemûŞev, bihevrebîn.XelîlRamîBegûMewlanzade Rifat Beg ê jî heta saetekê, saetek û nivê werin. Tiştên ko em bipeyivin, em bikin, pir in.

Tav û tîrêjên tavê hawirdor bi rengên mahŞerê neqîŞandibûn. Tav li ser deryayê, wî aliyê din ê aso, bi rengên jîndar û germ, diçû ava. Aso kiras diguherî.JikiraxênBeyrûdê,disalonaotêlêde,jijor,me,minûdostêmin, dostê bav û birayên min, Memduh Selîm Beg li guherîna rengan dinihêrî. Tîrêjên royê li ser rûyê me, bi germahî, digeriyan û rûyên me mist didan.

MemduhBegîStembolêdostûnasêmebû.Ewjiyekjiserekêntevgera kurdî,zaneûtêgihîŞtiyêncivatakurdîbû,gerînendeûsernivîskarêkovara Jîn-ê bû. Wî jî, mîna me, ji bêgaviyê, dev ji Stembolê berdabû û nikarîbû vegeriya Tirkiyê. Rêber, ronakbîr û zanayên kurd ji hev ketibûn û li cîhanê belav bûbûn. Hinên wan li Avrûpayê bi cîh bûbûn, lê piraniya wan derketibûn Rohilata Navîn, welatên cîranên Tirkiyê. Gelekên wan li Lubnan, Sûriye û Antaqyayê ko di bin destê fransîzan de bûn, dijiyan. Hinên wan jî çûbûn Kurdîstana Iraqê ko di bin destê îngilîzan de bû. Memduh Beg jî li Antaqyayê bi cîh bûbû. Rewşa wî jî mîna rewşa yên din bû; neba\$, belê neba\$... ma hewce ye meriv gotinê dirêj bike?

Rewşa min?

Mîna ko feylesofekî gotibû; siwarekî nezan û nehoste çawan li ser piŞta hespêrûdine,ezişiliserpiŞtajînwelêrûniŞtibûm.Egerezjiserhespêjîne nediketim, ew ne ji hostehiya min, lê ji esaleta hesp bû... Di wan rojan de, min xwe gîhandibû Rohilata Navîn. Min serê hespê xwe di wê axa germ a Şewitî de berdabû. Hesp çargavî diçû, ji ber esaleta xwe, wî rê li ber xwe rast dikir.

Xelîl Ramî Beg û Mewlanzade Rifat Beg, herdu bi hev re, ji deriyê salonê dikevin hundir û ber bi Celadet û Memduh Beg tî. PêŞî Celadet wan dibîne, ew bi kêf radibe ser piyan. Memduh Beg jî pê re. Herdu, bi hev re, ber bi mêvanên nû derin. Celadet ko heyecana wî ji rû dixuyê, dere rûyê Mewlanzade Rifat.

- Rifat Bey, ûstad!..

- Býyyýklary kesmîŞsin Celadet Bey!

Mewlanzade Rifat Beg wî ber bi xwe dikişîne û hembêz dike. Herdu, bi qasî kêliyê, hevûdu, pihêt, hembêz dikin. Piştî çend salan, Celadet û Mewlanzade Rifat hevûdu, nû dibînin. Hemû bi hev re vedigerin cîhê xwe, Celadet û Memduh Selîm Beg cîh nîşanî wan dikin û ew rûdinin.

- Belê, min simbêl jêkirin, lê min dil heye dîsan berdim. Li van deran bê simbêl hîç nabe, Celadet dibêje û ji aliyekî ve jî, bi dest, bang garson dike.

- Lê weha jî li te hatiye. Tu ciwantir û çelengtir dixuyî. Tu çawan î? Min bihîst ko tu li mala Xelîl Ramî Beg dimînî. Sureya Beg, Kamuran Beg, ew çawan in? Min bihîst ko ew ê jî werin...

- Mala me dê Şên be, mamê Celadet, Xelîl Ramî Beg dibêje. Jixwe ji niha ve Celadet mal Şên kiriye, ew ê Şêntir be.

- Mîrên min, hûn bi xêr hatin, Memduh Selîm Beg dibêje û bêyî ko li bersiva wan bisekine, didomîne, piştî bi sedan zehmetî, me hevûdu dîsan dît... tiştên ko em bipeyivin, em bikin, pir in. Em êdî zû bi zû dev ji hev bernadin...

4 - Mîrên min, tiştên ko em bipeyivin, em bikin, pir in. Memduh Selîm Beg dibêje, em êdî zû bi zû dev ji hev bernadin...

Celadet Beg, birayên wî Sureya û Kamuran, mamê wî Xelîl Ramî Beg, hevalên wî û bavê wî Mewlanzade Rifat, Memduh Selîm, Dr. Mehmed Şukrî Segban, Haco Axa û hin kesên din li bajarê biçûk ê Lubnanê Cuniyê, li mala Xelîl Ramî Beg civiyane. Cuniye, bajarê biçûk ê file ko li kêleka Beyrûdê ye, îro mazûbaniya rêber û ronakbîrên kurdan dike. Ronakbîrên kurd li hev civiyane û ew ê li ser rewşa kurdan û welatê wan bipeyivin. Li welêt her tişt tevîhev bûye; welat bi destên dewletên biserketî perçe bûye, ji perçê herî mezin ko li nav tixûbên dewleta nû, Tirkîyê maye, dûman bilind dibe. Ew perçe di nav Şewateke xedar de ye. Perçê Iraqê ketiye bin destê ingilîzan, ê Îranê di bin destê farisan û yê Sûriyê jî di bin destê fransizan de ye. Xelkê westiyayî ko di Şer de li ber lingan çû, niha, bêquwet, bêtaqet û bêhêvî, hewl dida korojên kambax biqedîne. Tevger û serhildanên kurdan bi ser neketine. Gelek rêber û ronakbîr hatine kuştin, piraniya yên mayî bi derine xerîb reviyane. Bûm û kund li ser kivilên welatê kurdan veniştine û dixwînin. Welatê kurdan qulipiye ser gor û goristanê.

Di rew\$eke evçend kambax û zîz de, meriv dikare çi bike?

- Mîrên min, em divê ji vê çûyina malwêran re bibêjin bese! Lê çawan?
Ji kerema xwe, bila herkes gotin, dîtî û pê\$niyara xwe bibêje. Lê berî ko em dest bi gotinê bikin, eger bi dilê we be, ez dixwazim, em ji bo ruhê pak ê Emîn Alî Beg û Şehîdên me fatîhayekê bixwînin.

Belê, Bavo wefat kiribû. Di rojê germ a 1926-an de, li bexçê mala kekê min Sureya, danekî germ ê êvarê, Bavo di xew re çûbû. Û ew hew ji xewê hi\$yar bûbû. Çavên ko bi hêdîka hatibûn girtin, hew vebûbûn.

Bavo, Dayê, Mezo û Kudret li bexçê, li kêleka bîrê rûniştibûn. Mîna her carê, Dayêpurtaqalên yektayên Îskenderiyê dabûn Bavo. Wî ew hêdîhêdî xwaribûn û li ser mala me ya Stembolê, bexçê, darên bexçê û bîra ko li bexçê bû, peyivîbû. Li gora ko Dayê digot, berî ko Bavo bikeve xewa kûr û bêveger, wî wehagotibû: »Bixêr, gava em vegeyeriyên, divê em bexçê malê paqij bikin, zêdehiya dar û beran jêkin, bîrê ji nû ve lêkin û ava wê paqij bikin...« Bi dû re Bavo di xew re çûbû. Mezo û Kudret derketibûn û çûbûn gund û Dayê jî \$alekî tenik avêtibû ser Bavo û vegeyeriyabû hundir. Bîra bexçê, Bavo û purtaqalên wî bi tenê mabûn...

Heta kengî Bavo di xewa jînê de bû? Kengî wî gav avêtibû aliyê din ê xewê, yanê mirinê? Ew ê\$iyabû? Wî di xewa xwe de çi xewn dîtibûn, di xewnên dawîn de çi daxwaz kiribûn? Mixabin, kes bi van nizane, lê çaxa Dayê, ji bo \$îva êvarê çûbû ko Bavo hi\$yar bike, Bavo hi\$yar nebûbû. Bêdeng û bi kîbariyek ko gelekî lê dihat, wî xatir xwestibû û çûbû.

Bavo, stûna mal û malbata me, tîmsala tarîx û hebûna me, çûbû. Bavo, ew însanê ronakbîr, xwendî û dîtî, xwediyê kitabxana mezin, nivîskarê zarên kurdî, farisî û tirkî, tarîxnas, hosteyê kuliyata »Tarîh-î Cewdet«, hostayê tarîxa Mîr Bedirxan, çûbû... Bavo li welatekî pir dûr, li Misirê çûbû. Safter, birayê minê biçûk, roniya çavên min, li welatekî dûr, li Alemanyayê çûbû. Li welêt ko êdî ji me bi dûr bû, li Diyarbekirê, gelek pê\$ewayên kurdan, dost û hevalên Bavo û me, bidar vebûbûn û çûbûn: Mirinê biserme de girtibû. Gotina Bavo rast bû; dewra felekê li ser me kîn bû. Ne bi tenê derd û keserên xurbet û derketinê, lê mirinê jî dest pê kiribû û bi girane û zompên xwe dilê me yê birîndar dihinciqand.

Gotinek ko Bavo her digot li Bavo jî dihat; mêrê çê li navê xwe tê. Mîna her kirin, tevger û gotina wî, mirina Bavo jî li her alî deng da. Dost, nas û nêz giriyan û li \$înê rûniştin. Dijmin, kirêt û hesûd jî keniyên û rabûn govendê.

Ez niha çî bibêjim? Min diviya li ser Bavo, jîn û tecrubên wî, pêwendiya min û wî gelek tişt binivîsanda. Neni hadin avvan rûpelên Bîra Qederêde, lê heyê kodin avromanekedinde kolidorajîna Bavobihatah û nandin. Lê mîna pir tiştên din, min ev yeka hanê jî nekir. Min ne ew wext û quwet, ne jî îmkân û destek hebû. Min ê Bavo û jîna wî ji kê re, çawan û li ko binivîsa? Lê eger min kitaba Bavo binivîsa, min dizanibû, min ê çawan dest pê biki-ra. Destpêk ê, kê-m-zêde, weha bûya;

Bavo, mamostayê jîna min, hosteyê riya qedera min. Bavo, lawê sirgûnê, kurê Mîrê sirgûn kirî, bavê zarokên sirgûnê bûyî. Bavo, nobedarê roja yekemîn a umrê min, stêrka çirûsî ya zaroktiya min. Bavo, hevalê xeyalên min, Şîrîkê pê-nûsa min, siya rêzên min, hêza gavên min, hêviya Şevên min. Bavo, lawê asîl, bavê serbilind, dostê zirav bihîstiyar. Bavo, bavê min...

- Em divê li rê û riyân bigerin, weha nabe, weha nikare dewam bike, Memduh Selîm Beg dibêje û dest bi axaftina xwe ya dirêj dike.

Axaftina wî li ser rewşa Turkiyê û kurdan, serhildana 1925-an a kurdan, encamên serhildanê û rewşa wî bi xwe ye. Mîna ko ew li gotina bigere û wan hilçîne, ew hêdî hêdî, gotin bi gotin, dipeyive. Berî ko ew gotina xwe xelas bike, bi qasî bîskekê, ew radiweste û li hevalên xwe dini-hêre, paşê dîsan bi pê-nûsa destê xwe li ser kaxizê li berê çend xêzan dik-işîne û gotina xwe tamam dike,

- Ji Awrûpa, Iraq û deverên din gelek xeber û name ji min re tên da ko kurd kirasê çavpahnîyê li xwe nekin, perda nizmahiye nekişînin ser xwe, çavên xwe negirin, bêdeng nemînin û dest bi tevgereke nû bikin... Êdî gotin ya we ye.

Pişî ko Memduh Beg gotina xwe xelas dike, Celadet ji cîhê xwe radibe,

- Spas Memduh Beg, ew dibêje, gotinên te sedî sed rast in. Roj, roja Şixul û xebatê ye. Cîhan li hêviya dengê me ye, herkes li benda tevgere ye. Qet nebe, divê em nîşan bidin ka em kî ne...

5 Tu kî yî, xanima delal? Celadet ji keçîka ko derdikeve ber derî dipirse. - Ez Rûşen im, keçîk dibêje.

- Rûşen, keça Mihemed Salih Beg?

- Belê, keça Mihemed Salih Begê Bedirxanî...

- Tu dizanî ka ez kî me?

Keçik, bi qasî bîskekê, bi dîqet, li Celadet dinihêre û paşê serê xwe di mana »na« de, dihejîne. Keçik wî nas nake.

- Ez Celadet im, kurmamê te Celadet...

- Celadet Amca! keçik, bi nîda, bi tirkî, dibêje û serê xwe dizîvirîne aliyê hundir û gazî diya xwe dike; Yadê, Celadet Amca hatiye, were...

Belê, eynî welê bû. Ji bo hin civîn û hevûdudîtinan, ez çûbûm Şamê. Gava ez li Şamê peya bûm, min berê xwe da taxa Salihiyê, Cisirî Abdî, nik Hemama Effî, mala Salih Beg, kurê mamê min Mehmûd. Ji mêj ve bû ko Salih Beg wefat kiribû, lê mala wî, jina wî Samiye Xanim, ko dotmama min bû û keça wî Rûşen, li Şamê dijiyan. Min navnîŞana wan ji mamê xwe Xelîl Ramî Beg wergirtibû.

Rojeke germ a havîna welatê Sûriyê bû. Xwîdan ji min diçû. Min çaketê xwe yê reş ji xwe kiribû, qumçika stû yê gomlegê vekiribû û qirawata belek sist kiribû. Hema çî bigire, min hîç bi erebî nizanîbû. Min Şam û axa welatê Sûriyê nas nedikir. Me dest bi xebatê kiribû, roj bi roj, diyartir dibû kameçidixwestûemêbiketinapeyçî. Dijminûkesûhêzênnedostlido-
ra me bûn. Em diviya bi tevdir bûna. Loma min xwest ko ez pêşî herim mala Salih Beg wan.

Min Rûşen di zaroktiya wê de carekê, li Stembolê dîtibû. Gava min li deriyê mala wan xist û ew derket ber derî, hingî min cara yekemîn ew mîna keçekexamadît. Keçikekehufde-hîjdesalî, kin, qut, ziravûegerezrastiyê bibêjim, nexweşik, derketibûberderî. Porêwêkurt, çavênwêbiçûk, lêvên wêzirav, stûyêwêkurtûdestênwêbiçûkbûn. LêpozûeniyawênîŞandi-
da ko ew Bedirxanî bû. Welê dixuya ko ew li diya xwe çûbû. Ji ber ko bavê wê, Salih Beg ko min ji salên 1910-an, ji Stembolê dinasî, dirêj, girs û li-
hevhatî bû. Salih Beg ko hingî li Stembolê sernivîskarê kovara Rojî Kurd bû, bi çelengiya xwe nav dabû û çavên gelek ji metên min li serê bûn. Lê ew li Stembolê nema û çû. Paşê, eger ez ne Şa\$ bim, sala 1915-an, me bi-
hîst ko Salih Beg li Şamê wefat kiriye. Wî dil hebûye, bi dizî, vegere Cizîra Botan, welatê bav û kalan. Lê berî çûyina xwe, wî wefat kiriye.

Agahî û zanînen min ên li ser Salih Beg û mala wî, bi tenê, ji van çend rêzan dihate pê. Ne zêde... Lê wê roja leylandê welatê ereban, di nav xwî-
danêdemayî, bîhnçikyayî, ezliberderiyêwanbûm. ÛRûşenkojjinênko
min nas kiribûn, Şehrîban, Saadet Abla, Canan, Monika, pir cihê bû, li ber
derî, li hember min bû. Pêlên felekê, yan jî em bibêjin qederê, îcar jî ez

avêtibûm ber mala wan. Û Rûşenê ji min re digot »Celadet Amca...«

Paşê çi bû?

Ma wê çi bibûya? Felekê her karê xwe berdewam kir û qedera min, bi huner û hostehî, hûnand...

- Celadet Amca, biferme, were hundir, keçik dibêje, -bêyî ko li hatina diya xwe bipê.

Keçik rê nîşanî Celadet dide û herdu bi hev re derbasî aliyê hundir dibin. Li paş derî sewkiyeke fireh û hinekî bilind, li pey jî hewşeke fireh a malê heye. Sewkiya serîgirtî bi bahlîf û doşekan raxistî ye. Gava keçik li ser sewkiyê cîh nîşanî Celadet dide, diya wê jî tê nik wan.

- Celadet Beg, tu bi xêr û xweşî hatî, ser seran, ser çavan, diya keçikê dibêje. Fermo, rûne, bîhna xwe vede...

- Ma hûn nikarin taseke ava hênik bidin min, Celadet xwîdana eniya xwe paqij dike û dibêje. Ez fetisîm, ji tîna bihecîm.

Keçik dilezîne hundir. Diya wê jî tê û li ser doşega kêleka Celadet rûdine. Celadet diya Rûşenê nas nake û cara yekemîn e ko wê dibîne.

- Samiyê Xanim, heye ko di zaroktiyê de me hevûdu dîtiye, lê nayê bîra min. Min navê we gelekî bihîstibû, lê heta niha qismet nebû ko em hevûdu bibînin...

- Me jî, hem min hem Rûşenê, pir dixwest te bidîta. Berî niha bi çend rojan, Apê Xelîl Ramî xeberek şandibû û gotibû ko tu dê werî Şamê. Çavê me li rê bû... Bila serê te, serê me sax be, em hemû pir li ber wefata mamê min Emîn Alî Beg ketin. Ew hîmê hebûna me bû...

Keçik, siniyek di destan de, dilezîne û tê nik wan. Ew tasa avê dide Celadet û tebaxa ko bi zebeşê dîlimkirî tijî ye, datîne ber wî. Celadet radihêje tasê û bi carekê wê vedixwe. Piştî ko ew avê xelas dike, ew taseke din dixwaze.

- Zêde av ne baş e, Celadet Amca, keçik jê re dibêje. Hinekî şûfî bixwe, ew ê tiya te bişkîne.

6 - Hevalên ezîz, xelk tî ye, ji serfirazî û bi serketinê pê ve, tu tişt tiya xelkê naşkîne, Xelîl Ramî Beg, kalê civînê, dibêje û gotina xwe didomîne. Ev xelkê belengaz her bindest e, her darbe dixwe, her dibe dîlê xelkê. Bi sedan sal e ko qedera vî xelkê weha kambax e. Kevirên Xwedê hemû li ser vî miletê stûxwar û bêkes barîne. Ma ne wext e ko ev

qeder biguhere? Partî, Xoybûn divê bi vî karî rabe, divê vê qederê êdî biguherîne.

Kurdên derketî yê Tirkîyê û kurdên Lubnan, Sûriye û Iraqê gihîştine hedefa xwe ya yekemîn. Wan bi hev re, li Lubnanê, partiya xwe ya siyasî, partiya Xoybûnê, damezrandine. Hemû kurdan, axa, beg, Şêx, serekeşîr, ronakbîr, zana, nivîskar, rojnamevan, esker, zabîr, kumandar, bijîşk, mamoste, karker, gundî, rêncber, mêr, jin... hemûyan xwe li dora Partiyê girtiye. Bi gotina Xelîl Ramî Beg, wan bi hev re çirûska hebûn û rabûnê pêxistine. Partî bûye stêrka Şevên re\$, hêviya heyamên tarî. Partiyê ji niha ve deng daye. Lê kêmanî hê pir û pir in. Ji partiyê re rêxisineke têkûz ko li welêt xurt e, divê. Jê re pêwendiyên xurt yê navneteweyî divên. Jê re îmkanên aborî divên, xelk û eşîr, çek û pûsat, esker û kumandar, rêber û pêşewa, çûyin û hatin, xwendin û nivîsîn divên.

Jê re liberxwedaneke qehîm, serhildaneke xurt divê.

Loma, îro, di vê roja xwe\$ a bihara Lubnanê de, mîna gelek carên din, rêber û damezrevanên partiyê li hev rûniştine û li pirs û hedefên partiyê hûr dibin. Mîna her carî, mezintirînê civatê Xelîl Ramî Begê Bedirxanî, mamê Celadet, mutesarîfê kevn ê Malatyayê, civînê bi rê ve dibe. Ew li saloneke biçûk a pansiyonekê rûniştine. Ev civîn, civîna dawîn a serekatiyê ye. Piştî vê civînê, ew ê, ji bo kar û \$ixulê partiyê, belav bin û heryek ê bi derekî de here. Civatê di nav xwe de hin karên esasî belav kirine; Celadet û Memduh Selîm Beg bûne berpirsiyarên giştî yê gerandina karên rêxistinî û îdarî. Kamuran bûye berpirsiyarê malî. Sureya Beg, Mewlanzade Rifat Beg û hin kesên din ko ne li civînê ne, bûne berpirsiyarên pêwendîyan. Û Ihsan Nûrî Paşa ko di ordiya Osmaniyan de zabitekî navdar bû û niha li çiyayê Agiriyê rêberiya serhildaneke kurdan dike, bûye kumandarê giştî yê hêzên çekdar ên partiyê.

EmlitaxekederveyîBeyrûdê,disalonabiçûkapansiyonekêdeciviyabûn.

Tevdîrên me tamam bûn. Li der ji malbata Haco Axa û Şahîn Began çend kesên çekdar li nobetê bûn. Li pansiyonê jî, ji me pê ve, tu kes nîn bû.

Xwarin û vexwarina me ya çend rojan hazir bû. Civîn gelek girîng bû. Em her yek ji dereke dûr hatibûn... Eger he\$ê min min nexapîne, ez bawer im, civînê du roj û nîv dewam kir. Me gelek pirs zelal kirin, kar û bar diyar kirin û hîmên esasî yê partiyê ava kirin.

Kî di civînê de hebûn? Mixabin, hemû niha nayên bîra min. Lê ez, sim-

bêlqusandî, li wirbûm! Kekê min Sureya, simbêl badayî, ji Misirê hatibû û li wir bû. Kamo, birayê min ê nû simbêl berdayî ko doxtora xwe li Munîxê temam kiribû û dabû pey min, hatibû, li wir bû. Em hersê bira, bi xurtî, bi dil û can, ketibûn nav refên pêşîn ên tevgera nû ya kurdî. (Eger tu xwîşk û birayên min êndin, Tewfîk û Hîkmet bipirsî, ew li Stembolê bûn û hemaçi bigire tu pêwendiya me bi wan re nîn bû. Bi dû wefata Bavo re, diya min û Mezo, li ser daxwaza wan bi xwe, vegeyabûn Stembolê, mala me ya Kizitoprakê. Ji bo selameta wan, me nedixwest tu pêwendî bi wan re daniya.) Mamê min Xelîl Ramî Beg ko ji aliyê rejîma nû ya Tirkiyê ji welêt hatibû derxistin, tevî vi umrê xwe yê kal, li wir bû. Yek ji nêzîktirîn dostên min ên Stembolê Memduh Selîm Beg, mîna her gavê xwe \$lixwekrî û por \$ehkirî, li wir bû. Xwediyê rojnama me ya Stembolê Serbestî, hostayê min ê rojnamevaniyê Mewlanzade Rifat Beg ko mîna mamê min, hatibû bi dûrxistin, westiyayî û heşê wî li dereke din, li wir bû. Yanî birekî girîng ê jîna min a Stembolê koç kiribû û hatibû Lubnanê.

Ji kurdên Sûriyê Mistefa û Bozan Şahîn Beg, ew herdu birayên qedirbilind, simbêl badayî, li wir bûn. Haco Axa, serekê e\$îreke mezin û dostê malbatame, li wir bû... Û hîngelekkesêndî konihanayên bîramin. Megotibû »Destê bitenê dengjênayê « û xwedabû hev. Îcar medî hebû, bi qewlê mamê min, tiya xelkê belengaz bi \$îkanda û qedereke xirab û kambax a sedsalan biguheranda.

Heçî ez bûm, belê, gava ez ji Misirê daketibûm Lubnanê, mîna nî \$ana dem û heyamên nû, min simbêl jê kiribû. Lê mîna pîrî caran, ez di vê fikra xwe de jî \$a\$ ketibûm. Mîrê kurdan bê simbêl nedibû! Kurdan mîrên xwe bi rîh û simbêl dizanîbûn... Min dîsan dest pê kiribû û simbêl berdida. Ev yek.

A diduyan, min dîsan dest pê kiribû û deftera ko Cananê, yara min a nemir ko min dikir, nedikir, nikarîbû \$opa wê hilda, dabû min, ji nû ve, pi \$tî wefata Bavo, vedikir. Defter ji bo xulase û kitekitên rojên germ ên partiyê diviya. Min ew ji çantabiçûka textînderxistibû û xistibû pa \$laxwe. Jê bîh-na Cananê dihat. Defter û xeyalên yara windabûyî êdî li nik min bûn.

A sisiyan, min dest pê kiribû û rûyê xwe ji Ewrûpa dizîvirand û ber bi welêt dikir. Monika name di \$andin da ko ez biçûma ziyareta wê. Pi \$tî we-fata Safter, Peîkanê çend name nivisîn da ko ez vegeyama Alemanyayê û min ew û qebra Safter ziyaret bikira. Hevalbendên me yên partiyê, ji Parîsê, name dinivisîn da ko ez biçûma ziyareta wan. Lê ez diviya li Rohilata Navîn bimama. Xebatê \$ixullî navçê pîrbû û lînavçê girîngtir bû.

(Min pir dixwest biçûma ser gora birayê xwe yê siûdxirab û bêkes, lê min keysnedidît.)Minxwespartibû\$evênspîyênLubnanêûgavbigav,nêzîkî li dilê Rohilata Navîn dikir, tûla li ser rûyê wê radikir.

- Partiya Xoybûnê hebûna me ye, heyîn û heyîtiya me ye, Haco Axa li ber xwe dinihêre û dibêje. Me hemûyan pir \$a\$î kirin. Dijminan jî ev \$a\$iyên me bi kar anîn. Û dewletên serketî, nemaze Ingilîstan û Franse, mîna ko mesûlê \$erê cîhanê em bûn, welatê me perçe kirin, pi\$ta me \$ikandin... Doza me mezin e. Bila Xoybûn bibe xwediyê me, xwediyê doza me.

Pi\$î ko Haco Axa gotina xwe xelas dike, Xelîl Ramî Beg radibe ser piyan û dibêje,

- Birano, ev bûn çend saet ko em li ser van kursiyên hi\$îk rûni\$îne, em qerisîn... em westiyan... birayên me li jêr xwarin hazir kirine, em dakevin û pariyekê bixwin.

FOTOGRAF10:AŞçûye;kurdliçeçeqokê dipirsin...

1 Ev fotografa dehan a Bîra Qederê ko sê kesan nîşan dide, fotografeke taybetî ye. Ev fotograf di nav hemû fotografên romanê de xwedî cîhekî xas e. Fotograf, ya Şoreş û Şoreşgerî, çek û çekdariyê ye. Fotograf, ya heyama tevger û rêxistina Xoybûnê ye.

Fotograf nîşana kel û best, daxwaz û coşa rabûn û serhildanê ye.

Li fotografê sê kes dixuyin; Celadet Alî Bedirxan, lehengê vê romanê, Qedrî Cemîlpaşa û Ekrem Cemîlpaşa, pismamên hev ên man û nemanê, dostên Celadet Beg, rêberên nû yên Partiya Xoybûnê. Hersê heval, her sê rêber, li kêleka maseyeke dirêj rûniştine. Li ber wan, li ser masê nexşeyek heye. Wan nexşe vekirine û bi dîqet lê dinihêrin. Celadet Beg li kêlekeke masê, Ekrem Beg jî li kêlekeke din rûniştine. Qedrî Beg di navbera herduyan de ye. Hersê li kêleka hev rûniştine û li nav û xêzên nexşê dinihêrin.

Kincên ko li ser wan in, kincên heyama Xoybûnê ne; kincên çekdaran. Li ser milê Qedrî Beg çaketek heye. Wî çaket li xwe nekiriye, lê avêtiye ser milên xwe. Celadet û Ekrem Beg bi tena qutik in. Çend qumçikên jor ên sîngê yên Celadet Beg vekirî ne, porê wî kin qusiyayî, simbêlê wî hafî ye. Welê dixuye ko ew, jî çend rojan û vir ve ye, kur nebûye. Kincên herdu pismaman, Qedrî û Ekrem Began, bi Şal û Şepikên kurdan diŞibin. Şal û Şepikên ko di lec, pêveçûn û Şeran de kincên herî baş in. Qutikên wan jî, jî qutikê bêtir bi kiras diŞibin û heta qirikê, bi qumçikan, girtî ne. Serê Celadet Beg vekirî ye, porê wî tevîhev e, lê yên Qedrî û Ekrem Began bi kolozek û Şarekê li dor pêçayî girtî ne. Simbêlê wan ê badayî pir xweş li cil û bergên wan tê.

Heta vê derê, tevî kincên Qedrî û Ekrem Began, fotograf tiştekî zêde nabêje. Meriv dikare bawer bike ko ew li seyrangehekê ne û li nexşeyeke, em bibêjin, welatekî Awrûpayê dinihêrin... Yan jî ew li ser riya nêçîrê ne. Lê du tiştên din ên fotografê hemû fotograf îzeh dike; çek û pûsatên

Ekrem Beg û mohra li ser masê. Belê, Ekrem Beg bi çek û rext e. Tifingêke zîvhêlî ya \$e\$xana helqedar di navbera herdu lingên wî de ye. Tifing ber bi jor, ber bi aliyê navlûyê rawestayê. Wî destê xwe yê rastê daniye ser lûla tifingê û bi wî awayî li nex\$ê dinihêre. Wî rextêke bi kepikan neqi\$kirî li pi\$ta xwe girêdaye, çenteyêke re\$ a eskerî û cewdikekî biçûk jî xistine milê xwe. Tifing, kemera tifingê, çanta eskerî, cewdik û rext, bi qumçikên zîvîn, bi neq\$ û xemil, dibiriqin. Ekrem Beg hemû tevdirên xwe stendine; ew, ji bo çiyayên asê, warê serhildanan, amade ye!

Mohra li ser masê jî mohra Partiya Xoybûnê ye. Mohr hertim li nik serekan e û serek hertim kar û \$ixulê xwe bi mohrê dibînin û digerînin. Çek, rext, mohr û bala wan nî\$an didin ko ev hersê heval bi karekî girîng ê eskerî rabûne, belê, bi \$ixulê serhildaneke kurdan ko Partiya Xoybûnê li pey e, mijûl in.

Fotograf li ko û kengê tê ki\$andin? Ne fotograf bi xwe, lê destnivîsa xwar û xwe\$ a Celadet Begê ko li pi\$ta fotografê ye, vê yekê diyar dike; Hasiçe, Temmuz, 1930.

Bi vê nav û nî\$ana cîh û wextê êdî fotograf bi her awayî diyar dibe; fotograf, a heyama dijwar a \$ore\$ û serhildanan e. Salên dawîya 1920-an û destpêka 1930-an, ji bo kurdan, salên gelekî aloz, tevîhev û dijwar in. Kurdan \$ikest li ser \$ikest xwarine. Serhildana wan a 1925-an têk çûye û serekên serhildanê li bajarê herî mezin ê kurdan Diyarbekirê, bi dar ve bûne. Serhildanên wan ên 1926-27-28-an jî bêhavlî mane. Pêlên serhildanan, ji ber gelek sebebên, \$ikestine. Lê serhildan didomin, bi gotina Partiya Xoybûnê, hêvî neçilmisiye. Niha, di dawîya salên 20-an de, kurdan ala serhildanê, îcar, bi rêberiya Partiya Xoybûnê, li dora çiyayê Agiriyê hildane. Lê serhildana ko di destpêkê de xurt û ge\$ bû, niha, nikare bi pê\$ keve. Dor lê tê girtin û nefes lê diçike. Rejîmên Tirkiye û Îranê li hev hatine; serhildana kurdan divê biperçiqe...

Serhildan û serfirazî, perçiqîn û bindestî... jiyana kurdî ya salên 30-an li dora van gotin û kirinan hatiye rapêçandin. Û di navenda vê jiyana de jî, ev hersê rêberên kurd li odeyêke bêtêkber, vala û rût, li dora masayekê, rûniştine û hewl didin ko mêzîna qedera kurdî ber bi serfiraziyê dakeve. Celadet Beg bi destê xwe yê rastê, li ser nex\$ê, cîhekî nî\$an dide. Herdu pismam jî bi hizr li eynî cîhî dinihêrin. Herdu destên Qedrî Beg li ser masê ne, di destê wî yê rastê de pênûsek heye. Destê rastê ber bi destê Celadet Beg çûye.

Welê dixuye ko haya wan ji fotografkê\$ nîn e. Ew ne bi fotografê, lê bi

Şixulekî cidîtir mijûl in. Lê digel vê yekê, fotograf, bi gotina fransîzî »theatral« e. Tê de jîn heye, ew jîndar e. Gerçî ew li fotografkê nanihêrin, lê mîna ko haya wan jê heye ko ev fotograf dê, rojekê, bibe fotografa salixdana salên 30-an û bibe behsa romanekê! Mîna ko ew dixwazin awir û nêrîna xwe, ked û lebata xwe, bi alîkariya fotografê, vebihuhezînin nifşên nû. Mîna ko wan dil heye ko ew vê kurtedema bîhnekê ko tarîxî ye, bikin tarîx! Ew li nexşeya ber xwe dinihêrin, lê mîna ko ew li pêşerojê, li nifşên nû dinihêrin. Belê, ji fotografê baş diyar e ko ew bi dûrbînî li nexşeyê dinihêrin...

Fotograf mirî ne; bêzar û bêzîman, bêdeng û bêpejn in. Kesê ko li wan dinihêre, li gora xwe, jiyaneke û dengê dide wan. Lê ev fotografa dehemin a Bîra Qederê dijî, tê de jîndariyeke xurt heye. Awir û nêrîna wan a cidî, rûniştin û rawestana wan a qaîm, cil û bergên wan ên dest û zozanan, nexşeyê û mohra li ber wan, çek û rextên neqîşandî, ev hemû tişt, jiyaneke taybetî dide vê fotografê. Nêrevan, bivê-nevê, bi heyecan lê dinihêre.

Şoreşgerên heyama dijwar û fotografa Şoreşgeran heyecan dide nêrevan.

2 Hawirdor heyecan dide Celadet Beg. Ew bi heyecan li tîrêjên tavê ko li hember wî hiltên, li çiyayên asê û li refê teyrên ko difirin dinihêre. Ro, bi rengê helesor, li pey çiyên, hêdî hêdî, hiltê. Ji dûr ve, dengê dîkin tê. Dinya zelal û hinekî sayî ye. Dinya kirasê belek ê havînê li xwe kiriye. Hawirdor bi rengên têvel xemiliye. Dinya hişyar dibe û haziriya rojeke nû dike.

Rojeke nû ya havîna 1929-an dest pê dike. Celadet Beg bi hêdîka derî bi piştî digire û derdikeve ber derî. Ew li welatê bav û kalan, li deverên Behdînanê ye. Ji bo gerandina kar û xebatên Xoybûnê, ew û çend hevalên wî, bi hev re, hatine nav kurdan, welatê Iraqê. Ew xwe dide hev, cakê û pantolê xwe hinekî rast dike û dere çend mîtro ji derî bi dûr, li ber dîwarê xêrî, li ser totikan rûdine.

Ev aramî, ev bêdengî! Ev zelalî, ev paqijî! Di cîhanê dîn û har de ev bihuşt!..

Belê, min jî didefteraxwedewelênivîsî. Bikurdî; ev bihuşt... Tiştên komin dinivîsîn, bîr û hizrên min, hîs û dengên min bûn. Gava ez bi tenê dimam û difikirim, ew tiştên ko min dixwestin ji xwe re bigotina, min li ser kaxiz

dinivîsîn. Wê rojê jî welê bû; aram, bêdeng, zelal û paqij. Cara yekemîn bû ko ez li heremê Behdînanê bûm. Ez hatibûm dilê welatê kurdan. Zarê bav û kalên min, devoka Cizîra Botan û Hekaran, li wir, bêrawest, dihate peyivîn. Zimanê kurdî, zimanê jinû civatê bû! Kalûpîr bikurdî duadikirin, sonddixwarin. Jinebî bikurdî nifirî doraxwedibarandin. Şivanûgavan bi kurdî naxir û keriyên xwe diçêrandin. Zarok bi zimanê maderî digiryan û dikenyan. Dê zarokên xwe yê dergûşê bi kurdî dilorandin. Civat bi zimanê kurdî radibû û rûdinişt û digeriya. Dengbêj û çîrokbêj gotinên kurdî, mîna almas, yaqût û ziberced, li hev digerandin. Zimanê kurdî jî, mîna wê roja nû, zelal û paqij bû.

Ev yeka hanê, ji bo min, kurdê muhaceretê, mehkûmê zimanên biyanî, bûyereke girîng bû.

Lê berî ko ez gotina xwe bidomînim, min divê ko ez \$a\$iyeye te rast bikim. Ew roja ko tu niha behs dikî, rast e, rojeke havînê bû, lê ne ya 1929-an. Ya 1928-an bû. Evyekabaştê bîramin, jiberkoez bitenê sala 1928-an çûm Iraq û Îranê. Ji destpêka tîrmehê heta dawiya salê, ez li wan deran mam. Gera min û çîroka min û wan rojan dirêj e. Min hin bûyerên muhîm ên wan rojan di deftera xwe ya biçûk de, di deftera Cananê de, nivîsîne. Gelekî di ser re û bi çend gotinan... (Heye ko weha hîn çêtir bû.) Tîştên ko min hingî nenivîsîn, ne hewce ye ko ez niha jî bibêjim. Tîştên ko min di defterê de nivîsîn, ne hewce ye ko ez niha dubare bikim. Bi kurtî, ez weha bibêjim; Xoybûn, hebûna kurdan xurt dibû. Partî çêbûbû, bi rê ketibû, li her alî deng dabû. Bi gotina kurdan, me mû bi mû rîhek çêdikir. Ji her alî kurdandixwestin bimerê pêwendî avabikirana. Herwehajî Iraq û Îranê jî. Li Iraqê perçeyekî mezin ê miletê kurd dijiya. (Jixwe heta salên 1920-an, welatekî bi navê Iraqê nîn bû, ew dever jî perçeyekî dewleta Osmanî bû û perçeyekî mezin ê welatê kurdan jî tê de bû...) Li ser tixûbên Îranê, li aliyê Tirkîyê, kurdan bi rêberiya partiyê û kumandarê kurd Ihsan Nûrî, serhildanek li dar xistibûn. Partiyê diviya xwe bi wan deveran bighanda. Lomaezwê rojaku qaldikî, li wir bûm. Ez lirê bûm û ber bi Îranê diçûm.

Min ê hem li Iraqê hem li Îranê gelek kes bidîtina, gelek tişt bikirina û xwe bi tixûbên serhildanê bigihanda...

Celadet Beg ji berîka xwe pakêta cixarê û heste derdixê û cixareyekê vêdixê. Ew li gund û xaniyên gund dinihêre. Xaniyên mîna xirbe, bi kevirên re\$, peregende, lêbûne. Li pêşiya wî, bi qasî pêncî mîtro jê bi dûr, meydana gund û kahniya gund xwe \$iyeye aram dide gund. Celadet Beg

li xu\$exu\$ava ava kahniyê guhdarî dike. Ew nefesekê ji cixara xwe dikişîne û li çiyayên hember xwe dinihêre. Çiya mîna Şerîdekî, mîna zincîreke re\$ li ber wî rêz bûne.

- Çiya û kurd, ew bi deng difikire û dibêje... Çiya û kurd... Ma Ksenefonê yewnanî, berî niha bi hezar salan, negotibû ko kurd û çiya a\$iqê hev in?..

- Celadet, ew didomîne û dibêje, Celadet, Ceco... Te pi\$ta xwe daye ku? Te berê xwe daye ku? Umir ji sîhî diqulipe ser çelî. Jîn diqulipe ser xewneke tevlihev. Bav çû, yar çû, welat çû, jîna Stembolê çû, xeyala vegere çû... Dûmahîka vê riyê çî ye, li ko ye?

Hingê deriyê xaniyê kêlekê vedibe û jê keçikeke 6-7 salî derdikeve. Keçik li Celadet Beg dinihêre û bi Şermokî jê rû badide. Celadet Beg bang keçikê dike,

- Delalê, metirse, were, were nik apê xwe.

Keçik bi hêdîka tê ba wî. Ew bi destê keçikê digire û bi destê rastê porê wê dide hev. Keçik porzer û çav\$în e.

- Navê te çî ye, delalê, kezîzerê?

- Rû\$en e, keçik li pê\$iya xwe dinihêre û dibêje.

- Wey... navê te pir xwe\$îk e. Navê bapîra min jî Rû\$en bû. Navê dot-mameke min jî Rû\$en e. Tu rû bi \$ên bî, keça min...

- Mamo, tu dê li gundê me bimînî?

- Ma tu dizanî ez kî me, Rû\$ena delal?

- Erê, babê min gote min... Tu mamo yî, Mîr Ceca... ced...

Celadet Beg dikene û keçikê hembêz dike.

- Tu dê li gund bimînî? Mîr Ceca... ced hatiye me xelas bike?..

3 - Berî çûyina min, navê min li dewerên ko ez ê biçûmayê, belav dibû, Celadet Beg dibêje. Xelkê belav dikir û digot, »Mîr Celadet hatiye welat xelas bike...« Loma jî ez diçûm ko derî, li wir zabit, eskeriye û mixaberat li pey min bûn.

Celadet Beg, li Şamê, li mala Samiye Xanim û keça wê Rû\$enê ye. Wan Celadet Beg ezimandine \$îva êvarê. Celadet Beg jî tevî çend dostên xwe, Haco Axa, Bozan Şahîn Beg û çend kurdên din ên Sûriyê hatiye malê. Ew li oda rûniştinê ya malê li ser do\$ekan rûniştine. Samiye Xanim, Rû\$en û du hevalên Rû\$enê bi haziriya xwarinê mijûl in. Rû\$en û diya wê

di navbera odeyan û mitbaxê de derin û tîn. Carina jî Rûşen tê û li ber deriyê odê, li ser kursî rûdine û guhê xwe dide sohbeta odê.

- Em bi heviyên mezin çûbûn wan aliyan, Iraq û Îranê, Celadet Beg ji hevalên xwe re dibêje. Lê kurdan bi xwe, bi gotin û nezaniya xwe, rê li me girtin. Kurd hînê xebatên nehîn û rêxistinî nebûne, hê jî bi awayê eŞîrî li meselan dinihêrin, ji mêvanperwerî, dilsozî û fedakariyê re bêpayan in. Lê heçî xebata modern e, ew jê bi dûr in. Ew hê nizanin teŞkîlat çî ye! Min bi hezar zehmetî xwe ji destê rejîma Îranê xelas kir.

-Mîrêmin,tuhêkurdannasnakî,HacoAxabikendibêje,tehêtiŞtekî wan nedîtiye!..

- Me dil heye ko em sifrê li vir, li erdê, raxînin, Rûşen dikeve hundir û dibêje. Gelo bi dilê we ye? Yan na, em divê derbasî aliyê mitbaxê bin.

- Heyra ev der çêtir e, Haco Axa dibêje, me mebin û mexin mitbaxa teng û me li dora kursiyên rêz mekin. Em ê li vir, li erdê, li gora edetên xwe bixwin.

- Jixwe me jî, ji bo Apo Celadet û we, Şîvên bav û kalan çêkirine. Rûşen dibêje û dibeze aliyê din ê malê.

Jin, bi hev re, di kêliyê de, sifrê hazir dikin, xwarinan, yek bi yek tînin ser sifrê, firaqan li ber mêvanan datînin. Celadet Beg û hevalên wî li ser sifrê rûdinin. Her texlît xwarin li ser sifrê heye. Ji sifrê bîhneke germ a Şîvên têkel difûre.

- Ev, kutilkên melakê ne, Rûşen, li pê sekinî, dibêje. Li gora gotinan, Mîr Bedîrxan jê gelekî hez dikir û heta li Girîtê jî ev kutilk didan çêkirin. Ev jî sawara kerengê ye ko kalikê min Bedrî Paşa jê gelekî hez dikir. Ev jî kipe ye ko diya min dibêje, mamê me Emîn Alî Begê rehmêtî jê gelekî hez dikir. Ev jî helise û metfînî ne ko Apo Celadet ji wan gelekî hez dike... û xelas! Sifra me ya feqîr bi tenê hewqas e!..

-Malaweavabe,BozanBegdibêje,majivanŞîvanxweŞtirçiheye?We em xenî kirin. Hûn jî werin, em bi hev re bixwin?

- Na, spas, hûn bixwin, piŞtî xizmeta we, em ê li aliyê din bixwin.

- Rûşen tu were, rûne, Celadet Beg dibêje. Te behsa bav û bapîrê min kir. Tu were rûne, ez jî hinekî behsa wan bikim.

Wê êvarê, belê wê êvarê germahî û dilsoziya Rûşenê bala min kiŞand.
AmojnaSîtikobixwarinênxweyênCizîraBotanmeŞhûrbû,hertimdigot,
»Mastê payizan deynin ber ezîzan, mastê biharan bidin neyaran. Şîv û
xwarinên Cizîra Botan deynin ber mîr û ezîzan...« Wê êvarê jî Rûşen û diya

wê \$îvên Cizîra Botan danîbûn ber me...

Ji ber ezîziya xwe, germahî û dilsoziya xwe... Ez ji Îran û Iraqê nû veg-
eriyabûm û hatîbûm Lubnan û Sûriyê. Min rojên pir dijwar li pey xwe
hiştîbûn. Bi rastî jî ez hewcedarê germahî û dilsoziyê bûm...

- Rû\$en, te, diya te, hevalên te, we em î\$ev îhya kirin. Te ez birim rojên
min ên zaroktiyê... Te dizanîbû ko ez li qonaxa kalikê te Bedrî Pa\$a ha-
time dinê? Te dizanîbû ko ez di hembêza dapîra me Rû\$en Xanimê de,
cara yekemîn, qîriyame û wê ez li pêçekan gerandime? Te dizanîbû ko
bavê te jî, li \$amê, li ber destê dapîra me Rû\$en Xanimê mezin bûbû? Tu
li vî î\$ê felekê binihêre!... Mîna ko ew jî, Mîr Bedirxan, Rû\$en Xanim,
Bedrî Pa\$a, bavê min, bavê te jî, vê êvarê, li nik me ne. Mîna ko ev jî, ni-
ha, bi me re, ji van \$îvên me yên bav û kalan dixwin. Tu bijî, Rû\$en!..

- Tu bijî Mezo!.. Li Lubnanê, li mala Xelîl Ramî Beg îro kêf heye.

4 Nameyekê ji Stembolê, ji Meziyetê hatiye. Wê nameyeke çar rûpelî
nivisiye û bi dostekî malbatê re, ji kekên xwe re \$andiye. Name di
navbera wan de narin û nayên. Celadet û Kamuran Beg, herweha Xelîl
Ramî û Sureya Beg, gelekî bala xwe didinê ko zirarekî bi xizm û meriyên
malbatê yên Stembolê neyê. Malbata ko di bin çavnêriya rejîmê de ye, bi
tu awayî, pêwendî bi endamên malbatê yên derveyî welêt re danayine. Lê
ev name ko ji Celadet û Kamuran Began re hatiye nivîsîn, bi carekê, ji
ni\$ka ve, gihî\$te wan, -mîna pêriyekê, mîna melayika hez û paraziyê.

- Ev rêzên Mezo, ji bo ruhê min ê bedbîn, bûn dermanê herî ba\$,
Kamuran Beg rûpelan bîhn dike û dibêje. Tu her bijî Mezo!

Nama Meziyetê, çar rûpelên mezin, bi tirkî, bi tîpên pir biçûk lê pir
xwe\$ ko mîna ji destê hetadekî derketiye, tijî xeber in; siheta Yadê ba\$ e,
lê ew pir bêriya Celadet û Kamuran dike û navê Safter hertim li ser lêvên
wê ne. Birayên wan Tewfîk û Hikmet ba\$ in. Herdu jî li ber deriyê
dewletê, di cîhên bilind de, dixebitin. Mîna gelek kesên din ên malbatê,
ji tîrsan tu deng ji wan dernakeve. Rejîma nû ya Tirkîyê pa\$navêke nû li
malbatê kiriye, »Çinar«. Pismamê wan Wasif Beg bûye »mu\$awîrê«
serokê komarê Mistefa Kemal û Mistefa Kemal ew kiriye wezîrê perw-
erdeyiyê. Li gora Wasif Beg, Mistefa Kemal bi xwe ev pa\$nav daye mal-
batê û gotiye, »Bedirhanpa\$azade ailesi bir çýnar gibi tarihi ve güçlüdür.
Çýnar ismi onlara yaký\$ýr...« Zordariya li ser kurdan roj bi roj zêdetir dibe.
Her ti\$te kurdî qedexe dibe. Herkesê ko bi kurdî bipeyive, tê girtin û jê

cezatêbirîn. Kurd, eŞîrênkurdanjiwelatêxwe, berbialiyêAnatoliyê, nefî dibin. Tirs û bêdengiyê esmanên Tirkiyê vegirtine. Herçî Stembol, bajarê hezkirî ye, bêdeng e. »Eqeliyetên Stembolê« ermen, rûm, ewrûpayî di nav tirseke mezin de ne. Rûmên Stembolê, ji tirsan, bar dikin û koçî Yewnanistanê dikin. Lê belê, Stembol hê jî xwe\$ e, hê jî di Şevên sayî de diçirûse, hê jî di her demsalê de xwe bi rengêkî nû dixemilîne, hê jî Bospor, yanê Boğazîçî, bi awirê nazenînan, bi hêdîka xwe dilivîne û diherike. Eger ew behsa Kadiköyê bike, divê ew bibêje ko xelkê nû ji Anatoliyê û ji Trakyayê tên û li wir cîwar dibin. Ew Kadiköya kevn a rengîn û nerm ko warê merivên rengîn û nerm bû, diguhere. Tirkiyekî ecêb ko wan tu carî nebihîstibûn, hêdî hêdî li Kadiköyê bi cîh dibe. Herçî mala wan e, Meziyet û Yadê li malê bi tenê mane. Tewfik û Hîkmet zewicîne û bar kirine, çûne aliyê din ê Stembolê. Tewfik çûye aliyê Şîşî, warê mamê wan Evdilrezak Beg. Hîkmet jî aliyê Cađalođluyê, warê Celadet Abi. Jina Hîkmet Abi keçikeke xwe\$, lê »Şerût« a bo\$nak e. Bi alîkariya keçikê ko navê wê Nûriye ye, Meziyetê li Cananê daye pirsîn. Dawiya dawîn, ew hîn bûne ko Canan bi yekî bo\$nak re zewicî ye û wan mal bar kirine, çûne Ankarê, merkeza rejîma nû. Li gora ko Meziyetê bihîstiyê, mêrê Cananê dîplomat bûye... Belê, ew li malê bi tenê mane. Lê mam, met, pismam, dotmam, nas, xizm û dost hertim tên. Nemaze Saadet Abla û xweha wê hertim li malê ne û li Celadet û Kamuran »abil-er« dipirsîn. Şehrîban bi xizmekî malbatê re zewicî ye û li Kadiköyê dijî. Ew jî hertim tê malê û alîkarî dike. Mixabin ew nikarin li bexçê binihêrin. Gerçî bexçewanekî, heftê carekê tê û bexçe dide hev, lê kar pir e. Bîra bexçê miçiqiye, ew nikarin lê binihêrin. Wan çend darên bexçê dane birîn. Lê ew dara ko Safter, Sefo Can lê kolabû, maye. Ew xêzên ko Safter kolabûn, hê jî dixuyin. Çaxa dinya xwe\$ dibe û ew li der, mîna berê, li kêleka bîrê rûdinin, zebe\$ dixwin, purtaqal û mandarin qa\$ dikin, hingê, carina Yadê dere û destê xwe li ser wan xêzan digêrîne û wan radimûse... Bîra bexçe bûye remza roj û dewrên bihurî. Bîr dewranên berê bi bîr tîne. Gava kulîlkên spî yên darên behîfan û rengîn yên darên hinaran dibişkovin, ew mase û kursiyên derdixin bexçê, kêleka bîrê û rojên derbasbûyî yad dikin. Bi xêra bîrê, ew ji dema nû bi dûr dikevin, dewr û dewranên bihurî dibe stariya wan... Ew li malê bi tenê mane, lê siya Bavo, Sureya Abî, Celadet Abî, Kamuran Abî û Sefo hertim bi wan re ye. Bedena wan ne li malê ye, lê ruhê wan, siya wan, li wir e. Hertim, her gav... Hê jî li mal, kes li ser kursiyên Emîn Alî Beg rûnane, kes destê xwe

nade kitab, kovar û defterên wî. Kaxiz û defterên Celadet Abî di berkêşkên masa oda kitabxanê de ve\$artî ne. Meziyet li nivîsar û bendên Celadet Abî yên rojname Serbestî jî pirsîne. Ew ê wan jî bide hev. \$îrên Kamuran Abî yên abadîn ko bi fransizî hatine nivîsîn, di nav dosyekê de, li nik Meziyetê ne... Aluma Meziyetê ji destê Yadê, Saadet Abla û yên din nakeve. Ew her lê dinihêrin. Ew bi fotografan re dipeyivin, fotograf jî bi wan re. Herkes li wan, li Sureya, Celadet û Kamuran »abiler« dipirsin... Ê xebereke yan jî mizgîniyeke xwe\$; li gora ko tê gotin, rejîma nû û serekê rejîmê Mistefa Kemal li efûyeke gi\$tfî difikirin da ko quweta tevgeraderveyîwelêtkolidijîdewletêye,daxînin.YadêûMeziyetbitenê vê yekê, bi tenê efûya Sureya, Celadet û Kamuran »abiler« ji Xwedayê Alemîn dixwazin. Heke rojekê ew Sureya, Celadet û Kamuran »abiler« li Stembolê, li Kadiköyê, li mal, dîsan mîna berê li mitbaxê, li kêleka hev, li hember hev rûni\$tfî bibînin, ew ê hezar hemd û spasiyên xwe pê\$ke\$î Yezdanê mezin bikin...

- Tu her bijî Mezo, xweha min a jîr...

Kamuran,birayêminêziravbihîstiyar,welêdigotûbikêfxwe\$înamebîhn dikir,-biçavêntijîhêstir.Ziravîûbihîstiyariyawî,kêfxwe\$îûhêstirênwîne bêsebebbûn.EmlîRohilatêbûn,lihespênrewanênaloziyêsiwarbûbûn û me di ser çal, kort, gelî û newalan re gav dikir. Dora me bi zehmetî, di-jwarî, alozî û bêgaviyê rapêçayî bû. Rojê Rohilatê bi rojê din nedima, her roj ti\$tekî nû ko ne di hesabê de bû, diqewimî. Her roj ji ti\$tekî nû re avis bû. Stêwrî li navê nîn bû! Min hê jî bi best Bismark û Nietzsche dixwendin û li dengê gur ê Nietzsche guhdarî dikir. Nietzsche digot, kesê ko wî dixwîne, tevî gotinên wî hildiki\$e lûtkeyên çiyayên bilind û sar, lê belê ez li Rohilatê, warê herî germ ê cîhanê bûm. Ne Bismark, ne Nietzsche, ne Ovidius û ne jî hosteyekî min ê din dikarîbû alîkariya min bikira. Ji birîn û kulên jînê û merhem û dermanên tecruban pê ve tu kesî, tu ti\$tfî nikarîbû alîkariya min bikira.

Em bi xurtî ketibûn nav xebata tevgerî ya siyasî û çekdarî. Mesele, mesela xîret û namûsê, man û nemanê bû. Welat li ber lingan çûbû, kurd û kurdanî hew hêjayî ti\$tekî bûn. Welat bûbû welatê bûm û kundan, sipir û qjikan. Me diviya ti\$tekî mezin bikira, cendekê li erdê vejanda, ruhê, bi gotina Nietzsche »décandant«, bihejanda. Lê çawan?..

Herçendxelkekîpirûe\$îrênmezinlidoramedicivîyan,ewçendjîbargi-rantir dibû. Merivên me yên têgihî\$tfî û ehlê karê xwe kêmbûn, îmkanên

me, tevî ko navê me mezin bû, pir kêr bûn. Me nikaribû rê li dijîtî û berberiyên axa, beg, \$êx, \$exsiyet û e\$îrên kurdan bigirta û ji bo alîkariya me, tu dewletê xwe nedida ber. Fransizên ko hakîmê Lubnan û Sûriyê bûn, dixwestin rê li kar û \$ixulên me bigirin. Ew bi rejîma Tirkîyê re li hev hatibûn û nedihîştin ko em gav bavêjin. Wan li min, Kamuran, Memduh Begûgelekkesêndinênserekêpartiyêqedexekiribûnkoemhilki\$iyana welêt, axa kurdan. Mîna mîsal, ez nikaribûm ji \$amê û pê ve biçûma, qedexe bû. (Ez bi dizî, bi hênceta nêçîrê, diçûm.)

Û li ser van hemû zehmetiyên jî, derdê me yê ebedî, belayê serê me, nêperetiyê, dîsan, nefes li me diçikand. Tevî ko tevger ge\$ bû, bi hezaran, dehhezaranmerivdorêbûn,meimkannînbûnkomedebarahefteyekê bikira! Carina pere nîn bûn ko ez pê biçûma \$amê. Dengê gumîna daholê ji dûr xwe\$ dihat! Li milê din jî hesret hebû... Hesreta kambax, tevî ko me xwe radigirt, dilê me diheland, la\$ û bedena me dikizirand. Loma Kamuranê ziravbihîstiyar, li welatê xerîbiyê, di nav keft û lefta xebatê û di-jwariyan de, mîna me hemûyan, ziravtir û bihîstiyartir bûbû...

Û Canan... Canana ko her di bîr û he\$ê min de bû, niha, bi destnivîsa zêrîn û xemilî ya Mezo, dîsan, \$evên min ên Lubnanê, xewnên min ên têkel diherimand. \$eva vê roja ko min û Kamuran li mala mamê me Xelîl RamîBegnamaMezoxwend,mindidefterabiçûkde,rûpelekenûvekirû tê de weha nivîstî; »Canan, nebixêrê... Tu li ko yî?...« Min bi tenê welê nivîstî, lêpa\$ê,minewrûpeljêkirûçirand...EzjiOvidiushînbûbûm;merivdiviya dilê bi tîrên e\$qê birîndar bûyî nede ber agirên xeyalan.

5 Meriv divê dilên ko bi tîrên xedar ên zulmê birîndar bûne, nede ber bayê seqem ê teresî û çavpahnîyê, Qedrî Begê Cemîlpa\$ê dibêje. Jixwedil\$ikestîye,hingîdildibedîl.Ûdilêkohîndîlîtiyêbibe,êdî meriv nikare wî zû bi zû, ji dîlîtiyê rizgar bike. \$ert û merc dikarin merivan dîl bixînin, lê gidî, bila dil dîl nekeve! Eger dilê miletekî jî dîl ketibe, hingê ew milet li ser riya windabûnê ye. Em divê welê qebûl bikin. Niha kurd jî ketine ser riya dîlbûnê û dilê wan jî, mixabin, pê re. Me divê ko em rê lê bigirin, çî dibe bila bibe, em rê lê bigirin...

Qedrî û Ekrem Cemîlpa\$ê û Celadet Beg li gundekî Heseçê ko nêzîkî tixûbên Tirkîyê ye, li maleke du qatî, li qata jor, li oda mêvanan, kêleka maseyeke dirêj, li ser kursiyan, rûniştine û li haziriyeke mezin a Partiya Xoybûnê hûr dibin. Roj, rojeke germ a tîrmehê ye. Sal, 1930 e. Meha tîrmehê, îsal, li navê xwe hatiye; tîrên rojê yên vê mehê, rasterast xwe bi

bedena merivan digihînin. Dinya germ e, pir germ. Lê ew li hundir, li oda tazî û bêtekber de ne. Karê ko ew pê rabûne, ji her tiştî girîngtir e. Rûyê wan cidî, awirê wan germ e, mîna tava tîrmehê. Qedrî û Ekrem Cemîlpaşa pismamên hev in, kurdperwerên navdar, ronakbîrên bihistiyar in. Herdu jî li Tirkîyê, di kêliya dawîn de, ji mirinê rizgar bûne û reviyane hatine, bi gotina kurdên Sûriyê, »binê xetê«, yanî aliyê Sûriyê. Gelek ji heval û hevriyên wan di serhildana 1925-an de (yan jî piştî serhildanê) hatine kuştin. Bajar û gundên wan xira bûne, mala wan wêran bûye. Ew jî, bi qasî çend salan, li zîndanên mane, tevî zar û zêç, kal û pîrên xwe, sirgûnî aliyê Anatoliyê bûne. Ew ji wir, bi dizî, reviyane û hatine li Suriyê xwe bi Partiya Xoybûnê gîhandine. Ruhê wan Şikestî, gotinên wan pêt û çirûsk in, dilê wan bi Şewat, birîna wan germ e.

Heval û hogirên wan mirine, ew dijîn. Qedirgir û qedirgeranên wan, li ber çavên wan, çûne bin sêdara mirinê. Ew dijîn...

- Xwezî em jî tevî wan bimirina, bihatina kuştin, bi dar ve bûna, Ekrem Beg dibêje. Celadet Beg, birayê hêja, ez çawan bibêjim, bi kîjan gotinan? Niha her rojê me mirinekê ye. Dilê min liyan e. Rûyên heval û dostan ko niha bûne gorbehîşt, her li ber çavên min in... Ev êrîşa ko em ê bikin, divê bi ser keve, em divê miyesser bin, divê tova gorbehîştan bê hildan, hesaba tarîxê bê dayin...

Hersê heval li nexşeya li ber wan hûr dibin. Nexşe, nexşa tixûbên di navbera Tirkîyê û Sûriyê de ye. Hevalekî wan ê partiyê, bi dizî, ev nexşe ji qerergeha eskerî ya bajarê Diyarbêkrê, li Tirkîyê, wergirtiye û aniye. Wan, car bi car, li nexşe nihêrîne, lê ew divê niha biryar bidin; serhildaneke nû.

- Miyeseriya vê serhildanê bi kurdên li Tirkîyê girêdayî ye, Celadet Beg dibêje. Heke ew ji wir alîkarî nekin, dest navêjin çekê û ji paş ve li ordiyê nexînin, em ê nikaribin miyesser bin. Ji lewre, »artçiyên« me divê qaîm, eşîrên me yên welêt hazir bin. Ew destê xwe datîne ser niqteyekê û gotina xwe didomîne; eşîrên van navçeyan di navbera me û dewleta tirk de derin û tên. Me çend qedirbilind û giregirên navçê Şandine nik wan.

- Jixwe welê ye, Qedrî Beg dibêje û bi pênûsa destê xwe cîhekî li ser nexşê nîşan dide, eger eşîrên kurdan ranebin û aliyê me nekin, ne em bi ser dikevin ne jî serhildana Serhadan, Araratê, dikare dewam bike. Li gora xeberên tên, eşîr li van minteqeyan hazir in ko rabin.

- Çend şêx û begên van navçeyan jî gihîştine hev, Celadet beg dibêje û bi tiliya xwe cîhekî nîşan dide. Wan şêxekî hêja Şandibûn nik me. Ew jî

amade ne, lê çekên wan nîn in. Me welê li hev kir ko hin e\$îrên aliyê Iraqê, tevî çekan, xwe bi wan bigihînin û ew bi hev re quwetekê bînin pê.

- Li bajarên mezin ên kurdan, Diyarbekir, Xarpit, Riha, Wan, Bêdlîs û yê din jî berwedaneke bêdeng heye. Ekrem Beg bi lûleya tîfinga destê xwe dilîze û dibêje. Xelk ji rew\$ê ne razî ye. Rejîmê qifil û kelemçe li zîmanê xelkê xistiye, esker û merivdewletên rejîmê dibêjin »Vatanda\$ Tûrkçe konu\$« û zîmanê xelkê qedexe dîkin. Xelk bi hêvî ye, li hêviya hin ti\$tan e. Lê tirs jî heye. Hem hêvî hem jî cêwika hêviyê tirs heye. ko tirs bê \$ikestin, hêviyê miyêser be.

- Serekiya serhildana Agiriyê nameyek \$andiye û dixwaze ko Xoybûn \$ixulên xwe, zûtîrîn roj, bi ser xîne û dest bi rabûnê bike, Celadet Beg cixare diki\$îne û dibêje. Heke rabûn ji vir dest pê bike, ew ê jî, ji jor, êrî\$ bînin...

Heygidî!..ewroj,ewwext!..Metovekdiçand,-bêyîkomebizanibûyakakî
dêwêrakira.Ewwext,wextatevgerûxîretêhatibû.Wextênwehatarîxîdî
rojekêdenayênpê.Ewmînapêlênavêne,gavbigav,hêdîhêdî,berbiqi-
raxa avê dibin. Di demeke dirêj de ew tînen pê, lê çaxa wan a ko ew li qiraxa
avêdikevinûwindadibin,kurte,pirkurte.DiwanrojêngundêHesiçêde,
pêlên tevgera Xoybûnê li qiraxa avê diketin; me dê êrî\$ bibira ser Tirkiyê.
Me biryar li ser biryar distandin. Bi lez. Bi kel û co\$. Bi heyecan û meraq.
Gelo tov ê hê\$în bihata? Kî dê wê biçanda?

Em li gundekî ji gundên kurdan ên doraliya Hesiçê bûn. Doraliya me
hemû kurd bûn. Me merkeza partiyê veguestibû warê kurdan. Em gelek
bûn.NebitenêezûQedrîûEkremBeg,lêhevalênmeyêndinjîliwîrbûn.
Memduh Beg hertim dihat. Mistefa û Bozan Beg dihatin. Haco Axa û
kurên wî dihatin. Û gelek kesên din. Hatîn û çûyin bo\$ bû; me dê gaveke
tarîxî bavêta. Lê gotina te ye, kesên ko her li wir bûn û dixebitîn, ez, Qedrî
Beg û Ekrem Beg bûn. Min Ekrem Beg ba\$ dinasî. Divê bête bîra te, em bi
hev re, ez û Ekrem Beg, sala 1919-an, tevî Major Noel û birayê min
Kamuran, çûbûn welêt, aliyê Meletiyê. Min Qedrî Beg jî, çend caran, li
Stembolê, dîtibû. Ev herdu pismam bi nav û deng bûn. Ew hê nû
daketibûn Sûriyê û bi xebata tevgerê rabûbûn. Haya wan ba\$ ji welêt
hebû. Ew zîman\$êrîn û xwe\$sohbet bûn. Mîna min, wan jî li Stembolê û
welatên Awrûpayê xwendibûn. Me ji zîmanê hevûdu fahm dikir...

Mala ko em lê bûn, bi du qatan lêbûbû. Di navbera herdu qatan de ji
aliyê hew\$ê, nêrdewaneke bi kevir lêbûyî, hebû. Gava em li hundir di-

westiyan û me bîhnvedanek diviya, em derdiketin û li ser pêpilikan rûdiniştin. Me li ser pêpilikan jî, bi Şeweyê sohbetê û piraniya çaran tevî zebê û meyweyên sar, xebata xwe didomand. Nemaze bi Şevê, gava stêr dinya ronî dikirin, em bi kêfeke bêpayan li ser pêpilikan rûdiniştin. Stêr, komika sêwiyan, kerwankuj, çerx û felek û yê din, bi rengên taybetî û germ diçirûsîn û kela dilê me bi firê dixistin. Di wan Şevan de, bîrayên Löwenberg û konyakên Martel cognac û Courtoise ko Mistefa û Bozan Begên Şahîn, hertim, bi xwe re, ji Helebê, Centrale Hotelê, dianîn, Şevên me xweştir dikirin. Carina jî di wan Şevan de, Şewqa heyveronê û awazên dengbêjên navdar dostiyeke edebî û ebedî dianîn pê.

Hewşeke fireh a malê hebû. Di hewşê de bîreke bi aveke boş hebû. Di danên sibê û êvarê de gavan û Şivanên malê dewar û pezên xwe dianîn û av didanê. Ev yeka hanê jî, ji bo min, însanê bajarên mezin, bergeheke nû û xweş bû. Jîn li gund bi celebeke din dimeşiya...

Çaxa Qedrî û Ekrem Begên Cemîlpaşa daketibûn Sûriyê, Ekrem Beg bi xwe re kamerayeke fotografê anîbû. Kamara wî di wan rojan de jî, li nik wî bû. »Mîrêmin« wî digot, »ev gavêntarîxîne. Sibê rojê re îspatdivên. Wext mîna hespekî rewan e, diherike û dere. Lê ev resmên ko em niha dikişînin, ê îspat bikin ko me xwestiye, em zikê Şeva reŞ a avis biqelişînin...« Geh wî bi xwe resmên me dikişandin geh jî wî kamera dida hinên din da ko ew resmên me, tevî Ekrem Beg, bikişînin.

Ez dinihêrim ko min dîsan dirêj kir. Ez çend gotinên din jî li vir bi rêz bikim û gotina xwe biqedînim; ŞeŞxane, ŞeŞxana nêrgizî, cehferî, sîhre, çeper, cewdik, Şax, dîkik, ling, çifte, qerebîne, ŞeŞderb, êrîŞ, parêzgeh, siwar, liq, pî, qol... û hwd. Tu dê niha meraq bikî û bipirsî ka ev çi ne? Ev gotinêneskerî û yêntifing û debancanin. Jînamina Xoybûnê, rojbiroj, bivan gotinêneskerî di haterapêçandin. Minkurdiyavangotinannizanîbû. Lê bi alîkariya hevalên min ên partiyê ko li welêt hatibûn dinê û mezin bûbûn, di nav civata kurdî de jiyîbûn, alîkarî kirin... Di wan rojan de, yek ji tiştên ko Celadet Alî Bedirxan, Şagirtê gotinên Xeyam, Xanî û Ovidius, hevalbendê gotinên Goethe, Lamartine û Baudelaire, dikir, ev bû; wî gotin û termên eskerî, çek û cebirxanan, bi kurdî, dinivîsîn...

- Hevalên me yê Lubnanê nivîsîne, Celadet Beg dibêje, wan belavokek, bi zimanine ewrûpayî û erebî nivîsîne, gava êrîŞ dest pê bike, ew ê herin sefaretên welatên Awrûpa û Amerîka ziyaret bikin û belavokê bidin wan.

- Min li Helebê, Qedrî Beg cixara xwe ya pêçayî bi heste vêdixê û dibê-

je, li Hotel Baronê çend dostên me yên ermen dîtîn. Ew ê jî xeber biŞînin ermenên Tirkîye û Îranê da ko ew werin yardîma me.

- Welê dixuye ko Şêxên neqŞîbendî û qadirî jî dê bên aliyê me, Ekrem Beg dibêje, helbet gava ew bibînin ko em dikarin zora zulmê bibin...

- Kekê min Sureya jî xeber bi rê kiriye. RewŞ niha li Awrûpa û Amerîkayê ne xirab e. Hingî birano, wext hatiye.

Wexta biryara wexta êrîŞê hatiye.

Kî çî dibêje bila bibêje, wexta êrîŞê ne di cîh de bû. Ji bo êrîŞê, me

6

wexteke ŞaŞ, gelekî ŞaŞ hilbijart.

- Biryara partiyê bi lez bû, hazirî ne tamam bûn, me bi xurtî bawerî nedabû eŞîran.

- ÎŞê me kurdan her weha ye; aqilê kurdan paŞê tê serê wan. Çima me ji vir hin hêzên qewî û çekdar amade nekirin û piŞta xwe bi hêz û eŞîrên hundir girêda? Mesûlên vî karî kî ne?

- Şev radizên, dijmin ranazên... Hevalên me yên mesûl ev gotina kevn ji bîr kirin. Ma qet wan bîr nebîr ko dijmin ranazê, ew ê jî tevdfîrên xwe bistîne? Li min biborin, lê partiyê xwe lewitand, me jî bi xwe re...

- Me bawerî, dîsan, bi eynî kes û eŞîrên ko li Şêx Seîd Efendî û serhildana wî ya 1925-an îxanet kiribûn, anî. Ew teres û segbav dîsan bi karê xwe rabûn û îxanet kirin. Lê sûc ne ya wan bênamûsan e, ya kesên ko bi bênamûsan bawer kirin e.

- Ehlê partiyê li serê çîyan tî û birçî bûn, lê hin hevalên mesûl bi Şampanye û konyakê xwirîniya xwe dikirin...

- 300 lîrayên partiyê wînda ne, ez ji hevalê mesûl dipirsim, ka ev pere li ko ne? Kê ev pere xwarine?

- Tu behsa çî dikî, birayo! Ma ji Şevên Berûdê re pere qîm dikin? Hele tu here ji gazîno û meyhanên Berûdê bipirse!..

- Hevalên ko di nav kurdan de nejiyane, kurdan nas nakin, nikarin hereka kurdî bi miyeseerî îdare bikin. Ew bi aqilekî din li herekê dimezînin û tiŞtan disinifînin. Ma kurd û fransîz yek in? Ma bi xwendîna kitabên fransîzî, meriv kare kurdan îdare bike?

- Ma îxaneta axa, beg û Şêxên kurdan ne meŞhûr e, vê îxanetê li hemû dinê nav nedaye? Çima, ez dipirsim, çima me bi tenê ew dîtîn, çima çavên me yên kor venebûn?

- Me geger e, em li xwe mikur werin; gelek ji hevalan ji bo Şan û Şohre-

ta xwe ketin nav vî îşî. Hin jî ji bo mal û mulk, erd û ax... Lê çî bû bi me bû; ko agir bi çiyê ket, ter û hişk tev de dişewitin. Tiştekî bi xwedanşan û Şohretan nabe, lê em Şewitîn.

- Tu behsa çî dikî birayo! Hê êrîşê dest pê nekiribû, ewraqên partiyê û planên êrîşê di destê waliyê tirkan ê Mêrdînê de bûn! Ji bo bihusteke erd û pariyeke malê dinê em hatin firotin...

- Bila xwarzî û birazî li min negirin, lê hin rêberên partiyê jî, ne ji bo welatekî aza, ji bo mîrekiya bav û kalên xwe, bi vî karî rabûn. Wan bi dil û can xwe nedan kar, bi pêwendiyên sefaretan, doza erdên xwe kirin.

- Min ji we re behsa eşîrên navçê nekir? Min navê wan yek bi yek ji we re negot? Min navê tirsok, dexsod û fesadkaran nedan we?

- Ev bênamûsê simbêlqît... ma min negot, bila haya hevalan jê hebe, ew ê eşîra xwe raneke, me bixapîne?

- Ya ew rîhdirêjê segbav! Çaxa wî bi çavên xwe yên pahn li ber xwe meyzinand, min fahm kir ko ew ê murîdên xwe raneke û neyê aliyê me.

- Tirkan em neşikandin, lê kurdan em şikandin! Ger rojekê tarîx van rojan binivîse, divê, bi tîpên mezin, weha bête nivîsîn; kurmê darê ji darê ye, kurd kew e, neyarê qewmê xwe ye.

- Me nikarîbû çare li berberî, dijîtî, hesûdî, çavnebarî û rika eşîrên kurdan bigirta û yekitiya wan çêkîra...

- Ya nezani, nezaniya sedsalan? Çara nezaniyê çî ye?

- Min gotibû, eger we bi ya min bikira weha nedibû.

Belê, belê... gotin vala ye, bêkêr e. Em ji pênc qolan, di Şeveke tarî de, ketibûn nav tixûbên Tirkîyê, - bi hêviyên mezin... Min û Haco Axa û lawên wî jî dirêjî xeta Cizîra Botan kiribû. Lê heyhat! Piştî rojekê, mîna hevalên din, em jî, dîsan, vegeriyabûn binê xetê. Me şikesteke nû xwaribû.

Çima?

Çîrok dirêj e, ne tu bipirse, ne jî ez bibêjim... Bila ev çîrok jî, mîna gelekî tiştênmeyêndin, dinavrupelêntarî û jîrbûyîyêntarîxêderazê... Evgotinênkotunihalîromanêtîninî û dinivîsînî, dicivînameyadawîna Xoybûnê dedihatînegotin. Na, nedi» civîna ME «de, dicivîna MINadawînde. Jîber ko piştî wê civînê, ez hew çûm civînên partiyê. Êdî min serê hespê xwe ko di meydana siyaseta de taw dida, kişand û ji wê meydana bi dûr ketim... Wê roja civîna min a dawîn, li gundekî Lubnanê, min bi derd û kesereke bêpayan, bi dilekî pir şikestî, li hevalên min ên man û nemanê nihêrîn û li gotinên wan guhdarî kirin. Min dengê xwe nekir, bi tenê li wan guhdarî

kir... Min ê çi bigota?

Bi tenê min bi pêûsa destê xwe, li ser kaxizê ber xwe, car bi car, heta kaxiztijbû, wehanivisî; a\$çû, kurdliçeçeqokê dipirsin... a\$çû, kurdliçeçeqokê dipirsin... çû, kurd li çeçeqokê dipirsin... kurd li çeçeqokê dipirsin... li çeçeqokê dipirsin... çeçeqokê dipirsin... dipirsin... çeçeqok... çeçeqokê...

Dîsan a\$ çûbû, kurd ketibûn pey çeçeqokê, dîsan xelkê a\$ biribû, kurdan li çeçeqokê dipirsîn...

FOTOGRAF11:Hawar;hawaragelûwelat, hawaradilûcan,hawaraBedirxan,hawaracanan

1 Rojêke germ a 1932-an e. Celadet ko êdî jê re »Celadet Beg« dibêjin, li ber maseyekê rûniştiye. Pênûseke dirêj, zirav û reş di nav tiliyên wî de, ew li pêş, li kamarayê dinihêre. Ser masê tijî ye; li koşeyekê çend kitab li ser hev, li kêleka wan sê defter, dido mezin, yek biçûk, li ser hev, li kêleka defteran jî komeke rojname peregende ne. Li koşa ko Celadet Beg li berê rûniştiye, xwelîdanek û li kêlekê jî sê kitabên gelekî stûr, li ser hev in. Li pêşiya Celadet Beg jî deftereke vekirî, dirêj û mezin heye. Destê wî û pênûsa nav tiliyan li ser rûpela vekirî ya defterê ne. Ew bi karê nivîsînê mijûl e.

Ew li pêş, li kesê ko vê fotografa yanzdan a romana »Bîra Qederê« dik-işîne, dinihêre. Gelo ew dikene? Yan na, ew bîhteng e? Bîhnfireh? Kêfxweş? Bi keser?.. Ev yek ji fotografê naxuyin. Celadet Beg bi tenê, bi rûyekî aram, bi çavên ramantijî, dinihêre. Kes nikare ji fotografê derxe ka Celadet Beg di çi haletê de ye, çi difikire, çi hîs dike. Na, meriv jê fahm nake.

Ew dinivîse, bi tenê dinivîse.

Çavên wî yên stûr û reş ko her vekirî ne, di vê fotografê de, hinekî girtî ne. Welê dixuye ko wî ji ber hêza tijî û tîra tavê, çav hinekî girtine da ko bikaribe li kamerayê binihêre. Rûyê wî yê gulover û fireh jî hinekî jar û zirav dixuye. Mîna ko ew hinekî jar ketiye. Lê ev jarî lê hatiye, bedena wî ya dirêj û girs xortir û xurtir dixuye. Simbêl her mîna xwe ne; reş, kin û zirav. Simbêlê qerqaş, tevî eniya fireh, hinekî dibiriqe. Tav û tîrêjên tavê li ser simbêl, hinarik û enî dilîzin.

Herçî bîvil e, beranî ye; Bedirxanî ye.

Tiştêkî nû li rûyê dirêj û aram zêde bûye; rîh... Celadet Beg rîh berdaye. Hinekî, bi qasî mistekê... Ne li gora ûsila osmaniyan, lê li gora ûsila ron-akbîr û nivîskarên ewrûpî, bi dîqet, bi dûzan. Li gora ûsila osmaniyan ko bav, mam û pismamên wî jî her li gora wê ûsilê rîh berdidan, rîh rû vedi-

gire. Rû dibe rîh. Ji cênîkekî heta yê din hemû çenge, heta hinarikan hemû rû, rîh e. Rîh mîna palikekê bi rû ve dizeliqe û wî vedigire. Rû di nav bo\$ahiya rîh de winda dibe, rîh derdikeve pê\$. Di saraya Osmanî, Dolmabahçe û Çiraxanê de, hemû kesên ko karên dewletê digerlandin, padi\$ah, wezîr, aqilmend, pîspor, pa\$e, zabîr, rîhpalik bûn. Saraya Osmanî, xizmên Celadet Beg jî tê de, derya rîhpalikan bû.

Lê Celadet Beg bi wê celebê rîh bernedaye. Wî bi ûsila zane û têgi-hî\$tiyên aleman û fransizan rîh berdaye; bi tenê li dora çengê, kin û bi qasî kulmekê. Li pi\$ta wêna yanzdan a vê romanê, bi tîpên latînî û bi jimarên erebî cîh û tarîx hatine nivisîn. Bi tîpên latînî »Sham«, bi jimarên erebî jî hatiye nivisîn. Yanê tarîxa ki\$andina vê fotografê 1932 ye. Yanê jî ser 1893-an re ko rûpelên pê\$în ên romana »Bîra Qederê« pê dest pê kiribû, sîh û neh sal bihurîne.

Umrê ko li welatekî nû yê xerîbiyê, ketiye ser rîyeke nû û ber bi salên xwe yên çilan dere, welê dixuye, rîh divê... Lê her çi be jî, jî ber çi sebebê be jî, rîh lê hatiye; rû pê ziravtir û bêtir lihevhatî dixuyê, renegekî alîm û zanayan pê dikeve. Rîh awayekî europé didiyê.

Defter, kitab, rojname, kovar, pênûs û rîh... Li \$amê, navenda medeniyeta erebî, kurdekî zane û europé...

Celadet Beg û masa ko ew li berê rûni\$tiye, li kêleka çardaxek û birekê ne. Li pa\$ Celadet Beg, li milê rastê, dîwarê gulover ê bîrê dixuye. Bîr lêbûyî ye, bi dîwêr. Bi qasî mîtro û nîvekê, bilind bûye. Ji bo ki\$andina avê, dolabek li dîwêr zêde bûye. Sitîleke ne ewçend mezin li ser dîwêr dixuye. Siya Celadet Beg û masê li dîwarê bîrê xistiye. Siya wî li ser dîwarê bîrê ye. Hema li nik bîrê, çardax, bi caxên fireh û paralel, bilind dibe. Çend mêw çardax rapêçane û di navbera çavên caxan re hildiki\$in jor. Bîr û çardax aliyê pa\$ ê fotografa yanzdan tijî dikin.

Rîh li Celadet Beg tê. Bîra lêkirî li »Bîra Qederê« tê...

Meriv ji fotografên »Bîra Qederê« jî derdixe ko fotograf texlît bi texlît in. Hinên wan dipeyivin, taswîr dikin û salix didin. Hin diqîrin, diqîjin. Hin jî bêdeng û aram in. Fotografên bêdeng û aram bi tenê hene û li benda dîtin û nêrîna nêrevan in. Dewsa ko ew bipeyivin, hewcedariya wan bi gotin û nêrînen kesên ko li wan dinihêrin, heye.

Ev fotograf jî i vê texlîdê ye; bêdengî û aramî jê hildibe, zelalî û ronahî tê de dixuye. Germahî tê de heye. Ev fotograf napeyive, jî ber ko Celadet Beg tê de dinivîse.

Wî dest bi nivîsînê kiriye.

2 Min qirara xwe daye, Celadet Beg dibêje, ez ê binivîsim, dest bi nivîsînê bikim. Min dil bi cerîdeyekê, cerîdeyeke kurdî heye.

Mîna her carê, vê êvarê jî, dîsan, li Şamê, taxa kurdan, li mala fireh a Elî Axayê Zilfo, civata kurdî geriyaye. Êvar, êvareke sar a zivistana 1932-an e. Kesên ko li odê rûniştine, gelek in; ji Celadet Beg pê ve, Haco Axa, tevî hersê kurên xwe Hesên, Çeçan û Cemîl, Ekrem û Qedrî Begên Cemîlpaşa, Elî Axayê Zilfo, Bozan Begê Şahîn, Osman Sebrî, hevalên Celadet Beg ên Stembolê Memduh Selîm Beg, Hemze Begê Muksî û hîn çend kesên din. Şîva ko hertim bi beroşan li ser êgir e, hatiye xwarin, firaq rabûne. Civat qahwa piştî şîvê vedixwe. Qutiya cixarê ji destekî vediguheze destekî din. Ji oda germ dûman radibe. Wexta behs û gotinê hatiye.

Tûrê derd û kul, birîn û keserên kurdan vebûye, wexta qiseyên dijîtî û berberiyên nava wan, xwestek û hedefên wan ko tu carî bi cîh nabin, hatiye.

Celadet Beg li kesên odê dinihêre, ji fîncana qahwê qultekê vedixwe û dibêje,

- Me cerîdeyekê, na ne yek, cerîdenin, divên... Milet bi zimanê xwe, bi xwendin û nivîsîna xwe dibe millet. Bi vî terhî, millet xwe bi medeniyet û miyaseriyê digihînin.

Ew bi hêdfika, gotin bi gotin, dipeyive. Mîna ko ew nivîsareke nivîskî dixwîne, yan jî bendekê dinivîse.

- Belê, millet bi zimanê xwe hene. Yekîtiya millet bi zimên çêdibe. Yekîtiya zimên jî bi xwendin û nivîsînê, bi yekîtiya herfan çêdibe. Ka ev yekîtiyên me, ka yekîtiyên zimanê me? Ka xwendigeh, mekteb, kitab, cerîde û rojnameyên me ko dê van yekîtiyan bînin pê? Ka?.. Em şikest li ser şikestê dixwin, hertim bi hev dikevin, çima? Çima birano?

- Mîrê min, gotinên te rast in, Elî Axayê Zilfo, xwediyê malê, dibêje. Kes nikare bibêje ko ev gotin ne di cîh de ne, lê cerîde û rojname jî bi quwetê, bi dirav û zanînê, bi cemaat û nivîsevanan derdikevin. Îcar ez ê jî bipirsim, ka ev li ko ne?.. Em hemû bi çîroka xwe dizanin, kurd fêrî tûştên weha nebûne...

Ekrem Begê Cemîlpaşa cixareyeke pêçayî dirêjî Celadet Beg dike û dibêje,

- Bi gotina Elî Axa ye. Fikra cerîdê xwe\$ e, pîroz e. Lê ew ê çawan derkeve? Mebesta min cerîdeyeke kamil û xurt e. Cerîdeyek ko bikaribe

her û her derkeve û bi wî awayî alîkarî li ziman û hebûna me bike. Ez ê çî bikim bi cerîdeyê welê ko bi tenê hejmarek, du hejmar derketine, lê pa\$ê hêviya xelkê qurmiçandiye û winda bûye!.. Ez dibêjim, gerek e, meriv serê xwe ba\$ bi van pirsan biê\$îne, deh caran bifikire û pa\$ê gavekê bavêje...

Gotina Ekrem Beg bû, gotina dostê dilsoz Elî Axa bû; ez ê deh caran bifikiriyamaûminêpa\$êgavekbavêta...Lêeznebitenêdehcaran,heyeko bîst caran, sîh caran, çil caran, pêncî caran, sed caran fikirîbûm. Li Stembolê, li mala xwedî bîr û bexçe ya bavê xwe, gava min rojname û kovarên mamên xwe dîtîbûn; li Stembolê, gava ez li rojnama »Serbestî« xebitîbûm; di ke\$tiya Kadiköyê de, gava min deftera biçûk a Cananê xistîbû berîka hundir a çakêtê xwe û ew dabû ber dilê xwe; li Munîxê, gava min bi çend kartolan roj birîbûn serî û Bîsmark, Goethe û Nietzsche xwendîbûn; li wî gundê Munîxê, gava min û Safo, birayê axretê, \$aîrên frensizî xwendîbûn; Li Misirê, li bexçe kekê min Sureya, gava min li çavên westiyayî û kesertijî yên bavê xwe yê nexwe\$ nihêrîbûn û li wesiyeta wî guhdarî kirîbû; Li ser tixûban, gava me dirêjî Tirkîyê kirîbû û piştî donzdeh saetan, destvala, fedîkar, dîsan, vegeyriyabûn; li Lubnanê, di civîna min a dawîn a partiyê de, gava min li lec û \$erên bêkêr ên hevalên xwe tema\$e kirîbû, hingî, her car, ez fikirîbûm.

Ez fikirîbûmûbitecrubênxwejiînîbûbûm;dermanêcehaletênelaqelaq û gotinên qelaw ên fi\$ û pa\$gotinîyên der û dorê bûn. Derman berhem û eser, afirîn û avahî bûn. Tariya \$evê bi qîreqîr, xirecir û te\$qeले nedîqulipî ser ronahiya sibê. Bi zanîn û huner, bi herf û hevoka nivîskî dibû.

Ez fikirîbûm...

Loma jî gava min kovara xwe we\$and, di hejmarek ji yên pê\$în de, min bang li xortên kurdan kir û weha nivîsî; »Xorto! Bi ser kela me de girtine. Ji der ve dijin dirêjî me kiriye. Ji her milê êrî\$. Di hundirê kelê de \$erekî din, bêemanûjîyêpê\$înmezîndîjwartirheye.\$erêmebihevûdure.Dimal dejîdijmin.HerêXorto!Bîrînameamezînxedardexse(hesûdî),berberî ye, jana dexsê ye. Em sîngjar in. Ji der ve serma li me dixê. Li hundir em bi janê dikevin...«

Ez fikirîbûm... Me dîsan \$ikest xwarîbû, em dîsan bi hev de ketîbûn, dîsan dexesî û berberîyê bîhn li me çikandîbû. Fransîzan, desthilatên we-latêSûriyêjî,liserdaxwazaTiurkiyê,emhemû,axaûbeg,\$êxûgiregir,mîr

û rêberên kurd, dabûn hev, ji doraliyên tixûb bi dûr xistibûn û em hemû li Şamê civandibûn. Kurdên Şamê dîsan, bi mêvanperweriyê rabûbûn û malên xwe jê derketî û nefiyane vekiribûn. Elî Axayê Zilfoji deriyên mezin ên mala xwe ya mezin ji giregirên kurdan re vekiribû. Rewş weha nexweş bû. Heçî ez bûm, li ber min du rê mabûn; ya min ê ji welatê rohilatê rû badaubêrê xwe, dîsan, bidawelatê roava. Yanjî, digel hertî Şîfî, ezê li Lubnan û Sûriyê bimama, min ê singê konê xwe yê koçer li axa qiraç a welatê ereban daçikanda. Ji welatê roava, Monikayê bang min dikir, name li ser name dinivîsî û dixwest ko ez vegeyama Alemanyayê. Peikana pepûk a di Şewitî jî name di Şandin.

Lê ez fikirîbûm... min ê kovareke çandî û edebî ya xwerû kurdî biweşanda...

Tevî ko êdî derengê Şevê ye, civata kurdî hê jî germ e. Heval û dostên Celadet Beg, yek bi yek, li ser kovarê dipeyivin, dîtî û pêşniyarên xwe dibêjin. Lê bi tenê Haco Axa bêdeng e. Ew tu tiştî nabêje, bi tenê guhdarî dike. Çaxa Haco Axa radihêje cixareyekê, Celadet Begê ko li kêleka wî rûniştîye, hingê, bi heste cixara wî vêdixê û jê dipirse,

- Mamê Haco, tu mezinê me yî. Tu ji me çêtir bi hal û hewalên îmkân û zirûvan dizanî. Ev bû çendî car ko em vê meselê dipeyivin. Lê ez bala xwe didimê, tu her bêdeng î... Ma tu dîtî, nêrî û pêşniyazên te nîn in?

- Mîrê min, ev e Şq û daxwaza te, best û kela te zimanê min kilîf dike. Ez hew dizanim ka ez ê çi bibêjim...

- Helbet, hin tiştên ko tu bibêjî, hene. Çima em ê ji nêrînen te yê hêja bêpar bimînin?

- Mîrê min, tu mîrê me yî, ezîzê dilê me yî. Bav û kalên te mîrên ehl û eşîrên me bûn. Bi serê bavê te, tu divê bizanibî ko ez dikarim, bêyî ko çavên xwe biqirpînim, van hersê lawên xwe li ber te serjê bikim. Tu bi vê bawer be. Lê heçî cerîde ye, heke ez di dewsa te de bim, ez ê dest bi cerîde-merîdan nekim. Tu mîrê kurdan î, lê tu wan nas nakî. Heke tu bi karê kaxiz û cerîdan rabî, ew ê hezar navî bi te ve kin... Aha, tîrsa min ev tîrs e.

- Lê çima? Ez ê vê cerîdê, ji bo wan, derxim, vî karî ji bo wan bikim. Ez ê cerîdê bikim kursiya wan... Çima?

- Naxwe min got, tu wan nas nakî. Bilûra li ber ga çi ye? Çira li ber ko- ra çi ye? Ezbenî cerîde jî bilûr û çire ye. Yek-do dostên te yê têgihîştî dê werin, te pîroz bikin û bibêjin, »aferîn, tu her bijî«, lê bi sedan, heye ko bi hezaran kesên cahîl û nîvcahîl jî dê li dijî te bipeyivin. Cerîde dê bibe se-

beba gotin û zimandirêjîyê û em ê jî pê qehr bin... Yan na, ez dizanim karê ko tu pê radibî, pîroz e. Ji niha ve, ez te pîroz dikim...

- De ka em piyanan ji bo Celadet Beg û kovara wî Hawar'ê rakin.

3 Pîroz be, Celadet Beg!

Di destpêka êvareke meha gulanê ya 1932-an de, li Şamê, li mala Celadet Beg, heval û dostên wî civiyane û derketina kovara Hawar'ê pîroz dikin. Ji rojan 15'ê gulanê ye, dinya germ û vekirî ye. Hê êvara ronî ya Şamê dest pê nekiriye. Li esmanan tu ewr naxuyin. Mêvan, nas û dost, bi cil û bergên tenik ên havînê, li hewşa malê, li ser piyan in. Ne xanî bi xwe, ne jî hewş mezin e. Lê hewş serrast e; di navenda hewşê de bîreke xweşlêkirî heye. Devê bîrê bi çend qor kevirên nehîrî ên ferîşî lêbûye. Dora bîrê, mîna beççeyekî biçûk, rengîn e. Giya hêşîn dike, kulîlk û gul vebûne. Li pey bîrê jî, çend mêw xwe li dora caxên textînan ên kepirekî rapêçaneûberbijorbûne. Pelênmêwan, mîna reqaseyekewelatêereban, bi hêşînahiyeke tarî, li text, cax û dîwêr piçikîne.

Hejmara yekemîn a kovarê îro derketiye, jê hê bîhna çap û çapxanê difûre. Hin ji mêvanan rûpelên kovarê diqulipînin û lê dinihêrin. Li ser masa ko li kêleka bîrê ye, destke kovar li ser hev in. Li ser masê çend \$û\$e ara, hin qedeh û di nav firaqîne biçûk de penêr, zeytûn û çerez hene.

- Navê kovarê jî pir xwe\$ e, yek ji mêvanan dibêje, Hawar... ev nav pir xwe\$ li halê me û welatê me hatiye. Nav, hawara me ye, qîrîn û gazîna me ye, eger hin bibihîsin!

- Bira, li vê çarîna rûpela sisiyan binihêrin, yekî din dibêje, ev çiqas xwe\$ lêbûye; Hawar hawara we ye/Deng û gaziya we ye/Jîn û zanîna we ye/Werin hawara xwe bin...

- Kovareke kurdan jî, êdî, heye, bi herfên paqij î kurdî. Êdî kurd jî ketin defteran.

Belê, gotina Yunis Axayê Sasonê û Mistefa Şahîn Begê bû, êdî kurd jî ketibûn defteran: Min hejmara yekê ya Hawar'ê derxistibû. Ew roj, ew roja hanê!.. Ma ev gotinên te yên qels û ji hîsiyata wê rojê pir bi dûr dikarin wêrojêvejînin? Wêrojêezjînûvehatimdinê; zarokaminayekemhatibû dinê, bavê min, mamên min, birayê min Safo ji xewa mirinê rabûbûn. Kalikê min Mîr Bedirxan li nik bîrê bû, (wî ara q venedixwar), dikeniya û

simbêlê xwe badida. Xewna min a salan bûbû rastiya wê rojê; Hawar derketibû...

Di her jînekê de hin roj û wextên nemir hene. Her jîn û qeder xwedî rengên xas in. Panzdehê gulana 1932-an ko bi rengêkî çîkesor dibiriqî, rojek ji wan rojên nemir ên jîna min bû. Ez bi ser ketibûm; zaroka xewn û xeyalên min li ser masa kêleka bîrê li min dinihêrî û dikeniya. Ewçend xwe\$, ewçend paqij...

Minserêhespêxwedîsanberdabû,ewtawdida.Hespêmindipekiya,lê îcar ne li çoleke xalî... Ez ketibûm nav cîhana kitab û kovar, xwendin û nivîsînê... Hingî, piştî civîna min a dawîn a partiyê, min xwe hinekî da alf. Min guhê xwe girtin û xwe da karê nivîsîn û xwendinê. Bi zanîn, min xwe kerr kiribû, pa\$gotinî û xirecirên kurdan ko hîç xelas nedibûn, hew digihîştin min. Cîhana min a germ a kitab û kovaran ji cîhana bêkêr a gotin, xirecirûdexasangelekîdewlemendbû.Wêcîhanê,heyinênwêcîhanê,e\$q û afirîna edebî û çandî ruhê min ê \$ikestî û aloz a\$ dikirin.

Min bi tenê dev ji partiyê berneda, herweha dev ji Bêrûdê û \$evên wê yên spî jî berda. Ez hatim \$amê û li wir, li taxa ko Rû\$en û diya wê lê rûdiniştin, bi cîh bûm. Rû\$ena qedirgir dîsa gihîşte hawara min, wê xaniyekî biçûk ê dutebeqe ko jê re mendere digotin, bi kirêyeke erzan, peyda kir. Xanî biçûk bû, tê de hema çî bigire, hîç têkber nîn bûn. Lê çî xem! Wî têra min, xewnên min û cîhana min a dewlemend a kitêban dikir... Tevî koça min a biçûk û nexuyayî ya \$amê, min \$êweyê jîna xwe jî guhert; ez bûm hevalê \$evê, bûm dostê jîna \$evên dirêj û tarî. Xewnên min di hembêza \$evên tarî de stariyek dîtin. Tariya \$evê bû ronahiya wan, ew qulipîn ser herfan,dibinçirayekeqelsûfedîkokde,minewre\$andinserkaxizênspî... û ew kaxizên spî bûn rûpelên qewldayî yên Hawar'ê.

Gava min ew hemû rêzên \$evên dirêj ên \$amê li hev anîn û rûpelên kovarê amade kirin, bi mebesta hedefên kovarê, min pê\$gotineke dirêj, bi navê» Armanc,awayêxebatêûnivîsandinaHawar'ê«nivîsî.Hingîewgotinên hanê ko hin ji hemû ew gotinên ko li dora ronîya qels a çirê difiriyan û diçirûsîn bûn, hatin û mîna destpêka benda dirêj, li ser kaxizê spî veniştin; »Hawar dengê zanînê ye. Zanîn xwe nasîn e. Xwe nasîn ji me re riya felat û xwe\$iyê vedike. Her kesê ko xwe nas dike, dikare xwe bide nas kirin. Hawara me berî her tiştî heyina zimanê me dê bide nas kirin...«

Diwîdanêêvarêyêpanzdehêgulanêde,canûruhketibûwangotinên \$evên tenê û ew rabûbûn govendê. Wan li nas û hevalên hatî tika dikirin ko nas û dost li wan guhdarî bikin...

Celadet Beg, cixare di nav tiliyan de, bi rûyê ge\$ û çavên biken, dere nik Haco Axa ko li kêleka masê rawestayê û bi du hevalên xwe re dipeyive.

- Ez hêvî dikim, cerîde bi dilê te ye, Celadet Beg dibêje.

- Çawan ne bi dilê min e, mîrê min ê ezîz, Haco Axa dibêje. Te bi ya xwe kir û tu bûyî xwedanzarok. Lê... berî ko tu niha werî nik me, em di nav xwe de dipeyivîn... Te êdî zarokên bi beden û gowde jî divên...

Celadet Beg dikene, kêfa wî jî gotinên Haco Axa re tê û ew bi dengekî bilind dikene.

- Na, na... eve zaroka min hate dinê. Eve têra min dike, ew dibêje, hele bila ev zarok bijî, bi ser lingan keve...

- Mîrê min, ji bîr meke; mala zarok tê de Şeytan naçe tê de.

- Xwedê mezin e, Celadet Beg dibêje û dikene.

4 - Xwedê mezin e, Celadet Beg dibêje û dikene. No, no, monsieur Bedir-Khan, Colonel Rambot dibêje, weha mefikire. Tu pêwendiya vî î\$î bi Xwedê tune. Em divê bi tevdir bin, hûn divê bi tevdir bin... Ma we kurdan bi xwe negotiye, »l'ennemi du père ne devient pas l'ami du fils«?

- Mr. Kolonel, hûn bijîn... di demeke weha kurt de, hûn hînî gotinên kurdî jî bûne! Hûn bijîn... Ez nizamî ka hûn pê dizanin, lê proverbeke me ya din jî heye; »le poltron meurt a chaque instant, le brave, une seule fois...«

Celadet Beg li Helebê, li oda serekê duwemîn ê Îstîxbaratê Colonel Rambot e. Digel ko serek bi xwe daxwaz kiriye ko Celadet Beg were Helebê, nik wan, ew tune, ji bo karekî girîng û acîl, çûye Fransê. Serekê duwemîn Mr. Rambot ko berî niha bi qasî salekê hatiye Sûriyê û malbata Bedirxaniyan ba\$ dizane, xebera girîng bi Celadet Beg digihîne; rejîma nû ya Tirkiyê çend zabî \$andine Lubnan û Sûriyê da ko muxalifên rejîmê bidin kuştin.

- Me ev îstîxbarat jî cîhekî pêbawer wergirtiye, Mr. Bedir-Khan, Colonel dibêje. Rejîma nû ya Tirkiyê listeyeke bi qasî bîst kesan çêkiriye da ko bikuje û bide kuştin. Navê we, navê yekemîn ê listê ye. Ew deh hezar lîra ji bo serê we didin... Hûn dikenin, lê bawer bikin ko weha ye. Berî niha bi sê salan, wan xebereke weha di rojnama Cumhuriyetê de jî belav kiribûn. Hingî hevalên me yê berpirsiyar pê ne bawer bûn, lê îro em pê bawer in...

- Est-ce que je peux fumer ici, chez vous? Celadet Beg jî Colonel

dipirse ka ew dikare cixare bikişîne.

Li ser pirsra Celadet Beg, Colonel ji nişka ve, ji cîhê xwe radibe, tê nik wî û bi xwe cixareyek îkramî wî dike.

- Bien sur, ew dibêje, bêguman... li min biborin ko min ji bîr kir... Mr. Bedir-Khan, em naxwazin tiştekî bi we bibe... em naxwazin pêwendiya me û tirkan xira bibe, em naxwazin pêwendiya me û kurdan ji xira bibe û Sûriye tevîhev bibe, em naxwazin aştîya ko me bi hezar zehmetî aniye pê, xira be.

- Baş e, kolonel Rambot, ez çî bikim, çî dikarim bikim? Hûn ji min çî dixwazin?

- Bêguman, em nikarin tiştekî taybetî ji we bixwazin. Lê me diviya vê îstîxbaratê ji we re bigota û rewşa we careke din bi bîra we bianiya... Mr. Bedir-Khan, binihêrin ka hevalên me yê berpirsiyar, berî sê salan, li ser we çawan nivisîne, Colonel dibêje û ji çavika masê dosyekê derdixe, jê kaxizeke berê hazir kirî dide ber xwe û jê dixwîne; »Celadet Alî Bedir-Khan rêberê tevgera kurdî û yek ji rêberên tevgera muxalif a tirkan e. Eger ne weha be jî, rejîma nû ya Tirkîyê weha dizane û dihesibîne. Navê Bedir-Khanan aleke sor e û Mr. Celadet Ali âlemdarê vê alêyê ye...«

Celadet Beg dîsan dikene û pirsra xwe dubare dike,

- Belê, lê we negot ka ez dikarim çî bikim?

- Belê min got... em nikarin şîretan li we bikin... lê hûn divê bi tevdir bin... Ya herî baş, bêguman, ew e ko hûn Lubnan û Sûriyê terk bikin. Lê em dizanin ko we niyeteke weha nîn e. Em jî naxwazin we mecbûrî vê yekê bikin. Ez çî bibêjim?.. hertim nerin eynî cîh û deran, hertim ji eynî rîyan merin û meyin, bi tenê megerin, ji bo tiştên ko hûn dikin, bila wext û saetên we yê diyar nîn bin, nehêlin kesên ko hûn nas nakin, nêzîkî we bin, bila mala we ji aliyê kesekî neyê zanîn, mal biguherînin, jixwe hûn nikarin ber bin aliyê Cizîrê û tixûbên Tirkîyê ve herin, eger hin kes bang we bikin jî, çûyinê ji heşê xwe derxin... Ez çî bibêjim? Lê,

Kolonel gotinên xwe gotibûn... Bi zimanekî nerm û diplomatîk. Kurd ketî bûn, bêgav ketibûn, jîn û cîhana wan bûbû hepîsxaneyek, li her derî serdestên wan, eferdî û xwediyên wan hebûn. Li Lubnan û Sûriyê jî fransîzan »xwedîti« dikirin. Fransîzan dixwestin bi nermahî karê xwe bimeşînin, ne zêde me bişînin ne jî Tirkîyê eciz bikin. Lê bandûra rejîma nû ya Tirkîyê her lîsermebû. Rejîmê em jî fransîzandixwestin, xebatûkirinên me protesto dikirin, bi pere, dek û dolaban axayên nezan ên kurd

dikirîn û bi wan fransiz eciz dikirin, casûs û sixurên wan her li pey me bûn. Wan bawer dikir ko em bi karên gelekî mezin radibûn! Dengê defê ji dûr ve xwe\$ dihat!.. Ji ber vê yekê jî fransizan rê li me, li her tiştê me digirtin, bersedidan em xwe bilivînin.

Kovara min Hawar bû stîrîheke nû ya çavên neyaran. Kurdan qîmeta kovarê fahmnekiribûn û nivcahîlên kolider û dorame bûn, devdavêtinê. Lê neyaran girîngiya wê ba\$ fahm kiribûn, ew pê gelekî eciz bûbûn. Kovarê dengê fetisî yê kurdî bilind dikir û di warê ziman û edeba kurdî de gavên nû, pêwîst û girîng davêtin, bîhn û nefesê kenû didakurdî. Evdeng diviya bihata birîn. Hesab û plan ev bû...

Kovar ne bi dilê fransizan jî bû. Wan sansoreke dijwar li ser kovarê danibûn, tevî kovar jî siyasetê gelekî bidûrbû, wan her hejmarakovarê, rêzên wê yên ko di \$evên dirêj de li hev hatibûn, kontrol dikirin û piraniya caran hin rêz, hevok, gotin jê derdixistin. Ji bêyî bédeng qebûlkirinê, min dikaribû çibikira? \$ê rêgirtî û ketiyê qefesê dikare çibike?.. Lê niha, bigotinê Mr. Rambot, tehdît girantir bû. Mirina ko jixwe her li dora min bû û her carê ezîzekî dilê min dibir diyarê rehmetê, niha ketibû pey min. Gava fransizan bangî min kirin û ez, tevî du hevalên xwe, li trêne siwar bûm û hatim Helebê, min fahm kir ko tiştê gelekî cidî li pêşiya min e. Li Helebê, bajarê xwe\$ ê spî, ez çûm û li Hotel Centralê bi cih bûm. Berî ko ez herim nik fransizan, min hin giregirên kurd, asûr û ermenan dîtin. Wan haya min bitehdîtê gîhandin. Berî ko fransiz bibêjin, wan hevalan, di \$îvekeyektaya a\$ xaneyêke navdar a Helebê de, daxwaza dilê xwe gotin; ez diviya jî Lubnan û Sûriyê derketim û biçûma Awrûpayê...

Raste, eger ez biçûma Awrûpayê, ezê, heyeku, jî tehdît dan rizgarbûma, ez ê ji xirecir û berberiyên bêwest û bêrawest ên kurdan bi dûr ketim, lê ma min ê bikaribûya kovareke mîna Hawarê li wan deran biwe\$anda? Eger min bikaribûya biwe\$anda jî, kî dê ew bixwenda?.. Û umrê min gihiştibû çilî. Min ê bikaribûya, careke din, li hember pûk û seqemên bayên xerîbiyê xwe rabigirta? Û di ser de, tevî dersên dil û ruh, ez ji Ovidius, yek ji mamostayên jîna min a mihacir, vê yekê jî hîn bûbûm; jîna însan û însaniyetê bi xewn û xeyalan girêdayî bû. Eger însan û însaniyet hê jî, tevî her celeb misûbetê, dijiyan, ew bi xêra xewn û xeyalan bû. \$am û \$evên dirêjên \$amê bûbûn ko zikaxewn û xeyalên min ên nafirîn û avakirinê. Min hê gotina xwe ya dawîn negotibû, xewn û xeyalên min hê nemiçiqîbûn...

- Çavê me, bi teqdîr, li ser xebata we ya li ser zimanê kurdî ye, Colonel

Rambot dibêje û gotina xwe temam dike.

- Merci, Mr. Rambot, ez jî alîkarî û nermahiya we teqdir dikim.

- Mr. Bedir-Khan, sala bê, em ê li hemû dinê salvegera Şoreşa Fransê pîroz bikin. Bi wê munasebetê, em ê li Lubnan û Sûriyê jî hin tiştan li dar xînin. Em dizanin ko hûn dilsozekî yekta yê Şoreşên Franse û ronesansê ne. Em ê haya we pê bigihînin û em hêvîdar in ko hûn ê jî bîn alîkariya me.

- Bi kêfxweşî...

5 - Bi kêfxweşî... Şev e, Şeveke dirêj û çiksayî ya taxa Salihîyê ye. Şam, bajarê kevnare yê Rohilatê rojêke bi keft û left li pey xwe hiştîye û ketîye xewê. Perda bêdengiyê bi ser Şamê de girtiye. Ji dengê dengbêjê pê ve, bi tenê dengê bayê tenik, ji der ve, tê. Kengê ye? Kîjan wexta Şevê ye?.. Kî pê dizane! Şev gihîştîye nîvî, heye ko jê qulipiye jî. Lê tiştêkî heye; stêrkên Kerwankuj û Qurux hê neçûne ava, ji pencerê, hê ronîya wan dixuye. Ê ezana destê sibê hê dest pê nekiriye. Yanê hê bajar hişyar nebûye û wexta xewê nehatiye; hê jî Celadet Beg, di oda jorîn a xênî de, li pey gotinên ko xwe li hilbîna çira biçûk girtine, ye.

- Bi kêfxweşî, ez ê careke din lê guhdarî bikim, ew dibêje û xwe hinekî dide hev. Lê tu jî, hinekî girantir, bibêje. Ez pê re nagihê...

Celadet Beg û dengbêjê wî Ehmedê Fermanê Kîkî, di wextên razanê yê bajêr de, hê jî rûniştine û li stranên kurdî hûr dibin. Ehmedê Fermanê Kîkî dibêje, gotinên kevn ên kurdî, mîna mercan, li pey hev rêz dike, Celadet Beg jî dinivîse, wan dike tîp, hevok, rêz. Ehmedê Fermanê Kîkî, bi awaz û dengê xwe, gotin, dewr û dewranên jîbîrbûyî yê kurdî bi Celadet Beg digihîne. Ew ê jî wan, mîna rêzên nivisandî, di Hawarê de, bi kurdên heyama salên 1930-an bigihîne.

Ehmedê Fermanê Kîkî, dengbêjê dewr û dewrandîtî, xwediyê dengê mînaqedîfe, çavênxwedigire, serêxwe, bihêdîka, dihejîne û dibêje; Dilo lo!... Vê sibekê xelkê min î delal çû welatê xerîbiyê... Kesek li mala tu nîn e, wêzê sebra dilê xwe pê bînim... Dêrdê dilê min pir in, Şevê kanûna Şevine dirêj in... Ez ê rabim lêwik li dergûş xînim... Ji dêrdê dilê xwe re rebenê, bilorînim, bilorînim, bilorînim... Hêstirê xwînê, ser sê biskê dişê, hinarê rûka bibarînim... De bajo emrê dilê min pê re...

- Hêstirê xwînê... ez pê re nagihê... ji kerema xwe, wan herdu rêzên dawîn dubare bike...

Dengbêj dibêje; hêstirê xwînê...

Celadet Beg pi\$ta xwe daye dîwêr, çogên xwe ber bi sînga xwe ki\$andiye û li ser textê xwe yê razanê rûni\$tiye. Wî deftereke mezin daniye ser çogên xwe û bi pênu\$eke zirav û dirêj gotinên dengbêj dinivîse. Çavên wî li ser defterê, guhên wî li ser dengbêj e. Deng û gotinên dengbêj, beden û ruhê wî vedigire, ew pê re dere. Mîna pêlên derya, deng, car bi car, bi ser wî de tîn. Mîna qiraxên avê, beden û ruhê wî pêlên dangan werdigirin. Hemû dîqet, hemû bihîstiyariya wî li ser dangan e. Ev deng divê winda nebin, tu kitekitên wan ji bîr nebin. Celadet Beg divê wan qult bi qult vexwe, sîng û bedena xwe bide ber pêlên wan da ko bikaribe bikeve nav cîhana wan, bi wan re bibe yek, bikaribe yekîtiyeke abadîn, ebedî û edebî bîne pê.

Dengbêj li ser textê razanê ko li hember textê Celadet Beg e, rûni\$tiye, çavên xwe girtine û bi dengekî zîz û nerm, dibêje; dangan ew li hespekî rewan ê mîrên kurdan kiriye û ew birine berî, de\$st û zozanên welêt, nik konên e\$îr û koçerên kurdan. Ew ji \$eva re\$a a \$amê çûye \$eveke ronî a welêt. Di bin \$ewqa heyveronê de, li ser hespê çîrokan, ew difire. Wî çavên xwe girtine, guhê xwe daye ser pejn û dengên dewr û dewranên e\$îran. Bayekî sivik ê destê sibê rûyê wî mist dide, bîhnên wext û heyamên koçeran di navbera mûyên simbêlê wî re xwe bi difnên wî digihînin.

Dengbêj dibêje; li ser hespekî rewan, bi leza bayê sibê, di bihur, gelî û newalên tarîxê re derbas dibe...

Celadet Beg jî dinivîse; bi hemû quwet û dîqeta xwe hewl dide da ko leza bayê sibê yên dewr û dewranên bihurî biqulipîne ser gotinên niviskî...

\$ev bû, me bang \$evê kiribû. \$ev hatibû, -ji bo dîlana keserkûr a tarîxê, nalîna dewr û dewranan û serhildana ruhê \$ikestî. Ba bû, \$evê bang ba kiribû. Ba hatibû, -ji bo hevaltiya dengbêjê Hawarê, \$ahîdiya deng û gotinên kevnare û hevkarîya vejandina gotinên mirî. Ba û \$ev ji kûrahiyên tarîxê, jîpêlên behrênspîûre\$ûbilindahiyên zozanan hatibûn û mînare-qasa herî bedew a çîrokên erebî, xwe li dora dengê Ehmedê Fermanê Kîkî li ba dikirin. Stêrk hê jî diçirûsîn û bi kêfxwe\$î li best û hesta ba, \$ev û Ehmedê Fermanî Kîkî tema\$e dikirin. Ronahiya wan, bi qasî mistekê bûya jî, ji pencerê, xwe bi rûyê dengbêjê min, hevalê min ê nû yê qederê, digi-hand. Rûyê wî, bi ronahiya saf û paqij a stêrkan, mîna rûyê zarokekî

dergûşê dixuya. Yan jî mîna rûyê lehengekî wan stran û destanên ko wî digotin.

Ehmedê Fermanê Kîkî kodikovaraminde, binavê » dengbêjê Hawar'ê « , bi nav dibû, bi rastî jî, lehengekî ji dinya lehengên stranan bû. Haya wî ji dinê, ji bayê kambax ê felekê nîn bû. Wî nizanîbû ka pere çî ye. Çavê wî ne limalûmulkê dinê, ne jî li hebûn û mîratên însanan bû. Dinyawî stranbû, gotinên stranan bû.

Hê di gera min a yekemîn a 1919-an a welêt de, min navê wî bihistibû. Ew dengbêjekî yektayê e \$îrû malmezî nênkurdanbû. Lê gavakominkoçî \$amê kir, kozika xewn û xeyalên xwe li wê mala dutebeqe veda û dest bi weşîna kovarê kir, min biryarek stend; min û Hawar'ê dengbêjek diviya... Çend dengbêjên ko dikarîbûn bibûna dengbêjê kovarê hebûn. Lê ji Ehmedê Fermanê Kîkî çêtir nîn bû. Gava 1929-an, Qedrî û Ekrem Begê Cemîlpaşa ji Tirkîyê daketin bin xetê, wan ji min re, behsa Kîkî kirin. Min dîsan navê Ehmed hildabû... Min da ser \$opa wî. Mîna dengbêjên navdar, wî jî xwe spartibû çîyan. Wî dev ji dengbêjiyê berdabû û çûbû li ser xetê, yanê lialiyê Tirkîyê, ligundekî diquntara çiyandecî warbûbû. Piştî komin \$op hilda, di \$eveke re \$ de, bi dizî, tevî du xortan, ez hilki \$iyam jor, aliyê Tirkîyê û çûm gundê wî.

Ew \$a\$ mabû, nizanîbû çî bigota! Mîrekî kurdan, neviyê Mîr Bedirxan, ketibû pey wî, tevî hemû tehlûkan, hatibû aliyê Tirkîyê û jê dixwest ko ew pê re biçûya \$amê!.. Î \$ê Mîr Celadet ne î \$ê aqilan bû! Di nav çend saetan de, digel her kitekitê, min jê re behsahalû hewalê xwe, daxwaz û mirazên xwe kirin. Wî bê deng li min guhdarî kir. Piştî ko xeberdana min a hinekî dirêj û hinekî hîsî qediya, wî kumê xwe da serê xwe, kulavê xwe avêt nav milên xwe, pêlavên xwe yên qawcîk pê kirin û ji min re got, » De fermo mîrêmin, embikevinrê... « Gava em jê derî derketina, wî rahîjt bilûraxwe, jî malê bitenê bilûrgirt. Berî kotavlimehilwere, dieynî \$evêde, em dîsan daketin binê xetê, aliyê Sûriyê... Hevaltiya min û Ehmedê Fermanê Kîkî welê dest pê kir û heta koça dawîn a axretê devam kir. Ji wê \$evê û pê ve, gotinên kevn û bijarte yên Kîkî, tevî musîka Osmanî, Mahler û Emû Qalsûmê bûn neq \$ên jîna min.

Ew gotinên Kîkî... ew gotinên zêrhêlî ko diçirûsîn, ko ji xewna sedsalan hi \$yardibûn û vedijîyan. Ezê behsawan jî bikim, behsawan û bilûra Kîkî... belê bêtî wan, Bîra Qederê nayê hûnandin...

- Em divê li wan çend rêzên dawîn ko te dubare kirin, dîsan, vegerin...

- Bavê min, kalikê pîrika min, Ehmedê Fermanê Kîkî çavên xwe vedike û dibêje, bîhna min çikiya, te bîhn li min çikand... De bisekine, ez hebki bîhna xwe berdim.

6 Mr. Bedir-Khan, de bisekine, ez hineki bîhna xwe vedim, Madame Rambot bi ken dibêje, merci...

- Merci pour vous Madame, Celadet Beg dibêje û Madame Rambot heta nik mêtê wê dibe.

- Mr. Bedir-Khan, hûn pir xwe\$ dans dîkin, Mr. Rambot dibêje, heta niha me ev aliyê we nizanîbû...

- Heyret! Îstîxbarata Fransê bi nav e, min jî welê bawer dikir ko hûn bi her tiştê min dizanin!..

- No, no, ne welê ye, zêde dîkin... Her çi be jî, em, ez û xanima min, hevalên din, bi hatina we pir kêfxwe\$ in. Em dizanin ko hûn gelekî qîmet didin \$ore\$ û fikrên \$ore\$ên fransîzî.

- Na, ez qîmet nadim wan... ew perçeyên jîna min in, ez, xwih û birayên min, em bi wan fikran mezin bûn, perwerde bûn. Li Stembolê, li mala me, hem dengbêj û çîrokbêjên kurd hebûn hem jî murebiye û mamosteyên fransîz. Em bi çîrokên Mîr Mihemedê Hekqarî û yê Lafontaine diketin xew. Na, ez qîmetê nadim wan, ew xewnên min in; xewnên siyasî û civakî yê biserketin û serfiraziyê, hebûn û însanbûnê... Merci...

Celadet Beg qedeheke nû ya tijî ya \$ampanyayê ji garson werdigire û dîsan li koma zabitên fransîzan û jinên wan vedigere,

- Bi musada we, ji bo fikrên \$ore\$ên fransîzî...

Li ser kolana mezin a Salihiyê, di salona herf mezin a Sûriyê de, desthilatên Sûriyê, fransîz, salvegera \$ore\$a Fransê bi baloyeke mezin pîroz dîkin. Tevî ko baloyê hê nû dest pê kiriye, salon heta dev tijî ye. Zabitên fransîz bi kincên xwe yê paqij ên eskerî; dîplomatên welatên dinyê yê li Lubnan û Sûriyê, bi smokî û kincên dîplomatîk ên re\$; tucar, karbidest, zane, ronakbîr, nivîskar, \$êx, beg û merivdewletên Sûriyê, bi taximên kincên nû, hazir in. Jin û xanim ên baloyê ko piraniya wan ewrûpayî ne, bi cil û bergên rengîn ên salonên moda yê Awrûpayê, regekî taybetî didin baloyê. Her çar aliyên salonê bi rengên ala Fransê xemiliye. Orkestrayêke fransîzî musîka valsên fransîzî lêdixe. Garsonên ereb û

kurd, di destên wan de siniyên biçûk ên xwarin û vexwarinan, li dora mêvanan digerin.

Celadet Beg, bi kincên nû yên re\$, gomlegeke spî û qirawateke xwe\$ a re\$, bi porê biriyantîn û Şehkirî, hinekî serxwe\$, hatiye baloyê û \$ore\$ên fransizî pîroz dike.

- Gava ez zarok bûm, Celadet Beg dibêje, hingî kekê min Sureya ko nihali Kahîrê dijî, li Galatayê, li Mekteb-î Sultaniyê, bi fransizî, dixwend. Rojekê wî du afî\$ên fransizî anîn û dan min û birayê min Kamuran ko niha li Parîsê dijî. Min afî\$a xwe hilda ser dîwarê oda xwe. Li ser afî\$ê wêneyeke J.J. Rousseau hebû. Di bin wêna Rousseau de jî darekî mezin û dirêj hebû. Li ser gowda darê bi herfên fransizî, peregende, weha hati-bû nivîsîn; liberté, force, verité, justice, union... Hê jî ew tên bîra min. Hê jî ew xewnên min in, hê jî xewnên jîna min in.

Piştî gotinên xwe, ew qedeha xwe dîsan dibe devê xwe û wê heta dawî wedixwe. Bi qasî kêliyêkê, ew li dora xwe, \$ênîyên baloyê dinihirê û li zabitekî û jina wî ko li hember wî sekinîne û lê guhdarî dikin vedigere û bi kîbarî, dîsan bi fransizî, ji jinikê dipirse,

- Madame Krovere, gelo hûn dansekê bex\$î min nakin?

- Avec plaisir, jinik dibêje û tê, dikeve milê wî.

Ew herdu, bi hev re, ber bi aliyê cîhê dansê derin.

Wê êvarê tu kêmaniyên min ji mêvanên din nîn bûn; bejn û bala min dirêj (1.85!.. hinekî dirêj!), kinc û lixwekirina min xwe\$, nû û lihevhatî, serê min, bi bîhna misk û embera jinan û bi konyak û \$ampanyê, hinekî, mest bû. Mindansdikir, tevî jinên fransizên nerm, li gora ahengamûsîk û dansako min ewçend jê hez dikir, bedena xwe, bi ûsil, dilivand. Min bêriya dansê û \$evên welê kiribûn.

Lê wê \$evê, di wê baloya \$ên û ge\$ de, ez ne bawer im ko haya kesî ji rew\$aminakambax hebû. Bêgavî û neçariyê dîsan nefesliminçikandibû. Ez mîr bûm, »prince« bûm, (di rûpela dawîn a kovarê de jî weha nivîsibû; Emir Djeladet Aali Bedir-Khan), gerîndeyê kovara yekta ya kurdî Hawar'ê bûm. Lê di berîka min de, pîrî caran, pereyê cixarê nîn bû. Pere nîn bû, jibohîçti \$tekî nîn bû. Min hemû bendên kovarê, di \$evê dirêj de, biqelamare \$dinivîsîn. Agir bipêçiyên mindiketî, pêçî hemû dibûn birîn. Lê çare çî bû? Dakîfloyeke nû, bi navê Smith Premier, hatibû bazara Salihiyê. Her cara ko ez û hevalên bi min re, daketana sûkê, ez ê biçûma û minê li wê dakîfloyê binihêrta. Her car... Lê perenînbûko minew bikirîya.

Rêzkirina rûpelên kovarê gelekî biha bû. Ji ber ko kovar, bi piranî, bi tîpên latîni dihate weşandin û li Sûriyê, kesên ko bi tîpên latîni bizanibûna, nîn bûn. Da ko min bikaribûya buhayê rêzkirina rûpelan hinekî kêmtir bikira, ez bi xwe diçûm çapxanê û bi rojan dixebitîm. Min tîp, li gora nivîsaran, yek bi yek, hildiçandin, dianîn nik hev û rûpel rêz dikirin. Carina deh saet, donzdeh saet... Çapxana Tereqî ko bi xîret û dilsozî kovar diweşand, bûbû mala min a duwemîn.

Piştîkovardiweşiya,keftûleftekenûdestpêdikir,dîsanjibokopere nîn bûn...

Wê rojê, berî ko ez biçûma baloyê, dîsan, heta êvarê, bêyî ko tiştêkî bikeve gewriya me, me lezandibû. Hejmareke nû derketibû. Her hejmara me di navbera 500-1000 libî de derdiket. Me nikaribû ew bişanda kitab-firoş û kitabxanên Lubnan û Sûriyê. Fransizan ev li me qedexe kiribûn... Jixwe kesên ko bikaribûna bi kurdî û di ser de jî, bi tîpên latîni, bixwendana,pirkêmbûn.Mekovar,piranî,bidizî,dişandinkurdênaliyêTirkiyeû Iraqê. Lê pere nîn bû ko me bikaribûya zerf û zamk bikirîna û kovar pê bişandina. Ji lewre, me ew dixistin tûr û kîsên cawîn devê wan didurûn û dişandin.Wêrojêjî,ezer,Rûşenkobixortekîereb,OmerMalikre,bûbûdest-girtî, lê hê jî dest û piyê min bû, du xortên kurd ên hêja û jîr ko hem di kovarê de dinivîsîn û hem jî aliyê min dikirin, Osman Sebrî û Qedrî Can û dengbêjê kovarê Ehmedê Fermanê Kîkî, li hewşa malê, li kêleka bîrê, bi Şerpezetî, karê kovarê bir serî. Şengê, sega min a gurêx, jî li me nobedarî kir!

Lê kesên ko bi vê Şerpezetiya me dizanibû, pir kêmbûn. Xelkê, nemaze hesûdûdexesênkoliderûdoramebûnûdevdavêtinkovarê,welêbaw-er dikirin ko bi telisan pere, ji min re, dihat! Min ê çi bikira? Çiyayên bilind bê berf nedibûn, newalên kûr bê av nedibûn...

Celadet Beg û Madame Krovere, guhê wan li ser orkestrê, li gora musîkê gavên xwe davêjin. Ew napeyivin, musîk û dans tevgera wan bi rê dixê. Ling, tevgera dansê, libabûna bedenana, hilm û germahiya kesên ko dans dikin, birûyên zirav, çavên kilkirî û lêvên sor ên Madamê Celadet Beg bê-deng dihêle. Ew naxwaza bipeyive, bedena wî bi xwîdan, kirasê wî yê spî yê hewrêşimî bi bedena wî ve zeliqî, ew bi dansê re dere...

Lê musîk radiweste.

- Mixabin, Madame Krovere dibêje... Pir spas, ez ê van demên dansê ji bîr nekim...

Celadet Beg, bîhñçikyayî, bi çavan spasî wê dike û wê dibe nik koma zabitana, nik mêrê wê. Koma zabitana û mêrê Madamê li çepikana dixînin... Celadet Beg ji garsonê ko derbas dibe, qedeheke nû ya Şampanyayê werdigire, bi qedeheke silav li wan dike û ji Şampanyê vedixwe. Merivekî navsal, hinekî porweşiyayî, simbêlqît û zerik, li nik wan e. Ew jî, bi serî, silav dide Celadet Beg.

- Ez Wehbî Beg bi we bidim nasîn, Loynant Krovere dibêje. Charge d'affairê Tirkiyê... katibê yekemîn ê balyozxana Komara Tirkiyê... û Mr. Djeladet Aali Bedir-Khan...

- Memnun oldum, Wehbi Beg dibêje û destê xwe dirêjî Celadet Beg dike. Demek ünlü Celadet Bey sizsiniz...

- Ben de memnun oldum, Celadet Beg dibêje.

- Ha, iŞte bizim haným da geldi, katibê yekemîn dibêje, onu sizinlee tanýŞtırayým, Celadet Bey...

Ji niŞka ve, jinikeke gelekî xwe\$, por dirêj, li kêleka Celadet Beg dixuyê. Celadet Beg lê dinihêre. Çav... çavên re\$... Ew van çavan dinase, van ji derekî dinase... Lê ji ku? Bejn, bejn û bal... Na! Nabe!.. Celadet Beg serxwe\$ e, çewt dibîne... Lê... Belê... belê... ew e;

- Canan!

- Celadet!

- Canan!..

FOTOGRAF12:Evîn;xewnaabadîn,bihu\$taruh, lêdûrûnediyar...

1 Sal 1935 e. Li pi\$ta fotografa donzdan a Bîra Qederê, bi jimarên erebî, hatiye nivisîn; Belê, sal 1935, ji mehan sibat, ji rojan yek\$emî ye.

Sal diqulipin, umrê Celadet Alî Bedirxan û rûpelên romana Bîra Qederê, mîna her umrê têkel û kozmopolît, carina bi lez, carina aram, digihîjin navenda salên sîhan.

Salên sîhan; heyamên nû, gavên nû, hêviyên nû û derd û keserên nû.

Salên sîhan; dirêjahiya \$evên re\$, bêdengiya tariya \$evê, karkeriya gotinên mirî û windabûyî yên kurdî.

Û tenêtî... di nav xelk, \$ênî û xisman de tenêtî...

Salên sîhan; biryarên bingehîn ên jiyane.

Di fotografa duwanzdemîn a Bîra Qederê de du kes hene; Celadet Alî Bedirxan û dotmama wî Rû\$en. Herdu, li kêleka hevûdu, li ser riyekê sekinîne. Celadet Beg, cixare di destan de, li dûr dinihêre. Rû\$en Xanim jî, bi ken, li wî. Dunya sar û seqem e. Ji ber ko hema li pey wan, ti\$tekî ko zû bi zû li Rohilata Navîn nayê dîtîn, berf dixuyê. Belê, berf... Ew li kêleka rê sekinîne. Rê re\$ e, lê li pey rê, hemû hawirdor spî ye.

Berfê hawirdor vegirtiye. Tevî ko dinya sar e, ronahiya berfê germahiyekê re\$andîye ser fotografê. Ronahî û germahî ji fotografê dixuyin.

Lê rûyê Celadet Beg tu ti\$ti nabêje. Ew bi awirê xwe yê ko êdî ji bo xwendevanên Bîra Qederê nas e, li dûr dinihêre. Vala û kûr. Û hinekî jî pojinî. Ew li çi dinihêre? Li çi difikire? Çi hîs dike? Bêguman, eger zîmanê wênê hebûya, wê dê bersîva van pirsan bida. Lê fotograf, mixabin, bê zar û zîman e. Celadet Beg rawestayê, di nav pêçiyên destê rastê de cixareyeke vêxistî, destê wî yê din di berîka pantolê wî de, hinekî stûyê xwe, mîna pîraniya caran, xwar kiriye û li dûr dinihêre. Heye ko \$a\$ be, lê meriv ji rawest, awir û nêrîna wî dikare derxe ko hîsên wî têkel in. Ew difikire, lê ne li ti\$tekî, li pîr ti\$tan.

Celadet Beg, merivê xwediyê jiyan û xewnên têkel, di nav hîsên têkel de ye.

Rûşen Xanim, serê xwe hinekî bilind kiriye lê dinihêre. Bi hez û bi ken. Ji fotografê ba\$ dixuyê ko Rûşen Xanim ji rewşê razî ye. Ew kêfxwe\$ e. Wê destên xwe, ji herdu aliyan, ber bi jêr kirine, lingê xwe yê rastê hinekî derxistiye pê\$, stûyê xwe bilind kiriye û li pismamê xwe dinihêre. Çavên wê dikenin, ne bi tenê dikenin, ew dibiriqin jî.

Ew ji ko tên û derin ku? Eger meriv bi çîroka vê fotografê nizanibe, meriv nikare bersiva vê pirsê bide. Fotograf, bi tenê, kurte-dema ki\$andina fotografan nî\$an dide, wê kurte-demê dike nemir, lê çi mixabin e ko fotograf nikare serpêhatiya wê kurte-dema ki\$andina fotografê bibêjê. Loma jî meriv divê bi çîroka fotografê bizanibe da ko bikaribe fotografê vejîne û zimanekî nû bide. Da ko fotograf bikaribin bijîn û dest bi salixdanê bikin.

Pismam û dotmam li ser riyekê rawestane, ew ji dereke tên û derin dereke din. Belê li pi\$ta fotografê tarîxa ki\$andina vê fotografê nivisîye, lê eger ew nehatanivisînîmerivdikaribûjiberfêûkincênwanfahmbikirakowext çile ye, dinya sar e.

Kincên wan; nî\$ana wext, dem û salan; nî\$ana hez, tahm û pîvanên wan; nî\$ana edet û ûsilên wan, nêrîn û pêwendiyên wan.

Celadet Beg paltoyeke boz û giran, Rûşen Xanimê jî mantoyeke spî yê hinekî vekirî li xwe kiriye. Palto û manto dirêj in, heta ber lingan dadikevin. Celadet Beg pê\$iya paltoyê xwe vekiriye û destê xwe yê çepê xistiye berîka pantolê xwe. Pê\$iya mantoyê Rûşen Xanimê, heta qirikê, girtiye. Ji bin paltoyê Celadet Beg, taximê kincên re\$, kirasê spî û qirawatê re\$ dixuyin. Mîna her carê, Celadet Beg, bi gotina fransizan »kostymeke« re\$, gomlegekî spî li xwe kirine û kirawatê xwe yê re\$ jî pê ve kiriye. Rîha wî jî mîna xwe ye; kin, kurt û qut. Porê ber bi pa\$ \$ehkirî, simbêl, rîh, kincên taxim, kirawat û palto, hemû, pir xwe\$, li hev hatine. Hemû bi hev re ti\$tekî nî\$an didin; rew\$enbîrekî heyama xwe, ronakbîrekî \$areza, bîrbir û ehlî kêf, merivekî tégihî\$tû û serhildar ê kozmopolît ko ruhê wî bi rengên têkel hatiye hûnandin.

Herçî Rûşen Xanim e, rawestin, nêrîn, por û cil û bergên wê jî, lihevhatî ne. Nerîna wê nerm, rawesta wê xwe\$, lixwekirina wê nû û kincên wê nûjen in. Bejn, bal û bedena wê, li gora ya Celadet Beg, gelekî kin û hûr e. Lê nerîna wê, bi taybetî nerîna wê, germ û bi \$efqet e...

Germahî û Şefqeta ko Celadet Beg di welatê xerîbiyê de li pey e, gelo di nerîna van çavên ciwan de ne?..

2 Germahî û Şefqeta ko Celadet Beg di welatê xerîbiyê de li pey e, gelo di nerîna van çavên ciwan û re\$ de ne?..

- Canan!

- Celadet!

- Canan!..

Celadet Beg Cananê, hevala rojên Stembolê, ber bi xwe dikişîne û wê hambêz dike. Car bi car. Pihêt. Bi co\$ û hez.

- Canan, ew dibêje û bi xurtî li çavên wê dinihêre, Canan, çima tu napeyivî? Ev çi hal e, Canan? Ev çi qeder e, çi qedereke teres e!

- Ez çi bibêjim, Celadet, Cecoyê ruh û bedena min? Ma gotin qîma her tiştî dikin?

Celadet Beg ji stûyê wê radimûse. Lêvên wî yên qelew û \$il li ser stû derin û tèn. Destên wî li ser bedena tazî, hêdî hêdî, digerin. Mîna ko dest dixwazin bedenê, ji nû ve, ke\$ bikin. Beden jî, li gora tevgera lêv û destan, xwe dilivîne. Hêdî hêdî, bi dûzan, bi hostehî.

- Canan, yara xewnan... Celadet Beg, bêyî ko serê xwe rake, dibêje. Tu divê bizanibî, herçend tu dûrî min bûyî, ewçend jî tu nêzî min bûyî. Hertim, li her derî. Li Alemanya û Munîxê, li Misir, Lubnan û Sûriyê, li her derî, tu li nik min bûyî. Çavên min bi xeyala çavên te yên re\$ û \$êrîn dihatin girtin. Çavên min bi xeyala bedena te ya spehî vedibûn.

Celadet Beg xwe hinekî rast dike, serê xwe radike û li Cananê, li bedena zirav, xwe\$ û spî dinihêre. Bi qasî kêliyekê, ew, bê hereket, lê dinihêre, ji serî heta jêr, ji jêr heta jor. Pa\$ê, ew bi destê xwe yê rastê lehîfên li ser textê razanê, bi hêdîka, dadixîne erdê.

- Piştî evçend wext, evçend hesretê... tu tişt divê bedena te vene\$ere... tu tişt... nêzîkahî û dûrahiya bedena bêrlêkirî... Ma tu dizanî ew çi agir e, ew çi pizot e ko bi bedena merivan dikeve?..

Celadet Beg, cîhê xwe rast dike, xwe hinekî din nêzîkî Canana ko dirêj bûye, dike, li kêlekê rûdine û bi destê xwe yê rastê bedena wê mist dide, destê xwe, hêdî hêdî, li ser bedenê digêrîne. Û ew li çavên wê, li kûrahiya çavan dinihêre.

- Mîna tu ji çavên te nas kirî... Tevî ko konyak û \$ampanyayê ez sermest kiribûm û ewçend xelk li dora me bû, mîna tu nasî... Ji çavên te yên re\$îk...

Gava min çavên te yên ko mîna heyveronê dibiriqîn, dîtî, min tu nasî. Te \$ekl û \$emala xwe guhertiye, por guhertiye, lixwekirina xwe guhertiye, lê çavên te yên kildayî her mîna xwe ne, ew neguherîne... Lê pi\$îtî evçend salan, ma me dê weha hevûdu bidîta?.. Tu, jina dîplomatekî dewletekê ko li pey qesta min e. Ez, neviyê Mîr Bedirxan, kurê Emîn Alî Bedirxan, prince Djeladet Aali Bedir-Khan, ko bûye derketî û li welatên xerîb li pey stariyeke biçûk û dozên mezin e!

Welê bû, doza ko ez pê rabûbûm, mezin bû, lê ez muhtacî stariyeke biçûk bûm. Neçarî, feqîrî û bêgavî, dîsan, li dora min bûn. Û Canan jî, mîna gula topaaxirzemanê, bêxeber, bêhay, hatibûûdinavendamal, warûjînamin de teqiyabû! Ez û Canan, li welatekî xerîb, li Sûriyê... Çîrok dirêj e, pir dirêj. Rûpelên Bîra Qederê têra vê çîroka balkê\$ nakin. (Rojek ji rojan, eger tu, dîsan, li wan rojan vegeyriyayî, hingî tu dikarî romaneke xweser li ser vê çîroka me binivîsî.) Lê çîroka me di nav kor-dîplomati\$ka Sûriye û Lubnanê û kurdên Sûriyê de belav bûbû... Heke ez kitekîtan li aliyekî bihêlim û wer-imseresasê, kurtebiriyayî çîrokê wehabû; min jî hin heval û dostên xwe hin pere deyn kirin û pi\$îtî gelek zehmetiyan, Canan hilda û çûm Lubnanê, Bêrûdê.

Du xortên kurdên Lubnanê ko li Bêrûdê, li Uniwersîta Amerîkayê dixwendin û gelekî jîr bûn, ji bo me, min û Cananê, li taxa herî xwe\$ a Bêrûdê, Sursokê ko li ser girê E\$refiyê bû, di otêleke gelekî xwe\$îk de, odayek xwe\$kirî kiribûn. Sursokê E\$refiyê hempir xwe\$hem jî pirsakî bû. Ehlê wan deran jî file û Marûnî bûn. Wan em nedinasîn û haya wan ji me nîn bû. Em li odê bûn, ji bo qesta felekê û fahmkirina dolab û çerxa ko felekê li dora me badabû, em li odê, li ser textê razanê, di nav nivînan de bûn. Mepi\$taxwedabû çiya û zinaran, berê xwe jî dabû avûderyan û me hevûdu û bedenên hevûdu, ji nû ve, dinasîn...

- Canan, tu bide qedrê Xwedê, çima hîç deng ji te derneket? Ji Alemanyayê, min nameyên bêhejmar \$andin, qesîd \$andin... çima te bersiva min neda? Çima tu winda bûyî?

Celadet Beg nefeseke kûr ji cixara xwe diki\$îne, dîsan, li çavên Cananê dinihêre û jê dipirse, pirsan li pey hev dibêje.

- Ma qewlê me ne welê bû ko me dê xwe bigîhande hev, -digel her ti\$îtî, tevî her celeb musîbet û belayê?

- Mon cher, Canan balîfa Celadet Beg jî dixê bin serê xwe û dibêje, ni-

ha ez çi bibêjim jî vala ye... Qeder...

- Cananê, delalê... çawan qeder? Bi qasî ko ez te dinasim, ez dizanim ko tu ewçend bi qederê ne bawer î... Qedera çi, Canan?

- Sevgili Ceco... her tişt bi leza birûskê hat. Sala ko tu û Kamuran çûn û we terkî Stembolê kir, 1922 bû. Piştî çûyina we, rejîma nû ya Mistefa Kemal Stembol jî bi dest xist. Di 1923-an de jî fermana we a te, birayên te Sureya û Kamuran û bavê we rabû. Deriyê vegeerê li ser rûyê we hate girtin, riya vegeerê we hate birîn. Ez zaroka sirgûnê me, tu dizanî, bav û diya min muhacîr in. Çavê min ji sirgûnê, ji welatên dûr û xerîb, ji jiyaneke nenas ditirse. Tu jî xwediye dozên mezin û Şoreşger bûyî. PaŞiya te birî, pêŞiya te nediyar bû. Ez boŞnak, tu kurd, zimanê me tirkî, welatê me nediyar... Ez tirsyam Ceco, ez tirsyam... Min bi tîrên xedar ên tirsê evîna dilê xwe kuşt... kuşt...

Canan herdu destên xwe dibe rûyê xwe û digirî, bi deng, bi qîrîn, digirî...

Canan herdu destên xwe dibe rûyê xwe û digirî, bi deng, bi qîrîn, digirî...

3

- Megirî delalê, Celadet Beg, bi xwe jî kelgirî, dibêje.

- Sevgili Ceco, ma tu bawer î ko meriv dikare her roj bi taya evînê bikeve, her roj ji yekî nû hez bike? Ez bi taya evîna te ketim, min ji te hez kir û hew... hew... Piştî te jî min jiyaneke hebû; ez jiyam, zewicîm, ketim nav refên Şêniyan, bedena min nêzîkî li bedeneke din kir, destê yekî din li ser bedena min geriya, bîhn û hilma yekî din ji dora min fûriya... lê evîn li min heram bû, hezkirineke evînê ji min bi dûr bû, taya evînê, careke din, ruh û bedena min venegirt. Ji ber ko tu hebûyî, di kûrahiya beden, can, ruh û dilê min de tahm, deng û pejnên te hebûn... Ceco... bi dû te re, min fahm kir ko evîn xewneke abadîn e, bihuşt a ruh e. Bi dû windabûna wan re, min ev yek fahm kirin...

- Çima, tu çima zewicî, Celadet Beg ji qahwa xwe qultek vedixwe û dibêje, çima?.. û çima bi yekî dîplomat re?

Canan bi destmalê hêstirên çavên xwe paqij dike, bi qasî bîskekê, bi nalîn, li wî dinihêre û paŞê nêrîna xwe jê dizivirîne û li derya û pêlên spî yê deryayê dinihêre.

- Ma tu Tirkîyê, welatên Şerqê nas nakî? Ez ê çawan bi tena serê xwe bûma û rehet bijiyama? Ma di civata mêran û simbêlboqan de, jin dikarin weha serbest û tenê bijîn? Min teseliya xwe ji te birîbû, hew baw-

eriyâ min bi pê\$eroja me hebû. Min kozeke agir berda dilê xwe û biryara zewacêda... Wehbînasê bavê min bû, bo\$nakbû, têgihî\$î, nerm, bêdeng û medenî bû... û wî evîn û hezkirineke xurt jî, ji min, nedipa. Wî ti\$tekî ji jiyana min a bûrî, ji min, nedipirsî. Loma ez pê re zewicîm. Û min her ti\$t, ne bi tenê tu, her ti\$tê jiyana xwe ya berê terk kir. Weha hîn çêtir bû, ji bo her kesî, her ti\$tî. Eger tu, di wê \$eva baloyê de derneketiyayî pê\$iya min, ev jiyana nû dê, di keser û bêdengiya xwe de, dewam bikira. Lê tu derketî û hatî!..

- Tu dibêjî ko Wehbî Bey merivekî nerm, bêdeng û medenî ye... Lê ew dixwazin min bikujin, bidin ku\$tin. Wan lîsteyeke kesên muxalif hazir kirine da ko van kesan bidin ku\$tin. Û di rêza yekemîn a lîstê de navê min heye...

- Na, Canan li Celadet Beg dinihêre û dibêje, na, ez ne bawer im. Ne Wehbî ne jî yên din ti\$tekî weha nakin. Ne ji vê lîsta ko tu behs dikî, lê haya min ji lîsteyeke din heye; lîsta kesên muxalif ko diviya biketina ber efûya ko Mistefa Kemal û hevalên wî difikirîn. Navê te tê de hebû, tunebû, ez nizanîm. Lê lîsteyeke wan a weha hebû.

- Çîroka efûya wan jî, mîna çîrokên Lafontaine in; derew bû, jê ti\$tek derneket, Celadet Beg bi ken dibêje û rûyê xwe ber bi deryayê dizivîrîne û li dûr dinihêre.

Di rojêke xwe\$ a bihara Lubnanê de, danê êvarê, Celadet Beg û Canan, bi dizîka, ji otelê derketine û hatine restoraneke navdar a Bêrûdê. Restoran li ser girê Minete el Husin e. Ji rojan pênc\$emî ye. Celadet Beg û Canan li bexçê hênîk ê restoranê rûni\$tine. Bexçe sakîn e, ji wan pê ve, çend kesên din, ji wan dûr, peregende, rûni\$tine. Ji dûr ve dengê tîz ê ke\$tiyan tê. Derya \$în, pêlên spî yên derya, lengergeha bo\$ a Bêrûdê û ke\$tiyên têvel, ji dûr ve, dixuyin. Celadet Beg û Canan ji bo \$îva êvarê hatine. Li milekî ew dipeyivin û li hev dinihêrin, li milekî jî ew li bergehên yekta yên bihara Bêrûdê dinihêrin; derya mîna xalîçeyê yekrengî yê \$în li ber lingên wan raxistî ye. \$înahiyeke pir xwe\$, pir bo\$ hawirdor vegirtîye. Dar, daristan û dehl, bi keskahiyeke bo\$, hildiki\$in serê zinar û çiyayên ko dor li pi\$ta Bêrûdê girtine. Esmâna bê ewr, mîna perdeyê li ser \$înahiya deryayê, bi rengê \$în ê vekirî, dibiriqe. Lengergeh, navenda cîhana Lubnanê, mîna dayikeke dilsoz, ke\$tiyên cihê û pirrengî hem-bêz dike, -yan jî wan bi rê dike.

Lengergeh; navenda çûyin û hatinê, oxir û xatirê, nêzîkî û dûrahiyê...

Celadet Beg û Canan, zarokên heyamên çûyin û hatinê, hem dipeyivin, hem jî li lengergehê dinihêrin.

Nêrîna me ne bêsebeb bû. Cananê biçûya, wê dê, ji lengergehê, xatir ji min bixwesta û biçûya...

Rast e, ji rojan rojeke pênc\$emiyê bû. Ew jî ne bêsebeb bû. Her roja pênc\$emiyê, ke\$tiyeke nazenîn, spî û dirêj, bi nazdarî, av diqela\$t, pêl didan ber xwe û dihat, li lengergehê, lenger davêt û disekinî. Navê wê ke\$tiyê Pierre Loti bû. Belê, xwediyên ke\$tiyê, bi bîrbirineke yekta, navê Pierre Loti, nivîskarê fransîz, dostê welatê Osmanî û yên rohilatê, xwediyê romana »Aziyade« ko min hê di zaroktiya xwe de xwendibû, li ke\$tiyê kiribûn.

Ke\$tiya Pierre Loti, her pênc\$emî, ji Stembolê, ji bajarê min ê ko êdî li minqedexebû, dihat. Pierre Loti Stemboldianî, bîhnabîrabexçemalame ya Kiziltoprakê dianî, tahma masiyên Bospor û Xalîçê dianî, kena Mezo û nêrîna kesertijî ya Dayê dianî. Wê zaroktî û xortiya min, \$ev û rojên wan û siya jîna min dianî.

Her cara ko ez li Bêrûdê bûm, roja pênc\$emiyê, ez dadiketim lengergehê da ko ti\$tên ko Pierre Loti anîbûn, werbigirim... û pi\$tî çend saetan jî, dîsan, pê re, silavên xwe yên germtirîn ji Stembola xwe ya germ re bi\$în-im...

Wê roja ko ez û Canan li bilindahiyên Minet ul Husn rûni\$tibûn û me li lengergehê dinihêrî, dîsan, çavê me li Pierre Loti bû. Wê dê, îcar jî, pi\$tî hefteyekê, Canan bibira. Ez û wê, bi tamamî, sîh û sê rojan, li oda xwe ya otêlê, bi hev re bûn. Me xwe dabû alî. Herkes li me digeriya tirk li wê, kurd li min, fransîz jî li me herduyan. Kesên ko dizanîbûn, em li wê otêlê ne, bi tenê sisê bûn; ew herdu xortên kurd ên jîr û dostekî min ê ermen, Mr. Papaziyan ko dostê min ê man û nemanê bû... Bêguman, wan ji kesekî re nedigotin. Heta ji Rû\$enê re jî.

Rû\$en ê bi wî xortê hunermend ê ereb, Omer Malik re bizewiciya û ez ê jî di zewac û daweta wan de hazir bûma. Min jê re soz dabû. Lê ez winda bûbûm!.. Rû\$ena reben! Ew ketibû pey min, Celadet Amca (yan jî Abî) yê xwe. Wê cîh nehî\$tibû, li min pirsîbû. Lê erd qeli\$îbû û ez ketibûm binî. Lomajî, gavaewzewicî, eznelinikwêbûm...(Xwedêdizane, kahingîmin diodamedeçidikir!...)Xortanxeberazewacawêbimingihandibûn. Min, jidil, serfiraziyawêdixwest. Ûmindizanîbûkogavaezneli\$amêbûm, ew diçû mala min a \$amê, mal dida hev, gul û kulîlkên dora bîra hew\$ê av di-

dan, xwarina \$engê jê kêm nedikir û danê varan Ehmedê Ferman, deng-
bêjê min ê ko min bêrî lê kiribû, dibir, digerland.

Me, min û Cananê çi dikir? Em li odê bûn... Bi tenê carina, ji bo xwarinê,
em derdiketin der, yan jî, gava bihna Cananê teng dibû, em diçûn
Meydana Şehîdan, taxa ko hemû sînema lê bûn, û me li filmên nûhatî
tema \$e dikirin. Berî ko em ji otêlê derkevin, me li kovara »Réveil«
dinhêrî, tê de filmeke nû hildibijart û pa \$ê jî, bêyî ko kes me bibîne,
em diçûn û diketin salona tarî ya sînemayê. Piraniya caran, me filmên
Marlene Ditrecht û Greta Garbo hildibijartin. Ji ber ko Canan bi wan dima!
Fîlma »Love«
gelekî tesîr li me kir. Garbo tê de di rola Anna Karenina'yê de bû.
Garbobû Canan, Cananbû Anna Karenina!.. Piştî filmê, bîske kedirêj,
Canan giriya. Filmeke din ko tesîr li me kir, »Mata-Hari«
bû. Serpêhatiya Mata-Harî û bûyerên filmê ko di ode û korîdorên
dîplomatan de derbas dibûn, dîsan, li jîn û qedera me dihat!..

Ez çi bibêjim?.. Cananê biçûya, ew ê li ke \$tiya Pierre Loti siwar bûba û
terkî min, mêrê xwe Wehbî Bey, \$am, Bêrûd û welatê germ ê rohilatê biki-
ra...

- Canan, ev defter tê bîra te, Celadet Beg dibêje û ji berîka çakête xwe
deftera re \$ û biçûk derdixe. Te ev dabû min, li Stembolê, li bajarê xortiya
me...

- Celadet... Sevgili Ceco... Tu agir bi kezeba min dixînî...

- Ji roja ko te ev defter daye min, ew hertim li nik min e, ew Şahîda jîn
û hesreta min e. Tê de gotinên min, gotinên qels ên serpêhatiyên min û
gotinên yekta yên Ovidius hene. »Para evîndaran bi tenê ev e; dilsojiyeke
bêpayan û kêfxwe \$iyeke kin û kurt...«
Ovidius veba dinivîse, Canan...

- Xwezî her ti \$t di destê meriv de bûya, xwezî meriv bi xwe bikaribûya
qedera xwe binivîsiya!.. Lê nabe... em çi jî bikin, nabe... Loma jî weha hîn
çêtir e.

- Ez ne bawer im ko weha hîn çêtir e... û ez dizanim tu dê pa \$ê po \$mam
jî bibî... lê heke tu niha weha hîn çêtir dibînî, bila mîna te be.

- Nabe, Ceco, nabe, ez hew dikarim ji te re bibim yar, hew dikarim li
van deran bimînim, hew dikarim ji bajarê xwe Stembolê derkevim...
nabe... evîndarê ruhê min, nabe...

Celadet Beg bersivê nadiyê, bi tenê ew li dûr dinihêre û guhê xwe dide
ser dengê ke \$tiya ko hêdî hêdî ji lengergehê vediqete.

4 Celadet Beg bersivê nadiyê, bi tenê, ew ji pencerê li dûr dinihêre û guhê xwe dide ser dengê bilûra ko hêdî hêdî bîr û heşê wî ji Şamê vediqetîne û dibe welêt, welatê xeyalan...

- Ev awaza strana Memê Alan ba\$ e? Ehmedê Fermanê Kîkî bilûra devê xwe, dîsan, dide alî û ji Celadet Beg dipirse, ba\$ e? Bi dilê te ye?

- Pir ba\$ e, pir bi dilê min e, Celadet Beg dibêje û dîsan vedigere ser deftera ko li ser çogên wî ye.

Şeva Şamê dest pê kiriye. Roj û êvar qulipîne ser Şevê. Stêrkên qels Şevê, çiraya reben oda kata jorîn a Celadet Beg ronî dikin. Şam radizê, taxên kêf û henekê yên Şamê vala bûne, însan radizên, însaniyet radizê. Di vê wext û dema razanê de, du însan, du kurdên derketî, mîrekî kurdan û dengbêjê wî, di hembêza Şevê de, bi lorîna bayê bakur ê Zerya Spî, di bin ronahiyeke pir qels û neçar a çirayeke kevn de, li bilûra hezar salan a kurdan dixînin, li bilûra çiya û zozanên welêt guhdarî dikin û bilûra ko nîşana tarîxeke kevnare ye, dinivîsin.

Dengbej li bilûrê dixê; bilûra dirêj, zirav û narîn tê ziman, evîn û evîndariyê, hez û hezkirinê, veqetîn û hesretê, derd û keserê tîne zimên. Pêçiyên dengbêj, bi hostehî û hunermendî, li ser qulikên bilûrê digerin; dijîtî û berberî, dexesî û hesûdî, dek û dolab, fîtne û fesadî di navbera qulikan de derin û tîn. Mirin di navbera pêçiyên de digere.

Mîrê derketî, gerîndendeyê kovara Hawar-ê, guhê wî li ser dengê nerm ê bilûrê, pênuş di destan de, li ser kaxizê spî dinivîse; Bilûra min a Şîrîn / Tu di sariya sibehê / Û hingûra êvarê de / Hevalê bêhevalan, / Destbirayê Şivan û dilketiyan î. / Dengê te, / Hêstirên dilên xemgîran, / Silava ji hev-veqetiyan. / Girîn û zarîna dilketiyan / Tîne bîra min. / Bilûra min tu yî, / Xemrevîna terkeserên dinyayê!..«

Dengbêj û bilûrvan devê bilûrê dibe aliyê rastê devê xwe, herdu lêvên xwe vedikişîne û bi nefeseke dirêj li bilûrê dixê; dengê bilûrê mîrê tenê û dengbêjê wî dibe kêrahîyên dewr û dewranan, nik beg û mîran, dawet û dîlanan, Şer û pevçûnan, nêçîr û nêçîrvanan, egîd û Şervanan... Dengê bilûrê wan davêje ser piştê mûyekî ji çîrokên »Hezar û Şevê« û wan dibe welatê xewn û xeyalan, bav û kalan.

Mîr ji qedeha xwe ya araqê Lubnanê çend qult vedixwe, ji cixara xwe nefeseke kêr dikişîne, serê xwe ber bi jor dike, bi qasî kêliyêkê, çavgirtî, difikire û dîsan vedigere ser kaxizê spî û dinivîse; »Dengê bilûra min, / Çiya û zozanên bilind, / Kaniyên bi gul û rihan dorgirtî, / Guhê Şikeft û

serê zinaran / Guhdarên te ne! / Û sura bayê xerbî / Te di nav pelên darê de digêrîne.«

Bilûrvan nefeseke kûr dikişîne û dîsan bilûrê dibe devê xwe û lêdixê; mîr û bilûrvan, tevî dengê bilûrê, li xweşiyên cîhanê, bedewiyên bihuştê û xezebên dûjehê dinîhîrên. Deng, pêl bi pêl, bilind dibe. Axîna evîna qurmiçî, mirazên şikestî, pêl bi pêl, dil û ruh vedigirin. Porê dirêj, çavên reş ên kilkirî, awirê nerm, bêdengiya evîn û evîndarê, gav bi gav, bi dûr dikevin. Agir bi dil dikeve, pêl bi pêl. Çav tîn girtin, xwîn, pihêt, di damaran de diherike. Dengê bilûrê mîr û bilûrvanê wî hildigire û dibe, bi firê dixîne.

Mîr rûpeleke nû ya deftera li ser çogên xwe vedike û dinivîse; »Bilûra min, were em ê / Bi wî çiyayê bilind re / Bi hewa kevin / Û bibin cîranê bayên xurt / Û hevalê kîmtên wan / Yê bi mij û dûman, / Û tê de dengê xwe berdin / Û zarîna dengê me / Bikeve nav kortal û geliyan / Û bê-caniya erdên jêrîn bihejîne; / Û pêlên ava heftreng / Ên xemzebaz / Nalîna me bigihîne / Deştê Sirûc û Diyarbekrê; / Û beriya mêrxasên Berazan; / Û kalîna berxan, / Tev Şehîna hespan / Li me vegehrînin.«

Bilûrvan dev ji bilûrê berdide, bi evîn û rêzdarî, mîna ko zarokê deyne, bilûrê datîne kêleka xwe, ser textê razanê. Bilûrvan westiyaye.

Ax, ew rojên hanê! Ax, nivîskar! Ax, nivîsandin!.. Ax nivîsandina bilûrê! Ez nihaçibikim? liberbûyerên wan rojan bikevim? Yanjî ez wan rêzên şihîra min »Bilûra Min« bi bîr bînim û kêfxweş bim?

Rêz xwe\$, lê bûyer, pêwendî û hîsên ko ew rêz diafirandin, nexweş bûn. Mirindîsan lîdoraminbû. Bîhnûhilmamirinê jinavrûpelêndefterên min û rûpelên Hawar-ê bilind dibû; mamê min Xelîl Ramî li Lubnanê wefat kiribû, dostê min, hostayê rojnamevaniya min Mewlânzade Rifat Beg li Helebê miribû. Dostê min ê ezîz, hezkarê welêt, Şêx Evdîrehmanê Garisî, li ser nimêjê, bi destê nokerên dijmin, hatibû kuştin. Mamê min Evdîrehman, xwedî û gerîndeyê rojnama yekemîn a kurdan »Kurdistan«, li Stembolê, di nav bêdengiyeke dilsoj de, miribû. Hin dost û nasên min ên din li Stembol, Paris, Bêrûd, Serê Kahniyê, Iraq û Îranê miribûn. Evîna min, »donna mia« min miribû. Xewnên min ên rojên bê ko bi neqîşên evîna evîndara min ve hatibûn neqîşandin, miribûn. Deftera ko evîndara min dabû min û min kurte-notên xwe tê de dinivîsîn, wînda bûbû û miribû. Ez bûbûm pasevanê mirinê, dilê min bûbû geliyê mirinê. Û karê min jî, jixwe, diyarbû; bigotinê nekevnûmiriyên kurdî mijûlbûn! Gava

\$ev dihat û perda xwe ya re\$ davête ser wextên razan û mirinê, min jî, di binperdêde, miriyên xwe jibîrande dianîn û dianîne \$ûbîran... bipeyv, gotin û qiseyên mirî...

Peyv, gotin û qiseyên mirî...

Ez nizanîm çima, lê te heta niha tu carê qala hal û hewalê gotinên kurdî nekir. Te qala karê min ê wan gotinan jî nekir. Lê belê, derketin û we\$and-ina kovara Hawar-ê bi xwe, ji bo wan gotinan bû. Her çawan zêrîngerekî, bi kitekit, li karê xwe hûr dibe, ez jî, welê, bûbûm zêrîngerê gotinên windabûyî, jibîrbûyî û mirî yên kurdî. Ez, zarokê muhaciriyê, lawê muhaciran, stembolîyekî kozmopolît ko ji welatê kurdan û kahniya zimanê kurdî bi dûr, di nav ziman û çandên cuda de, mezin û perwerde bûbûm, li \$amê, bajarê \$evên dirêj, ketibûm pey gotinên kurdî yên bav û kalan...

Nihanayê bîraminkakîbû, lê di wan rojên min ên Alemanyayê de, min ji feylesofekî xwendibû, feylesof weha digot; em hatin dinê û jiyana da ko van gotinên ko li ber xeterê ne, ji bo we, xelas bikin. Ev gotin bûbûn qedera min û heval û alîgirên min ên Hawar-ê. Ez, kurdê welatê xerîbiyê ko minnikarîbû bikurdî nameyekê binivîsanda, li \$amê, bajarê \$evên bêxew, bûbûm pasevanê gotinên kurdî ko li ber xetera mirinê bûn.

Ewdiviyane mirana. Gotinên kurdî, zimanê kurdî, diviyawindane bûna. Pir tişt û heyinên kurdan winda bûbûn û miribûn, bi qewlê Nietzsche, kurd bûbûn jihevketî û derketî. Kurdan bi zimanê xwe nexwendibûn, nenivîsibûn û perwerdene bûbûn. Jibîlîklasîkên kurdî û hineserêndin, zimanê kurdî neketibû defteran... Û li Tirkiyê, rejîma nû zimanê kurdî, yekcar, qedexa kiribû... Lê ziman, zimanê kevnare yê rohilatê, diviya nemira. Loma jî, hê di rûpelên pêşîn ên kovarê de min weha nivîsî; yekbûna kurdan bi yekîtiya zimanê kurdî çêdibe. Yekîtiya ziman jî bi yekîtiya herfan dest pê dike. Û min di dûmahîkê de jî weha dewam kir û nivîsî; miletên bindest heyîna xwe ji serdestên xwe bi du tiştan, bi qeweta du çekan diparêzin. Ol yek. Ziman dudo. Lê heke ola miletê serdest û bindest yek bibe, hingî çek bi tenê ye û bend tenê ziman e... Loma jî ez di wan \$evan de ketibûm pey gotinên kurdî; armanc, bendewar, erdnîgarî, bingeh, ciyok, dehker, dîrok, Jînenîgarî, pronivîs, ferhengok, zimanazîn... û bi sedan, hezaran gotinên din ko yan winda bûbûn û miribûn, yan jî di kûrahiyên stran, çîrok û destanên Ehmedê Fermanê Kîkî de ve \$artîbûn... Loma jî ez ketibûm pey alfabeyê têkûz, gramereke têkûz û zimanekî têkûz.

Loma jî ez bûbûm pasevanê \$evê, mirinê û gotina kurdî ya li ber xetera

mirinê û min li stran û bilûra dengbêjê xwe guhdarî dikir.

Dengbêj, dîsan, bilûrê dixê destê xwe, wê dibe ber lêvên xwe û dibe bilûrvan; dengêzîz, nermûxwe \$ê bilûrê wextandixena vahev, dewrûdewran dikevin zikê hev. Wext, dewr, tarîx, bûyer, însan û însaniyet li ser baskên stêrkên hezar salan ên \$evên \$amê derin û tîn.

Mîr du rêzên rûpela nû ya deftera li ser çogên xwe xêz dike, li derve, li stêran dinihêre û dinivîse; »Bilûra min, binêre û bibihîse! / Roj çû ava, / Stêra êvarê bû ge\$ / Kolosên çiyar ên gewr / Ê hewraniyên wan ên sor û zêrîn / Bûne cûn; / Ê pêlên ava \$evê ên re\$ / Ketine de\$ û newalan, / Heta rûyê gir û kepezan. / Di qeraca de / Kevir piyê \$evgera dixapînin, / Ê bêdengiya \$evê de / Pêjna lingên mêrxasan tîn.

Bilûrvan simbêlê xwe yê spî ba dide, zimanê xwe li ser lêvên xwe dibe û tîne, bi xwezî gewriya xwe \$il dike, çavên xwe digire, qirika xwe xwar dike û vediki\$îne û bi nefeseke têt, bi aheng, li bilûrê dixê; geh deng bilind dibe, geh nizm. Dengên cihê yên bilûrê, perde bi perde, xwe digihîne ruhê mîr.

Mîr, çav li ser rêzên nivîsî, bi tenê li bilûrê guhdarî dike. Bi tenê dengê bilûrê xwe digihîne wî. Mîr qedeha nîvçe ya araqê vedixwe, rîh û simbêlê xwe paqij dike û dinivîse; »Bilûra min, dengê xwe berde!! / Dinya, mîna zarokêkî ber\$îr / Ket dergû\$ê xwe; / Dengê xwe berde bilûra min / Ê jê re bilorîne, xema wê birevîne!! / Bilûra min tu yî!..

Stêr qelstir dibin, rojêke nû li ber zayinê ye. Hê ezanê dest pê nekiriye, hê li wan nebûye sibe, lê ji derve deng tîn. Di ser dangan re, dengê bilûrê, dîsan, bilind dibe; dengê kesên ko terkî welatê xwe kirine, terkî evîn û evîndarên xwe kirine, di heyamên tarî re derbas bûne, bê cîh û \$ûn, war û welat mane, xwe spartine \$evan, belê dengê wan û siya dengê wan, bi alîkariya Mîr, vediguhezinserkaxizên spî. Dengê bilûrê liserkaxizên Mîr difire; »Xemrevîna terkiserên dinyayê; / Ê li rohelaî dema ko dinya hi\$yar dibe / Ji me re / Strana azadî û serbestiya Kurdistanê binehwirîne / Ê dengê wê stranê, bila / Mîna tîrêjên rojê yên pak û zêrîn / Bikeve nav dil û guhên me / Bilûra min / Tu yî xemrevîna dilketiyên welêt...

Mîrê min, Mîr Bedirxan, tu yî xemrevîna dilketiyên welêt, Haco

5

Axa dibêje û bi rêz û rêzdarî kevirê turba Mîr Bedirxan radimûse.

Yên din, Celadet Beg, kekê wî Sureya Beg, Memduh Selîm Beg,

Mistefa û Bozan Begên Şahîn, Osman Sebrî, Qedrî Can, Husên Axayê Îbi\$, Mihemed Zilfo Axa, Mele Ehmedê Şûzî, Husnî Berazî û hin kesên din, yek bi yek, tèn û turbe tewaf dikan.

Rûşen Xanim û diya wê jî tevî wan in. Rûşen Xanimê keça xwe ya berşîr daye diya xwe û li pey mêran, bi tûlekî re\$ pêçayî, tê û li ser turbê radiweste.

Danê sibeyekê yê bihara 1934-an, neviyên Mîr Bedirxan û hezkarên wî hatine serdana wî. Mîr Bedir Xan di goristana kurdên Şamê, Ruknedîn de ve\$artî ye. Bermaliya wî Rûşen jî, li kêleka wî, li dereke, ve\$artiye. Mîna her çiyên din, li Şamê jî kurdan xwe spartine çiyên, hilki\$iyane sîngên çiyên, pi\$ta xwe dane çiyên û wan li quntarên çiyên, ji Salihiyê, navenda bajêr, hinekî bi dûr, taxek ava kirine. Tax ber bi gopikên çiyê bilind dibe, xanî li ser hev in. Xanî bêdûzan in, mîna koxikan, bi lez ava bûne. Ew ji xaniyan bêtir di\$ibin konan, konên koçeran ko dê di demeke kin de, dîsan, ber bi deverên din, koç bikin.

Lê tax gor û goristanekê heye. Tax li miriyên xwe xwedî derdikeve, wan li nik xwe vedi\$êre. Hemû mezinên kurdan li goristanê, peregende, bêdûzan, ve\$artî ne. Ji \$êxê terîqeta Neqşîbendî û \$aîrê navdar Mewlana Xalid heta Mîr Bedirxan, hemû di quntarên çiyayên kurmancan de, di xewa ebedî de ne.

- Mîrê me, pîrê me, Memduh Selîm Beg dibêje û li kêleka gorê, li ser totikan, rûdine. Binihêre, em, neviyên te, hemû hatin. Berî niha bi \$ê\$ û \$e\$ salan, te ji vê dinya kambax xatir xwest. Lê ji wê rojê û vir ve, giyanê te yê pak hertim li ba kurdan e, bi wan re ye, ji wan re rêberî dike. Hemû kurd, her kurdekî, dixwaze mîna te be, li ser riya te be. Zane û têngihî\$î, mîr û serekeşîr, axa û beg, mele û \$êx, gundî û zehmetkê\$, têkoşer û Şerwan, jin û pîr, herkes dixwaze li ser \$opa giyanê pak ê mîrê xwe be. Tu rehet bijî.

Ji Rûşen Xanim û diya wê pê ve, yên din jî li kêleka gora Mîr Bedirxan rûdinin. Celadet Begê ko li nik kevirê gorê rûni\$tiye, bêdeng, bi destê xwe yê rastê, giya û nefelên ko li ser gorê hi\$în hatine, jêdike. Kekê wî Sureya ko êdî por û simbelê badayî spî kirine û westiyayî dixuyê, li hember wî rûni\$tiye û bi destê xwe axa gorê rast dike.

- Mîrê min ê ezîz, Haco Axa dibêje, bav û kalên min, e\$îra Hevêrkan, ehlê Cizîra Botan, bi te re bûn, di xizmeta te de bûn... Bav û kalên min digotine min; tu bi quwet bûyî, xurt bûyî, hêza te qewîn, qilafetê te di \$ûnê de bû. Rîha te dirêj û \$ehkirî bû. Tu merivekî sade bûyî, te her

gotiye.»Bilaehlêminziktêr,gundiyênminxwediyêbixêriyênvêxistûbin.
 Bila \$orba nîskan li ser êgir, nan li ser tenûrê, mîh û beran, berx û kahr li
 ber derî bin. Bila teyr û tûrên me azah bifirin, \$êr û pilingên me serbest
 bipekin... daxwaza me ji Xwedayê Alemîn bi tenê ev e...« Bav û bapîrên
 min digotin, te ji bilûrê hez dikir, kitabxana te hebû, Birca Belek, qesra te
 ya navdar, ji alîm û zaneyan re vekirî bû.. Cihû û file, keldanî û êzîdî jî
 ehlê te bûn. Li ber çemê Dijlê, li qiraxên ava zelal, hertim dawet û dîlan
 bû. Agirê newrozê ji serê çiyayê Herekolê kêr nedibû. Tu bi \$eref û
 heysiyet bûyî, te ji xwe, ji jin û zarokên xwe, ji ehl û \$ênîyên xwe, ji war û
 axa xwe hez kiribû. Te ji Rebê Alemîn û qasîte wî hez kiribû, tu bende-
 warê wan bûyî. Tu ji gotina xwe re xurt, ji destê xwe re sivik û \$ûrê xwe
 re giran bûyî. Haya te ji dinê û bayê felekê nîn bûye, lê tu mîrê kurdan ê
 nemir bûyî, mîrê min...

Haco Axa, hinekî, radiweste, li dora xwe dinihêre, ji berîka çakête xwe
 qutiya cixarê derdixê, cixareyeke pêçayî dibe devê xwe û bi hestê vêdixê.
 Ê ew dîsan, çavên wî li ser Celadet Beg, xeberdana xwe, bi hêdîka,
 didomîne, -mîna ko ew li ber xwe bipeyive,

- Mîrê min ê cîhbihu\$ê, em bi çîrok û efsaneyên te mezin bûn, me
 zariyên xwe bi çîrok û efsanên te mezin kirin. Hê jî gundiyên botî li ser te
 rîwayetan derdixin. Ew dibêjin, tu û Xocê Xizir hevalên hev in, hûn bi
 hev re li hespên kihêl siwar dibin û derdikevin seyrana welatê kurdan.
 Hûn li ser çem û behran derin, hûn dibin hevalên teyrên eylo û sêmîr. Tu
 li ser hespê xwe yê spî, bi kirasê xwe yê spî, mîna melayke û fêri\$tan dix-
 uyî. Tu hê jî têyî xewna me. Ji bilî me, neviyên te Sureya û Celadet jî li
 vir in. Gerek e ko tu bizanibî, em li ser riya xewna te ne...

Em li wir, li ser gorê,welê dipeyivîn... Gotinên me xwe\$ û bê\$îk di cîh de
 bûn. Lê te dê halê gora Mîr Bedirxan jî bidîta! Kevirên gorê xwar bûbûn û
 yekjî\$ikestîbû.Axagorêjêçûbûûhemaçîbigiregorbierdêvebûbûyek.
 Hezar \$ahîd jê re diviya ko meriv bikaribûya di nav wê goristana biçûk de
 gora Mîr Bedirxan bidîta... Rêberê kurdî û kurdaniyê bi erdê ve bûbû yek...
 û kurdekî, ji bo Xwedê kurdekî, aqil nekiribû û gor çênekiribû...

Ez çi bibêjim?..

Heçîezbûm,mindikir,nedikir,nikarîbûewperênpêwistbidanahev,da
 ko gor bida çêkirin. (Min nedixwest, ji bo vê yekê, ji kesekî jî deyn bikira.)
 Dawiyê min gor da çêkirin; axa pîroz ji Cizîra Botan da anîn, kevîrên nehîr
 dan \$ehkirin, mermerên fire\$î dan anîn, hosteyên yekta peyda kirin û li

dora gorê xaniyekî biçûk ava kir. Gor bû ziyaret, bû meclîs... û roja ko lêkirina gorê tamam bû, min jî wesiyeta xwe kir; eger rojekê ez bimiriyama û îmkân nîn bûya ko kurdan ez li Cizîra Botan, nik Birca Belek veŞartima, hingî nas û xizmên min diviya ez li ber lingên bapîrê min, Mîr Bedirxan, veŞartima... (Mixabin, me gora dapîra min Rûşen Xanima ku, li Stembolê, gava ez hatibûm dinê, bi destên xwe ez Şuştibûm, nikaribû peyda bikira.)

Kî dizane, heye ko rûpelên Bîra Qederê heta wan rojan jî herin?

Em vegezin ser wê roja serdana Mîr Bedirxan. Kekê min Sureya ji Misirê hatibû. Ew demeke dirêj, bi qasî çend salan, li Amerîkayê jî mabû, çûbû û hatibû. Wî, li wir, kitabek li ser kurdan, bi ingîlîzî, weŞandibû. Wî bêrî li me kiribû û hatibû. Memduh Selîm Beg ji Antaqayê hatibû. Haco Axajî welêt hatibû. Yê din jî her yek ji derekî hatibûn; em bûbûn peregende û roj bi roj, ji hevûdu, bêtir, bi dûr diketin. Gerçî, bi qewlê kalemêran, cer di riya avê de diŞkiya, lê bi min welê dihat ko em, hêdî hêdî, winda dibûn. Gotinên wê rojê, bêguman, xwe\$b bûn û me pê hewcedarî jî hebûn. Lê belê, qal û behsa xewnên Mîr Bedirxan, bi tenê hêvî bû. Mîr Bedirxan, di gora xwe ya basîd de, bûbû nemir û hêvî. Ew bûbû bedewî û spehîtiya hêviyan. Lê belê ew bi tenê hêvî bû. Hêviyên pêŞerojê. Helbet her mirovî, her kesî, her gelî hêviyên rojên bê divên. Lê hêviya min bi xwe, roj bi roj, ji hêviyên rojên bê nedima. Kurdan, hal û rewşa wan cîh li hêviyan teng dikirin, ew difetisandin. Kurdan hevûdu dixwarin, di nav behra dijîtî, berberî, hesûdî û dexesiyê de, nefes li hev û hêviyan diçikandin. Çi mixabin ko hêviyên rojên bê jî bi vê edeta hevûduxwarinê û zihniyeta hesûdiya bêmane girêdayî bûn. Loma jî xewn û hêvî, bi tenê, mîna xewn û hêvî diman...

Wekî din?..Wekî din hîçtiŞtekî nîn bû. Mindî nivîsî, kovaraxwederdixist, rojê sê-çar qedeh konyak û du \$ûŞe araq vedixwarin, bi qasî sîh îskanan qahwevedixwar û dupakêtcixaredikiŞandin. TiŞtekî dinnîn bû...LêtiŞtekî ko di wan rojan de ez kêfxweŞ kirim, zaroka Rûşenê bû. Belê, Rûşenê zarokeke mîna topa nûrê anîbû dinê. Keçikek, keçikeke Şêrîn. Navê keçikê Huseyma bû. Wê rojê, Huseyma jî bi me re bû, wê jî, cara yekemîn, bapîr û dapîra xwe ziyaret kiribû.

Kesên ko hatine gorê ziyaret bikin, radibin, ji Mîr Bedirxan xatir dixwazin û ji goristanê derdikevin. Rê teng û kort in. Ew, kom bi kom, bi dîqet, ji riyên fetloke, ji çiyê dadikevin. Celadet Beg, Haco Axa, Rûşen Xanim û diya wê li pey hemûyan in. Haco Axa dikeve milê Celadet Beg

da ko bikaribe bimeşe.

- Mîrê min, Haco Axa dibêje, weha nabe, em ê, paşe jî, biştexilin, lê weha nabe...

- Çi weha nabe, Mamo? Celadet Beg, bi ken jê dipirse.

- Mîrê min, te dît, kurd dibêjin; mêr bê xweyî dibin, jar dibin; jin bê xweyî dibin, har dibin. Tu pirî jar bûyî. Weha nabe... Tu dê heta kengî bê xweyî bijî? Heta kengî tu dê bi Ehmedê Ferman û Şengê re bijî? Weha nabe! em ê te bizewicînin!

- Dîsan çîroka zewacê! Celadet Beg, bi ken dibêje. Naxwe min, gelek caran, gotibû, ez naxwazim bizewicim. Şairê Sûriyê Ebu-l Alâ gotiye; ez îro bûme qurbanê wan kesên ko ez anîme dinê, lê kesekî din ê nebe qurbanê min.«

- Ezbenî, tu Xwedê, dev ji van gotinan berde, dev ji felsefê berde. Çîroka sefire xanimê jî êdfê xelas... Salê te li ser çilan e, tu mîrekî kurdan î, tu ne li Ewrûpayê, lê li Şamê dijî.

Rûşen Xanim ko li kêleka wan dimeşe, piştgirtiya Haco Axa dike.

- Mam Haco rast dibêje, ji er

dê heta ezmanan. Celadet Abî, em divê te bizewicînin. Li der û dorên me keçên zaf rind hene. Ez ê, bi xwe, ji bo te, lê bigerim. Hevalên min hene, nas û xizmên me hene. Ez ê yeka rind, xwende, biesil û biterbiye bineqînim. Eger ew ne bi dilê te be, em ê li yeka din bigerin. Lê tu divê bizewicî.

- Tu divê bizewicî... Berî ko Rûşen Xanim bikeve erebê, ew gotina **6**xwe ya dawîn jî dibêje. Piştî Rûşen Xanimê, Celadet Beg jî dikeve erebê. Bi dû Celadet Beg re, dostê wî Husniyê Berazî jî dere û li aliyê pêş, nik şofor rûdine. Ereba nû bi rê dikeve. Dinya sar e, çilê 1935- andestpêkiriye. Tîstekîkozûbizûlîdeverên Beyrûdû Şamênaqewime, îcar, îsal, qewimiye; berfbariye. Berfekebo Şemûdoralîvegirtiyê. Dinya spî dike û berf jî, hûr bi hûr, dibare.

Bayê danê sibê kuliyên berfê dide ber xwe û wan li hawê diziîvirîne. Kulî tîn û li pencerên erebê dikevin û dihelin. Celadet Beg ji hundir li kuliyên der ko bi lez dixuyin û winda dibin, dinihêre. Rûşen Xanim jî li wî.

- Celadet Abî, em çî bikin? Tu bi vê qayil nabî, bi wê qayil nabî... de

bibêje em çi bikin?

- Ka te kes nedît...

- Tu bi kesî qayil nabî.

Celadet Beg bersiv nadiyê, bi tenê dikene û kuliyan berfê nî\$anî wê dide.

- Li min bibore, lê jîna merivan ne mîna ya kuliyan e. Ji merivan re mal, mulk, pêwendî, zar û zêç divên, Rû\$en Xanim dibêje.

Erebe hêdî hêdî dikeve ser riya Bêrûdê û dere.

Em li ser riya Bêrûdê bûn. Min û Husnî Beg Rû\$en dibir nexwe\$xana Amerîkayê ya Bêrûdê. Çavên wê nexwe\$ bûn. Deminine kurt ew li wir mabû û niha jî her çar mehan carekê diçû kontrolê. Îcar em jî pê re çûn. (Diya wê hingî ne li \$amê bû, ew çûbû Baxdayê.) Jixwe ez mîna bavê wê bûm! Jixwe gelek kesî welê bawer dikir ko ez bavê wê bûm! Ma enî û bîvilên me jî ne wekî hev bûn?..

Min biryara xwe dabû; ez ê li \$amê bimama û bizewiciyama. Lê Rû\$enê hê nizanîbû ka bi kê re.

Tevî ko kincên germ ên zivistanê li wan in, ew dihejin. Sar e, seqem e. Dengê ba ji der ve tê. Rê vekirî ye, lê ji bilî riyê, her der bi perda spî ya berfê hatiye vegirtin. Rû\$en Xanim, hinekî din, mantoyê xwe diguvi\$îne ser hev.

- Rû\$en, kizim... Celadet Beg, ji ni\$ka ve dibê. Min qerara xwe da, ez ê bizewicim...

- Celadet Abi! Rû\$en bi kêf dibêje, pir ba\$, pir ba\$...

- Kizim, ma tu dê nepirsî ka bi kê re?

- Bi kê re?

- Gava em, li Stembolê, zaro bûn, tu dizanî, me amojnek hebû; Amojna Stî. Amojna Stî her weha digot; \$ûr \$am, xencer mam û jin dot-mam...

- Celadet Abî, pir ba\$, pir ba\$... Bi kê re, tu dê bi kê re bizewicî?

- Bi te re!

- Bi k

ê..... bi min re? Bi min re?

- Belê bi te re... Lê ji bo gerandina karên zewacê, min kaxiza te ya huwiyetê divê.

- Bi min re? Te gote, bi min re?..

- Heye ko çend fotograf jî pêwist bin. Ji kerema xwe, çend fotografan jî hazir bike...

- Bi min re? Bi cariyet-ul mitbax re? Bi min re?

**FOTOGRAF13:»Romanamindivêbikurdîbe,mî-
na-hezarû\$evêkê-vebêje,mînamiskûemberê,
bîndarbeûmînapelêngulekê,ringînbe
bibi\$kuve...«**

1 Ew, qehremanê romana Bîra Qederê, li ber masê rûni\$tiye û destê xwe dirêjî kamerayê dike. Rûyê wî tir\$, awirê wî sar e. Wî devê xwe vekiriye, ti\$tekî dibêje. Çi?

Kî dizane? Heye ko ew dibêje; bes e, bes e êdî, ev fotografên ko dibin \$ahîdên jîna min, ê heta kengî li pey min bin û mîna siya min her bi min re bin?

Heye ko ew dibêje; bes e, bes e biki\$înin, ez westiyame, min taqet nîn e, dev ji min berdin, bihêlin, ez hinekî bîhna xwe berdim, hinekî bi tenê bimînim.

Heye ko ew weha dibêje; bes e, ji bo Yezdanê Pak, bes e, ma ev kamera, fotograf û fotografkê\$î ji bo min û umrê min ê peregende îcad bûye? Ma her gava ko ez davêjim ê bibe fotografek? Ma we dil heyê ko hûn bi fotografan jîna min, ji nû ve, vejînin? Ma hûn çima ji min napirsîn ka ez dixwazim?

Wî destê xwe ber bi kamerayê û kesê ko fotograf diki\$îne, kiriye û diqîre. Ji fotografê dixuye ko ew naxwaze ev fotograf bête ki\$andin. Lê fotografkê\$ pê li qumçika kamerayê kiriye, di nav kêliyê de, hunera nemiriyê bi cîh hatiye, fotograf hatiye ki\$andin. Êdî Celadet Beg çî jî bike vala ye.

Ew li ber masê rûni\$tiye. Xwendevanên Bîra Qederê masê dinasin; maseyeke biçûk, hinekî dirêj, basîd. Li serê kaxiz, defter, kitab û kovar tijî. Mîna her carê deftereke mezin û dirêj vekirî ye, pênu\$eke re\$ û dirêj li ser rûpelên vekirî ye. Çend hejmarên Hawar-ê li kêleka defterê ne. Mase mîna xwe ye. Lê hin ti\$tên nû li ser masê ne; \$û\$êyeke dirêj a konyaka yewnanî Metaxa-yê, qedeheke nîvtijî, xwelîdankeke tijî, pakêteke cixarê ya Lucky Strike, qutiyeke kibrîdê û dema\$eyek.

Belê, demançeyek jî, demançeyeke re\$ û dirêj.

Heye ko ji ber vê bergehê, ew eciz e û naxwaze fotografkê\$ pê li qumçikê bike. Kî dizane?

Rû, por, cil û bergên wî jî tevîhev in. Porê wî yê ko hertim ber bi pa\$ Şehkirî ye, niha, di vê fotografa 13-an a romana Bîra Qederê de tevîhev e. Rîha wî hatiye û zêde bûye, simbêl dirêjtir e. Çavên wî di kortê de ne, qermîçokên eniya fireh û yên binçavan, niha, kûrtir û pirtir in.

Herçî cil û berg in, bi tenê kirasekî dirêj ê spî dixuyê. Bi tenê ew lê ye. Bi tenê di vê fotografê de, meriv Celadet Beg bê gomleg, bê qirawat dibîne. Qumçikên pê\$î yên kiras, heta ber zikê wî, vekirîne. Pirçên sîngê dixuyin.

Heye ko ji ber kiras e ko ew destê xwe dirêjî kamerayê dike û dixwaze rê li ki\$andina vê fotografê bigire. Kî dizane?

Her çî be jî, Celadet Beg ji vê fotografê eciz e. Bêyî ko haya wî jê hebe, fotografkê\$ vê fotografê diki\$îne û wê kurtedemê jî dike nemir. Vê wênê ew bêhazirî »pêgirtiyê.« Wêne hin aliyên wî yên \$exsî ko zêde naxuyin yan jî nayên zanîn, nî\$an dide. Demançe li ser kovaran e, »Hawar« û demançe bi hev re ne. \$û\$a dirêj vala ye, konyak hatiye vexwarin. Cixara Lucky Strike ji yên basîd û erzan e. Xwelîdanka tijî dema bihurî û cixarên bêhejmar yên ki\$andî nî\$an dide. Mirin, fikr, nivîsîn, afirîn, xewn, xeyal, bîhtengî, esebiyet, tenêtî, sebir, daxwaz, hêvî û bîranîn li ser masa Celadet Alî Bedirxan in.

Heye ko gava ev fotograf tê ki\$andin, Celadet Beg li van ti\$tên ko jiyana wî rapêçane, difikire û loma naxwaze ko kes wî eciz bike. Ew dixwaze bi tenê bimîne, di nav fikr û gumanan de, bi serê xwe be. Heye ko ew ti\$tên li ser masa wî huzûr û aramiyê didinê, di wan de ew abadîni û ebediyetê dibîne? Heye ko tenêtî û têkberên tenêtiyê, pênûs, defter, konyak, cixare û bêdengiya \$evê, xewn û xeyalên wî tînin pê û jiyaneke din a taybetî ya wî, bi tenê ya wî, ava dîkin? Heye ko ew pênûs, ew defter, \$û\$e, îskan û xwelîdank bi hezaran, sedhezaran pêlên ko di hundir û ruhê wî de radibin, hêdî hêdî, a\$ dîkin? Heye ko ew derman in? Heye ko bi alîkariya wan, ew mîna teyrekî dikeve nav ewr û esmanên dewr û dewranan, wextan li hev tîne, ji hev dike, wan dineqi\$îne û ji wan, mîna wêneyên vê romanê, wêneyên taybetî derdixê? Heye ko ew hewl dide, li welatekî xerîb, di nav tenêtiyêke sade de, bibe hostayê xewn û xeyalan?..

Kî dizane?

2 - Kê dizanîbû ko dotmama wî, bi gotina dotmamê, »cariyet-ul mitbaxa« wî, dê bibûya bermaliya wî?

- Min dizanîbû, Haco Axa dikene û dibêje. Na, ne ko min dizanîbû, lê min texmîn dikir. Te mal û hal diviya. Ji Rûşen Xanimê pê ve, kî dikare mala te ava, halê te ge\$ bike?

Hemû bi hev re dikenin. Celadet Beg û Rûşen Xanimê Haco Axa û Husnî Begê Berazî, herdu kesên ko alîkarî li zewaca wan kirin, ezimandine mala xwe ya nû. Ehmedê Fermanê Kîkî, dengbêjê malê û kovarê jî, di salona mezin a mala nû de, li nik wan rûniştiye. Pencerên mezin ên salonê ko vedibin hewşa fireh a malê, heta dawî, vekirîne. Tevî ko êdî êvarê dest pê kiriye û bayekî sivik xwe, bi hêdfîka, dilivîne, dinya germ e, pir germ. Destpêka tebaxa 1935-an e. Şam germ e, dûmana tîna tavê ji Şamê û deştên doraliyên Şamê radibe. Hema çî bigire hemû golên biçûk zuwa bûne, kahnî û bîr miçiqîne. Havîneke germ a nedîtî nefesê li Şamê û merivên bajêr diçikîne.

Lê li salonê germahiyeke din heye. Kesên ko li salonê, li ser kursiyên ko ji destên hosteyên yekta yên necarên Şamê derketine, rûniştine, bi ken, bi hev re dipeyivin. Li erdê tu tişt ne raxistî ye. Rûşen Xanimê hemû xalîçe û mehfûr rakirine û wê salon \$u\$tiye da ko hinekî hênik be.

- Mîrê min, Memduh Begê gote me ko te \$îfrek nivîsiye û pê\$ke\$î min kiriye, Haco Axa qahwa xwe vedixwe û dibêje. Gelo rast e?

- Naxwe Memduh Beg xeber bi we gihand? Celadet Beg dibêje û dikene. Min dixwest ko ez wê, bêyî ko haya we jê hebe, di vê hejmarê nû ya Hawar-ê de biweşînim, bi qewlê fransîzan surprisekê bikim.

- Ma tu nikarî wê nî\$anî me bidî?

- Çima na, lê heke dotmam rê bide, Celadet Beg dibêje û bi ken li Rûşen Xanima ko li ser kursiya kêleka Haco Axa rûniştiye, dinihêre. Hûn ji min çêtir dizanin, bermaliya malê, xwedîya malê ye. Herçend ew dibêje ko ew »cariyet-ul mitbax« e, lê ew kebanîya malê ye.

Rûşen Xanim dikene û radibe ser piyan,

- Berî ko Celadet Abî tiştêkî din bibêje, ez herim, ew dibêje. Jixwe cîhê min mitbax e.

Berî ko ew ji salonê derkeve, Celadet Beg, bi ken, gotina xwe digihîne wê,

- Naxwe, te fahm kir ka ez ê çî bibêjim? Ma ne rast e? Mêr xulamê mala xwe, mêrxas xulamê ala xwe ye... Ma ne welê ye?

Ew dikenin. Celadet Beg radibe û dere ji ser refekî ji refên salonê yê kitabana defterekê werdigere û vedigere çihê xwe. Ew rûpelên defterê vedike û di rûpelekê de radiweste û serê xwe jê radike, li Haco Axa dinihêre,

- Rast e, min ev \$îr pê\$ke\$î we kiriye. Navê \$ihîrê »Were Dotmam« e. Berî ko em bizewicin, min ew, mîna nesîrê, nivîsîbû, lê min qalê nedikir. Niha êdî wexta wê û çapê hatiye.

- Mîrê min, ma tu nikarî wê ji me re bixwînf?

- Heke hûn ê eciz nebin? Celadet Beg dibêje û bêyî ko li bersiva wan bipê, dest bi xwendinê dike; Dotmam welê ye, heta mirov xwe nas dikit, mirov umrê xwe xelas dikit... Ez pîr bûme. Di derxika canê min de çil buhar bi\$kiwîne. Qurma bedena min çil zivistan dîtine. Bi sedan ba û bahozan ew hejandine, bê hejmar berf û baran tê re çûne... Herwekî dibêjin; ciwanî bizaniya, pîrî bikariya. Lê pesn ji Xwedê re ko hêj ewçend ne pîr im ko nikarim...Wekê ez jî ciwan bûm, simbêl hêj nû avêtî bûn ser lêvên min, dilê min bi hevîniya delalan hildavêt, hon ne yek, ne dudo, ne deh, ne bîst bûn. Kej û gewr, esmer û genimî, bejnîlind û navîn, kinên we jî hebûn... Hon hemî ji min, ji me re bûn, me kîjan bixwesta, ne ew ê, ne mamên me, nedigotin no. Lê min, me hemîyan nizanîbûn. Çavên me bi we, bi bedewiya can û giyanê we nediket... Bîhna we ya xwe\$, rengê we yê ge\$ û birew\$ tu dibêjî qey ne ji me re bûn. Em pê nedihesiyen. Me ew nedidîtin... Rojekê, me hew dît, gulistan bê gul, daristan bê bilbil maye... Em di hembêza jinên biyanî, hon di bin çengê mîrên nenas de...

Celadet Beg li wir radiweste, serê xwe ji defterê radike, bi qasî kêliyêkê, bêdeng dimîne, pa\$ê ji pencerê li der, hew\$ê dinihêre û dibêje,

- Ez serê we neê\$înim, \$îr weha dom dike...

Hê wî gotina xwe xelas nekiriye, Rû\$en Xanim dikeve hundir û bang wan dike da ko ew herin aliyê mitbaxê, ji bo \$îva êvarê.

Gelo di saloxdana wî danê êvarê de, tu, niha, hinekî, ne \$a\$ bî?.. Ez bawer im, welê nebû. Rast e, min serê xwe ji xwendinê rakir û got, »ez serê we neê\$înim...« Lê Rû\$en hema hingî nehate hundir. Heke ez ne \$a\$ bim, pi\$tf gotina min, Haco Axa ko gelekî ji xwendina \$ihîrê memnûn mabû, weha got,

-- Serî ê\$andina çî, Mîrê min, bilakîs, dewam bike, em ê kêfxwe\$ bin...

Ez bawer im, Husnî Beg jî ew testîq kir. Min jî dîsan dest pê kir û \$îir xwend. Ne bi tenê carekê. Pi\$tf ko xwendina yekan xelas bû, Haco Axa

xwest ko ez wê dîsan bixwînim. Min ew dîsan, xwend. Û jixwe, piştî de-meke kurt, ew di hejmara 26-an a kovarê de weşiya.

EzûRûşenêzewicîbûn. Metudawetûdîlanekiribû. Nemequwetadî-ravî hebû ne jî daxwazeke welê. Heçî ez bûm, mîna ko min di \$îrê de gotibû, minçilzivistandîtibûn, çilbihardicanêmindebi\$skivîbûn. Hetaçil û yek!.. Min tu dawet nediviya! Lê wê \$îrê îlan kir ko em zewicîbûn. Loma ew girîng bû. Heye ko hemû \$ihîr li romanê nayê û tu jî, ji ber wê yekê, naxwazî wê, bi temamî, vebiguhezî ser rûpelên Bîra Qederê. Lê ez tiştêkî bibêjim; ew \$îr neynika qedera min bû, yek ji neynikên qedera min bû. Di dawiya \$îrê de jî, min weha digot; No! no! dotmam, heyraniya pismam, êdî bes e, hew bibe jina xelkê... vegere, were himbêza pismamê xwe, pax-ila kurmamê xwe... »Vegere« ev ne gotineke rast e. Em nikarin ji te re bibêjin »vegere«. Ji ber ko tu neçûyî, me tu rêkirî. Me bi destê xwe tu hi-nartî mala xelkê. Himbêza xwe veke, ez ji te re tîm. Min hambêz bike. Min wek mîr, pismam û her tiştê xwe maço bike... Dotmam min ji te re got, ez pîr bûme. Lê pîriyê ez hişyar kirim... Buhar ciwanî ye, zivistan pîrî. Zivistan piştî buharê têt. Di zivistanê de buharên veşartî hene... Herê dotmam were, xwe berde hambêza pismamê xwe. Ez ê ji te re, ji zivistana xwe ya sar, buhareke germ çêkim...

Herê, \$îrê weha dom dikir... Min hinekî dirêj kir, lê vê \$îrê her tişt digot, êdî ne hewceyî gotinên zêde bûn. Di dawiyê de, piştî ko umrê min ji çilan jî qulipîbû, ez gihîştibûm yek ji dotmamên min ên bêhejmar. Heye ko xwendevanên Bîra Qederê niha merak bikin û bipirsin ka zewaca me çawan bû? Û ew bibêjin, »ma Rûşen Xanim ne zewicî bû, ne xwedî zarok bû?...« Belê welê bû. Lê zewaca wan bi ser neketibû. Piştî ko Huseyma hat-ibû dinê, wan hew dikarîbû zewac bimeşanda. Omer Malik xortekî hêja û ziravbihîstiyar bû, lê ne li gora Rûşenê bû. Çend mehan bi dû Huseymayê re, wî xwest dev ji Sûriyê berde û here Parîsê bixwîne. Min bi xwe alîkariya wî kir. Çaxa ew bi rê ket jî, min nameyek ji bo Kamuran nivisî û dayê da ko KamuranliParîsêalîkarîlêbikira. KamurankoliParîsêbû, alîkarîlêkirûew li yek ji xwendegehên hunermendî yên herî baş ên Parîsê, »l-ecole de Boux Arts« da xwendin. Bi çûyina Omer re, Rûşen, tevî keça xwe Huseymayê, bi tenê ma. Hingî diya Rûşenê jî çûbû Baxdayê, nik mîrê xwe ye nû!.. Jineke ciwan, tevî zarokêkê, li \$amê... ne xwe\$ bû.

Hingîminjîdestpêkiribûûêdîbîrbiqîmetûhêjahiyadotmamamdir;
99 zarokên bapîrê min Mîr Bedirxan hebûn. Belê, te çewt nebihîst, 99.
Gelek ji wan keç. Bi sedan zarokên van 99 bira û xwehan çêbûn. Piraniya

wan keç. Hejmara kesên mala Mîr Bedirxan gihîste hezaran. Piraniya wan keç. Lêtevîvê, malûmalbata Mîr Bedirxan winda dibû. Jiberkoemdiçûn bi keçên nenasan re dizewicîn. Kesên nenas jî dihatin bi keçên me re dizewicîn. Loma min »Were Dotmam« , bi terhekî ko gelekî bi yê Baudelaire dima û bi devoka Botî, nivîsî û tê de qala 99-an, keç û dotman, Saadet Abla û Rûşenê kir. Hemû dotmam çûbûn, jîna ge\$ a Stembolê çûbû, yar û evîndar çûbûn... Lê li \$amê dotmameke têgihîştî, dilsoz û fedekar hebû, mabû. Ma min nikarîbû di zivistana umrê xwe de hêlînekegermabuharêpê\$ke\$îwêbikira, pêrehêlînekewehaavabikira?

Rûşen Xanimê xwarinên taybetî yên erebî çêkirine. Gava Celadet Beg, Ehmedê Fermanê Kîkî û mêvan tîna mitbaxê, her tiştê xwarina êvarê, li ser masê, hazir e. Taxîma teyfikên zêrhêlî ko Rûşen Xanimê bi mie\$ a xwe ya yekemîn a mamostayî kirîne, bi ûsil, li ser masê, li gora pênc kesan, rêzkirî ne. Rûşen Xanim cîh nî\$anî wan dide. Celadet Beg û Haco Axa li kêleka hev, Husnî Beg û Ehmedê Fermanê Kîkî jî li hember wan rûdinin.

-Bira Mîrê min, halê cerîdê çî ye? Haco Axa, gava ko ew rûdine, jî Celadet Beg dipirse.

- Halê cerîdê ne tu hal e, Celadet Beg dibêje, hal, halê gor û goristanan e. Heke weha here, cerîde dê bimire.

Naxwe, min gotibû, heke weha here, cerîde dê bimire. Cerîde mîna \$îtîlan e, jî \$îtîlê re av divê, ax û tav divê, hunera destên hoste divê. Cerîde jî welê ye; jê re nivîsevan û xwendevan divê, mewzû û babet divê, belavkirin û firotin divê, bazar divê... De ka jî min, rebenê Xwedê re bibêjin, ev hemû pêdivî li ko ne?

- Gotina te ye, mîrê min, lê heyf bû, alîkarî û xizmetên Hawar-ê bêhejmar bûn, bi gotina we, ew kursiya mîlet bû.

- Ma heyf û hew! De werin jî min bipirsîn... Mîna ko min zarokeke xwe, bi destê xwe xistibe gorê... Hawar-ê ewçend tesîr li min kir. Lê min hew dikarîbû bidomanda, hew dibû...

Celadet Beg, Memduh Selîm Beg, Haco Axa, Mistefa û Bozan Begên \$ahîn û hin kesên din li Helebê, li salona fireh û kevnare ya Hotel Baronê rûniştine. Mistefa û \$ahîn Began ew ezimandine gund. Piştî bîskeke, ew ê bi hev re herin gundekî jî gundên Çiyayê Kurmênc ko gelekî nêzîkê Helebê ye. Çiyayê Kurmênc ko ereb jê re dibêjin »Cebel el Ekrad« devereke kurdî ye. Zana û rêberên kurdan ê, jî bo çend rojan, bibin mêvanê

malên mezin ên Çiyayê Kurmênc, mala Dîko, mala Re\$ Axa û mala Seîdê Mamo.

Gava derd û keser, yan jî kosp û girêkên rojane bîhna Celadet Beg teng dike, mîna îro, ew xwe davêje derveyê \$amê, ber bi gund û çiyân. Heval û dostên ko ew dibîne û dixwaze bibîne, gelekî kê mîna in. Tevî ko ew, bi temamî, li \$amê bi cîh bûye, zewiciye û bûye xwedî mal jî, ew hê jî xwe xerîb û derketî dihesibîne. Loma jî hevalên wî, kesên mîna wî derketî û kesên ko ji deverên wî yê kevn hatî ne.

- Lê belê, tiştê ko herî zêde ez diêşandim, kurt û pistên kurdan bû, Celadet Beg cixara xwe vêdixê û dibêje. Hemî zehmetî û dijwarî li milekî, lê berberî, hesûdî, nezanî û pa\$gotiniyên kurdan li milekî. Zehmetî û dijwarî li ser seran û çavan bû, lê hê jî ez têngnagihê çima kurd ewçend li hember hevûdu kurt û pist dikin? Mîna ko min tiştê xirab dikir yan jî tiştê xirab bi wan dikir... Xebata min, keda min, xwîdana min, \$evên min ên bêxew ji bo wan bû, ji bo alîkariya wan bû...

- Mîrê min, guhê xwe mediyê, Mistefa Beg dibêje. Benîştê mîrê pîs, çîroka mîrê qenc e. Tu bi karekî pîroz rabûyî, eger îro eva hanê fahm nebe, ew ê sibê fahm be.

- Herê welê ye, ez jî pê bawer im. Jixwe loma min karî karê xwe bido- manda. Lê çima ev bedbînî, zikre\$î û dilxirabiya kurdan a li hember hev? Çima?

Haco Axa ko hinekî ji Celadet Beg dîr rûniştiye, ji cîhê xwe radibe û tê, li kêleka Celadet Beg, li ser kursiyê fireh a çermîn, rûdine. Ew destê xwe dide ser çoga Celadet Beg û bi ken jê re dibêje,

- Mîrê min, naxwe, min berê jî gotibû, tu kurdan nas nakî. Hin gotinên kurmancan hene ko welê vala û bêsebeb nehatine holê. Ew gotinên kurmancî ne. Mesela kurmancan bi xwe gotine, giyayê hew\$ê ji xwediyê malê re tahl e. Aha ev gotina hanê hemî derd û kulên kurmancan ên sedan salan \$anî dide. Heke tu yekî xerîb bûyayî û te ev kar ji bo kurmancan bikira, hingî te dê bidîta wan ê çî qîmet bidana karê te. Lê hezar heyf ko tu kurmanc î! Ma çima kurmanc tu carê bi ser nakevin? Tu alîm î, gerek e, tu pê bizanî. Heke ez li gora tecrubên xwe bibêjim, sebeb ew e ko kurd dijminê hev in, giyayê hew\$ê ji wan re tahl e... Sala 1925-an, gava, rehma Xwedê lê be, \$êx Seîdê gorbihîşt li dijî Jon Tirkên nû ko hatibûn ser hukim serî rakir, em hemû li dijî wî bûn. Dewsa ko em jî pê re rabûna, me û gelek e\$îrên din ên kurmancan alîkariya tirkan kirin. Tevî ko serhildan fireh û bi quwet bû, ew \$ikiya. Ji ber ko giyayê hew\$ê ji

me re tahl bû û me xwe dabû aliyê tirkan! Pa\$ê, pi\$tî ko \$êx Seîd Efendî û hevalên wî li Diyarbekirê, di berbangeke hênik de, li pey hev, hatin xeniqandin, he\$ê me hate serê me, lê çi feyde! Aha çîroka me kurmancan ev e.

Çîroka kurmancan dirêj bû û min jî hê nû, deriyên girtî yên vê çîroka dilsoj vedikirin. Derîgirtîbûn, derîlikurdanhatibûngirtin. Ronahîdiviya, lêronahî li pey deriyên bû. Mîna ko Goethe, berî mirina xwe, gotibû; mehr licht! Hinekî din ronahî... Lê li ku, ji ku, çawan? Li cîhanê, her miletekî, wext û heyamêncihêhene. Herwextûheyamxwediyêrengêkîtaybetîûcihêye. Lê belê, ji bo kurdan ev ne welê ye. Wan her, bi tenê, wextek û heyamek heye; nezanî û berberî. Wext û heyama nezanî û berberiyê, bi rengê xwe yêre\$, bûyeqederakurdan. Ûvêqederêjîkurdxistînebinqeydûzincîran, kirine bindest û xizan, jihevketî û derketî.

Kurd bi derd û keser bûn, Lê wan bi kirinên xwe, bi rengê re\$ ê nezanî û berberiyên xwe, derdûkeserên xwezêdedikirin. Min jî, biderdûkeser, di rûpelên HAWAR-ê de behsaderdûkeserandikir û herdigot; ronahî. Yanê mehrlicht... (Matudizani kobehsaderdûkeserankirin û gotinawan, derd û kesereke çawan kambax e?..) Lê rûpelên Hawar-ê têr nedikirin. Ma Hawar li hember vê dîrok, wext û heyama re\$, qedera xirab, ji bêyî dilopeke hûnik a bireke miçiqî, çi bû? Hîç... Lê min ew dilop jî, bi hezar û yek zehmetî derdixist; dirav nîn bû, nivîskar nîn bû, xwendevan nîn bû, kiriyar nîn bû, dibistan nîn bû, xwendegeh û kitabxane nîn bû, meraq û heza xwendin û nivîsînê nîn bû. Heke ez niha bi tenê behsa tiştên tunebûyî bikim, ew ê ne rast be, hin tişt jî hebûn; sansora fransîzan, kurt û pistên kurmancan, diwariyên belavkirinê, (carina hin kurd ji Iraq û Tirkiyê dihatin, me jî kovar didan wan da ko bi dizî, bibin wan deran), daxwazên bêhejmar ên kurmancan... Herê, Hawar di bireke miçiqî de dilopeke ava hênik bû. Lê min û hevalên min, Rû\$en jî tê de, hew dikarîbû. Hejmara dawîn a 26-an ko tê de \$îira min »Were Dotmam« jî we\$îya, tu yeqîn bike, bi zêrên Dotmamê, derket. Wê rojê, li Hotel Baronê, min \$erm kir ko ez qalê bikim, lê heke Rû\$enê, bi fedakariyeke mezin, zêrên xwe nefirota û heqê çapê neda, hejmara dawîn ê derneketa.

Hatina me nîn bû, em ne dewlemend bûn. Carina min diçû û di dadgehê de awukatî dikir. Carina jî tercumevaniya fransîzî. Rû\$enê jî mamostahiya erebî dikir. Hatina me bîzêmetî tê ramalê dikir. Zêdeyê wê nîn bû. Navmezin bû, lê tiştê kîliberdestannîn bû. Jî bervêyekê, mintêk-

berên malê û zêrên Rûşenê difirotin da ko kovar derbiketa. Axir... Roja ko kovar derket û min ew anî malê, ez mîna zarokan, dîsan, Şên û kêfxweş bûm; zarokeke nû jî hatibû dinê. Min ew nîŞanî Rûşenê da. Rûşenê lê ni-hêrt û ez pîroz kirim. Lê wê weha jî got; Celadet Abî, heta kengî? Heta kengî tu dê bikaribî li ber xwe bidî?..

Me, bi Şîn û keser cîhek, di dilê xwe de, veda û Hawar xiste gorê. Çîroka Hawar-ê ko sê sal, sê meh û sê rojan domandibû, mixabin, mîna gelek çîrokên din ên qedera kurdî bi dawî hatibû... Aha, çîroka Hawar-ê jî weha bû ko gelekî li çîroka Haco Axa dihat.

- Mîrê min, kî çî dibêje, bila bibêje, te bi ya xwe kir û mucela xwe derxist, Memduh Beg ko taximekî kincên nû, tevî kirasekî spî û qirawetekî hewrêşîmî, li xwe kiriye, destê xwe dibe ser simbêlê xwe û dibêje. Ma te nedixwest ko xewna xwe biqulipînî ser rastiye? Ma te her nedigot ko xewnên me rastiya jîna me ye? Heta te bi xwe li dereke weha nenivîsîbû; bi tenê xewn dikare zora wextê bibe, gava Şevên me, xewn û xeyalên Şevên me xelas bin, êdî hûn bizanibin ko em jî xelas in?

Hingê, hê xeberdana Memduh Beg neqediyaye, Bozan Begê ko ji bo kêliyekê ji hotêlê derketibû, dikeve salonê û tê nik wan. Li pey wî jî du kesên din ên bi Şal û Şepik hene.

- Em divê rabin, Bozan Beg, bêyî ko rûne, li pê, dibêje. Rêberên me jî hatine. Cîp li ber deriyê hotêlê hazir in. Berî ko êvar dakeve, divê em herin. Li gora ko rêber dibêjin, xezal û bet jî li doraliyên Kurdaxiyê hatine dîtin. Eger wergî be, em ê herin seyde û nêçîra wan jî.

4 Niha jî dora seyde û nêçîra hevok û cimla kurdî ye. Hevok û cimla kurdî ko Celadet Beg jê re navekî nû dîtiye; komek... Wext, wexta lihevanîn û rêzkirina komekan e. Êdî wext hatiye ko Celadet Beg komekên kurdî yê qedexkirî bîne zimên û wan bide axaftin, ruh û jiyaneke nû bide wan.

Hawar hew derdikeve, ew di kûrahiya dilê Celadet Beg de û li ser refên mala wî radizê. Heye ko ew, careke din, ji xewê hişyar be. Celadet Beg li hêviya wê rojê ye. Lê niha ew di xeweke Şêrîn de ye. Tevî vê yekê, Celadet Beg dixebite, dinivîse, lêdigere. Bi alîkariya kovarê, ew gihîşte hedefên ko wî dabûn ber xwe. Wî kovareke xwerû bi zimanê kurdî derxist, tê de alfabe ya xwe ya nû ya latînî ceriband û hêdî hêdî ew kir bingeha nivîsîna kurdî, qayideyên nivîsîna kurdî anîn pê, folklor û zargotina kurdî berhev

kir û berhemên edebiyata devkî di kovarê de weşandin, hîn \$aîr û nivîskarên nû yên zimanê kurdî derxistin, bendên celebên cihê nivîsîn, \$îrên xwe weşandin, ayet û hedîsên ola îslamê, bi wergera birayê xwe Kamuran, di rûpelên kovarê de weşandin... Û wî hîn gelek tiştên din ên nivîsîna kurdî serast kirin.

Niha jî wext hatiye ko ew komekên kurdî, bi neq\$ û rengên cihê, bi hev ve girêde, wan bihûnîne. Yanê ew dixwaze romaneke binivîse û romana kurdî ava bike. Wext li vê xwestekê tê. Tevî ko ewrên re\$ esmanên dinyayê vegirtine, dinya hê jî aram û sayî ye. Barana re\$ hê dest bi barîne nekiriye. Piştî Hawar-ê, wî niha bêtir wext jî heye. Û ya herî girîng, zarokek li rê ye. Gerçî kovar ketiye gorê, lê Rûşen Xanimê mizgînahiya zarokekî nû daye wî; ew li hêviya zarokekî ne.

Celadet Beg ê bibe bav. Zirbavê Huseymayê dê di demeke kurt de bibe bav jî û tevî Rûşen Xanimê, ew ê bira yan jî xwehekê yadîgarî Huseymayê bike. Piştî ko Rûşen Xanimê xebera pîroz bi Celadet Beg gihandiye, wî jî Rûşen Xanim û Huseyma wergirtiye û hatiye Lubnanê. Ew niha li Bêrûdê ne, li taxa Qesra Mezin ko li ser girekî Bêrûdê ava bûye, li pansiyoneke paqij û bêdeng. Zerya Spî û hemû Bêrûd li ber lingên wan e. Ji wan hinekî bi dûr Qesra Mezin ko navenda karên siyasî yên Lubnanê ye û dilê fransizan li wir hildavê, bi hemû bedewiya xwe, dixuyê. Dar û ber, dahl û daristan, mîna xalîçeyekê, raxistî ne. Bêrûd, gencîneya Rohilatê, ko hemû dewr û dewran, hemû rengan, ziman û olan hembêz dike, mîna her carê, niha jî, hembêza xwe ji Celadet Beg û mala wî re jî vedike.

Celadet Beg, Rûşen Xanim û Huseyma di qata duwemîn a pansiyonê de ne. Ji ber tevdirên ewlehiyê, wan qata diduyan xwestiye. Qata wan ji du jûran, mitbaxeke biçûk û saloneke teng û dirêj tê pê. Lê \$ane\$îna qatê, bi serê xwe, hêjayê her tiştî ye. Bergeh û dêmenên \$ane\$înê bêpayan in.

Mîna vî danê êvarê.

Ji der û dor bihna axê û dar û ber difûre. Li milê çepê yê \$ane\$înê, li ser çiyay, keskesoreke zêrhêlî, bi hemû rengên xwe, dibiriqe. Berî niha bi bîstekê, baraneke bo\$ bi ser girê Qesra Mezin de hat, bi qasî kêliyekê barî û winda bû. Niha çiya bi rengên keskesorê diçirûsin.

Lubnan û Bêrûd bi rengên keskesorê diçirûsin. Hêvî ji Lubnanê difûre. Ew grewên karker, esnaf û parêzgeran, serhildanên kesab, go\$kar û necaran, \$er û pevçûnên gel û terîqetan rawestayê. Jiyana aborî hêdî hêdî bi ser xwe ve tê. Jiyana siyasî nermtir dibe. Li Fransayê, piştî helbijartina giştî, hikumeteke nû ya Êniya Gel, bi serekiya Leon Blum, hatiye ser

hikum. Piştî guherîna hikumeta Fransayê, li Lubnanê jî hîlbijartin çêbûye û serekekî nû yê lubnanî, (ne fransîz), Emile Eddé hatiye hîlbijartin. Tevî ewr û baranê, dinya nerm û germ dibe. Rengên keskesorê dixuyin.

Celadet Beg ê, di dara dinê de, cara yekî, bibe bav, bibe xwedî zarok. Ji niha ve, wan nav jî hazir kirine; eger zarok kur be, nav ê bibe Safter, eger ew keç be, navê bibe Sînemxan.

Ma ji wê rojê xweştir roj heye ko meriv dest bi romana kurdî bike? Celadet Beg li Şaneşînê rûniştîye û weha difikire. Wî masa portatîf vekirîye, pêşgîrekî fireh avêtiye serê, teyfikeke tijî meywe daniye ser masê, devê \$û\$a araqa lubnanî vekirîye, îskan dagirtîye û difikire; niha jî hûnandina gotin û komekên kurdî divê, romaneke ronî divê.

Berî ko ez gotinê bînim ser romanê, divê ez çend tiştên biçûk ko te ji bîr kirin, bibêjim û bi bîra te bînim.

Yek; me hin tiştên din jî di Hawar-ê de li dar xistin; kitêbxana Hawar-ê û di rûpelên kovarê de beşekî fransîzî. Di bin sernavê »Kitêbxana Hawarê« de, min hin kitêbok weşandin û belav kirin. »Rêzana Elfabiya Kurdî« û »Rûpelên Alfabê« dudojiwankitêbokanbûn. Bialîkariyawan, kurmanc xwendin û nivîsînazimanê xweyê madêrî hîndibûn. Heçîbeşê fransîzîbû, min gelekî bala xwe dida pêwendîya zimanê kurdî û cîhanê. Min dixwest fransîzî ewrûpayî jî diwarê ziman, edebiyat, çand û heyînan kurdî deserwextbûna. Bixêrawibeşî, me gelek pêwendiyên hêja û bîkêr hatînanînpê.

Dudo; di wê navberê de min du kitêb nivîsîn. Yek bi fransîzî, yek bi tirkî. Yek bi navekî mustear, yek bi navê min. Ya fransîzî ko min hê di sala 1930-î de, gava ez yek ji serekên Xoybûnê bûm, nivîsî, li Kahîrê, bi alîkariya kekê min Sureya, derket. Kitêbê ko navê wê »La question kurde, ses origines et ses causes« bû, tê de gelek agahiyên bîngêhîn hebûn û min bi navê »Dr. Bletch Chirguh« nivîsîbû, ez bawer im, gelekî alîkarî kir ko dinya kurdan, hinekî, ji nêz ve, binase. Kitêba diduyan ko min nivîsî, di esasê xwe de, nameyeke dirêj bû ko min ji serekê Komara Tirkîyê Mistefa Kemal Paşa re şandibû. Min ew kitab jî sala 1933-an, piştî ko min dev ji Xoybûnê berda, nivîsî. Rejîma nû ya Tirkîyê siyaseteke ecêb dimeşand. Li milekî wê her tiştê kurdî û kurdaniyê qedexê dikir û kurd jî mîna tirkan dihesiband, lê li milekî jî behsa efûyeke giştî dikir. Ev celeb siyaset \$a\$ bû, nêrîn vajî bû. Li ser daxwaza heval û dostan jî, ez rûniştîm û min nameyeke dirêj ji Mistefa Kemal Paşa re nivîsî. Min û wî hevûdu ba\$ dinasî. Wî mal û malbata me jî

ba\$ dinasî. Ji malbata me ya fireh hin kes jî bûbûn mi\$awir, wezîr û berde-
vkên wî yên girîng. Min nama xwe, bi tirkîyekî paqij û ûslibeke nerm, bi
navê »TürkiyeReisicumhuruGaziMustafaKemalPa\$ahazretlerine« ,nivîsî
û jê re \$and. Name nerm, lê rexneyên tê de gelekî hişk bûn. Min di namê
de, tevî hebûn û dewlemendiyên ziman û heyina kurdî, \$a\$iya siyaseta
»turkizasyonê« nî\$an dida û weha digot; »Pa\$a hazretleri, heke hûn
dixwazin girêka kurdî çareser bikin, hingê rê heq û hiqûq e, ne ku\$tin,
qedexekirin û înkâr e.« Wê nama ko min di hey\$tê kanûnîsaniya 1933-an
de xelas kir, di nav kurd û tirkan de deng da. Lê li milê din wê riya vegera
welêt û Stembolê, yekcar, li min girt. Ez hew dikarîbûm, bi ke\$tiya Pierre
Loti biçûma Stembolê, min careke din, Bospor, Kadiköy û Galata bidîta.
Min xewnên weha hew diviyan... (Lê kî dikare rê li xewnan bigire? Min bir-
yar dabû, lê xewnan li min guhdarî nedikirin, ew dihatin, wan ez dibirim
Bospor, Kadiköy, Kiziltoprak û Galatayê...)

Niha em vegerin ser romanê. Pi\$ti van kitêbên ko min qal kirin, Hawar û
kitêbxana wê, êdî wext hatibû ko min bikaribûya romaneke kurdî jî
binivîsa. Hê li Alemanyayê, gava Monikayê, pi\$ti \$eveke dirêj, serê xwe
datanî ser sînga min û di xew re diçû û ez jî vedigeriyam nav rûpelên
»Janên Wertherê Xort« a Goethe, hê hingî, min ji xwe dipirsî; »Ma kurd ê
kengîdestbinivîsînaromanekewehabikin?Maeznikarimbiceribînim?..«
Pi\$ti salên dirêj û \$evên bêhejmar ên dirêj, êdî wexta ceribandîne hatibû.
Min ê dest bi romana xwe bikira. Min ê çi binivîsa, qala çi bikira? Min, bi
qewlê kurdên behdînî, bi misogerî, nizanîbû. Lê min dixwest ko romana
minbikurdîbûya.Ewronîbûya.Wêqaladerdûkeserêndîrokîyênkurdan
bikira, lê ronî û bi hêvî bûya. Wê, mîna çîrokên \$ehrezadê yên »Hezar û
\$evêkê« vebigota.jêbîhnêncihêyênmiskûemberanbihata,mînakeske-
sorawêrojêrengînpîrengîbûya.Ûmînapelêngulekesor,ew,pelbipel,
bibî\$kovîya.

Roman ge\$î û dewlemendiya zimanan, bîhn û tahma civatan bû.
Zimanênkoxwebiromanangihandibûn,hewdimirin.Roman,hekeezbi
gotina bav û kalan bibêjim, hespê rewan û beza yê edebiyatê bû. Min ro-
man diviya.

Celadet Beg qedehê dibe devê xwe û heta dilopa dawî, wê, bi carekê, lê
hêdîka vedixwe. Pa\$ê jî ew serê xwe radike û li doralfî dinihêre. Hemû
tî\$tên ko nivîskarekî dikare bibîne, li ber wî ne; keskesoreke yekta û
rengên wê yên cihê û jîndar, yekîtiya esman û ava \$în, aso û hingûra ko

hêdî hêdî diqulipîn ser rengê sor, zincîra çiyayên li pişt bajêr, avahiyên bajarekî heftrengî. Hemû tiştên ko dikarin bîn guhê nivîskarekî, li doraliyênwîne;fe\$afe\$ûgujînaavê,vîçevîçateyrûçivîkan,qeqqebakewan, \$ihîna hespan, kalîna berxan, dengên dûr ên \$ênîyan û teptepa dil, deng û pejnên nexuyayî yên dil...

Celadet Beg deftera li ser masê, hinekî, ber bi xwe tîne, wê vedike û bi pênuşa xwe ya re\$ û dirêj, di rûpela yekemîn de weha dinivîse;

Nav: Heyveron

Gengre (çe\$n): Roman

Destpêk : Ronî, ronahî... Mehr licht, yanî hinekî din ronahî...

5 Ronî, ronahî, hinekî din ronahî. Lê ji kû, çawan? Tarî ye, her der tarî ye, mîna binê bîrê tarî ye. Bi qasî misqalekî be jî, ronahî naxuyê. Xeberên ko tîn, re\$ in; bûyerên ko diqewimin, re\$ in; gavên ko tîn avêtin, gavên bêgaviyê ne. Celadet Beg li mala nû, li oda xwe ya xebatê, cixare di dêv de, li ber masê rûniştiye û li der dinihêre.

Bi hêviyên mezin, Celadet Beg û Rû\$en Xanimê mal guhestibû taxa Muhacîrînê. Wan li wir maleke li gora dilê xwe, bi kirêyeke erzan, peyda kiribû. Ev mala nû jî, mîna mala Salihiyê, duqat, lê pirjûre bû. Tê de hew\$eke fireh û di hew\$ê de jî, mîna mala din, bîreke avî hebû. Ew bi mehan li \$amê geriyabûn da ko maleke weha bibînin. Malek ko dê fireh û pirode bûya, tê de hew\$ek hebûya û di hew\$ê de jî bîr. Maleke weha hewce bû, -ji ber ko Safter an jî Sînemxan ê bihata, ber bi êvaran, Celadet Beg ê li hew\$ê, kêleka bîrê, rûništa û romana xwe Heyveron binivîsa. Heval û dost ê bihatina, bira û xweh ê bihatina û li mala wan mêvan bûna Ehmedê Fermanê Kîkî û dengbêjên din ê, di \$evên dirêj de, mal bi dengên tarîxî yên jiyana kurdî tijî bikirana. Gava herkes radiza, ew ê rabûya û wî dê rêzên \$îr û romana xwe hi\$yar bikira. Di berbangên rojên nû de, wî dê \$engê û Bêlenê, tajiya nû ko kurdên Çiyayê Kurmênc diyarî wî kiribûn, bigirtana û biçûya seyd û nêçîran. Di bin perda rengê sor ê hingûrên \$amê de, wî dê li qeqqeba kewên xwe yên ribat guhdarî bikira, mêkew û mariyên xwe bifiranda û li wan binihêriya.

Lê eger bûyerên ko wan nehesibandibûn, neqewimana.

Dirêj meke, Xortê halnas, dirêj meke. Bûyerên re\$ bêhejmar, mûsîbet pir bûn. Tudêbehsakîjanêbîkîûkîjanênekî?Devjêberde,netuserêxwepê biê\$îne, ne jî xwendevanên Bîra Qederê xemgîr bike. Heke te dil heye ko

tu gotinê bînî ser Heyveronê, hema bi carekê, ez bibêjim te ko min taqet nîn bû ew binivîsa. Ji ber ko bûyerên reş û mûsîbetên kambax pir bûn. Ne hewce ye ko ez jî niha, yek bi yek, behsa wan bikim. Lê ez ê bi tenê û pir bi kurtahî, behsa hin ji wan ko ez ji taqetê xistim, bikim.

Safter li nexweşxana fransîzî ya Şamê hate dinê. Kêfa me bêpayan bû. Safterê biçûk, bi rastî jî, bi Safter dima. Min ê Safter, mîna Safterê bira, mezin bikira. Jixwe min ê roman jî, bi bîranîna Safterê mezin, ji bo Safterê biçûk binivîsa. Safter hat, lê yanzdeh roj bi dû hatina xwe re, ew dîsan çû. Berî ko Safter bê dinê, Rûşen ji apandisîtê emeliyat bûbû. Emeliyata wê zêde bi serketî nebû. Û wê emeliyatê tesîr li Safterê biçûk kiribû. Ew nexweşhatedinê, lêmehêvîhebûkoewê saxbûya. Dehrojê dehşevan, ez li ser serê wî bûm. Roja dawîn, ji bo karekî, ez derketibûm der. Çaxa ez derketibûm, wî jî, bêzar û bêziman, xatir xwestibû û çûbû...

Mezo û Saadet Ablayê nameyêke kurt, li Stembolê, nivîsibûn û bi alîkariya dostekî, bi min gîhandibûn û tê de behs dikirin ko wan haziriya hatina Şamê dikir. Ew ê bihatina Şamê! Min ê xweh û dotmama xwe bidîta! Bi heyecanê, ez li hêviya wan bûm. Lê ew nehatin. Dewsa wan, nameyekedinkojiyaberêkurtirbûhat; Saadet Ablabiqezayekkekambax miribû. Gavawêxwestibûjîbîrê avbikişîne, lingêwêşemitîbûûewketibû bîrê. Serê wê li kevirên bîrê ketibû û ew bêheş, di bîrê de, fetisîbû û malbatê Saadet Abla, yek ji neqşên rengîn ên jîna min, di goristana Uskûdarê de veşartibû...

Kekê min Sureya çûbû Parîsê. Ji Parîsê jî, ew ê bihata Şamê û demeke dirêj li nik me bima. Heta rojekê, ez ji postaxanê, bi telefonê, bi wî û Kamuranrejîpeyivîm. Wîhalê hewalê mepirsîbû, Rûşen meraq kiribû û ji Rûşenê re, ji cil û bergên Lucien Lelong taximekî kinc kiribû. Dengê wî hê diguhêmindeye; » Celadet, birayo, min pîrbêriyatekiriye, gava ez hatim, em ê bi têra xwe biştexilin... « Lê ew nehat, ew gotinên wî yên telefonê, bûn gotinên dawîn ko min bihîstin. Wî, kekê min ê simbelbadayî yê qeda ûbelayê, mamostayê min ê xwendin û nivîsînê, hevalê min ê dilsozê Pera û Galatayê, ji sekteyî dil wefat kir. Kamuran û heval û dostên kurd û fransîzan ew li wir defn kirin.

Di navbera van mirinan de, tiştekî din, mirineke din, qewimî ko ez pê gelekî êşiyam; qetîama Dêrsimê. Dêrsim, yanî deriyên sîm, deverekî xweş û çiyayî yê welatê kurdan bû, cîhê alewiyên kurdan bû. Her aliyê wêdar û ber, newal û gelî, zozan û çiya, çem û lehî bû. Kurdên Dêrsimê li hember rejîma Tirkîyê serî netewandibûn. Tirkîyê êrîşekî gelekî xedar biribû ser

Dêrsimê. Dêrsimyan li ber xwe dabûn, bi qasî du salan. Lê dora wan girtî bû û eŞîrên din ên kurd ko li der û dorên Dêrsimê dijyan, neçûbûn alîkariya wan. Dêrsimî bi tenê mabûn, li ber çavên dinyayê û eŞîrên din ên kurdan, rejîma Tirkîyê Dêrsim Şewitandibû, Dêrsimî qiribûn. Ligorahin agahiyên deh hezar dêrsimî hatibûn kuştin, li gora hinên din çil hezar û hinên din jî sed hezar. Sêdar, dîsan, li dar ketibûn, serekên eŞîrên Dêrsimê bi dar ve bûbûn. Qetlîfameke mezin hatibû pê, lê kesî tiliya xwe neli-vandibû, jikesî dengê kîder neketibû. Neheqûhiqûq, nejiwîjdanûehleq, dinya û kurdên din bi tenê temaşe kiribûn.

Ez çi bibêjim? Ma mirov dikare bi kîjan gotinan mirinê û êŞên wê vebêje?.. Mirinê, bikêrekîko, rehên mindibirîn. Mirinê dinyakiribû goristaneke mezin û em tê de, li vir, li wir, vediŞartin. Mirinê tayên spî yên porê min zêde dikirin, rengê por, rîh û simbêlê min diqulipî ser rengê kefenê...

Vala ye, Celadet Beg destê xwe bi kû de davêje, bi tenê valahî tê destê wî. Ronahî naxuyê. Rast e, romana ko wî dê binivîsa, dê behsa Şevê bikira. Lê ronahî dê di tariya Şevê de hebûya, heyv ê hebûya. Heyveke ronî dê ronahî bireŞanda ser romanê. Lê ka, ronahiya jînê li ko ye, hema hinekî, bi qasî mistekê?

Celadet Beg deftera Heyveron-ê digire, berkêŞka masa xebatê dikiŞîne, defterê têdixê, devê berkêŞkê digire û ji oda xebatê derdikeve.

Celadet Beg herdu nameyên ko jê re hatine, ji resepsiyona otêlê werdigire û ji resepsiyonê derdikeve. Ew ber bi aliyê salona otêlê dere. Nameyek ji Parîsê hatiye, ya din ji Stembolê. Nama ko ji Parîsê hatiye, ji Kamuran e. Celadet Beg destnivîsa wî ya bedew dinase. Lê ya din ji kê ye?

Salona otêlê tenha ye, bi tenê çend kesên ewrûpayî, li aliyê din ê salonê, li quncika herî dawî, rûniŞtine. Berî ko ew rûne, ew ji garson qahweyek dixwaze û paŞê, dere, li ber pencera mezin, li ser kursiyeye fireh a çermîn rûdine. Resepsiyon û salon, herdu jî, di qata duwemîn a otêlê de ne. Ji salona otêlê meydana Salihiyê û piŞtî meydanê jî kolana Salihiyê ko hertim tijî Şênî ye, dixuyin.

Celadet Beg westiyaye, bêxew e. Heta sibê, ew bê xew maye, bi alîkariya pakêta cixarê û ŞûŞê, wî rêzine têvel nivisîne, rêzine Şîreke fransîzî vergerandine kurdî, gotinine kurdî ko bi tîpa »F« dest pê dikin, nivisîne, rûpeline têkel ên hin kitêban tev dane, di nav fikir û gumanan

de çûye û hatiye û li ber destê sibê, gava Rûşen Xanim hişyar bûye, ew ketiye nav nivînan. Rûşen Xanimê xebereke nû jê re gotiye; ew li hêviya zarokekî nû ye.

Celadet Beg cixara xwe dikişîne û li der dinihêre. Evçend însan, evçend \$ênî!.. Piştî kêliyêkê, ew li nameyên li ser masê vedigere û pêşi nama Kamuran vedike. Name ne dirêj e. Kamuran tê de behsa \$erê nû yê Ewrûpayê dike, »Welê dixuyê ko dinya dê dîsan, bikeve ber pêla \$erekî dijwar û fireh...« Kamuran biryar daye ko vegere Rohilatê, Lubnanê. Ew niha \$ixulên xwe dide hev û wan serast dike, pa\$ê ew ê vegere Bêrûdê. Û pa\$ê jî silav, dîsan silav...

Zerfa nama din ko ji Stembolê hatiye, boz e. Xetên li serê jî, bervajiyê ya Kamuran, bi erebî ne. Lê Celadet Beg xetan nas nake. Ew bi hêdîka namê vedike; »Mon cher Ceco...« Name bi fransîzî hatiye nivîsîn. Ceco... Kê ew nivîsiye? Celadet Beg li binê namê dinihêre. Canan! Cananê ew nivîsiye. Celadet, bi lez, nama ko ne ewçend dirêj e, dixwîne; halê Cananê ba\$ e, na, ne ba\$ e, lê ne xirab e jî. Dinya guheriye, kesên nas kêmbûne, ew kesî nabîne, ber bi danên êvaran, carina, ew bi wapûrê, dere Galatayê, berî ko ew vê namê binivîse, bi çendekê, ew çûye restorana Belvu, restorana ko ew diçûnê û wan lê dans dikirin. Restoran vala bûye, dinya pir biha bûye. Rojname bi hewadîsên \$er tijî ne. Tirkiye jî haziriya \$er dike. Pera û Galata jî guherîne, koça »eqeliyetan« dewam dike, cihû, îtalî, ermen û rûmên taxê, dev jê berdidin û derin Awrûpayê. Navê Cadeyî Kebîr, yanî Rue de Pera, guheriye û bûye Îstîklâl Caddesî.

Cananê bêrî li Celadet, hevalê xwe yê ebedî, kiriye. Lê pasaporta wê nîn e ko ew bikaribe were ziyareta wî. Ew ê hewl bide da ko bikaribe pasaportê nû derxe. Eger ew bi ser ket, ew ê bê Lubnanê, ziyareta Celadet, \$agirtê Ovidius... Û pa\$ê silav û hembêz û ramûsan...

Piştî ko keştiya Pierre Lotî Canan ji Bêrûdê wergirtibû û biribû Stembolê, yekemîn car bû ko min jê tiştekî dibihîst. Sal derbas bûbûn. Dewran diguherîn. Hêlîna teyrê kor, Xwedê çêdikir. Em, her yek, li derekî, li gora edet û ûsilên dewranan, dijiyan. Rê ji hev vediqetiyên û te didît, dîsan, ji ni\$ka ve, ew digihîştin hev. Niha jî Kamuran ê bihata. Canan ê, belkî, bihata. (Deftera ko wê dabû min li kû bû? Min ew li kû winda kiribû?)

Zarokeke nû dê, belkî, bihata... Wê rojê, gava ez ketibûm nav cîhan û Rûşen li rê bû ko biçûya dibistanê, ser karê xwe wê li ber devê derî gotibû, »Celadet Alî...« min jî lê vegerandibû û gotibû, »Söyle kizim...« Û hingê wê

gotibû û bi lez derketibû û çûbû, bêyî ko li hêviya min bisekine. Zarokekî nû li rê bû... Heye ko kurekî pozberan yan jî keçeke çavreş ê bihata... Kê dizanîbû?..

Piştî ko Celadet Beg qahwa xwe vedixwe, ew cixareyeke din vêdixwe. Nûçeyên ko ji cihên cihê tîn, eynî ne; Şerekî nû yê xedar li ber derî ye. Welê dixuyê ko dinya dê dîsan tev li hev be. Kurd? Ya kurd ê çi bibin? Kî dizane?

Berî ko Celadet Beg rabe, ew nama Cananê diçîrîne û dixwe xwelîdanka li ser masê, nama Kamuran jî dixwe berîka xwe ya çakêt û ew radibe.

FOTOGRAF14:Hawarûsêzarokêndin;Sînem, Cem\$îdûRonahî...ûhinekîdinronahî!..

1 Wêneya 14-an a Bîra Qederê wêneyeke ronî ye. Celadet Beg û Rû\$en Xanim, li ser kursiyan, li kêleka hev, rûniştine. Herdu jî li kamerayê dinihêrin. Rû\$en Xanim bi ken e, rûyê wê dikene. Celadet Beg jî bi ken e, lê bi tenê çavên wî dikenin. Di vê fotografê de ken heye.

Du zarok, keçek û kurek, li ser herdu çogên Celadet Beg rûniştine. Navê keçikê Sînem, navê lêwik Cem\$îd e. Li pi\$ta fotografê, bi destnivîseke erebî, weha hatiye nivîsîn; Celadet, Rû\$en, Sînemê, Cemo. Sînemê û Cemo, yanî Sînem û Cem\$îd zarokên wan in. Cara yekemîn, di vê fotografê de, Celadet Beg, mîna bav û xwedî zarok, dixuyê. Ew bûye bav, bavê keçekê û lawekî. Celadet Beg, çakêtekî sport lê, por\$ehkirî, herdu destên xwe di pi\$ta zarokên xwe re birine, ew hambêz kirine û hinekî maxrûr, li çavika kamerayê dinihêre. Zarok jî dikenin. Keçik, devê wê vekirî, çavên wê hinekî girtî, dikene. Lawik, devgirtî, mîna bav, por ber bi pa\$ \$ehkirî, li kamerayê dinihêre û dikene.

Keçik hinekî li diya xwe lawik jî li bavê xwe çûye. Lawik eynî Celadet Beg e. Mîna ko Celadet Beg bûye zarok û dîsan bûye Ceco, Cecoyê dapîra xwe Rû\$enê. Cem\$îdê Rû\$enê û Cecoyê Rû\$enê... Keçik 3-4 salî, lawik 1-2 salî dixuyin. Herdu jî bêpayan xwe\$, bêpayan ge\$ in; mîna heyva çardehê \$evê ronî ne. Keçik hinekî gulover, lawik zirav û dirêj e. Lêwik serê xwe daniye ser milê bavê xwe, keçikê herdu destên xwe vekirine, mîna ko ew li çepikan dixê.

Ev fotografa ko pir xwe\$ hatiye ki\$andin, regekî nû li rengên jiyana Celadet Beg û rûpelên nû ko bi rengê nû tîngandî, li romana Bîra Qederê zêde dike. Eger meriv fotografê mîna rûpelên wextê û jiyana bi-hesibîne, ew fotograf rûpeleke nû û ronîya wexteke dirêj a umrekî balkê\$ e. Ev fotografa ronî, di eynî wextê de, îspata ronahî û kenê ye jî. Ev nî\$an dide ko di hin cîh, wext û heyamên wî umrê balkê\$ de, ken jî hebûye. Di

hin rûpelên romana Bîra Qederê de ken jî heye.

Ev fotograf û kesên fotografê îspat dike ko Celadet Begê ko ewçend ji jiyana mal, malbat û zarokan direviya, bûye xwedî mal, malbat û zarok; Sînemê û Cemodihembêzawîdedikenin. Ev fotograf, îspata bergeheke, bi qewlê Rûşen Xanimê, famîlyer e. Famîlye, mal, malbat û zarok, bêguman, wêne û fotograf divê. Kamera divê, îspata wext û dewranên ko zarok tê re derbas dibin, divê. Her du yan jî sê mehan carekê, Rûşen Xanim li zarokan dinihêre û dibêje; wext hatiye. Zarok mezin dibin, diguherin. Guherîn divê îspat be. Zarok ê, sibê roj, li fotografan, li Şopên xwe yê jiyane, binihêrin û rojên bihurî bi bîr bînin û li zaroktiya xwe binihêrin. Wext hatiye... Ma mal û zarok bê fotograf, kamera û îspatan dibe? Nemaze gava mal, maleke Bedirxanî be û li ber xetera windabûnê be...

Lê Rûşen Xanim tu kamera navên, -ji ber ko fotografkêşê herî ba\$ ê Şamê dostê malbatê ye. Malik Tahir û birayên wî ko li hemû navçê mîna fotografkêşên hoste tî zanîn, carina, her du-sê mehan carekê, tî taxa Muhacîrîn, mala Celadet Beg û Rûşen Xanimê û fotografên zarokan dikişînin. Mîna vê fotografa 14-an a Bîra Qederê, carina tevî fotografên zarokan, yê Celadet Beg û Rûşen Xanimê jî. Herçend Mr. Xandemian li Stembol, Kadiköyê, dost û hevalê malbatê bû, Malik Tahir û birayên wî jî ewçend, li Şamê dost in. Eynî mîna Mr. Xandemian, Malik Tahir jî carina, bi xwe, tê û dixwaze fotografên malê bikişîne. Malik Tahir û birayên wî ji kurdên Şamê, Eyubîyan in. Studyoya wan a fotograf û gravuran li cîhekî xwe\$ û \$ên, li ser kolana Salihîyê ye. Tevî ko fotograf, sûret û kişandina wan, li gora dîne îslamê, ne di cîh de ye û ew li Şamê navenda çanda Îslamê, dijîn, studyoya wan hertim tijî ye. Her celeb meriv, ereb, fransîz, cihû, ermen, suryan û kurd tîne û fotografên xwe dikişînin. Fotograf ji gelek tiştê din girîngtir e, ji ber ko ew îspata dewr û dewranê, umîr û jiyane ye.

Lê herçî kişandina fotografên Sinemê û Cemo ye, Malik Tahir bi xwe dere mala wan û fotografan dikişîne. Çawan ew ê mîrên kurdan bînin studyoyan?.. Mîr, mîr in. Do jî, îro jî, sibê jî...

Li piştê vê fotografa 14-an, li bin navan, bi xet û neqşên gelekî xwe\$ û bi fransîzî, »Photogravure - Eyoubiye Frères« nivisiye. Di vê fotografa birayên Eyubîyan de, Celadet Beg gelekî li bavê xwe Emîn Alî Beg dişibe. Ew jî mîna bavê xwe rûniştiye; piştê wî rast, sîng û rûyê wî li pê\$, serê wî hinekî hildayî. Kenê çavên wî jî, mîna ya Emîn Alî Beg, kîbar û bi pîvan

e. Gelo tarîx dubare dibe, bi guherîna wext û dewranê, tarîx vedijê? Di vê fotografa ko Malik Tahir kişandîye de, mîna ko Celadet Beg ketiye dewsa bavê xwe Emîn Alî Beg û Cemşîd jî ketiye dewsa bavê xwe Celadet Beg. Di fotografên Mr. Xandemian de, Celadet Beg zarok bû û li ser ajnûyabavê xwerûdînişt, lê di fotografên Malik Tahir de, ew bave û lawê wî li ser ajnû rûdine.

Stembol, Kadiköy. Şam, Muhacirîn... Du qonaxên qederekê ko bi rengên cihê hatine hûnandin. Stembol, Kadiköy; konaxa yekemîn. Şam, Muhacirîn; konaxa çendan? Ya dawîn?

2 - Qonaxa çendan? Ya dawîn? Na, Celadet Beg dibêje, ne qonaxa dawîn, lê qonaxa diduyan... Jixwe di vê hejmara destpêkê de, min bendek bi navê »Sê tarîxên Hawar-ê« nivîsiye û tê de qala vê yekê dikim. Qonaxa yekemîn Hawar bû, weşandina wê û alfaba latînî bû. Me qayideyên nivîsîna kurdî, ji nû ve, anîn pê, xwendin û nivîsîna kurdî, hêsan kir, ziman sivik kir, gencineyên zimanê kurdî weşandin. Niha jî, di vê qonaxa diduyan de em ê van şixulên xwe yê bingehîn firehtir û kûrtir bikin. Jixwe min di benda xwe de jî nivîsiye; hîmê zimanekî li ser sê hêmanê bingehîn sekiniye: Alfabe, gramer û ferheng. Alfabe temam, niha dora gramer û ferhengê ye. Heçî xwendevan e, qonaxa nû, jê re weha dibêje; hîn bin, hîn bin, hîn bin, hîn kin, hîn kin hîn kin...

- Prins Bedir-Khan, min artîkila we, bi leza kêliyê, xwend, Roger Lescot, yek ji dîplomatên navdartirîn ê fransîzan, bi kurdî, dibêje. We Hawar baş presente kiriye. Beşê fransîzî jî ne xirab e. Ez we pîroz dikim û umrekî dirêj, ji Hawara nû re, dixwazim...

Dîsan bihar e, bihara 1941-an. Gulên sor ên hewşa Celadet Beg û Rûşen Xanimê, bi rengê xwînî, bişkovîne. Hehecîk, dîsan, hatine. Bajari, kurdên Şam û Helebê haziriya zozanan dikan. Dîsan hewşa Celadet Beg e. Lê ya mala nû ya Taxa Muhacirînê. Dîsan heval û dostên wî civiyane, - li kêleka bîrê. Lê bîra mala nû. Hawar dîsan, ji nû ve, derketiye. Hejmara yekê, na, ne hejmara yekê, hejmara 27-an, îro, 15-ê nîsana 1941-an, nû ji çapê derketiye. Du şagirtên çapxana Sebatê, bi lez, çend tomar kovar, anîne malê. Ew li kovara ko hê jê bîhna çap û çapxanê difûre, dinihêrin. Kesên ko hatine, dîsan, yê berê ne. Rûşen Xanim, Elî Axayê Zilfo, Mihemed Axayê Zirkî, Emer Axayê Şemdîn, Silêman Efendiyê Qotreşî, Arif Ebas Beg, Husnî Berazî Beg, Muhsîn Berazî Beg, Memduh Selîm Beg, Nîzametîn Kubar Beg, Osman Sebrî, Dr. Nazîf

Beg, Ehmedê Fermanê Kîkî. Lê vî danê êvarê, li hewşê, navên nû jî hene; Kamuran Beg, Roger Lescot, Qedrî Can, Cegerxwîn, birayê biçûk ê Dr. Nazîf, Nûredîn, Qedrî, Ekrem, Mîqdad û Bedrî Begên Cemîlpaşa. Ji vê civata ko pirî caran ji hev dûr in, lê îro, bi hênceta pîrozbahîya kovarê hatine mala Celadet Beg, merivek kêr e; Haco Axa... Haco Axa wefat kiriye, lê dewsa wî, lawê wî Hesên Axayê Haco hatiye.

Celadet Beg? Hal û hîsên wî yê îro?

TevîkobaûbahozênŞerhawirdorvegirtibû, bihar, demsalageşiyê, dîsan, hatibû. Rojê nû ya pîroz a biharê, hêdî hêdî, ber bi êvarê, diçû. Wê rojê, gelekî zû, ez bi dengê tajiya xwe ya belek ko min navê wê Belên, yanî soz, yanî ehîd, lêkiribû, hişyar bûm. Dinya hê baş ronî nebûbû. Jixwe, hema çî bigire, xewneketibû çavên min; Hawar, zarokamin, ezîzaberdilêmin, ê, ji nû ve, biweşiya! Bêyî ko ez Rûşenê hişyar bikim, bi hêdîka, ez ji textê razanê, peya bûm, ji odê derketim û çûm oda zariyan. Sînem û Cemo, mîna du melaykan, dinivîyan. Cemo tiliyên destê xwe xistibûn devê xwe û ewdimêtin. Xwehawananûdê, wêrojê, bihata. Ez derketim hewşê. Bayê dinya çîksayî, hinekî, ez, hejandim. Ez çûm nik lîsên kewên xwe û bi qasî çendekêminliwan, bedewiyawanû rengên wanên birdikî, reş, belek, spî û sornihêrî. Minteyfik dîsan, tijîqûtkirûdanî berwan. Paşê jî ez çûm nik Belênê. Belên hişyar bû, zimanê xwe derxistibû û dinihwirî. Ez çûm ser bîrê, min sitîlek av kişand, tasika ava Belênê tijî kir û ew da ber wê. Paşê jî, hetazarokûdiyawanhişyarbû, ezbigul, kulîlkûçîçekên hewşê daketim. Kulîlk dibîşkovîn, mêşên hingivîn, bi ûsil û vizeviz, vediniştin ser gul û kulîlkan. Hingê, çaxa çendrefquling, lipeyhev, diesmanê vekirîyêşînde, firîyan û derbas bûn, min serê xwe rakir û bi kêf, li wan nihêrî. Şer bû, ba û bahozênŞerdinyadabûberxwe. Lêwêrojê, digel hertiştî, dinyaxweşbû, tutiştûkesêkoezhêrsyanjîeczîbzîkîrama, nînbû, kesêkoderdûkederên min bi bîra min bianiyana, tune bû. Dêrd û kederên ko bîhn li min diçîkandin, hesreta ko ez carina dikirim mejnûn, xirabiyên ko bi min bûbûn, kurt û bistên ko li dijî min dihatin gotin, wê rojê, ji min, gelekî, bi dûr bûn. Mala germ, xaniyê bi dengê zarokan şên, bîr, yanî kahniya avê, dengê textên bîrê, dilopên hûnik ên ava bîrê ko li ser kevirên bîrê, mîna çîrûskan, dixuyan û wînda dibûn, hêşinahî, rengên biharê, esmanê spehî, hemû, her tiştê xweş wê rojê li dora min bû.

Û Hawar wê li wan zêde bûya.

Xewna min, xwesteka min a herî mezin, dîsan, bi çîh dihat. Diviya got-

inên kurdî nemirana, diviya ew bihatina vejandin... Berî ko tu yan jî xwendevanên Bîra Qederê bipirsîn, çima »diviya«, ez, bi carekê, bibêjim; Pierre Loti, ewkeştîyamezinûspî, ko herrojapênc\$emiyê, ji Stembolê derdiket, Zerya Marmara û Zerya Spî û pêlên wan dida ber xwe û dihat Bêrûdê, her carê, bi xwe re, hin rojname û kovarên tirkî jî dianîn. Pêşî ew we\$anên ko hinekî kevn bûne, li Bêrûd û Lubnanê digeriyan, pa\$ê jî ew, hinekî din kevtir, dihatin \$amê. Gava ew dihatin, min her tişt ji destê xwe berdida û tî û birçî, bi hesreta salan, xwe davêt ser wan û ew dixwendin. Heta rêza dawîn, hetaxeberên sporê, hetaxaçerêzên wan. Lê her carê jî, ez dil\$ikestî, xemgir û bîhteng ji ser wan radibûm. Ji ber ko ew tijî xeberên re\$ bûn û berdevkên siyaseteke vajî û neînsanî bûn. Rojnameyên Cumhuriyet û Vatan-ê dihatin, Kovarên Ülkü, Kadro, Bozkurt, Türkçü Dergî, Yurt ve Dünya dihatin. Ji Yurt ve Dünya pê ve, ew rojname û kovar, hemû, kursî û organên siyaseta »tirkîzasyonê« bûn. Li gora wan, li Tirkiyê, bi tenê tirk hebûn, zimanê tirkî hebû, heyin û çanda tirkî hebû... Gel û milletên din? Zimanûçandêndin? Jibowan, bitenê, riyekhebû; tirkbûyin... Heçî heyin û zimanê kurdî bû, qedexe bûn. Nav diguherîn; navên hezar salan ên merivûmalbatan, bajarûgundan, deştûzozanandiguherîn û dibûn tirkî. Navên dar û ber, gul û kulîlkan diguherîn. Binev\$ dibû menek\$e, beybûn dibû papatya, stêrgul dibû yıldıyççiçegi... \$an û \$oret, nav û nî\$anên mirovan diguherîn, pa\$navêkî tirkî, mîna pîne, bi huwiyeta kurdî ve dizeliqî û dikete pey kurdan. Navê mal û malbatên kurdî dibûn Öztürk, Cantürk, Korutürk, Soytürk... Em, Bedirxaniyên sedan salan jî bûbûn çinar. Bedirxaniyên ko bi sedan sal mîrên Cizîra Botan bûn, tesîr li navçê û dewleta Osmanî kiribûn, bi carekê, bûbûn Çinar, yanî hiç, vala, pûç. Kê dizanîbû ka Çinar kî bûn!

Zimanê kurdan hatibû jê kirin. Kilîdizimanê wanketibû... Û ew rojname û kovarên berdevk, her û her, bi xeberên vê yeka kambax, tijî bûn. Ew xeber dibûn tîr û bi dil û canê min diketin. Ez dibeicîm, diteqiyam. Carina ez ji xewê vediciniqîm û diqîriyam; na, nabe, divê zimanê kurdî nemire!.. Belê, welê bû, ez welê difikirîm; gotina Amojna Stî û Bavo ko ez pê rabûbûm, mezin bûbûm, diviya nemira. Zimanê min, gotinên min ên \$evên tarî ko bêdeng li ser kaxizan dire\$îyan, diviya kilîd bi\$kanda. Gotinên \$evên \$amê diviya birînên zimanê kurdî yên xedar bicebirandina...

Wê rojê, danê êvarê, merhem dihat, HAWAR derdiket!

- Sed heyf ko Haco Axa ev roj nedît, Memduh Selîm Beg, kovar di destan de, ji Hesen Axayê Haco re, dibêje. Ew ê gelekî kêfxwe\$ bûya. Ne wisan e, mîrê min?

- Bêguman, Celadet Beg, destê xwe dibe rîha xwe ya spî û dibêje. Lê ez welê texmîn dikim ko ew û miriyên me yên din, îro, di gorên xwe de, rehet, dinivin. Me mucele derxist, niha jî me \$ixulekî heye; domandina wê...

Celadet Beg, Roger Lescot, Kamuran Beg, Memduh Selîm Beg, Qedrfî Beg, Elî Axayê Zilfo û Hesen Axayê Haco, li kêleka bîrê, li ser lingan, sekinîne û dipeyivin. Kovar di destê hinekan de ye. Piştî bîskekê, ew ê bi hev re, ji bo \$îva êvarê, herin a\$xaneyeye kevnar ko li kêleka Meydana Merce ye. Bi hênceta derketina kovarê, Hesen Axayê Haco ew ezimandine. Hesen Axa ko pir bi bavê xwe di\$ibe, çavê wî li ser kovarê, bêyî ko li Celadet Beg binihêre, jê dipirse,

- Mîrê min, ji bo domandinê çî divê?

- Gelek tişt divên, lê berî her tiştî pere û kiryar...

- Kiryariya salekê bi çî ye?

- Bi pênc lîrayên Sûrfî ye...

- Mîrê min, heke tu eciz nebî, min dil heye, ez hinekî alîkariya cerîdê bikim... Berî ko ez bêm vê derê, min bazareke nexirab li dar xist û jê perene ba\$ qezenc kirin. Para cerîdê jî tê de heye. Ez dixwazim 400 lîra bidim cerîdê...

- Mala te ava, Celadet Beg dibêje... heye ko ev alîkariya te rê veke...

- Belê, Memduh Beg dibêje, ew ê rê veke, lê me 400 lîra nîn in, em çî bikin?.. Ez ê deh lîra alîkarî bikim... herkes bi qasî quweta xwe.

- Ji min jî pênc lîra, Elî Axayê Zilfo dibêje.

- Ji aliyê min û Nûredîn jî, Dr. Ehmed Nafîz Beg dibêje û ber bi aliyê wan tê.

- Ez jî, li ser navê hemû Cemîlpa\$ayan \$êst lîra didim, Ekrem Beg dibêje.

Yên din jî ber bi wan, kêleka bîrê, tên û her yek, li gora quweta xwe, tiştêkî dibêje.

Ehmedê Fermanê Kîkî, kalê malê, bi destê Sînem û Cemîd digire
3 û ber bi Celadet Beg û Rû\$en Xanim, diya wê û Huseymayê ko li hew\$ê, li kêleka bîrê sekinine, tê. Dinya hê nû hi\$yar dibe. Destê sibê ye. Roja germ a havîna 1941-an hê nû dest pê kiriye. Celadet Beg û

Rû\$en Xanim bi dengan hi\$yar bûne û derketine hew\$ê. Diya Rû\$en Xanimê û Huseyma jî dane pey wan.

Ji dûr ve deng tèn, dengên tanq û topan...

\$erê nû yê cîhanê ko li ser kaviênê \$erê yekemîn ê cîhanê, li Awrûpayê, bilind bûye, îro, xwe gîhandiye deverên Sûriye û Lubnanê. Bayên \$er ko ji Ewrûpa tèn, îro, mîna pêlên derya, li qiraxên Lubnan û Sûriyê dikevin. Xeberên ko wan dibihîstin, bi van dengên topan, îro, rast derdikevin. \$er li ber deriyê wan e.

- Bavo, ev çi ye? Ev dengê çi ye? Sînem dipirse û ber bi Celadet Beg tê.

- Metirse delala min, Celadet Beg dibêje û xwarî keça xwe dibe û wê hambêz dike. Ev dengê tanq û topan e, lê metirse.

- Bavo, ev deng pîs e, pir pîs e, Cem\$îd dibêje.

- Herê, pîs e, kurê min...

Deng dihatin, dengê \$er û mirinê, agir û \$ewatê gihîştibûn me jî. Agir bi dinê ketibû, tu çare nîn bû, gulokên êgir, hêdf hêdf, ber bi me jî dihatin.

Agir bi Rohilatê jî ketibû.

Ev\$erbitu\$erêndinnedima.Bigotinaalîmûfeylesofan,ev\$erênûdiya hemû \$erên cîhanê bû. Aleman, bi serekiya Hitler û nazîstan, ketibûn pey tolhildanê. Di \$erê yekemîn de ko hingî ez jî li aliyê Qefqesan, di nav refên \$er de bûm, alemanan \$ikestên dijwar xwaribûn, zora wan çûbû û ew ji hev ketibûn. Lê aleman, nijadê cermen, dîsan, di wexteke kurt de, xwe dabû hev. Hitler û tevgera wî ya Nasyonal Sosyalîstan, yanî nazîstan, ko min jî li Munîxê, di destpêka salên bîstan de, \$ahîdiya tevgera wan kiribû, dewlet bi dest xistibûn û ketibûn pey heyf û tolhildanê; ew bi Nemsê re bûbûn yek, dewleta Çekoslawakyayê ji ortê hildabûn, dirêjî Polonyayê kiribûn û Polonya û Danzîg tevî nifûseke têr bi sîh û du milyon rûniştமான, vegirtibûn, bi îtalî û japonan re peymaneke biratiyê anîbûn pê, bi ûrisan re li hev hatibûn, êrî\$ biribûn ser Danmark û Norvejê û ew der jî bi dest xistibûn, pa\$ê berê xwe dabûn Holanda û Fransê, çaxa tanqên wan ketibûn Parîsê, hingî wan, bi balafiran, dirêjî Îngilterê kiribûn. Ji ber ko Îngiltere giraveke mezin bû, çarnîkarên wê av bû û nedigîha beja Awrûpayê, alemanan bi noqar û balafiran li Îngiltere, nemaze Londrayê, xistibûn. Pa\$ê hevalbendê Alemanyayê îtalya jî ketibû \$er. Wan jî dirêjî AfrîkaBakurkiribûn,Misir,Somalistan,Trablusgarbvegirtibûn.Jiwirjî,îtalî dîsanvegeriyabûnAwrûpayêûketibûnerdênYewnanistanûErnewidêû ew der zemt kiribûn. Alemanan jî Mecarîstan, Romanya, Yugoslavya û

Bilgaristan vegirtibûn...

Lê li her derî ingilîzan û hevalbendên wan li ber xwe didan û li hember êrîşên aleman û îtalyan disekinîn, -heta di gelek cîhan de jî bi ser diketin. Şer bi vî terhî dewam dikir.

Tu bibêje, heta havîna 1941-an jî, me Şer ji rojname, kovar û radyoyan dibihîst. Gulokên agirê Şerên nû negihabûn peravên Lubnan û Sûriyê. Lê destpêka havînê, tiştê ko me hemûyan dîpa, qewimî; li Iraqê hikumet guherî, mîrê Iraqê Evdililah reviya Filistinê û Reşîd Elî Begê Kêlanî hukim xiste destê xwe. Reşîd Elî Beg bi ser alemanan bû, Şer di navbera wî û ingilîzadederket. Alemanhatinhawara Reşîd Elî Begî, bibalafirankodiser esmanên Lubnan û Sûriyê re difirîn, li ingilîzan xistin. Lê dawiya dawîn ingilîz ketin Baxdayê, Mîr Evdililah û hevalên wî anîn û hikum xistin destê xwe. Gulokên agirê Şer êdî ketibû Rohilatê. Niha jî dor hatibû Lubnan û Sûriyê. Fransîz, karbidestên Lubnan û Sûriyê, bûbûndubir; birêhikmeta resmîya Fransê kobiser Hîtler bûbû birê General DeGauleko azadîxwaz û hevalbendê ingilîzan bû. Dihate gotin ko alemanan bi alîkariya hevalbendên xwe yê fransîz, esker derxistine Lazkiyê û balafirên xwe li Şam, Heleb û Riyaqê bi cîh kirine. Loma jî ingilîzan, bi alîkariya hevalbendên xwe yê fransîz, yanî golîst, avêtin ser balafirgehên Şam, Heleb û Riyaqê û ew der bombebaran kirin. General Denz, serekamîrê Lubnan û Sûriyê, di radyoyê de da zanîn ko ew ê li dijî ingilîzan, dest bibin xwe. Lê ingilîz û fransîzên hevalbend êrîşê birin ser hêzên fransîz ên hikumeta Vişiyê û ew jî aliyê bakur ketin erdê Sûriyê û dirêjî Tidmir û Dêra-Zorê kirin.

Şerê ko min baş dinasî, hatibû, dengê tanq û topan digihîştin Şamê. Bajarê medeniyeta îslamê, bajarê Şev û xewnan, êdî ne bi dengê ezanê, lê bi dengên tanq, top û balafiran hişyar dibû... Heçî mala me bû, Şên bûbû, pêşî Sînem, paşê jî Cemşîd hatibû. Piştî ko em têgihîştibûn ko navên ko li ber dilê me pir ezîz bûn, Bedirxan û Safter, li me nedihatîn û me ew li xwe qedexe kiribûn û biryar dabû ko heke zarokekî nû were dinê, em ê navekî din lê kin, hingê ez bûbûm bavê keçeke çavreş û lawekî enîfireh. Bi hatina zariyan, her tiştê malê û jîna min, ji binî ve, guherîbû; em, ez û Rûşenê, nemabitirkî dipeyvîn, zimanê malê bûbû kurdî. Nemaalkoldiketemalê, carina ez diçûm nik heval û dostan û min li ba wan, hinekî, vedixwar. Hejmara cixarên rojekê ji du pakêtan ketibû deh-donzdan. Êdî ez bêtir li malê bûm. Ji malê dengê girî û kena zarokan, dengê bilûr û awaza Ehmedê Ferman û qeqqeba kewan bilind dibû. Ji malê bîhna zarokan difûrî. Li malê dermanê derd û keserên min hebû...

Lê Şer hatibû, bi çirûsk û pizotên xwe agir bi dinê xistibû.

Celadet Beg, guhê wî li ser dangan, serê xwe ber bi jor dike û li esmên dinihêre. Ji rengê \$în û çend ewrên boz pê ve, tu tişt naxuyin. Lê deng têt. Ew pi\$ta xwe dide kevirên dîwarê bîrê û li ser totikan rûdine û herdu zarokên xwe dixwe hembêza xwe.

- Bavo, ev çi ye, dengê çi ye? Cem\$îd destê xwe dibe rîha Celadet Beg û dipirse.

Celadet Beg bersiv nadiyê. Ew, bi dîqet, guhê xwe dide ser dangan. Deng, hêdî hêdî, nêzîktir dibin. Gelo ev dengên nû ko nêzîk dibin, yê çi ne?

- Rû\$en, kizim, çêtir e ko tu zariyan bibî hundir, ew dibêje û dîsan radibe ser piyan.

Deng nêzîktir dibe. Niha ew deng dinase; dengê balafiran... Rû\$en Xanim radihêje destên zarokan û wan ber bi aliyê hundir dibe. Diya wê jî bi destê Huseymayê digire û dide pey wan. Lê berî ko ew bikevin hundir, di ser hew\$ê re, refekî balafir, bi leza birûskê, difirin û derin.

- Ew çi bû, ew çi ye, Cem\$îd bi qîrîn dibêje.

4 Bavo, ev çi ye, Cem\$îd, li oda xebatê ya Celadet Beg, li ser çogên Celadet Beg rûni\$ti, bi ken dibêje.

- Ev Ronahî ye, kurê min...

- Ronahiya kê ye?

- Ronahiya me kurdan e.

- Ka çima ew ronî nake?

- Ronahî di nav rûpel û rêzên wê de ye.

- Mîna Hawar-ê?

- Herê, mîna Hawarê.

- Bavo, ew xweha Hawarê ye?

- Herê, ew xweha Hawar-ê ye û xweha te û Sînemê ye. Navê wê Ronahî ye.

- Bavo, de bixwîne

- Na Bavo, mexwîne, Sînema ko li kêleka kursiyê Celadet Beg, li ber lingên bavê xwe rûni\$tiye û li wan guhdarî dike, dibêje. Mexwîne, lê behsa resiman bike. Resimên Ronahî-yê pir xwe\$ik in. Ev jinik kî ye? Bêje min Bavo, ev kî ye?

- Were berxa min, tu jî were, Celadet Beg dibêje û dixwaze Sînem jî li ser çoga wî rûne.

Lê nabe, zarok êdî mezin bûne, herdu bi hev re, nikarin li ser çogan rûnin. Celadet Beg CemŞîd datîne erdê û bi xwe jî ji kursiyê peya dibe û li kêleka kursiyê rûdine. Ew li zarokan dinihêre û paŞê vedigere ser kovara nû ko bi navê Ronahî derketiye.

- Ev peyayê dirêj ko kincên eskerî lê ne, general De Gol e, ew serkanê Fransa aza û fermanarê ordiya aza ya Fransê ye. Ev xanima kinik ko li kêlekê ye û serê xwe rakiriye û li General dinihêre, xudantaca Ingilîstanê, Qralîçe Elîsabet e. Heçî ev sûreta çar kesên rûken e, ew balafirvanên Ingilîstanê ne, kincên wan yên balafirvanan e. Ev sûreta kêlekê jî vapor û filûqeyên ingilîzî nîŞan dide. Ew nêzîngî li noqareke birîndar a îtalyanî dikin da ko wê hêşîr bigirin.

- Bavo, pir xwe\$ e, Bavo, dom bike, CemŞîd dibêje...

Resim û sûretên hejmara yekemîn a Ronahî-yê, yên \$er, yên agirê tofanê bûn. Lê kêfa Cemojîwan redihat! Jibowî, ew bitenê resimbûn, netî\$tekî dîn. Ji resiman ne dengê topan dihat ne jî bîhna xwîn û barûdê. Lê \$er, bi hemû xurtiya xwe, dewam dikir. Hilweşîn û \$ewat ko bi ser ketibûn û zora he\$ û mantikê biribûn, li govendê bûn. Herwekî \$erê yekemîn ê cîhanê, dinya, dîsan, mîna hêlekanekê, di nav agirên \$er de, diçû û dihat. Bîhna mirin, agir û \$ewatê ji cîhanê dihat.

Heçî Lubnan û Sûriye bû, ketibû destê ingilîz û fransîzên golîst. Li Lubnan û Sûriyê, li der û dorên \$amê, \$ûrê ruhistîn, bêrawest, li dar bû. Li Derhe, Xebaxib, Çiyayê Qesyûn, Mezê, Hims, Dêra-Zor, Reqe, Qamî\$lok û \$amê pêveçûnên dijwar hatin pê. \$am bombebaran bû. Çend bombe li taxa me, Muhacirînê jî, hema çend sed mîtro ji me bi dûr, teqiyên. Hin bombe jî li dora Mizgefta Emewî û tirba Selehedînê Eyûbî teqiyên. Ji bîst-tan zêdetir xanî hilweşiyên, nêzîkî sed kesî hate kuştin. Rojek ji wan rojan, danê êvarekê, Huseyma, di destan de çend berikên tîfing û mîtralyozan, hate oda min a xebatê û gote, »Bavo, li van binihêre...« Wê ew li ser banê cîranan dîtibûn. Min jî ew berikên vala, xatireyên \$er, danîn nik berikên tijîyêndemançaxwe. \$amîrojên bitirsûlerzderbaskirin. Lê dawiyê hêzên Mare\$al Vi\$y ji mintiqê ki\$iyên û General De Gol û serekwezîrê Ingilîstanê Mr. Çorçîl îstîklala Lubnan û Sûriyê îlan kirin.

Em kurd li kû bûn û me çi dikir? Bê guman e ko cîhê me li nik cîhana aza û demokrasîyê bû. Hem min hem jî kurdên din, bi xurtî, alîkariya hêzên

demokrat kirin. Tevî zabitên fransizên aza û ingilîzan, ez, çendîn caran, çûm aliyê Cizîrê, welatê kurdan û li wir me ji kurdan hêzên çekdar anîn pê dakobialîkariyahêzênazarabin. Ma \$erêmekurdannejibodemokrasiyê bû? Madaxwazûdozamenajibowêbû? Maderdûbelayênmeyênsed-salan hemî ne ji kêmanî û tunebûna demokrasiyê bûn?.. Piştî ko dinya hinekîliSûriyeûLubnanêarambû, mindestbikovarekenûkir. Bialîkariya fransiz û ingilîzezan. Ez ê pa\$ê bêm ser alîkariya wan û sebebên wê, lê me îmkân hebû ko me bikaribûya kovareke din jî derxista; gotinên kurdî ko winda bûbûn, ji goristanê hatibûn derxistin, bi rengên keskesorê hatibûn xemilandin, alfabekeke hêsan û rewan bi çih bûbû, xortên ko ji zimanê xwehezdikirinûpêdinivîsîn,êdî,bihezûco\$,radihi\$tinpênûsê...Livirdi-vê ez navê wan bibêjim û keda wan jî berpê\$î xwendevanên bi sebir ên Bîra Qederê bikim. Kamuran, birayê min ê qederê, ji Parîsê hatibû û li Bêrûdê bi çih bûbû. Hema çî bigire her hefte me hevûdu didît. Zimanê wî paqijûrewan,bîrûdîtinênwîkûrûbalkê\$bûn.Wîayetêndînêîslamê,yên mîna »Tefsîra Quranê û Hedîsên Cenabê Pêxember«, bi zimanekî gelekî xwe\$, werdigerandin kurdî. Roger Lescot, dîplomat û orîentalîstê fransiz ko min jê re digot »Lezgîn Axa«, hebû. Ew gelekî dostê me bû û dilê wî gelekîbirew\$akambaxazimanûedebiyatakurdîdi\$ewitî.Wîbifransizîû kurdî bendên hêja dinivîsîn û folklorê kurdî vediguhezand ser kaxizan. Rû\$en, dotmama min a jînê, alîkara jîna min, kumandara mala min, hebû. Wê, bi navê »Rew\$en Bedirxan« li ser jina kurd bendên balkê\$ dinivîsîn. Benda wê »Kebanî û Mamoste« deng dabû. Osman Sebrî hebû, lawê e\$îran, maxrûr û bi xwe bawer. Ji herkesî bêtir, wî, bi zimanê xwe yê paqij, pênuşa xwe ya zelal, alîkariya min dikir. Xortekî nûgihî\$î, Nuredîn Usif hebû, birayê kiçik ê Dr. Nazîf, xortê çeleng ê bi bejn û bal, bi zar û ziman. Nûredîn ko di pê\$a min de sunet bûbû û gava kêr lêketibû, serê xwe zîvi-randibû û ji min re, bi ken, gotibû, »Mamo kirîv, ez natirsim«, gelekî ser-wext û ziman û edebiyathez bû. Wî çîrokên gelekî xwe\$ dinivîsîn û loma jî min jê re digot, »Çexovê kurdan...« Xortekî din hebû; Qedrfî Can, derketiyê Dêrika Mazî, \$aîrê zimanê birîndar. Çend seyda û meleyên me hebûn; Cegerxwîn,MeleHesenêHi\$yar,EhmedêNamî,MeleEnwer...Wanjî,bi\$î-hîrên xwe, rûpelên edebiyata kurdî yên neçar dewlemend dikirin. Seyda Cîgerxwîn ko her carê bi qasî deh \$îîran, bi destnivîsa xwe ya ko bi xaçeriyên herî dijwar di\$îbiyan, di\$andin, pênuşa xwe mîna \$ûr ji kalan ki\$andibûûbikardianî.Ûnihanavêwannayêbîramin,lêhîngelekkêsên din hebûn ko dihatin alîkariyê... Hîngê çima me dê dest bi kovareke din

nekira û dilopeke din li behra miçiqî ya edebiyata kurdî zêde nekira?
Û dîsan rojeke biharê, yekê nîsana 1942-an, xweha Hawar-ê, xweha Sînem û Cemşîd, Ronahî hate dinê. Ez, yanî Celadet Alî Bedirxan, yanî neviyê Mîr Bedirxanê derketî û kurê Emîn Alî Bedirxanê li welatê xerîbiyê wefatkirî, yanî lawê welatên xerîb komîna Goethe, mindixewnên xwede jî digot, »mehr licht«, hewcedarê tîrêjên ronî bûm. Min hewcedarî bi ronahiyê hebû. Me, kurdên jihevketî û derketî, hewcedarî bi ronahiyê hebû. Jîna kurdî ko ketibû binê bîreke kûr û tarî, hewcedarî bi ronahiyê hebû. Gotinên kurdî ko birîndar û stûxwar bûn û di bin axa reş de mabûn, hewcedarî bi ronahiyê hebûn.

Mehr licht... yanî hinekî din ronahî. Yanî xweha nû Ronahî.

Di tariya Şevê ya Şer de, Rohanî zabû...

Bi weşandina Ronahiyê me di tarîxa çapa kurdî de gaveke nû avêt. Kovaran û bisûret û resimbû. Resimênko Cemşîd û Sînemê jê hez dikirin, rûpelên wê dineqîşandin. Bi vê kovara nû dilop dibûn dudo. Du dilopên behreke miçiqî. Lê digel her tiştî, du dilopên zelal û hênik ko hinekî tîna mirovan dişikane... du dilopên ko hebû ko rê li dilopên nû vekirina... ko hebû ko rê li min jî vekira ko min dîsan deftera romana xwe Heyveronê ji berkêşka masê derxista, kes û şexsan, dewr û dewran, war û wêran, tahm û rengan bixistin anavhev û çîroka Şevê kobitîrê jê heyvekeronî diçirûsî, binivîsa...

- Bavo, Cemşîd ji vî hez dike, Cemşîd dîsan destê xwe davêje rîha Celadet Beg û dibêje. Bavo, ev çi ye?

- Ev sîwanvanekî aza ye. Vî eskerî xwe ji balafirê avêtiye, sîwana xwe vekiriyê û pê hêdî hêdî dadikeve erdê. Te niha fahm kir?

- Himm, Cemşîd serê xwe dihejîne û destê xwe îcar dibe berçavikên bavê xwe.

Celadet Beg lawê xwe hembêz dike, wî radimûse û paşê berçavikên xwe ji çavên xwe derdixe û wî davêje erdê û pê dilîze. Bav û law, li erdê, li ser mehfûran, dilîzin. Cemşîd dikene. Sînem jî tê hawara Cemşîd û xwe davêje ser bavê xwe. Lê bav zora wê jî dibe. Celadet Beg zarokan mist dide, bîhn dike, hembêz dike, guh, bîvil, enî û çavên wan maç dike. Bîhna xweş a zarokan, çermê tenik ê bedena wan a mîna şitila rihanê, kenê wan ê paqij, gotinên wan ên mahsûm...

- Bavo, bes e, bes e, Cemşîd dikene û dibêje. Min got, bes e, Cemo dibêje te, bes e...

5 - Bes e, spas. Garsonê bejndirêj ko bi ûsil qahwe tijê dike, bi serê xwe, silav dide û pêlepa\$ dere.

Celadet Beg, Kamuran Beg, Roger Lescot û Yusuf Malik, li Lubnanê, li navçê Rasel Metn ko li kêleka geliyên kûr û benderên çiyar e, di a\$x-aneyeke kevnar a durzî de rûniştine û qahwa piştî \$îva êvarê vedixwin. Yusuf Malik, nivîskar û rojnamevanê nas û bedengirs, ko bi eslê xwe asûrî ye û li Bêrûdê dijî, dostekî nêzîk ê Celadet û Kamuran Began e. Wî dil heye, bi navê »Alhurrya-The Liberty«, bi erebî û ingilîzî, dest bi rojnameyê hefteyî bike. Wî hewcedarî bi alîkariya hevalên xwe heye. Bi vê munasebetê, wî hevalên xwe, di dereke sakîn de, ezimandine \$îvê.

- Alhurrya dê bibe dengê hemî milletên bêkes û bindest, ew, bi destê xweyê rastê, porê xweyê berpipa\$ \$ehkirî, rast dike û dibêje. Celadet Beg herdu kovarên xwe li \$amê diwe\$îne. Kamuran Beg li vir dest bi kovara xwe Roja Nû kiriye û du hejmar, bi kurdî û fransîzî, derxistine. Bi xêr, çaxa em jî Elhurrya bi erebî û ingilîzî derxin, hingî ev hemî dê hevûdu temam bikin. Ew ê hemî, bi hev re, bibin kursiya jîbîrbûyîyan.

A\$xana ko bêtir cîhê mal û malbatan e, hêdî hêdî, vala dibe. Garsonên ko cil û bergên rengîn ên durzî li xwe kirine, di navbera masan de digerin û mase vala dikin. Li ser masa Yusuf Malik û hevalên wî jî, ji çend teyfikên meze, meywe, fûl û humusê pê ve, ti\$tek nemaye. Çima fûl û humus li ser masê ye? Kes pê nizane. Tevî ko kesî destê xwe nedaye wan, ew hê jî li ser masê ne. Mase li kêleka pencereyên pir fireh e. Der di nav tariya \$evê de ye, bi tenê stêrk ji esmanan diçirûsin. Û carina ronahiya lampeyên ereban jî dûr ve dixuyin. Ji penceran jî agirê findên ko li ser masê ne û êdî ber bi xelasbûnê derin, dixuyê.

- \$er hê dewam dike, Yusuf Melik dibêje, lê dinya westiyaye, ez welê bawer im, dawiya \$er jî, mîna van findan, tê. Lê em, kurd, asûrî, ermen, çerkez, cihû, filistinî, durzî, elewî, marûnî, dîsan, bêzar û bêziman, bêxwedî û bêkursî ne. Me jî heq û hiqûq, maf û doz lazim e. Kî dê bi doza me rabe? He\$ê min ti\$tekî ji dinya kambax a westiyayî nabire...

Bi gotina dostê min ê di\$ikestî, lê ziravbihîstiyar, bû. Ma wexta kê, di nav agirê \$er de, ji bo millet û gelên biçûk û bêkes, hebû? Dinyayê »Strana Mirinê« ko min ji Lamartine wergerandibû kurdî û di hejmareke Hawar-ê de we\$andibû, dinihwirand; »Yê ko tê mîna \$ev û roja borî ye / Carna ê\$ û xebatûkêfû\$ahî/Carnaaxûofûgirîn/Carnadinavgulûgîhê/Carnadi

nav ax û herî / Û dawî... Şeva tarî bi ser me de tê...« Di heyama strana mirinê de gel û komên ko Şelpa mirinê xwarine dikarin çi bikin?

Tu bi lihîstina setrencê dizanî... Di wan rojan de, dinya bûbû textê setrencê;Şahûfilûferzîn rabûbûnhev,ewbirim,gurzûŞeŞperiyanketibûn nav hev, birc hildiweŞiyan, ferzîn hêsîr diketin, siwar ji hespan, peyar ji newalan diketin û esker jî li ber lingan diçûn. Heçî miletên bêpiŞt û bindest bûn, di vê lehîstika setrencê de, esker bûn. Şah û ferzînan ew dajotin pê\$.

Divêlehîstekamirinêde,qîmetakurdanî,ligoraawirêTirkiyêdiguherî. Di destpêka Şer de, Tirkiyê bi dewletên hevalbend re peymaneke dostiyê anî pê. Hingî buhayê kurdan ket. Lê demên dawiyê, Tirkiye vegeya ser siyaseta xwe ya kevn a Osmanî û bi alemanan re tifaqeke dostiyê îmze kir. Hingî jî qîmeta kurdan li nik hevalbendan zêde bû. Bi gotina kalemêran, kela Şorbê rabûbû û hewcedarî bi keskê hebû!.. Di heyama strana mirinê de, qeyideyên setrencê derbas dibûn, ne tiŞtekî din. Gava buhayê kurdan dîsan zêde bû, ingilîz û fransizan, mîna dewlet, nêzîkî li me kirin. Sansora tûnt hilanîn, rê li me vekirin ko em bi karên rêxistinî û çapemeniyê rabin, hin îmkanên çapê dan me. Hevalên me yê siyasî Şixulên xwe yê siyasî xurttir kirin. Me jî dest bi weŞanên nû kirin. Kamuran jî li Bêrûdê dest bi weŞandina rojnameyê hefteyî Roja Nû kir. Dîsan wî û hevalên wî yê kurdên Lubnanê, dest bi radyoyê kurdî kirin. Radyo heftê du rojan, roja çarŞemb û îne, li ser pêlên kurt û navîn, diweŞiya. Wan ji min jî alîkarî xwestibûn.MinbendênserekeyênRojaNûdinivîsinûnûçeyênŞerkomin jiboHawarêjîhazirdikirin, didanradyoyê.Loma,hemaçibigireherhefte, ez diçûm Bêrûdê. Gava ez digiham Bêrûdê, min hejmara telefona Kamuran, 84 41, dizivîrand û xebera hatinê bi wî digihand da ko ew jî bi-hatasûkê.JiberkohercaraezdiçûmBêrûdê,minkaxizênçapêjîbixwere dibirin. Kamuran dihat, me para Roja Nû ya kaxizan hildida û yê din jî di sûkê de difiro. Hêzên hevalbend ew kaxiz didan me da ko me kovarên xwe biweŞandina. Lê me nivê kaxizan bi kar dianî û nivê din jî di sûka reŞ de, ji bo debara xwe, difiro. Tevî ko Kamuran awikatî dikir, RûŞenê mamostahîûminjîawikatîûtercumanî,çucarê,perême,biqasîqîmame, çê nedibû û mesrefa weŞanan jî bêpayan pir bû.

Loma, belê bi tenê loma, qorîna quling ji derdan bû...

- Mixabin, ne ez, ne kekê min Celadet û ne jî Mr. Lescot dikarin bi erebî û ingilîzî binivîsin, Kamuran Beg, bi destmaleke spî, lêvên xwe û sim-

bêlên xwe yên zirav paqij dike û dibêje. Jê pê ve, yanî ji vê kêmaniya me pê ve, te çi daxwaz hebe, em bi te re ne û em ê pê rabin... Ma ne welê ye?

Celadet Beg û Mr. Lescot jî serê xwe dihejînin û wî tesdîq dikin.

- Hingî ez ê tavilê dest bi xebatê bikim, Yusif Melik bi kêfxweşî dibêje, bi tenê navê we, hebûna we, ji bo rojnamê quweteke mezin e. Û paşê jî ew destê xwe hildike û ji garson hesabê dixwaze.

Di wê navberê de, Celadet Beg ji berîka çakêtê xwe kaxizekê derdixe û dide Kamuran Begê ko li hember, kêleka Mr. Lescot rûniştîye.

- Benda min e, Celadet Beg dibêje. Ji bo hejmara sisiyan a Roja Nû. Min dil heye, ez îşev vegerim Şamê. Min bêriya zariyan kiriye. Tu wê werbigire û li gora dilê xwe rast bike.

Kamuran Beg kaxizê ber bi findê dike, lê dinihêre û pê re dixwîne.

- Abi, te Şîra Bavo nivîsiye, ew dibêje. Şîra ko Bavo ji Mamê me Mîqtet re Şandibû.

Paşê jî Kamuran Beg kaxiz datîne, rûyê xwe ber bi Mr. Lescot dike û Şîra dirêj, ji ber, dixwîne; pêrûz ji te re hezar cara, ev deng e niha li nav yara, mizgîniya vê cerîdeya qenc, Şaba\$ dibîtin çiqê hebit genc... Piştî ko ew xwendina Şîrê xelas dike, ew dîsan kaxizê dixwe destê xwe û lê dinihêre û bi tenê dibêje, »Şîra Bavo, Şîra Bavo...«

Celadet Beg, bi ken, li birayê xwe dinihêre, dilopên dawîn ên qedeha xwe ya konyaka courtoise vedixwe û li Mr. Lescot û Yusif Melik vedigere û dibêje,

- Birayo Kamuran... birano... tarîx dubare dibe, qedera me Bedirxaniyan hertim yek û eynî ye... Sala 1898-an, mamê me Mîdhet li Kahîrê rojnameya xwe Kurdistan-ê diweşîne. Ew ji birayê xwe yê mezin Emîn Alî Beg ko hingî li Stembolê dijî û me mezin dike, nivîsan dixwaze. Bavê me nikare bi navê xwe binivîse, lê ew li mala me ya Kiziltoprakê, li oda xebatê, rûdine û jê re, bi navê »Lawê Şêx E. Fetah« vê Şîra hanê dinivîse û dişîne. Niha jî birayê min ê biçûk, 45 salan bi dû nivîsîna Şîra Bavo re, ji min, ji bo rojnameya xwe, nivîsan dixwaze. Ma ji vê Şîrê xweştir çi xwençe heye ko ez bikaribim bidim birayê xwe yê biçûk?.. Kî çi dibêje, bila bibêje, tarîx her dubare dibe...

Kî çi dibêje, bila bibêje, tarîx her dubare dibe, Monîka, kelgirî, li
6 ber xwe dinihêre û dibêje. Tiştê ko di Şerê yekemîn de bi me alemanan qewimî, dê îcar jî, bi me biqewime. Tê bîra we, gava Nietzsche rexne li alemanan digirt, wî digot; her mirovî, her milletî du alî hene, aliyê

ronî û aliyê tarî. Çaxa aliyê tarî zora aliyê ronî bibe, hingê jiyan ji bo wî kesî û miletî dûjeh e... Qedera me alemanan jî weha ye; tariya dûjehê, xelekên agirên dûjehê... Şewat, hilweşîn, xirbe û kavilkirin, mirin û kuştin... Ez çi bibêjim?.. Şerm dikim, bi tenê Şerm dikim...

- Schatz Monika, li van deran, haya me zêde ji bûyeran nîn e, tiştên ko em pê dihesin, ji destê çaran, pêncan digihên me, Kamuran Beg li Monikayê dinihêre û dibêje. Gotinên te me mat dike... Çawan dibêje?.. Miletekî mîna yê aleman ko hertim bi mantik û heşliserî bûye, çawan dikare evçend nizm be?

- Ez nizanim, ez nizanim... Na, ez dizanim, ez dizanim, lê taqeta min a gotinê nîn e. Jixwe li hember van bûyerên Şer û kirinên me alemanan tu qîmeta gotinê jî nemaye... Felaket e, bi tenê felaket e... do jî weha bû, îro jî weha ye... Felaketê mohra xwe li eniya me alemanan xistiye, tu rizgarî, tu xelasî nîn e...

- Monika, xwe mewestîne, Celadet Beg ko li kêleka wê rûniştîye, destê wê yê çepê dixê nav herdu lepên xwe û dibêje. Hinekî bîhna xwe berde, were ser xwe. Paşê em ê bipeyivin...

- West? Bîhnberdan?.. nein, nein, mein fürst... Tu behsa Monika berê ya Munîxê dikî. Ez hew ew Monika me. West, bîhnberdan, îsrehet... evana ji bo mirovên normal in. Vî Şerî tu tiştê normal nehiştîye. Haya we jê nîn e, ji tiştêkî nîn e. Ev xeberên ko hûn dibihîsin, dixwînin, tu tiştî nabêjin. Haya we ji kampên êsîran, hemamên gazê, firûnên Sewitandina merivan, çalên kuştîyan, qirkirina bi milyonan cihûyan heye?.. Mein Gott, mein Gott!..

Monîkahatibû. Hevalaminarojên Munîxê, hevriyaminadersên Nietzsche û evîna min a roj û Şevên birçî, ji nişkekê ve, hatibû Bêrûdê. Haya min û Kamuran jî tiştêkî nîn bû. Wêrojê, danê sibê, gavatelefona Kamuran lêket, ez jî lîmala Kamuran, lîsalonawî niviyabûm. Ez û Kamuransaetsîsîyê Şevê vegeyriyabûn malê û heta ber destê sibê, li ser gramera kurdî ko em lê hûr dibûn, xebitîbûn. Lê bidengê tîzê telefonê, ez jî hişyar bûm. Telefon jî balyozxana Amerîkayê bû. Dîplomatekî Amerîkayî behsa banûyeke alemanî, Monika Karlfeld, dikir. Banû li Bêrûdê bû û li Mr. Kamuran Bedir-Khan dipirsî... Mala Kamuran li navenda bajêr, li ser kolana Weygandê bû. Bi lez, me xwe da hev û em ji malê derketin. Tevî ko rê ne dirêj bû, me texsiyek ji rê vegevand, em lê siwar bûn û çûn balyozxanê. Piştî demeke çûn û hatinê, eskerên çekdar em birin hundir. Li wir jî dîplomatekî navsal

û bejndirêj em birin odeyekê ko li bexçê dinihêrî. Monika, di nav kincên re\$de,tûlekîre\$liserî,liodê,rûni\$tibû.Çaxaçavêwêbimeket,wêxwe,bi carekê, avêt ser me. »Mein fürst, Celadet, du auch!« wê got û dest bi giriyê kir... Welê dixuya ko wê nizanîbû ko ez ê jî li Bêrûdê bûma.

Monîka reben... Ew bi qasî mistekê mabû. Cil û bergên wê jê diketin. Qermîçokên enî, binçav û rû pir kûr bûn. Çav ketibûn kortê. Ji ew Monika mînaçav\$êrîn,bejndirêj,gerdanûbedenxwe\$stuti\$tnemabû.Monikaku, li odê, xwe avêtibû hembêza min, pîrejineke jar, kin û reben bû... Monika digiriya, mîna ko zelzele bi bedena wê ketibe, ew welê diheziya û bi qîrîn digiriya... Kamuran navnî\$ana xwe nivisî, da dîplomat û ez ketim milê Monikayê û em ji wir derketin û dîsan hatin malê.

Monika ji goristanê, ji zeviyên mirinê, ji bendera ruhistîn dihat. Wê alîkarî li tevgerêke arîstokrat a alemanî kiribû da ko Adolf Hitler, bi siûfîkastekê, bikujin. Lê tevger bi ser neketibû. Tevî ko gelek kes miribin û Hîttler jî birîndar bûbû, tevgera arîstokratan têkçûbû. Piraniya kesên tevgerê ko ji zabitên bilind, arîstokratên kevnare û karbidestên gelekî dewlemendbûn,hatibûngirtinûku\$tin.Monîkajî,tevîduhevalênxwe,bi hezarzehmetiyênkonayêhe\$êmirovan,xwegîhandibûgiravaMaltayê. Hevalên wê li wir mabûn da ko ji wir jî herin Amerikayê, ew jî, bi alîkariya Amerikayîyan, ji bo me, hatibû Bêrûdê. Kê digot ko dinya mezin e? Tu bibêje, hema pi\$ti bîst salan, ji ni\$ka ve, guherî, pir guherî, em gihabûn hev.

Lê ti\$tên ko Monikayê behs dikirin ne î\$ê aqilan bû. Li Rohilatê kesî behsa wan bûyeran nedikir. Bûyerên \$er, li Rohilatê, bi çend rêzên nivîskî vediguhezîn \$êniyan. Hema çi bigire, haya kesî ji qirkirina miletekî, ci-hûyên derketî yên hezar salan, nîn bû. Monikayê behsa mirovan, \$exsan, ruh, he\$, ê\$, jan, pejn û dengên însanan dikir, ne ya rêzên nivîskî yên xerberên \$er... Dilê min, bi her gotina Monikayê, bi her hêstira ko ji çavên wê dibarî,diguvi\$î.Jibilî»na,nabe,çawandibe«menizanîbûkamedêçibig-ota. Li gora ko Monikayê digot, li her aliyên welatê alemanan û cîhên ko wan vegirtibûn, kampên mirinê hatibûn pê û di wan kampan de, her roj, bi hezaran cihû, dihatin \$ewitandin. Belê, \$ewitandin!.. Bi sed hezaran, heye ko bi milyonan cihû hatibûn ku\$tin. Ne bi tenê cihû, lê kesên ji milletên din û nemaze qereçî jî, bi deh hezaran, dihatin ku\$tin. Min û Kamuran bi birînên qetlîam û qirkirinê dizanîbû. Di salên me yên xortiyê de, milyon û nîvekê ermen û sê sed hezar kurd qir bûbûn. Me bi bîhna hilma mirinê dizanîbû. Loma jî her gotineke Monikayê dibû kozeke agir.

Cihû... Hê di sala 1942-an de, di Şeveke pûk û seqemê de, min bendeke dirêj, bi gotinên nîvmirî yên kurdî, bi navê »Zilamek û Zimanek« nivîsî û tê de qala serpêhatiyên cihuyan, Tewrat, zimanê wan ê mirî, vejandina zimanê wan û Elyêzer bin Yehûda, mêrxasê ko ziman vejand, kir. Ew bend, yek ji nivîsarên min ê herî baş e. Ji ber ko min ew, di Şevên tarî de, bi hevaltiya kuliyan spî yên berfê, bi hemû hîs û kela xwe, nivîsî. Hê niha jî tê bîra min, tê de, min weha digot; »Yehuda ferhenga miletê xwe çêkir û bêjeyên kodizimanekî mirîdenînin, ew jî pêkveanîn. Zimanê branî jî dinav cihyan de belav bû. Di sala 1922-an de, gava Elyêzer bin Yehûda mir, zimanê îbranî yê ko berî 30-40 salî zimanekî mirîbû, bûbû zimanê miletêkî. Ev zimanî rodi Felestînê û direxere bî û inglîzî de zimanekî resmî, zimanê dewlet û hikmetê ye jî...« Û paşê jî min tê de weha digot, »îro hînbûna xwendin û nivîsandina zimanê mader ji bo her miletî êdî ne bi tenê wezîfeyê Şexsî lê wezîfeyê milî ye jî. Heçî bi vê wezîfê ranebûne wezîfa xwe ya milî pêk ve neanîne û bi kêrî miletê xwe nehatine« û min li kurdan Şîret dikir ko ew jî Elyêzer bin Yehûda dersan werbigirin... Medê çî bigota? Me bi tenê li Monika xemgir, hevala min a comerd ko di nav bîst salan de bûbû pîrejîneke porspî, guhdarî dikir... Xelekên agirê Şer bi canê cihyan ketibû. Cihû di Şewitîn, dûmanako jî cendekên wan bilind dibû, biesman-an digihîştin...

Monika ava ko Kamuran Beg aniye vedixwe, ew çend tayên porê xwê yê kin û spî ko bi ser çavên wê ketine, dide alî, serê xwe radike û li hevalên xwe yên salên bîstan dinihêre. Ew, bi nêrîneke kûr, lê vala, dixwaze bikene. Lê nabe. Qermîçokên rûyê Monikayê halê wê dide dest. Ji der ve, dengê erebe û Şênîyan tê. Kamuran Beg radibe û pencerê digire. Monika çavên xwe yên werimî li salona biçûk digerîne. Çavê wê bi hersê fotografên ko li ser masa xebatê ya Kamuran Beg e, dikeve. Yek ji fotografan a Emîn Alî Beg, Samîha Xanim û Meziyetê ye. Emîn Alî Beg û Samîha Xanim rûniştine, Meziyet jî li paş wan, li pê sekiniye. Fotografa dudiyar a malbata Celadet Beg e; ew, Rûşen Xanim, Sînem û Cemşîd bi hev re ne. Sînem û Cemşîd li ser çogên bavê xwe rûniştine. Fotografa din jî ya Safter e. Di nav çarçeweke zêrhêlî ya biçûk de, Safter li pê sekiniye, lingê xwe yê rastê daniye ser darekê, xwe xwar kiriye, destê xwe daniye ser çoga xwe ya rastê û dikene.

- Cara dawîn, min Safterê rûken di bihara sala 1941-an de ziyaret kir, Monika bi destmaleke fireh, bîvila xwe paqij dike û dibêje. Ez û Pêlikanê

ko bi rojnamevanekî nas re zewicîbû, bûbû xwedî du zarokan û navê lawê xwe Safter lêkiribû, çûn Haidelbergê, ser tirba Safter. Ew \$itilên sorgulan ko Pêlikanê çandibûn, mezin bûbûn. Sorgulan bîhn didan... Pi\$tî wê rojê, min hew Safter û Pelikan dîtin. Pa\$ê min bihîst ko Gestapo Pelikan jî girtiye, lê ez nizanim ka xeber rast bû yan na. Eger rast be jî çî bi serê wê de hat? Ez pê nizanim. Misîbet, misîbetên ko li me qewimîne, nayên gotin... Ez \$erm dikim... ez... ich...

Monika nikare gotina xwe dewam bike. Ew dîsan dest bi giriyê dike. Bi qîrîn û zarîn. Celadet Beg dixwaze jê re ti\$tekî bibêje, lê Kamuran Beg nahêle, ew bi destan î\$aret dike da ko ew bihêlin, Monika bigirî.

FOTOGRAF15:Elabelabinmehmûdî...Heryer karanlýk...Jet-entendetoujour,sontour...Ka banêmeyêezîzan,kanîwar,kanîlolo,lêlêliku, kanîdeng...

Xezal... Çavên wê...

1 Fotografa 15-an a Bîra Qederê gelekî biçûk e. Heye ko ew biçûk-tirîn

wêneya hemû romanê ye. Di vê fotografê de çar kes hene; Celadet Alî Bedirxan, du eskerên reşik ên fransîz û yekî din. Serê kesê çaremîn ê fotografê ko kincên siwîl lê ne, nexuyaye. Roger Lescot, fotografkêşê vê fotografê, serê kesê çaremîn dernexistiye. Hemû bedena girs heta qirikê di fotografê de ye. Lê serî nîn e. Ew kî ye? Çima serê wî derneketiye?

Kî pê dizane! Lê di vê fotografa biçûk a reş û spî de, tiştê herî balkêş xezaleke biçûk e. Xezaleke biçûk ko di nav destên eskeran de, li ser erdeke qiraç, bi çavên gelekî balkêş, li kamerayê dinihêre. Esker jî li ser totikan rûniştine û bi kêfxweşî li kamerayê dinihêrin. Ew dikenin. Ew bi ser ketine; xezal, bi saxî, hatiye girtin. Ew xezala girtî, bi serfirazî, nîşan didin.

Heçî Celadet Beg, rengê rûpelên Bîra Qederê, ye, li pê ye. Lê ew li ser xezalê xwar bûye û xezal, ji stirihan, pêgirtiye û li kamerayê dinihêre. Ji rawestê dixuye ko kesê çaremîn ê bêserî jî li kamerayê dinihêre. Xezal navenda vê fotografê ye. Heye ko loma, yanî ji bo ko xezal ba\$ bixuyê, kesê çaremîn bêserî derketiye. Roger Lescot ko ji hal û hewalê fotograf û fotografkişandinê nizane, çavika kamerayê di ser xezalê de rawestandiye.

Pêwendiyêke xurt di navbera kesên vê fotografê û kamerayê de heye. Hemû bi dîqet li kamerayê dinihêrin. Xezala biçûk jî, matmayî, li kamerayê dinihêre.

Lê xezal û nêrîna wê... Xezal di nav destan de ye. Destên ecêb, xerîb û nenas ew ji qiloç û lîngan girtine. Kesên nenas li dora wê civiyane û wê, maxrûr û serfiraz, nîşan didin. Ew girtî ye. Di vê kurtedema kişandina fotografê de ew çî hîs dike? Kî dizane! Xwezî zimanê wê yan jî zimanê vê fo-

tografê hebûya û bikaribûya hîsên wê, ji bo xwendevanên Bîra Qederê, bigota. Lê mixabin, fotograf napeyivin, ew bi tenê nî\$an didin. Ev fotografa ko Mr. Lescot bi kameraya xwe ya biçûk, bi lez û ji bo Florens û Rew\$en Xaniman, ki\$andiyê, du çavên germ, \$êrîn û re\$ ên xezalê nî\$an dide. Nêrîna xezalê ecêb germ e, bêpayan kûr e. Lê di eynî wextê de, nêrîna wê sar e, pir sar e.

Zezaletirise. Zezal dîl e, bêgav û bêçare ye.

Nêrîna wê nêrîna dîl, bêgav û bêçaran e. Fotografa ko dê bibe xatirayeke biçûk a salên ber bi 1950-an, nêrîneke zîz berpê\$ dike.

Herdu eskerên re\$îk, di nav kincên xwe yê boz ên eskerî de, li dora xezalê rûniştine û dikenin. Di nêrîna wan de, biserketin heye, serfirazî û kêfxwe\$îya gihîştina hedefan heye. Lê di nêrîna Celadet Beg de ko di navbera herdu eskeran de rawestayê û bi destan ji qiloçên zirav ên xezalê girtine, ew kêfxwe\$î û serfirazî naxuyê. Ew xwar bûye û li kamerayê dinihêre, bi tenê dinihêre. Nêrîna wî ne mîna nêrîna xezalê ye ne jî mîna ya eskeran. Bi tenê aram û nerm e. Kincên ko li ser wî ne, yê seyde û nêçîran e. Ew jî mîna yê eskeran, boz in. Porê wî yê ko ji pê\$iyê hinekî we\$iyaye, ketiye ser eniya wî û eniya fireh girtiye. Porê wî spî dike. Herweha simbêl ûrîhawîjî. Qelî\$ekûqermîçokênrûyêwîgelekîkûrin. Rengêspîyêpayîzê ko hew germ dike, bi ser Celadet Beg de girtiye. Celadet Beg kal û westiyayî dixuyê. Nêrîna wî nêrîneke kal û westiyayî ye.

Di vê wênê de ba\$ dixuyê; kalîtiyê rengê Celadet Beg guherandiye û bi rengê xwe yê taybetî yê spî ew, ji nû ve, neqi\$andiyê. Mr Lescot ko vê fotografê, bi serfirazî, ji bo bermaliya xwe û ya Celadet Beg diki\$îne, bêyî ko haya wî jê hebe, nêrîna west û kederê jî diki\$îne. Ew, bi nezani, \$ahîdiya west û kedera çavan jî dike. Herwekî ko hatiye gotin, di neq\$ên her fotografekê de çend alî û çend reng hene, -wekî vê fotografa nû ya Bîra Qederê.

Nêrîna germ û sar a xezalê û nêrîna westiyayî û kal a Celadet Alî Bedirxan. Nêrînen du qederan. Na, heye ko nêrînen qederekê... Kî dizane?..

Kî dizane? Heye ko nêrînen Celadet Beg û Ehmedê Fermanê Kîkî, nêrînen du qederen cihê yê kurdî, mîna hev in. Heye ko ew mîna hev difikirin jî.

\$ev e, bédengiya \$evê ye. Di nav bédengiya \$evê de dengê nerm û tenikê bilûra Ehmedê Fermanê Kîkî ye. \$am e, goristana belengaz a Taxa

Kurdan a bajarê îslamê ye. Tirba Mîr Bedirxan, bapîrê Celadet Beg e. Celadet Beg û bilûrvanê wî, demançe li piştan, hatine ser tirba Mîr. Mîna gelek caran, îcar jî, Celadet Beg hatiye nik kalikê xwe da ko pê re li ser hal û hewalê xwe bipeyive. Tiştên ko ew nikare bi kesî re bipeyive, ew tê û bi bapîrê xwe re dipeyive, jê re dibêje.

Wî gora bapîrê xwe daye çêkirin. Gor bûye mîna maleke biçûk, her çar aliyên wê bi qorên keviran, bi dîwaran lêbûye, banekî biçûk jî rakişiyaye ser. Gor bûye ziyaretgah, cîhê xwestek û mirazan, gazin û armancan. Îşev, di vê bédengiya Şevê û Şewqa stêrkan de, Celadet Beg çiraya biçûk a gazê ya tirbê vêxistiye, li ber serê Mîr rûniştiye û geh li kaxizên ser çoga xwe, geh li tirbê, geh jî li bilûrvanê xwe dinihêre. Bilûrvan jî li ber lingên Mîr rûniştiye, geh dibêje, geh lêdixe.

Bilûrvan li bilûrê dixê û difikire; li jiyana xwe ya kal, li qedera xwe ya bi bal difikire, li gundê xwe, li xaniyê xwe yê gund difikire. Xanî bi qorên kevirên re\$ lêbûbû. Mîna hemû xaniyên gund. Re\$ahiya dîwaran di bin tîrêjên royê yên danên êvaran de, mîna piştî \$ûr, dibiriqî. Hundirê malê, ji karîte û mertekan heta rojîn û teqan, bi rengê spî, siwaxkirî bû. Ji rojîn û teqan, hertim, çend kulm ronahî dire\$iha hundirê malê. Her du salan carekê, ji bo temamkirina ahenga rengên re\$ û spî, mal siwax dibûn. Mal, malên jiyana kurdî ya neçar bûn. Axur li kêleka malan bûn, pez û dewar, hesp û mehîn, mirîşk û dîk, seg û tajî, her, bi wan re bûn. Li malê mehfûrên ko ji aliyê jinebî û pîrejinên gund hatibûn hûnandin, raxistî bûn. Ew rengên wan ên germ! Zerahî û sorahiya wan a Şewatê! Ew neq\$ên wan ên basîd, lê yekta! Çima ev nivîskar, zane û alîmên ko tên mala Mîr Celadet rojekê narin wan gundan? Ew hertim behsa rengan, neq\$an dikin, lê çima ew narin gundê ko xwediyê xaniyên re\$ û spî ye û piştî xwe daye çiyar? Çima? Argûn û bixêriyên malê hertim ronî û germ bûn. Gulok û xêlekên agirê êzingan ji wan ber bi jor dibûn. Fer\$ên doraliyên argûnê, ji agirê sor, sor dibûn. Di Şevên zivistanan de agirê gur govend digirt. Govendeke bêpayan ko çavê merivan tu carî jê nedibû. Pa\$ê, li dîwarên malê, tîfing, xençer, qiloçên xezal û pezkoviyan û bilûr hilawestîbûn. Tîfingê ew diparastin, xençerê riya tarîx, bav û kalan, qiloçên xezal û pezkoviyan jî riya zozan, gelî û çiyar nî\$anî wan didan. Herçî bilûr bû, jiyana wan bû, dengê dewr û dewranên wan ên jibîrbûyî bû. Bilûr sir û sihêrên wan bû. Herçend xaniyê wan li ser hîm, stûn, kutek û karîteyan ava bûbû, jiyana wan a gund jî ewçend li ser deng û awazên bilûr û bilûrvanan ava bûbû.

Dengê bilûrê; dostê teyr û tilûran, hevalê bayê çiya û zozanan. Bilûr; stûna Şevbihurkên mîran, beg û giregiran, yara bêpayan a Şevên dirêj ên zivistanan ko li dora agirê argûnê dibihurîn.

Celadet Beg, neviyê Mîr, li bilûrê guhdarî dike û difikire û bi hêdîka »werin« dibêje; he\$ û bîr, deng û pejn, bîranîn, bîranînên jîneke peregende werin, werin dora min, ew dibêje. Rojên zarokiya min a germ ko niha bûne siya min, hûn werin. Kiziltoprak, Moda, Kadiköy, Cađalođlu, Pera, Galata, Cadeyî Kebîr, hûn werin. Bîrên cihê yên qedera min, bîra bexçê mamê min Bedrî Pa\$a, bîra mala Kiziltoprakê, ya pansiyona Cađalođluyê, yên Munîxê, yên Safter û Bedirxan, ya mala kekê min Sureya, yên Bêrûd, \$am û Helebê, yên ko niha nayên bîra min, hûn werin, hemû werin. Şehrîban, Saadet Abla, Canan, Monika, yên din ên Şevên ronî û ge\$ ên Stembol, Munîx, Parîs, Bêrûd û \$amê, hûn werin. Rû\$en, pîrika min, Rû\$en, bermalî û hevriya jîna min, hûn werin. Amojna Stî, Madam Stella, metên min, beg û banû, madam û musyoyên ko niha nayên bîra min, hûn werin. Mamên min, pismamên min, hûn werin. Safter, Sureya, birayên min ên gorbehî\$î ko li diyarên xerfb radizên, hûn werin. Bavo, hîm û stûna bingehîn a bîranînên min, bavê min ê ruh\$ad ko li welatekî xerfb dinive, tu were. Dayê, Meziyet, çi dibe, hûn werin, ji Stembolê siwar bin û werin. Heval û dostên min ên mirî û ku\$î, hûn werin. Hûn hemû bi hev re, ji gor û tirbe, war û \$ûnên xwe rabin û werin nik min, nik bapîrê min Mîr Bedirxan û ji min re bibêjin ka Celadet Alî Bedirxan kî ye... Ez ketime bextê we, werin û bibêjin.

Ewnedihatin,mixabin.Lêbîrûhe\$êmin,tevidengêbilûrakalemêrêdelal
Ehmedê Fermanê Kîkî, diçû nik wan. Ez diçûm nik bapîrê xwe, ser tirba wî da ko ji wir jî biçim nik kesên ko te li jor qal kirin. Serdanên min, roj bi roj, zêdetirdibûn,hemaçibigireherhefte,ezdiçûmnikbapîrêxwe,liberserê wî rûdini\$tim û bi saetan difikirîm, -yan jî min dinivîsî. Min çûyina \$evê tercîh dikir. Ji ber ko hingê kes nîn bû, ji deng û pejnên windayî û mirî pê ve, tu deng nedihat. Jixwe goristan ji mala me zêde ne dûr bû. Gava bajar bi tamamî dikete xewê, ez radibûm, min xwe dida hev, berik dibir devê demançê û ew girêdida, dadiketim hew\$ê, diçûm oda Ehmed û ew jî hi\$yar dikir û em bi hev re diketin rê. Na, min çewt got, em nediketin rê, em, nefesçiyayî, hildiki\$iyayî ka\$ên taxa kurdan. Gora Mîr mîna mezeleke biçûk bû, çend cihên rûni\$tinê û çirayeke biçûk a gazê tê de hebû. Min çira

vêdixist û li kalikê xwe yê ko min tu carî nedîtibû, lê hertim bihîstibû, dini-hêrî.

Tirba Mîr bûbû mala min a diduyan. Herwekî ko hatiye gotin, di kalîtiyê de, lingmirovandibingorûgoristanan. Lingênminjîezdibirimnikbapîrê min. Jê pê ve, cîhê ko ez biçûma nîn bû. Ji wan carên pir pêwîst pê ve, ez danediketimbajêr. Hemperenînbûhemjîxeterbû. Hemjîmaminêliba-jêr kî bidîta? Der û dora min, dîsan vala bûbû. Şer bi milyonan kuştî, bi milyonan sêwî, bi hezaran gundên kavil, bi sedan bajarên Şewitî, Austwich, Nagazakî, Hîroşimalipeyxwehîştibûûxelasbûbû. Hitler, Musolînî, nazist, faşist çûbûn. Dewletên hevalbend û Yekitiya Sowyetê bi ser ketibûn.

Belê, Şer xelas bûbû, lê em jî xelas bûbûn. Êdî hew hewcedarî bi me hebû. Kurd dîsan ketibûn ber lingan. Êdî ew ne eskerên lîstika setrencê bûn jî. Kela Şorbê çûbû, bihayê heskê bûbû perekê... Dinya dîsan, ji nû ve, par dibû. Lê dîsan ji bo kurdan tu cîh û war, di vê parkirina nû de, nîn bû. Dîsan Tirkîyê nêzîkî li serdestan, inglîz û fransîzan, kiribû. Pêwendiyên wan dîsan baŞ bûbûn û kurd ji bîr bûbûn. Min ji tecruban dizanibû; jîbîrbûyînmirînbû. Mirîndîsandorlikurdangirtibû. Lîlraqêingilîzan, bitanq û balafiran, dirêjî kurdan kiribûn û ew Şikandibûn. Li Îranê, inglîz û rûs li hev hatibûn, piştgirtiya rejîmê kiribûn da ko rejîm komara biçûk a kurdan ko li der û dorê bajarê Mihabadê hatibû pê, biŞkîne. Rejîmê komar Şikandibû, gelek kes kuştibûn û serekên komarê jî bi dar ve kiribûn. Li Tirkîyê jî bi tenê tirs û tarîfî hebû. Tu kesî nikarîbû behsa kurdan û mafên wan bikira.

Heçî em, welatê Sûriyê û kurd bûn, mirin, tirs û tarîfiyê bi ser me de jî girtibû. Fransîz çûbûn. Wan qewlê xwe yê 1941-an bi cîh anîbûn û îstîqlal dabûn Lubnan û Sûriyê. Hêzeke biçûk a siwîl û çekdar mabû, lê yê din, her tiştên fransîzî, çûbûn. Hukim ketibû destê ereban, ordiyeke milî ya bi quwet dihate pê. Bîr û baweriyên nasyonalîst yê Michel Eflak, fîlîsofekî ereb ko bi eslê xwe file bû, fireh dibû. Cîh li kurdan, roj bo roj, teng dibû.

Rewşamin? Eznizanimkaezçibibêjim... Tudizani, sîhûsêkilamênhirçê hene, hemû li ser dara hirmê ne. Çîrokên min jî welê bûn; hemû li ser neçarî û bêgavîyê bûn. Ez mîr bûm, law û neviyên mîran bûm, lê her û her neçarûbêgavbûm. Herwekî kurdan, cîhliminjîtengdibû. Piştîkoingilîz, fransîz û tirk nêzîkî hev bûbûn, hew me dikarîbû weŞanên xwe bidomandina. Îmkan nemabûn û rê li me hatibû girtin. Bi dilekî Şikestî û bi hêstirên çavan ko tu carî bi gotinan nayê îzeh kirin, me deriyên Hawar, Ronahî û Roja Nû girtibûn. Me ew danîbûn ser refan. Radyo jî hatibû girtin. Û bira,

hevalûdostênminjî,yekbiyekçûbûn.PêşîMonika,dostaminaziravûbi-
hîstiyar ko bi tenê hestî û çerm mabû, çûbû. Piştî çend mehên xwe\$, lê ke-
sertijîyênBêrûdê,wêberêxwedabûAmerîkayêûçûbû.Digelko\$erxelas
bûbû û ew dikaribû vegeyriya welatê xwe, wê »Ez hew pê li wan erdên bi
xwîndikim «gotibûûriyaAmerîkayêdabûberxwe.Pa\$êjîpiraniyadostên
minênfransiz,tevíPierreRandotûPederThomasBois,çûbûn.Piştîwanjî
Kamuran,hevalûhevriyêminêdaîm,gotibû,»Mirovhewdikarelivande-
ran bijî« û çûbû Fransê. Kirîvê min Nuredîn jî ko li Unîwersîta Fransîzî ya
Bêrûdê dixwend, riya Lozanê dabû ber xwe û çûbû. Heval, dost û nasên
mayî jî, her yek, bi derekî de pekiyabû. Kewên me yên hew\$ê ko \$ênahiya
zariyan bûn, jî çûbûn. Min ew azad kiribûn. Dido ji wan vegeyriyabûn, lê
yên din çûbûn. Sar û seqema mirinê û zivistanê bi ser me de girtibû.
Legleg û hehecîk jî çûbûn.

Herkes çûbû. Wext, wexta koçê bû.

Kî mabû? Eger em min, Rû\$en, diya wê, Huseyma, Sînem û Cem\$îd ne-
hesibînin, kal û pîr û mirî mabûn. Kesên bêquwet û bêtaqet mabûn. Û Mîr
Bedirxan mabû.

Bilûrvan gewriya xwe, bi xweziya xwe, \$il dike, zimanê xwe li ser lêvan di-
girîne, bîhna xwe berdide û dîsan bilûrê dibe devê xwe û lêdixe û difikire;
umir gihî\$tiye sedî, sed salên rengîn ji ser wan rojên zaroktiyê bihurîne...
ew difikire... li gundê zaroktiya xwe, li bêriyên gund difikire. Xaniyên
gund, mîna lat û zinaran, pi\$ta xwe dabûn çiyayê asê û bilind. Di \$evên
aram ên gund de, çiyê bi heyy û stêran re hevaltî dikir. Serê çiyê warê
teyrên eylo û bazan bû. Hêlînên wan li ser tehtên asê yên çiyê bûn. Ji çiyê
dengê ba û baranê, eylo û bazê dihat. Di danên êvarê yên biharan de, ga-
va \$ivanan keriyên pêz ji çêrê dianîn, teyrên eylo û bazan jî, mîna mûyekî,
xwe ji tehtan berdidan jêr.Wan xwe nedilivandin, nedidan per û baskan,
bê hereket, hêdî hêdî, xwe berdidan jêr. Pez dihatin. Wexta bêriyê bû.
Keçên xama yên gund, ew keçên bedew ko her nêrîneke wan bi umrekî
bû, elb û sitîl di destan de, ber bi wan diçûn. Guhanên miyan tijî \$îr bûn.
Bêrîvanên ko memikên wan mîna sêv û purtaqalan bûn, diçûn ber
guhanên miyan... Dengê teyran, mî û bêrîvanan dikete nava hev. Û
dengê bilûrê. Bilûra \$ivan û bilûrvanan...

Celadet Beg, begzadeyê Stembolî, lê bavê Sînem û Cem\$îdê \$amî, li
dengê bilûra Ehmedê Ferman guhdarî dike û rûpeleke kovara xwe
Hawar-ê ko hew derdikeve, vedike û bi hêdîka çend rêzên \$îreke dirêj

dixwîne; kanî Cûdî, ka Herekol, ka Kepir? Ka zozanên Mîr Bedirxan, bavê Têlî, ka kê bir? Ka banê me yê ezîzan, kanî war? Kanî lo lo, lê lê, li kû, kanî deng?..«

Ew hêdî hêdî, mîna ko di xewnê de dipeyive, Şîra xwe dixwîne. Piştî ko ew Şîrê dixwîne, ew dîsan rûpela kovarê digire, kovarê datîne ser çogên xwe û li gora kalikê xwe dinihêre û dibêje; kalo, Garîbaldiyê kurdan, mîrê asî û serhildar, serekê dîlketî û derketî, tu bibêje, ez ketime bextê te tu bibêje ka ez kê me, ez li van deran çi dikim, jîna min ber bi kû de biçê? Bibêje, ji bo Yezdanê Pak bibêje, ka Cizîra Botan, welatê te, warê bav û kalan? Tu li vir dinivî, bavê min, yanî lawê te li Kahîrê, neviyê te Sureya li Parîsê, Safter li Heidelbergê, law û keçên te li Stembol, Üsküdarê... ya ez, bibêje min, ya ez ê li kû binivim? Wesiyeta Bavo ew bû rojekê ew bigihê welatê xwe û li kêleka Çemê Dijlê, di bin axa welatê xwe de binive. Wî gotibû min ko ev wesiyeta te bû jî... Lê ka? Lê ya ez? Axa re\$ a kîjan welatî dê min ve\$êre. Ez dizanim, wext tê, sîha re\$ a çûyinê ber bi min tê, ez nêzîkî li we dikim, lê tu bibêje min, kîjan ax, kîjan erd û welat? Kîjan...

Ew nikare gotina xwe bi dawî bîne. Ew bi hêdîka diheze û digirî. Bi hêdîka, bi Şermîn. Di bin perda dengê bilûrê de, dengê girîya wî nayê bihîstin. Lê ew digirî.

3 Canan digirî. Di bin perda dengê musîka Mahler de, dengê girîna wê nayê bihîstin, lê ew digirî. Girîna Cananê jî dibe perçeyekî ji rîtm û melodiya musîka Mahler. Celadet Beg, bi tenê, bêdeng, lê dinihêre. Ew ji birayê xwe Kamuran hîn bûye; gava yek digirî yan jî dixwaze bigirî, ew hew rê lê digire. Ji bervajiyê, ew dihêle ko girî bibin hêstir û ji çavan derên. Celadet Beg li rû û porê yara xwe ya rojên Stembolê dinihêre, li çavên re\$ ên yekta dinihêre. Çav û rû neguherîne. Çav dîsan mîna çavên xezalan xwe\$ û germ in. Rû hê jî ciwan û spehî ye. Bi tenê tayên spî bi porê wê ketine. Lê tayên spî jê tu tişt nebiriye, ji xwe\$îya wê tu tişt kêmbûye. Tayên spî ew kiriye xanimeke kamil.

Canan, yara xewnan, ji xewnan derketiye û dîsan hatiye. Qederê, yan jî felekê, yan jî meriv dikare bibêje tarîxê ew, dîsan, pergî hev anîne. Piştî Şanzde salên dirêj, bi taybetî ji bo dîtina Celadet Beg, Canan hatiye Bêrûdê.

-Derewe, kîdibêjekoewbixweûbiqederaxwedikare, derewandike, Canan bi zehmetî dibêje û digirî. Ne em, lê qeder e ko bi me dilîze. Ne em, lê qeder e ko bi pêşerojê dizane.

Hêstir ji çavên wê tîn. Tevî hêstiran bîvila wê jî tê. Ew destê xwe davê çanta xwe ya kêleka xwe, lê paşê bi destê xwe bîvila xwe paqij dike. Celadet Beg li dora xwe, li têkberên mala Kamuran a Bêrûdê dinihêre. Li ser masa xebatê, li kêleka fotografa Emîn Alî Beg, Samîha Xanim û Meziyetê, çend destmalên kaxiz li ser hev in. Ew radibe û radihêje yekê û wê, bêdeng, dide Cananê.

- Meziyetê pir silav dikirin, wê dixwest ko ez, ji aliyê wê, rû û eniya te, çav û bîbikên çavên te ramûsim, Canan bîvila xwe paqij dike û dibêje. Wê, wan, herkesî pir bêriya te kiriye. Meziyet jî haziriya hatinê dike. Eger pasaport bidinê, ew ê were ziyareta te. Celadet, ax Ceco, hevalê min ê abadîn!.. Tu bizanibî ka me çi kişandiyê! Em neketibûn Şer, lê rewş ji ya Şerê xirabtir bû... pere nîn bû, îmkân nîn bû, xwarin û vexwarin nîn bû, zor û zilum, tirs û xof bêpayan pir bû. Min li aliyê Kadiköyê, di lîsekê de mamostahiya fransîzî dikir. Lê xwendevan kêmbûn, der û dor girtî bûn, a\$xane û qahwexane vala bûn. Deng ji kesî dernediket. Xweliya mirinê li ser Stembolê re\$iyabû. Şev re\$ û tarî bûn. Ecnebî jî winda bûbûn. Dewletê, bi navê »vergi kanunu«, ti\$tekî nû derxistibû û pê ecnebî pir diê\$andin. Ax Ceco, hevalê jîna min... Ceco...

Ew weha dibêje û digirî.

- Sevgili Canan, ađlama, sakînle\$, Celadet Beg dibêje. Bîhna xwe berde, em ê hêdî hêdî bipeyivin. Sakin be, megirî...

Lê ew digirî, ji pencerê li xaniyên doralî, li pencereyên wan dinihêre û digirî. Dengê senfoniya nehan a Mahler, bi rîtm û aheng, bilind dibe. Musîka Mahler ko bi bi ruhiyeteke nû ya sedsalan bîstan hatiye pê û hîtabî ruhê însanê sedsala bîstan dike, niha dibe pardara girîna Cananê ko dil\$ikestî û po\$mam vegeyriyaye Bêrûdê.

Heyekodil\$ikestîûpo\$mamnegotinênrastênaletêruhiyaCananêbin.

Tudizanî,gotindivêdicîhêxwedebikarwerin.Ewnezêdebin,nejîkêm.

Ne pir germ, ne jî pir sar. Ne pir dûr, ne pir nêzîk. Ne comerdiya wan, ne jî çûkosiya wan di cîh de ye. Ti\$tê ko ez di umrê xwe yê peregende de, hîn bûm, ev bû; hostahiya gotinên kurdî yên winda û perçiqî. Gava ez ketim nav derya gotinên kurdî û noqî kûrahiyên wê bûm, hingî min dît ko her gotinekê jî can û ruhek hebû. Gotin jî mîna min û te bûn. Ew jî dizan, dijiyan û dimirin. Lê gotinên kurdî, mîna yên xelkên din, nedimirîn. Ew dihatin ku\$tin. Gelek ji wan hatibûn ku\$tin. Gelekên wan hatibûn birîndar kirin. Zimanê kurdî birîndar bû, birînen wî xedar bûn. Çaxa min, mîna

hekîmekî, birînên wan derman kirin û merhem danîn ser, min dît ko ew jî, mîna min û te, digirîn, dinalin û dinehwirin. Loma ez dibêjim, mirov divê biqedirûqîmet, birêzûrêzdarînêzîkîliwangotinênmuqedesbike, liwan hûr be û wan di cîh de lêke.

Gotin jî mîna \$itilên gulan in; ji wan re hawayê paqij, tava ge\$, ava zelal, axa nerm, erdê avî û nêrîneke rêzdar divê.

Eger ez vegerim ser wan rojên ko Canan, dîsan, ji ni\$kekê ve, hatibû, ez ê bi tenê bibêjim ko Canan zîz bû. Gotina zîziyê li wê û wan rojan tê. Ew hertim kelgirî bû, serê her gavê digiriya. Hêviyên wê \$ikestibûn, hedef û mirazên ko wê dabûn ber xwe, yekcar, winda bûbûn. Ew jî, mîna gelekên me, bi ser neketibû. Wê hê nû fahm kiribû ko jîn bi xwe têkçûn bû, ne ti\$tekî din...

Ew çawan û çima hatibû? Ma hewce ye ko ez dirêj bikim? Ew ji bo min hatibû. Wê dev ji Tirkiyê berdabû û li ser riya Parîsê bû. Lê wê riya xwe li Bêrûdê jî xistibû da ko min bibîne û bi min re bipeyive: Wê dixwest ko em bi hev re biçûna Parîsê, ji cîhê ko me terk kiribû, ji nû ve, dest pê bikira... Canana min ko hê jî digot »Ceco...«

Heçî çawan hatina wê bû, rojêke havînê ya germ, serê sibê, telefonê hat. Telefon ji otêla ko min mîna navnî\$an bi kar dianî, dihat. Ez li \$amê, li malê bi tenê bûm, bîhna min teng, nefesa min çikiyayî bû. Wî danê sibê, min deftera romana Heyveron-ê ko min dixwest binivîsa, ji çavika masê derxistibû û danîbû ser masê. Lê pênuş nedigeriya. Min dikir, nedikir, gotin nedihat. Ew gotinên ko bûbûn zariyên min, wê rojê, ji malê û oda xebatêreviyabûn. Min bitenêlirûpelaspîûvalaadefterêdinihêrî... Limilê din, perenemabû. Rû\$enêzarokhildabûnûewçûbûnaliyêLatzkiyê, gundekî biçûk ko jê re digotin Banias. Li wir havîngeheke dostê me Elî Axayê Zilfo hebû. Rû\$en û zarok çûbûn wir. Lê pereyên wan xelas bûbûn û wan xeber\$andibûdakomihinekîperepeydabikiraûbi\$anda. Min jidostekî xwe tika kiribû ko hin pere bida min. Gava telefon hat, min welê bawer kir koewdostêminbû. Lêna, newelêbû. Ji Bêrûdê telefokenekegirîng, jibo min, hatibû, resebsiyonîstêotêlêdildikirkoezbiçûmaotêlê. Otêllikêleka MeydanaSalihiyêbû. Ezçûmotêlê. LêliwirjîezhînnêbûmkakêjiBêrûdê telefon kiribû. Jinek ko ji Stembolê hatibû, telefon kiribû û daxwaz kiribû ko ez, zûtirîn wext, biçûma Bêrûdê. Kî bû? Jinek ji Stembolê? He\$ê min çû serdiyaminûMeziyetê. Heyekoewbûn...yanjîyekjiwan...Yanjîmeteke min, yan jî dotmameke min. Kela heyecanekê bi min girt; naseke min, bi bîhna Stembolê, ji Stembola min hatibû!

Min qet bi bîra Cananê nebir. Ez divê li xwe mikur werim; min Canan ji bîr kiribû. Piştî çûyina wê, min xwe gelekî êşandibû da ko min wê û êşa çûyina wê jî bîr bikira. Jixwem in defterakowê li Stembolê dabû min û min tê de dengên doraliyên jîna xwe reşandibûn ser kaxizên spî, winda kiribû. Min hewl dida ko Canan û xeyalên Cananê jî winda bûna. Bi wextê, bi zewac, hatina zarokan, weşîna kovaran û keft û leftên jîna rojane, hêdî hêdî, Canan jî, min adefteraxwe, windabû... Wext dermanê her birîna wê bû.

Lê Canan di wexteke welê de ko min hîç nedipa, dîsan, hatibû. Gava danê êvarê yê eynî rojê, piştî ko min ew pereyên ko dostê min ê bidana min, jê wergirtin û ez çûm Bêyruddê, dewsa dê û xweha xwe, min Canan dît. Canan, di nav cil û bergên xwe û reş de, li buroya dostê min Yusuf Melik, rûniştibû. Meziyetê hemû telefon û navnîşanên min û dostên min dabûnê. Çaxa min derî vekir û ketim buroyê, berî her tiştî, min çavên wê dîtîn. Ew çavên ko mîna çavên xezalan dibiriqîn, yên Cananê bûn. Bêyî Cananê kesekî din ne xwediyê çavên welê bû. »Canan« min got, »Canan, Canan!..« Wê jî bi tenê gote »Ceco!..« û giriya. Mî ew hilgirt û bir mala Kamuran. Kamuran çûbû û li Parîsê, zanîngeha Sorbonê bûbû mamostayê ziman û edebiyata kurdî, lê mala wî ya Bêrûddê, bi xêra pereyên ko wî dişandin, hê li ber destê me bû. Carina, gava zarokan nefes limindiçikand, ez diçûm û li wî dimam. Carina jî heval û dost li wî diman. Min Canan bir wir.

Canan hatibû. Heçî dîrbû, binûrbû. Yanî car jî wê dixwest ko medilên xwe yê şikestî bida nik hev. Lê dil şikestî bû, cebara wî zor bû, umir kal bûbû, geşkirina wî zehmet bû, beden pîr bûbû, kel jê ranedibû.

Celadet Beg radibe ser piyan, dere aliyê gramfonê, rûyê plakê diguherîne, wê dîsan datîne ser û vedigere cîhê xwe. Dewama senfoniye, bi hêdîka, dest pê dike. Celadet Beg cixareyek ji pakêta derdixê û vêdixê. Ew jê çend nefesan dikişîne û li Cananê dinihêre; ew keça ko dilê wî yê xort, li Stembolê, bi firê xistibû, ev bû. Wê dilê xort ji tîrsa evîn û bedenê germ rizgar kiribû, di dilê xwe de stariyekê dabûyê, Şevên tarî qulipandibûn ser bihuştên ronî, find û çira vexistibûn, di bin ronahiya wan de, bedena xwe ya ciwan vekiribû, agir bi dilê xort xistibû, jê çirûsk firandibû, bi bêdengî, bi keneke zarîf, çav ramûsibûn, lêv gez kiribûn...

Belê ev bû, Canan bû ko bi hêdîka lehîf ji ser xwe davêt, bedena xwe ya tazî, bi comerdî, nîşan dida û dest dikir, »were, Ceco, were...« Ev bû ko

bi hêdîka ji nivînan derdiket, çarşef li xwe digerland, diçû ber pencerê û porê xwe yê dirêj ber bi paş davêt, dizivirî û bi ûsil dikeniya. Belê, ev bû ko piştî Şevên dirêj ên ronî û bêxew, bi hêdîka, serê xwe datanî ser sînga bi pirç û mîna xezaleke biçûk, di xew re diçû. Ev bû ko gava dil germ dibû, lehî lê radibû, ji binî, çavê xwe vedikir, bi daxwaz, bi coş, li çavan dinihêrî û digot, »Ceco, ax, Ceco, toujours...« Ev bû, belê, ev jina hanê ko niha kilên çavan, tevî hêstirên çavan ji rû û hinarikê wê ber bi jêr dibin, bû ku, bêdeng, bêyî ko bipeyive, xewn dineqîşandin, jîn bi rengên keskesorê, dihûnand û xeyal direngandin... Belê, belê, ev bû ko wî jê hez dikir, bi hemû dil û canê xwe, bi hemû coş û kela xwe...

- Herkes te meraq dike, Canan, hinekî sakîn, dibêje. Herkes bi hêvî bû ko tu dê, rojekê, vegeyayî.

- Ez jî bi hêvî bûm, Celadet Beg herdu destên xwe vedike û bi keneke xemgir, dibêje.

- Herkes li te û halê te dipirse. Herkes te, Celadet Alî Bedirxan, pir meraq dike...

- Kîjan Celadet Alî Bedirxan, Celadet Beg, dîsan, bi ken, dibêje, kîjan ji wan? Yê Kadiköy û Stembolê ko di nav ziman û çandên têkel de hatiye dinê û perwerde bûye û dilê xwe daye ber agirê dilê keçeke boşnak? Nevîyê Mîr Bedirxan û lawê Emîn Alî Beg ko mîna bav û kalê xwe jîna xwe bi ruhê kurdîtiyê û selametiya kurdaniyê neqîşandiyê û loma jî, mîna wan, dilşikestî, berê xwe daye gorê? Celadetê Alemanyayê û Awrûpayê ko prins bû, ruhê xwe bi îlmê fransîzî û alemanî perwerde dikir û Bîsmark, Goethe, Nietzsche dixwend, lê rojên xwe bi du serî kartol derbas dikirin? Yê Lubnan û Sûriyê ko di nav hêlekana dijwarî, nediyarî û bêgavîyên Rohilatê de, hê jî, dere û tê? Kalê ko tu îro dibînî û rîh, simbêl û por spî kiriye û bûye bavê Sînem û Cemşîd e? Kîjan, Canana delal, kîjan Celadet Alî Bedirxan dipirsin? Kîjan?

- Kîjan? Bibêje kurê min, tu kîjanê dixwazî?

4

- Bavo, ez wî apê ermenî dixwazim, ew pir xweş lêdixê, bavo.

- Baş e, kurê min, ez ê wê ji bo te bikirim. Ew li Bêrûdê heye.

- Wî apoyî bi awaza stranên kurdî lêxistiye, ne welê bavo?

- Herê kurê min, wî dengê bilûra kurdî kiriye musîkeke yekta.

- Bavo... ez bibêjim? Ez tiştekî din jî dixwazim...

- Bibêje kurê min, bibêje...

- Ma quweta me heye?
- Herê kurê min, quweta me heye tu bibêje, tu çi dixwazî ji bavê xwe re bibêje, metirse û Şerm meke.
- Bavo, li dibistanê... tu zanî, li dibistanê hevalên min hene. Ereb, kurd, ermen û suryan... Bisiklêtên wan hene. Bavo ew bi bisiklêtên tên dibistanê.
- Tu bisiklêt dixwazî, kurê min? Bibêje, tu wê dixwazî?
- Bavo, tu zanî, Abîd û Şêrko hene. Te dît, ew tên mala me jî. Bavo, bisiklêtên wan pir xwe\$ in. Bisiklêta Abîd belek e û dibiriqe. Xelekên rengên bisiklêta wî dikevin nava hev. Gava ew lê siwar dibe û dere malê yan jî pê tê dibistanê, bisiklêt dibiriqe. Bavo ew çanta xwe jî datîne pi\$ta bisiklêtê...
- Bavê te dê yekî welê ji te re bikire. Tu meraq meke. Bi xêr, tu jî vir derkeve, ez ê bisiklêtek ji ya Abîd jî xwe\$tir ji kurê xwe re bikirim.
- Ma quweta me heye? Ma tu dikarî bikirî?
- Herê kurê min, ez dikarim, çima nikarim... ez ê bisiklêtekê ko dibiriqe, bikirim...
- Bavo, ez ti\$tekî din jî bêjim?
- Bêje kurê min, bibêje...
- Bavo, Sînem Şerm dike bibêje... çanta wê kevn bûye, çavikên çantê çîriyane... li bazara Mercê, wê û Huseymayê li dûkanekê çanteyên rind ên çerm dîtine...
- Ez ê bi Sînem û Huseymayê re bipeyivim, kurê min.

Niha, tu, bi hêsani, gotinên wê rojê vediguhezî ser kaxizên spî û dinivîsî. Pênûs bi hesani wan li hev tîne. Lê tu were û ji min bipirse ka min hingê çi diki\$andûçihîsdikir... Cem\$îd, lawêminêyekane, zuriyetamin, newêribû daxwaza dilê xwe yê zarok bigota! Wî behsa quweta me dikir û nikaribû behsa daxwaza xwe ya bisiklêtekê bikira! Tu dê bav bî, di ser de mîr bî û lawêtedê, jiberrew\$akambaxûteres, jineçariyê, jiteti\$tekînexwazel! Tu dê nikaribî jê re bisiklêtekê bikirî... Ma mirin jê ne çêtir bû?

Eger Cem\$îd ne li nexwe\$xanê bûya, ez ne bawer im ko wî dê behsa bisiklêtê jî bikira. Cem\$îd li nexwe\$xanê bû, bedena wî ya biçûk bi taya nexwe\$iyeke xedar ketibû. Me ew biribû nexwe\$xana fransîzî ko min ê jî pa\$ê, pi\$tihilwe\$înabîrê, ziyaretbikira. Cem\$îddiviyalî nexwe\$xanêbima û tedawî bûya. Lê quweta me nîn bû ko me bikaribûya mesrefên nexwe\$xanê bida! Me nikaribî dermanên pêwîst bikirîna! Lê bi hêviya ko

min ê, dîsan, ji dostekî xwe deyn bikira û mesref bidana, me Cem\$îd li nexwe\$zanê razand. Ez her roj, pi\$tî nîvroyan diçûm nik wî û li ber serê wî rûdini\$tim û pê re dipeyvîm. Diviya ti\$tekî bi Cem\$îd nebûya, pi\$tî herdu Safteran, min nema dikaribû xwe rabigirta. Cem\$îd ko hê zarokê dergû\$ê bû, biavejeniyêhînbû, pêncsalîbûlihespansiwarbû, hey\$tsalîbû, bimin re hate seydê, diviya bijiya û li ser rîya bav û kalên xwe bime\$iya, navê me bidomanda...

Lêrew\$neturew\$bû, teresûkambaxbû. Eznikaribûmbiniviyama, xew nediket çavên min. Ev gotina hanê ya kalemêran ko min tu carî bawer nedikir ko ew ê ewçend bibûya rastiya jîna min, mixabin, bûbû rastiya min; xewa miriyan tê, xewa birçiyên nayê. Rast e, berê jî, ez gelekî birçî mabûm, min gelek rojên birçî derbas kiribûn. Lê hingê ez bi tenê bûm. Nanê tîsî, du serî kartol, pariyeke penêr têra min dikir. Niha zarok hebûn, barêmalêhebû, navêmezîhebû, hatinûçûyînabo\$hebû. Lomaçaxaez diketim nava ciyan, hemû dijarî, zehmetî û bêgavî li dora min diciviyên. Bêçare, ez dîsan ji nav nivînan derdiketim, min cixareyek vêdixist, li Rû\$enakoçavêxwevekiribûûbêdenglimindihêrî, mêzedikirûdiçûm odaxebatê. Tudêbipirsikaminliwirçidikir? Hîç. Jivexwarinaaraq, ki\$an-dina cixarê û guman û pojandinê pê ve, hîç ti\$tekî. Pênûs nediliviyên, gotinan koç kiribûn. Dinya bûbû tarî, tu çilka ronahiyê ji derekî nedixuya. Ne pêtek ne jî çirûskeke hêviyê...

Û di ser de jî jîna rojane, keft û leftên wê, dijarî û mesrefên wê. Mesref pir bû, lê hatin nîn bû. Nav, \$an û \$oret mezin bû, lê dirav û dewlemendî tune bû. Ez çawan bibêjim, çawan bi te bidim fahmkirin? Mesela Canan û hatinawê. Canan, bixewnênxwe\$, xeyalênmezin, hatibûûbiqasîsêheftanliBêrûdêmbû. Lêpi\$tîkowêjîfahmkiribûkoêdîderengbû, êdîpay-izê bi ser umir û bedenê de girtibû, ew, bi girî, çavên wê li min, li ke\$tiya fransîzî siwar bûbû û berê xwe dabû Marsîlyayê. Ew hatibû, agirê dilê min ê ko vemirîbû, ji nû ve, vêxistibû û çûbû.

Heyekogotinîdêcihdebe, lêmesrefênmeyênsêheftanbiqasîhati-na \$e\$ mehên Rû\$enê bûn. Xwedê \$ahîd e, min ti\$tek ji yara xwe ya rojên bajarê min ê abadî Stembolê teksîr nekiribû. Lê her ti\$t bi deyn bû û roj bi roj, deyn zêde dibûn. Rû\$ena reben gelekî xwe diê\$and da ko alîkarî bike. Wê mamostahî dikir, li zarokan dinihêrî, zarok û Huseyma didan xwendin û hemû karên me dime\$andin. Min jî dixwest, pir dixwest ko alîkarî bikira. Lê ji destê min zêde ti\$tek nedihat. Mixabin ez bi kêrî \$ixulên tîcarî û diravî nedihatim. Kamuranê me, ji min jîrtir bû. Wî hem \$ixulê xwe

yê ziman û edebiyatê dimeşand hem jî yê tîcaret û aboriyê. Min nikarîbû, ez bi tenê bi kêrî gotinên birîndar ê kurdî dihatim. Lê wan jî pere nedikir, mîna ko Xanî, Şairê mezin ê kurdan, mamosteyê evîndariya welêt ê bav û kalên min, gotibû, bazara wan kesat bû. Ez ji malbata ezîzan, mîrekên Cizîra Botan bûm. Karbidestên dewletên Rohilatê nas û dostên me bûn. Giregirmêvanên me bûn. Keçakekê min Sureyabî birayê Qiralê Urdinê re zewicîbû û bûbû bûka Sarayê. Damat Ehmed Namî Beg ko reîsê cumhurê Sûriyê bû, nas û xizmê Bedirxaniyan bû. Mala qiralê Evdîllah dostê malbatê bû. Serekwezîrê Sûriyê Husnî Zaîm dostê mala me bû. Di wextên Osmaniyandê, gavamamên min Bedrî Paşa, Xelîl Ramî Beg, Elî Şamîl Paşa û yên din li Rohilatê karên dewletê digerandin, wan gelekî çêyî bi van mal û malbatên ko niha Rohilatê îdare dikirin, kiribûn. Lê tu carî, min rûyê xwe ber bi wan nedikir... Min nedixwest ko ez Lala Paşa bûma, birçîbûn ji Lala Paşatiyê çêtir bû.

Heçî ew apê ermenî ko Cemşîd, bi zimanê xwe yê Şêrîn, behs dikir, Aramê Xaçaturyan, musikjenê mezinê Ermenistanê, bû. Minduplakên wî yên kevirîn ji dostên xwe yên ermen ên Bêrûdê deyn kiribûn û anîbûn Şamê û li wan guhdarî kiribûn. Li malê gramofoneke baş ko Rûşenê, ji bo Huseyma û Sînemê kirîbû, hebû. Bi qasî du heftan, plakên yekta yên Xaçaturyan her li ser bûn. Navê plakan »Gayaneh« bû. Gayaneh keçikeke ermen bû, navê birayê wê Ermenbûko jî keçakurê Eyşê hez dikir... Plakên ko pîr xweş li hev hatibûn û li ser musîka kevnare ya ermen û kurdan lê bûbûn, du heftan mala me şên kiribûn. Li nexweşxanê, oda spî ya si-waxkirî, Cemşîdê ko rojên berîriyê heta rojên nexweşxanê, her û her, li dengê bilûra Ehmedê Fermanguhdarî kiribû, ew plak dixwestin. Xûyê Şîrê heta pîrê bû!..

- Bavo, ez tiştekî bibêjim?

- Bibêje berxê min.

- Perên Axa Delalê min, Kalo Ehmed pîr in. Ew wan pereyên ko tu û mêvanên ko tên malê, didinê, vedişêre. Wê Şeva hanê, bavo, gava ew apoyên fransîz hatibûn û Axayê Delal ji wan re li bilûrê xistibû... ew Şev tê bîra te, bavo?

- Herê, kurê min, tê bîra min...

- Wê Şevê, bavo... tê bîra te, te pere dan wî. Wî ew pere wergirtin û birin veşartin... Ew perên xwe dixê nav doxîna xwe. Zêrên wî jî hene, bavo.

- Kurê min, ew heqê wî ne...
 - Lê bavo, ew peran winda jî dike...
 - Çawan, kurê min?
 - Gava ew dere avdestxanê û doxîna xwe vedike, pere jê dikevin û ji qu-
 likê derin. Bavo, gerek e, ew perên xwe bide te.
 - Çima kurê min, çima ew ê bide min?
 - Ew wan ji bîr dike û paşê dixîne, winda dike... û Axayê Delal dibêje
 ko quweta te nîn e, destê te teng e. Gerek e, ew wan bide te...

Zînê, Zînê, gerek e, tu bidî min...

5 Bi vê gotina Muslîm Axa, hemû meclisa Husên Axayê Îbîş dikene. Bi qasî kêliyeke dirêj, herkes, bi dengê bilind, dikene. Bi tenê Celadet Beg nakene. Ew cixara xwe dikişîne û li wan dinihêre.

- Naxwe, we fahm kir ko ez ê çîroka Xelîl Axa û qerwaşa wî bêjim, Muslîm Axa dibêje û dîsan dikene.

Civatjîpêre. Divê Şevaçîksayîde, meclîsa Husênê Îbîş hem Şêne, hem jî germ. Bi qasî deh kesan, kurdên Şamê û çendên aliyê Cizîrê ko bi mêvandarî hatine Şamê, ji bo Şevbihurkê, civiyane. Dûmana soba ko li ber devê derî ye û dûmana cixarê dikeve nava hev. Derî û pencere girtîne, hawa odê gelekî giran e. Celadet Begê ko hînî hawa paqij bûye û sal donzdeh meh pencerên malê vedike, ji hawa odê eciz dibe. Lê ew dengê xwe nake, çaya ko jê re hatiye, vedixwe û mîna yên din, cixarê dikişîne. Ode sade ye. Li erdê mehfûrin û xalîçeyêke basîd raxistî ye. Li ser mehfûran jî doşek. Mêvan li ser doşekan rûniştine. Husên Axayê Îbîş ne li odê ye. Ew heta dereke çûye

- Mîrê min, eger te îzin hebe, ez ê ji cemetê re çîroka Xelîl Axa bêjim, Muslîm Axa ji Celadet Beg dipirse.

- Rîca dikim, Muslîm Axa, Celadet Beg, bi hêdîka dibêje. Fermo...

Muslîm Axa li civata odê dinihêre, simbêlên xwe ba dide, dikene, »Hûn dizanin, Xelîl Axa heye« dibêje û dest bi çîroka xwe dike,

- Hûn dizanin, Xelîl Axa elimiye ko xizmetkara wî, Xaltiya Zînê, her dem aliyê wî bike û bi misînê dest û lingên wî bişo...

Muslîm Axa ko xwediyê çend jinan û çend gundên aliyê Çiyayê Kurmênc e, li vir, radiweste û dîsan li Celadet Beg dinihêre. Bala Celadet Beg ne li ser Muslîm Axa ye, ew li sobe û dûmanên ko jê radibe, dinihêre.

- Mîrê min, li qisûrê menêre, Muslîm Axa dibêje, dîsan dikene û çîroka xwe didomîne, belê, Xaltiya Zînê aliyê Xelîl Axa dike. Rojekê... Xelîl

Axa... ewê xwe... yanî qamî\$ê xwe rep dike... û banî Zînê dike, dibêje, »Zînê, de were, aliyê min.« Dema Zînê dere ba wî, ew ewê xwe... yanî ewê xwe yê rep derdixe û dibêje, »Zînê, de were, carekê jî vî rebenê ha bi\$o... ma tu vî jî carekê bi\$oyî, kevir ê bibare!«

Çîrok xelas dibe. Muslîm Axa dikene, gava ew dikene, hemû bedena wî yagirsdiheje. Yêndinîdikenin. Welêdixuyekokêfawangelekîjîçîrokê re hatiye. Ew, bi deng, dikenin.

Celadet Beg, bi tenê, cixare dikişîne û li Muslîm Axa, rûyê wî yê fireh, kenê wî yê bêperwa dinihêre, carekê li Muslîm Axa, carekê jî li yên din dinihêre. Bi hênceta çî vî xayî ev çîrok got? Çîma? Ev ên din çîma evçend dikenin? Çîma ev çîrok evçend xwe\$ û balkê\$ bû? Celadet Beg hê weha difikire, yekî din ê kal, bejndirêj, jar û rîhdirêj ko Celadet Beg berê hîç nedîtiye, dest bi axaftinê dike.

- Eger Mîrê me rê bide, ez ê çîrokekê bibêjim, ew dibêje, lê ya min ne mîna ya Muslîm Axa bê edeb e.

Bêyî ko ew li bersiva Celadet Beg bipê, ew dest bi çîroka xwe dike û dibêje,

- Rojekê Hezretî Miheme Eleyselam ji Cebraîl dipirse, dibêje, »Ya Cebraîl eleyselam, tu ayetan ji min re tînî. Ba\$ e, kî wan di\$îne? Kî ye?« Cebraîl dibêje, »Ez nizanîm. Ez derim qata Xwedê, li wir ayetan werdigirim û tîm. Kesê ko ayetan dide, li pa\$ perdekê ye. Ez wî nabînim.« Hezretî Miheme ji Cebraîl dixwaze ko ew careke din li pa\$ perdê bimeyzîne, ka kî ye ayetan di\$îne. Cebraîl wekî Hezretî Miheme dike, dere û perdê vedike. Lê çî bibîne? Hezretî Miheme bi xwe ye, li wir rûniştiye. Ew po\$mam dibe, vedigere, tê ba Hezretî Miheme. Miheme Eleyselam bi meraq jê dipirse ka kî ye li pa\$ perdê rûniştiye. Cebraîl dibêje, »Ya Miheme, kesê pa\$ perdê û pê\$ perdê jî eynî ye, yanî tu hem li vir î û hem jî li wir î...«

Civat dîsan dikene. Dîsan, ji Celadet Beg pê ve, hemû bi hev re dikenin.

- Seyda te ev çîrok bi hênceta çî got? Celadet Beg ji kalê rîspî dipirse. Bibore, ez ba\$ tînegihî\$tim.

- Min ew bi qesta mele û \$êxên me got, mîrê min, xwediyê çîrokê dibêje. Tu dizanî, mele û \$êxên me...

Wî hê gotina xwe xelas nekiriye, Husên Axayê Îbî\$ dikeve hundir. Civat radibe ser piyan. Husên Axa silav li wan dike û tê nik Celadet Beg û destê xwe didiyê.

- Mîrê min, min efû bike, haya min ji hatina te nebû, ew bi ken dibêje. Zariyan xeber bi min gihandin, ez bi lez hatim. Fermo, em rûnin.

- Na, gelek spas, eger te hinekî wext hebe, min dil hebû, em hinekî bipeyiviyana, Celadet Beg, li pê, dibêje.

- Fermo, Husên Axa dibêje û bi destan rê nî\$anî Celadet Beg dike.

Celadet Beg ji civatê xatir dixwaze, pêlavên xwe yên ko li ber derî ne, dixwe lingên xwe, Husên Axa jî yên xwe, dîsan, dixwe lingên xwe û herdu bi hev re, ji odê derdikevin.

Di wan rojan de ko tu niha behs dikî, ez bi dût ketibûm; ji xwe, ji hebûna xwe, ji welatê xwe, ji dem û wextên xwe yên zaroktî û xortiyê yên Stembolê, ji bîr û hîs, ji nas û dost, ji xwendin û nivîsîn, ji gotin û qiseyên birîndardûrbûbûm. Ezdûrketîûderketîbûm. Hertiştîdînavbêdengiyêke kûr de xerîbî min bû. Ez, xerîbê welatên xerîb, bûbûm xerîbê her tiştî.

Neçarîûbêgaviyênefesliminçikandibû, ez jî hertiştîbidûrxistibûm. Bi tenêseydûnêçîrmabû. Bîtenê nêçîrûseydêez jî derdûkeseran, neçarîû bêgaviyan bi dût dixistim. Dostên min Roger Lescot, Husên Axayê Îbî\$ û çend fransizên din ko ji nêçîr û seydê hez dikirin, bûbûn hevalên min ên revê. (Belê, nêçîr û seyd rev bû.) Sey û nêçîrê ew valahiya bo\$ a Hawar û Ronahî-yê dagirtibû... Hema çî bigire her hefte, em diçûn seydê. Tu kêmaniyên kinç, taxim û tîfingên min ên nêçîrê nîn bûn. Kinc û taximan Kamuran ji Parîsê \$andibûn, tîfing jî ya Hesên Axayê Haco bû. Gava berbanga sibê, berî ko ro hilhatibe, hevalên min, bi jîpê, dihatin, ez hazir bûm. Di êvarê de, min berik hazir kiribûn û berî ko ew werin, min kincên xwe yên boz li xwe kiribûn û rext girêdabûn. Û bi hatina wan, em bi rê diketin. Gerçî ne \$engê û ne jî Belênê mabûn. \$engê li kuçê di bin erebeyekê de mabû û me jê re, bi hêstirên Sînem û Cem\$îd, \$îneke nedîtî li dar xistibû. Belêna ko êdî pîr bûbû jî çûbû gundê xwe. Piştî ko min kew azad kirin, min Belênê jî \$and gund. Jixwe seg û tajiyan min ên wefakar nebûna jî dibû, ji ber ko êdî jîp hebûn, bi jîpên Mr. Lescot û Husên Axayê Îbî\$, em diketin pey nêçîrên xwe. Em diçûn nêçîra xezal û betan ko di her derên Sûriyê de hebûn. Li Cizîrê, Serê Kaniyê, navbera Dêr û Hesîçê, li doraliyên Tidmûr û Risafê, li Nasriyê û Cêrûdê... Xezal kerî bi kerî digeriyan. Carina karên wan rastî me dihatin, carina jî nêrî. Carina jî kewro\$ k. Di berbangên sibehan û hingûrên êvaran de, xezalan xwe li zeviyan garisan digirtin. Gelek caran bi xezalan re bet jî dihatin dîtî.

Ji sibê heta êvarê, em li pey wan bûn. Min bîr û he\$ê xwe didayê, ji sibê

heta êvarê, heşê min li ser wan bû, -da ko heşê min ji jîna min bi dûr ke-
ta. Lê rastiye hertim zora xewnê dibir. Derengê êvaran, ez, tevî xezal û
betên kuştî, vedigeriyam malê. Zarok li dora min dicivyan, wan û
Rûşenê heywanên ko min anîbûn, dibirin mitbaxê. Sînemê dilezand û
diçû plaka tirkî »Her Yer Karaniyk« datanî ser gramofonê. Wê dizanîbû ko
min gelekî ji Şîra wê stranê hez dikir. (Lê wê nizanîbû ko stran qulipîbû
ser qedera min û wê hîsên min jî vedigotin...) Cemşîd jî textê setrencê
danî da ko min pê re bifista.

WêşevakoezçûmmalaHusênAxayêbîş,dîsan,ezişeydûnêçîrêhat-
ibûm. Îcar ez dest vala bûm. Me bi tenê karîkek, sax girtibû û ew jî dabû
Lezgîn Axa, yanî Mr. Lescot da ko ew wê diyarî xanima xwe Florensê bike.
Wê Şevê, piştî ko Sînemê plak danî serê, ew hate nik min û li erdê rûnişt.
Wê dil dikir tiştêk bigota. Min ew pê da gotin; wê cil û bergên nû diviyan...
Tavilê min xwe da hev û bi kincên seydê, ez derketim, tevî ko Şev êdî
derengbû,çûmmalaHusênêbîş.Liwirjî,hermînakotubehsdikî,ewşêx
û axayên me rûniştibûn û çîrokên xwe ji hev re digotin! Îş û karê wan her-
tim çîrok bû. Bîr û heşê wan her li ser çîrokan bû. Xwendin, nivîsîn, afirîn,
avakirin, eser, medeniyet... ev tiştê dîrî wan bû. Şeb û Şekir li nik wan yek
bû. Bi pîqepîq, ew dikenyan û mîna her carê, Şevbihurka xwe li dar dix-
istin. Wexta leglegê diçû bi leqleqê... Eger yekî ko ew nas nekirina, li wir
bûya,wîdêbawerbikirakodostîûsamîmiyetawankesênrûniştîbêpayan
bû. Lê min dizanîbû ko ne welê bû. Ew bi hev re dikenyan û çîrokên mele
ûşêxandigotin.Lêlipeyhevjişîjîminêhevbûnûhezaruşêkîşîlîdijîhev
digotin.Herwehalidijîminjî...24-25salênminênRohilatêhîmînkiribû;
kurd ne yek bûn, yekîtiya wan pir dijwar bû û wan gora hevûdu dikolan.
Dinyadijîminêwanbû,ewjîdijîminêhevbûn.Hercarakomincivatêwan
didîtin, gotinên Ovidius, mamosteyê rojên min ê Stembolê, dihatin bîra
min;mirovgurêhevin...Lêkurdnebitenêgurêhev,ewruhistînehevbûn
jî. Dinyayê nefes li wan çikandibû, wan jî, bi dijîti, berberî, hesûdî, dexesî,
teşqe û xirecirên biçûk û pûç, her roj, her saet, her deqe, nefes li hev
diçikandin. Dinyayê rê li wan girtibû, wan jî li hev... û li min... li min... Hingê
li parlamentoya Sûriyê Şanzdeh wekîlên kurdan hebûn. Min hemû di-
nasîn, hemû dihatin û diçûn mala me. Lê me dikir nedikir, me nikarîbû ew
bianiyananikhevdakowanjibogelêxweyêrebenûbêmaftîştîncebiki-
rana. Ew nedihatî nik hev, -ji ber ko ew li dijî hev bûn, na ne li dijî hev, di-
jîminê hev bûn. Ew diçûn û bi dijîminên ziman û çanda kurdî re dibûn yek,
lênebiyênxwere!..Devjêberde,emgotinêzêdenekin.Tuvegereserro-

manê, ser bîrê, bîra qederê...

- Mîrê min, fermo, emrekî te? Husên Axa, li ber derî, ji Celadet Beg, bi meraq dipirse. Xizmetek ko ez bikaribim pê rabim?

- Husên Beg, ew zeviyên te yên gund... Celadet Beg ji pakêta cixarê cixareyek derdixe, wê vêdixe û bêyî ko li Husênê Îbî\$ binihêre, dipeyive. Tê bîra te, te behsa wan zeviyên kiribû...

- Belê, tê bîra min.

- Gelo ew ji bo pembû nabin? Niha herkes behsa pembû dike herkes pembû diçîne... Mirov nikare li wir pembû biçîne?

- Belê, çima na. Erd gelekî rind e. Lê av divê...

- Ma mirov nikare bîrekê bikole û jê av derxe?

- Belê, çima na... Av pir e, meriv dikare avê derxe.

- Husên Beg, min biryara xwe daye, ez divê dest bi \$ixulekî bikim ko hinekî pere bîne, hinekî halê me çêtir bike. Eger bi dilê te be jî, mi dil heye, em pembû biçînin...

- Mîrê min, siheta te xwe\$. Ne hewce ye ko em gotinê rakin û daynin. Ji niha pê ve, ew zevî yên te ne...

- Husên Beg, em ê pembû biçînin, em ê bîreke yekta bikolin, jê aveke bo\$ derxin û em ê pembûyeke ba\$ rakin...

6 - Me pembû çandiye, bîrek kolaye û em bi hêvî ne ko em ê jê aveke bo\$ derxin û pembûyeke ba\$ rakin... Xweha min a delal, halê me dê ba\$ be, halê te jî, yê me hemûyan...

Meziyet hatiye.

Xewna bîst û çar salan bi cîh bûye. Piştî wexteke dirêj, gelekî dirêj, ew gîhane hev. 24 sal, salên dirêj, dijwar û kambax. Salên bi bêrî û tijî hesret. Meziyet, Mezoya malbata Bedirxaniyan, tevî mêrê xwe, hatiye \$amê, serdana kekê xwe.

- Celadet Abi, Huseyma û Sînemê ez îro li bajêr gerandim, Meziyet destê xwe davêje porê Sînema ko li kêleka wê rûniştiye û dibêje. Em çûn ser tirba Selehedînê Eyûbî. Sînemê her tiştî, bi kitekit, bi min da zanîn.

Êvar e, ew li ser \$îvê rûniştine. Xwarinên ko ji bo wê êvarê çêbûne, yên Cizîra Botanê, yên Amojna Stî ne. Rû\$en Xanim û Meziyet, bi hostehî, ew çêkirine. Bîhnên cihê yên rojên kevn ji xwarinan difûrin.

- Abî, ev xwarin divê bêtin bîra te. Amojna Stî û Dadê ew çêdikirin. Tê bîra te? Gava mam û metên me mitbaxa me ya mezin tijî dikirin û bi qise

û kenên xwe mitbax ge\$ dikirin, eynî ev bîhn bûn ko ji mitbaxê difûrîn.

Tê bîra te?

- Çawan nayê bîra min? Lê tu qet behsa dayê nakî...

- Bavo tu zanî me çi kirîn, Sînem dibêje û gotina bav û meta xwe dibire. Tu dê ji wan gelekî hez bikî, ez dizanim.

- We çi kirîne, keça min?

- Me plaka Aida kirî... Metê wê pir xwe\$ dibêje... û me plakeke din jî kirî...

Celadet Beg bi ken li keça xwe dinihêre û li hêviya bersiva wê dimîne. Lê Sînem bi tenê dikene û li meta xwe dinihêre. Met jî dikene.

- De ka tu nabêjî? Celadet Beg ji qedeha xwe ya araqê çend qult vedixwe û dipirse.

Sînem serê xwe dihejîne. Wê dil nîn e ko bersiv bide. Çavên wê li ser meta wê, ew dibêje, »yek, dido û sisêêê... » û ew û Meziyet, bi hev re, dest bi stranekê dikin; Je t-entend toujours, son tour, toujours...

Belê, »Je t-entend toujours, son tour, toujours...« Strana mala me ya Kiziyîtoprakê, strana ko her rêzeke wê, bi dengê Mezo, dibû yakûd û lûlû. Strana danên êvarên bexçê mala me ya duqatî. Mezo û Sefo ew digotin. Me jî, min, bavo, dayê û birayên min din ên, bi ken, li wan guhdarî dikir. Lê kê dizanîbû ko keça min jî dê piştî 40-45 salan, li \$amê ew bigota!..

Yek ji wan stranên pêşîn ko Sînem hîn bû, ew strana fransîzî bû. Hê zimanê wê ba\$ nedigeriya, wê dest bi vê stranê kiribû. Ji bo wan salên min ên Stembolê û xweha min a zimanşêrîn, min ew hîni Sînemê kiribû... Û nihajî Mezo û Sînemê, bi hev re, ew digotin. Çavên minên westiyayî jî kêfan dibiriqîn.

Mezo hatibû. Dinya bûbû ya min, ez dîsan vegeyabûm dinyayê. Mezo rojên min ên zaroktiyê anîbûn, Stembol anîbû, tahm û bîhnên ko min ew çend bêrî kiribûn, anîbûn. Mezo, xweha min a esmer û çavre\$, xwe\$sohbet û samîmî, stêrk û \$evên ronî, tav û tîrêjên germ li payiza umirê min vegevandibûn.

Gava ew hate, ez nelimalê bûm. Min xwedabûkarê xwe, çandinapembû. Ez hertim li gund, li ser zeviyên bûm. Me bîreke mezin, li kêleka zeviyên, dikola. Rojekê, gava ez ji gund vegeyayim, Rûşenê gote min, »Celadet Abî, Meziyet hatiye...« Pêşî ez tenegehîştîm ka wê çi digot, pa\$ê hêdî hêdî ez tenegehîştîm. Min li dora xwe nihêrî. »Ka, ew li kû ye«, min gotê. Ew hênehatibû \$amê, li Bêrûdê bû. Wê telefonî malê kiribû û bi Rûşenê re

peyvîbû. Wê û Rûşenê hevûdu nas nedikirin, hevûdu nedîtibûn. Rûşenê, bi carekê, xwe dabû hev û bi rê ketibû, çûbû û ew li Bêrûdê dîtibû. Paşê jî ew dîsan vegeyriyabû. Bi rojan, ez li gund dimam. Gava ez vegeyriyam û Rûşenê xebera hatina Mezo da min û got ko ew hê li Bêrûdê ye, ez gelekî ecizbûm. Çimawê ew neanîbû? Paşê mîfahmkir, çima. Ez kalbûbûm, esebiyetê ez xistibûm. Nemaze piştî Şikesta Komara Mahabadê ya kurdî, xewa Şevan li min heram bûbû. Û çaxa bi qasî kêliyê xew biketa çavê min jî, ez ji xewê vediciniqim û hişyar dibûm. Eger min xweha xwe, ji nişkekê ve, li hember xwebidîta, heyekotî Şekîbîmin bi qewimiya. Rûşenê Mezo weha fikirîbûn.

Ma hewce ye ko ez hîsên xwe yê dîtina piştî bîst û çar salan, niha, bibêjim? Wê, bi girîn, xwe avêt hembêza min. Ew li min piçikiya û rû, rîh, gum, çav û eniya min ramûsî. Ne ji min, ne ji wê deng derdiket. Ew digiriya... Ji çavên min jî çend hêstir gêr bûn... Paşê, hêdî hêdî, em dîsan hîni hev bûn. Mezo, dîsan, eynî Mezo bû; Şên, bi henek, zimanxwe\$, dengbedewû bi hîstiyar. Lê neçarî lidorawê bûjî. Jî nêliwê jî xayintikiribû. Dengê wê, xwendin û perwerdeyî wê nemabî kêrîti Şekî dihat. Wê li Stembolê atolyeketerzîtiyê vekiribû û cil û bergên jinandirû. Xwehaminabîr jî Rûşen, Huseyma û Sînemê re jî kinc dabûn dirûn û anîbûn.

Lipeykenawê yahertimendî Şeyekediyar hebû. Qermîçokanliserrûyê wê jî rê vekiribûn. Herçi qas ne mîna min porspî bûya jî, tayên spî porê wê jî vegirtibûn. Xweha min a ko mîna Şitilan bû, gelekî qelew û fireh bûbû, rûyê wê gilovertir bûbû, di bin çavên wê de kîsikên biçûk hatibûn pê... Jî bêşop derbas nedibû. Tevî vê, tevî ew qeda û belayên ko bi serê me de hatibûn, em hê jî mêvanê jînê bûn!.. Mezo jî, mîna min, ji araqê hez dikir. Gava Rûşen, zarok û mêrê wê ko yekî nenas bû, diçûn û radizan, min û wê dest bi sohbetê xwe dikir. Min dipirsî, wê digot. Mam û met, nas û xizm, kes û Şexs, cîh û war, reng û tahm, mal û tax, cade û kolan, deng û pejn, yek bi yek, dihatin û dibûn mêvanên sohbetên me. Çaxa serê me hinekî xwe \$ dibû, wê ji min dipirsî, » Abî, ez wan stranên ko te jê hez dikirin, bibêjim?... « Minê çawan bigotana... Wê dest bi stranên malameyazaroktiyê dikir, em herdu bi hev re, difiriyan û diçûn Stembolê, mala me ya bi bexçe û bîr.

Lê wê bi tenê behsa Dayê nedikir. Her cara ko qala Dayê dibû, wê gotin diguherî. Min rewşê fahm kiribû, lê min xwe li nezaniyê datanî. Lê heta kengê?

- Mezo, sevgili kizkardeşim, xweha min a delal, Celadet Beg ji teyfika ber

xwe, tíkeyekî go\$te bira\$ti ye xezalan, jêdike, dibe devê xwe û bi ken dipeyive, xweha min, mixabin, em hew zarok in... Tu ji kekê xwe re bibêje... Dayê... çawan wê wefat kir?

Bêdengiyek bi ser sifrê de tê. Kes napeyive. Celadet Beg bi gotina xwe po\$mam dibe. Lê tîrê ji kevanê firiyayî hew vedigere. Ew qedeha xwe dibe devê xwe û li xwi\$ka xwe dinihêre. Meziyet li birayê xwe dinihêre, li çavên wî, li bîbikan dinihere.

- Destpêka salên síhan bû, ew çavên xwe ji kekê xwe direvîne û dibêje. Destpêka havînê bû. Danê êvarekê bû. Wekî her carî, wê rojê jî, dayê dol-benda xwe avêt serê xwe û derket beçxê, nik bîrê û li bîrê û daran nihêrî. Pi\$ti wefata bavo, dayê jî guherî. Ew zêde nedipeyivî. Gava ew dipeyivî jî, ne bi me re, lê bi bavo, Safter û we re dipeyivî. Wî danê êvarê jî, ew li ber masa kêleka bîrê rûni\$st û hin ti\$st gotin, peyivî. Min jî, di nav teyfikeke fireh de, purtaqal û mandarîn birin û danîn ser masê. Min jê re purtaqalek û mandarînek qe\$ilandin. Wê ew, hêdî hêdî, xwarin, yek ji bo xwe, yek jî, ji bo bavo... tu dizanî, bavo çiqas ji purtaqal û mandarînan hez dikir... Wê hûn pirsîn, xeberên we yên dawîn pirsîn. Em hinekî li ser we peyivîn. Pa\$ê jî wê xwest hinekî razê. Min ji hundir \$ûlek anî û avêt ser sînga wê û ez vegeyriyam hundir. Çûyin, ew çûyin bû... Ew ket xewa kûr û nema vegeyriya. Sakîn û bêdeng, eynî mîna bavo... Me ew li goristana Ûskûdarê defn kir, nik mam û metên me. Me nexwest ko hûn pê bihesin. Jixwe derdê we têra we dikir...

Deng ji kesî dernakeve. Celadet Beg li qedeha pê\$iya xwe dinihêre, bi tiliyên xwe, wê dizivirîne. Meziyet, bêdeng, çavên xwe paqij dike. Pi\$ti kêliyekê, Celadet Beg, bêyî ko serê xwe rake, bi dengê pir nizm, dibêje,

- Çok yazik oldu... Çok yazik oldu...

Ew çend caran gotina xwe dubare dike.

- Anne, annem, yadê, dayê, ew, pê\$î bi tirkî, pa\$ê bi kurdî, dibêje. Reh û rêçên jîna min, zarokiya min, sebeba hebûna min, kîbara min, bêden-ga min, bextre\$sa min, dayê, dayê...

Celadet Beg hew dikare xwe rabigire, dest bi giriyê dike. Pê\$î giran, pir giran, pa\$ê bi deng... Ew digirî, serî û rûyê xwe dixwe nav herdu destên xwe û digirî...

FOTOGRAFADAWÎN: Bîr; bîraqederê, bîramir- inê... he\$ûbîr... bîrbirinaqederê... bîr, kaniya umirûjînê, warêpê\$înûdawîn...

1 Belê, rûpelên romana Bîra Qederê, hêdî hêdî, digihên dawiyê. Her destpêkekê dawiyek heye; Bîra Qederê jî fotografeke dawîn heye. Fotografa dawîn a çûyinê ye; çûyina dawîn a bêveger...

Fotograf a mirinê ye. Ev fotografa dawîn a romanê ko gelekî ronî ye, tarîtiya çûyin û mirinê nî\$an dide.

Sal 1951 e, ji rojan 15-ê tîrmehê ye.

Germ e, tevî ko danê êvarê ye, dinya dikele. Bajarê \$amê û taxa kurdan a bajêr, bi xebera re\$, dikele; mirina ko ji lehengê vê romanê pê ve kesî nedipa, hatiye û ber bi axa re\$, \$ûn û warê vegera dawîn, bi rê ketiye.

Çare nîn e, li hember mirinê tu çare tune.

Di fotografê de, li pê\$ cenaze dixuye. Li ser milên çar kesan, cenaze bi rê ketiye û dere. Li pey cenazê jî xelkekî pir, bi gavên giran, di kolaneke fireh de, dimeşe. Seriyê dawîn ê xelkê naxuye. Kevirên kolanê, bi \$ewqa tîrêjên tavê, dibiriqin. Esmen vekirî û zelal e, ne ewrek, ne jî tarîtiyek dixuye. Dinya ecêb ronî ye.

\$ênî, hêdî hêdî, serê wan li ber wan, dimeşe. Ew kî ne? Kesên ko nasên xwendevanên Bîra Qederê ne, tê de kêman in. Di navenda rêza pê\$în de, Cem\$îd duxiye. Li herdu kêlekên wî jî Husnî Begê Berazî û Yusif Melik dixuyin. Herdu ketine milên Cem\$îd û dime\$in. Bi qasî ko ji fotografê dixuye, kes napeyive.

Koça dawîn bêdeng tê pê. Bajarê rengîn ê îslamê, bêdeng, li vê çûyina dawîn a mîrekî kurdan \$ahîdî dike. Û fotografa dawîn a Bîra Qederê, bêdeng, \$ahîdî li roja dawîn a umrê Celadet Alî Bedirxan dike.

Celadet Beg dere.

Cem\$îd ko hê nû ketiye donzdehan, li pey bavê xwe dimeşe. Serê wî li ber wî, di navbera mamên xwe de, li pey bavê xwe, cara dawîn, dere. Piştî vê roja germ a havînê, ew ê hew li pey bavê xwe here. Ew ê hew pê re be,

hew pê re bipeyive, jê re bibêje, »Bavo, bavo binêre, ez mezin bûme, ez bûme Mîr Cemo...«

Cem\$îd çî difikire, çî hîs dike? Ma meriv li pey mirinê çî hîs dike?

Keser, bi tenê keser.

Mîna \$itilekê, dirêj û zirav, Cem\$îd dimeşe û bavê xwe bi rê dike. Kî çî dibêje, bila bibêje; mirin ecêb e, çûyin û koça dawîn kambax e. Mirin keser e. Ew nayê qebûl kirin. Cem\$îd li pey bavê xwe dere û wî bi rê dike, lê ew ê çawan qebûl bike ko bavê wî dê hew vegere malê, hew bi dengê xwe yê gur bipeyive û hew jê re bibêje, »Cemo, kurê min, ez ketime bex-
tê te, tu min, bavê xwe yê kal, \$ermezar dernexînî?...«

Fotografa dawîn a romanê, bergeha dilsoj a veqetînê ye; Celadet Beg ji jiyana rengîn, lê pîrî caran kambax, vediqete, ji Cem\$îd vediqete, ji heval û dostên ko di wênê de dixuyin, vediqete, ji Rû\$en Xanim, Huseyma, Sînem û Ehmedê Ferman vediqete, ji zimanê xwe yê birîndar û rûpelên kovarên xwe vediqete. Ew ji dinê vediqete.

Celadet Beg, li ser milên çar kesan, di xewa ebedî de razayî, ji dinê xatir dixwaze û dere. Pi\$î vê fotografê êdî tu kes ê nikaribe fotografên wî bik-
i\$îne. Tu kes ê nikaribe wî li ser kitab, kovar û kaxizan bibîne. Tu kes ê nikaribe wî di kêf û henekan de, \$în û taziyan de, seyde û nêçîran de bibîne. Îro, yanî roja 15-ê tîrmeha 1951-an ko ev fotografa dawîn hatiye ki\$andin, roja dawîn e. Îro roja veqetînê ye. Pi\$î îro êdî bi tenê valahî, xewn û xeyal hene. Ji îro pê ve êdî rastî dê biqulipin ser xewn û xeyalan...

Di fotografa yekemîn a Bîra Qederê de merivek hebû. Di bihara 1893-an de ko dinya û jiyana, ji nû ve, dest bi ge\$bûnê dikir, merivekî, li ser giravekebiçûklikamerayêdinihêrt. Merivnavendawêfotografêbû. Difotografa dawîn de jî, dîsan, meriv navend e. Fotografên Bîra Qederê bi merivekî û hebûna wî dest pê dikir û bi merivekî û çûyina wî xelas dibe.

Hatin û çûyin; du haletên herî însanî yên cîhanê. Fotografa dawîn a Bîra Qederê strana veqetîn û çûyinê, bêdeng, bêzar, dinehwirîne.

2 Kurê min, guhdarî bike, ev strana bêdeng a veqetîn û çûyinê ye, lê guhdarî bike, Celadet Beg li Cem\$îd dinihêre û dibêje.

- Na bavo, ez naxwazim lê guhdarî bikim, Cem\$îd serê xwe dizivîrîne û li bavê xwe vedigerîne. Ez bi wê dizanim, min berê jî lê guhdarî kiriye. Ez wê naxwazim.

Celadet Beg ko li ber serê kurê xwe rûni\$tiye, dikene, destê xwe yê rastê

dibe ser serê lawê xwe û porê wî mist dide. Saet deh û nîvê êvara 14-ê tîrmeha 1951-an e. Di oda CemŞîd de, bi tenê çira biçûk a li ber serê CemŞîd vexistiye. Mal bêdeng e. Ehmedê Ferman, Huseyma, Rûşen Xanim û Sînem, herkes, çûye oda xwe. Dinya jî germ e, tevî ko hemû pencerên malê vekirî ne, germahiyeke giran bi ser malê ketiye. Mîna ko ew gelek caran dike, vê êvarê jî Celadet Beg hatiye oda kurê xwe û jê re tiştine edebî, bi kurdî, dixwîne. Umrê CemŞîd êdî mezin e, ew bi xwe jî, gelek caran, tiştên edebî, ji bo bavê xwe dixwîne, lê vê êvarê Celadet Beg dil heye, jê re, ji rûpelên Hawara ko hew derdikeve û hew kes behs dike, hin tiştan bixwîne.

- Berxê min, Celadet Beg dibêje, tu guhê xwe bide vê stranê. Lamartine, Şaîrê mezin ê fransîzî, ev nivisiye. Bavê te jî ew wergerandiye. Şîreke gelekî zîz e, guhê xwe bidiyê.

- Na bavo, ez naxwazim...

Lê Celadet Beg lê guhdarî nake, ew berçavikên xwe dibe ber çavên xwe, rûpelên kovarê hinekî ber bi çirê dike û dest bi xwendinê dike, hêdî hêdî;

Çûyin; bê girîn û zehmet e; / Ez ê herim... / Mîna pelekî sivik / Ko ba ji darê diweşîne... / Ez ê herim bê ax û zarîn; / Bê \$în û girîn. / Girîn û hêstir ji bona çi? / Ez ê herim! / Mîna ba û babîsokê, mîna av û ronahiyê... / Xwedê dilê min / Li ser sindiyana jiyînê danî; / û bi girane û zompên qehr û xweşiyê lê da...

- Bavo ez naxwazim... CemŞîd, bi hêrs, dibêje û destê xwe davêje rûpela ko Celadet Beg dixwîne. Ez naxwazim li vê guhdarî bikim... Eger tu dê bixwînî, hingê ji min re çîrokeke Şehrezadê ya Hezar û Şevêkê bixwîne...

Celadet Beg, dîsan, li kurê xwe ko di nav ciyan de dirêj bûye, dinihêre. CemŞîd jî, hinekî bi heyret, li bavê xwe dinihêre. Çavên re\$ ên mîna hev, bi qasî kêliyêkê, li hev dinihêrin. Di bin ronahiya qels a çirê de, çavên CemŞîd, mîna du lib yakûd, dibiriqin. Germahiyeke bi ser Celadet Beg de tê, dilê wî diguvêşe.

- Kurê min, ew dibêje û xwar dibe, ji çavê kurê xwe maç dike. Kurê min... lawê min, pêşeroja min...

Ew çend caran ji çavê CemŞîd maç dike, wî hembêz dike û radibe ser piyan.

- Ez herim nik eta te Sînemê û ji wê re jî bibêjim »\$evba\$«, ew dibêje û ji odê derdikeve.

\$ev dadiket. Ez û \$evê, hevalên hev ên umrê derketî, dê dîsan, bi tenê, bi-mana. \$evê dê dîsan ez hembêz bikirama û aliyên xwe yên nû û ve\$artî nî\$anî min bida. Lê berî ko min xwe berda hembêza \$evê, min diviya ji zarokanxatirbixwesta. Hemaçibigire, minewhewdidîtin. Ez ligund, liser pembûyan bûm. Pîrî caran li wir dimam û bi tenê ji bo ti\$tên pêwîst dadiketim bajêr. Ez û Husên Begê Îbî\$ li hev hatibûn; me dê, bi rêdana Yezdanê Pak, pemboyeke ba\$ rakira... Wî teksîr nedikir û ew ji tu mesrefê nedireviya. Min jî teksîr nedikir û ez bi roj û \$ev dixebitîm.

Divê bête bîra te ka min çawan xwe bi dil û can dabû karê we\$andina kovaran. Herwelê, nihajî, minxwedabûkarêçandiniyê. Cem\$iddi diviya, bi keser û xemgînî, li bisiklêtên hevalên xwe neniheriya, diviya, mîna hevalên wî, bisiklêtên wî jî hebûna. Sînema min ko bûbû keçikeke xama diviya, bi dilê xwe li xwe bikira... diviya ew neketa pey hesabên qurî\$an... Mindiviyasiûdateresaneçariyêbiqulipandaserheyinê. Neji boxwe, lêji bo zariyan... Lê mîna her ti\$tî qayideyên vî \$ixulî jî hebûn; heçî diket govendê, diviya çepilkên xwe bihejanda. Yanî ez diviya li gundê Husên Beg, Hêcanê, bimama û li ser \$ixul bûma.

Meziyet, xweha min a bextre\$ ko mîna birayên xwe yên derketî, her bi derd û kul bû, çûbû. Wê agir bi dilê min xistibû û vegeyabû Stembolê. Tevî mêrê xwe yê serserî ko min hîç jê hez nekir. Em dîsan ji hev veqetiyabûn. Lê îcar, veqetandina me ebedî bû. Hem min hem jî wê fahm kiribû ko me dê nema hevûdu bidîta. Riyên jînê, bêveger, ji hev vediqetiyân. Berî çûyina wê bi du rojan, ez ji gund vegeyiyam û hatim malê. Çawan çavê wê bi min ket, wê dest bi giriyê kir. Di nav wan du rojan de, ew her giriya. \$eva dawîn, min jê re çend rêz, bi tirkî, nivîsîn, tê de jê xatir xwest û ji malê, nivê \$evê, bi dizîka derketim û çûm gund. Gava min ew çend rêz nivîsîn, min dil kir ko oxira wê bi xêr bûya, -tevî ko min dizanîbû, oxira wê ne bi xêr bû...

Tu dê niha bipirsî ka çima ez welê bi dizîka ji malê çûm, bêyî ko xweha xwe hembêz bikim û pê re heta Bêyrûdê herim... Min taqet nebû. Ne hêz, netaqet, neji quwetmabû. Minhewxwelihemberveqetînenzîzradigirt. Ji vê pê ve, ez çi bibêjim? Barên giran ên kurdbûnê û \$opên kambax ên salên dirêj ez xistibûm. Rast e, sebir û metanet hîmên esasî yên merivan, nemaze yên merivên demên nû û têko\$er in. Rast e, ev herdu meziyet mirovanliserpiyandigirin. Lêbelêhest, bîrûbedenaminapîrkojixwebi sebirûmetanetêhatibûhûnandin, hewdikarîbûxwebisebirûmetanetê bineqi\$anda û eybên pîrîtiyê ve\$arta. Sebir û metanet jî, ji hestên

westiyayî û bedena kal, bi dûr ketibûn.

Li gund, halê min ne xirab bû. Gundiyên Husên Beg qedrê min digirtin. Cîh û mala min hebû. Gund, çandinî û pembû jî li jîna min a peregende zêde bûbû. Lê min bêriya zariyan dikir.

- Berxa bavo, tu niviyayî? Celadet Beg li ber deriyê Sînemê radiweste û dibêje.

- Na bavo, Sînem ji hundir dibêje, bavo were, binêre ka ez çî dixwînim.

Celadet Beg derî vedike, bi ken, dikeve hundir û dere li ser kursiye ko li kêleka textê razanê yê Sînemê ye, rûdine û ji Sînemê dipirse,

- Tu çî dixwîni keça min?

- Ez defterên ko te ji bo min û Cemo nivîsîne dixwînim.

- Min ew defter ji bo van rojên ko hûn bikaribin bixwînin, nivîsîn, keça min, Celadet Beg, bi ken, dibêje. De ka ji bavê xwe re bixwîne, ka bavê te çî nivisiye...

Sînem, hinekî din, serê xwe ber bi çirê dike û rûpela vekirî ya defterê dixwîne; »Kurê min, keça min!.. Carinan ji we re hin tiştan dibêjim. Hûn bi wan bendewar dibin. Ew bi kêrî we tê. Hûn hineka ji bîr dikin, hinekên din di bîra we de dimînin. Lê heke min ew ji we re nivîsandin û xistin deftera we, hûn tu car ji bîr nakin...«

Sînem serê xwe ji defterê radike û bi çavên pirsdar, li bavê xwe dinihêre.

- Çî bû keça min? Çima tu sekinî? ew jê dipirse.

- Bavo, ew, bi hêdîka dibêje, heke tu eciz nebî, ez dixwazim tiştêkî bipirsim...

- Bipirse keça min, çima ez ê eciz bim.

- Bavo, min li rûpelên nû yên van rojên dawîn jî nihêrîn...

- Herê?

- Di van rûpelên nû yên defterê de, tu hertim behsa mirin, \$în û taziye dikî... Çima?

Celadet Beg dikene û bi qasî çendekê bêdeng dimîne. Ew nizane çî bibêje.

- Heke tu rastiye bixwazî, ez jî nizanîm ka çima ez welê dinivîsim. Lê tu dizanî, bawerî bi mirin û melayka mirinê nabe. Ew ji nişkekê ve tên. Armanca min bi wan rêzan, heye ku, ev be; heke sî û hilma mirinê bi ser mala me de girt, \$în û taziya mala me divê li gora edet û ûsilên mîran be,

li gora rabûn û rûniştina bav û kalan be. Gerek e ko hûn bi van edet û ûsilan bizanibin...

- Bavo, çima tu weha dipeyvî?

- Tu guh mede bavê xwe yê kal, keça min... de bavê xwe maç ke û razê...

Şev daketiye, Celadet Beg Cemşîd û Sînem maç kirine û ew kirine **3**xew. Rûşen Xanim û yên din jî razane. Celadet Beg û Şev bi tenê mane. Na, ew ne bi tenê ne. Stêr jî hene. Celadet Beg li salonê, li erdê, ser xalîçê, xwe dirêj kiriye û dinivîse. Rojêke nû dest pê kiriye. Lê hê Şev e, saet li dora diduyên Şevê ye. Ronahiya stêrkan xwe ji pencerên vekirî yên salonê digihîne hundir. Xwelîdanka li ber Celadet Beg nîvtijî ye. Dora wî tijî kaxiz e; kovar, rojname, kitab, defter, rûpel, resim û ansîklopedî, peregende, li ser xalîçê ne. Ji gramofonê jî dengê Emû Kalsûmê tê; ela bela bîhn mehmûdî... welatê min ê delal were, min werbigire û bibe...

Celadet Beg nameyeke dirêj, bi tirkî, ji jina xwe Rûşen Xanimê re ko li oda kêlekê razaye, dinivîse. Ew jî nizane ka çima ew ne bi kurdî yan jî fransizî, lê bi tirkî dinivîse. Wî bi »Yavrum Rûşen« dest pê kir û welê bi tirkî didomîne. Piştî çûyina Meziyetê zîziyeke bo\$ hemû he\$ û bedena Celadet Beg vegirtiye. Hest û hîsên wî teniktir, guman û endîşeyên wî kûrtir û bîr û heşê wî jî ziravtir bûne. Ji roja çûyina Meziyetê û vir ve, ew her li Rûşen Xanimê û zarokan difikire. Li hember wan, ew xwe çê hîs nake û wîjdanê wî ne rihet e. Loma ew ger bi nameyan ger bi notên ko ew di defterên Sînem û Cemşîd de dinivîse, her vê nerehetiya xwe diyar dike.

Mîna îŞev.

»Rûşena Delal...« Wî weha dest bi nama xwe ya îŞev kiriye û wê, hêdî hêdî, didomîne. Tevî cixare û konyakê. Ew ji cixara xwe nefeseke dirêj dikişîne û dîsan li nama ko li ber xelasbûnê ye vedigere û weha dinivîse; »Ez dixwazim, berî mirina xwe, ko ne dûr e, tiştekî biçûk ji we re bihêlim. Ma ev ne hewce ye?...« Pênûs bi lez nalive, naherike. Ka ew rojên çûyî ko pênûsê mîna hespekî rewan serî digirt û diçû, mîna lehiyekbiharê diherikî? Ew kî bû ko ev kitab, kovar, rojname û defter nivîsîn? Ka ew Celadet Begê berê? Gelo ew xewn bûn? Ew jîyan, ew evîn, ew bajar û welat, bûyer û serpêhatî, ew hemû xewn û xeyal bûn? Ew bi tenê xewn û xeyalên romana Bîra Qederê bûn? Niha, mîna ko Celadet Beg ew ne-

jiyane, her tişt jê bi dûr ketiye, perdeyeke re\$ a windabûn û bîrbûnê di navbera wî û jiyana wî de hatiye rakê\$andin. Mîna ko Celadet Beg, niha, di nav xewnekê de dijî.

Ew ji qedeha xwe jî çend qultan vedixwe û gotinên xwe yên dawîn ko bi hezar zehmetî tên he\$ê wî, bi hêdîka, bi nestnivîsa xwe ya xwar ko hê jî spehî ye, dinivîse; »...Ez welê bawer dikim ko ez bi wezîfeyên xwe, ji bo mîlet û welatê xwe, bi awayekî ba\$ û heye ko hîn çêtir jî, rabûm... û niha divê ji bo mala xwe jî ti\$tekî bikim...«

Ji aliyekî ve, gotina te rast e. Ew \$eva ko tu niha vedibêji, bi rastî jî, \$eveke gelekî taybetî bû. Ez di nav xewneke kûr de diçûm û dihatim. Rast e, min ew name nivê \$evê nivîsî. Heye ko saet jî li dora diduyan bû. Lê belê, berî namê, ez derketim derûçûmbajêr. Heyekotejîbivêyekênizanîbû?...Wê \$evê min du ti\$tên nû kirin; bi tenê derketim derve û gava ez derketim, min qirawat girêned. Min qedeha calvadosê qedand, berik bir devê demançê, ew girêda, tevî kopirgermbû, çakêtêxwelixwekirû ez derketim. Em, ez û \$ev, nasênhev bûn. Diwê germahiya \$evê de, ez jî taxa Muhacirîn daketim sûka Salihiyê. \$evê perda xwe ki\$andibû ser bajêr. Bajar dinivîya. Hin çirayên qels, li vir, li wir, dixuyan. Lê \$ev ronî bû, stêrkên ko hevaltiya mindîkirin, ronahî dire\$andin ser bajarê kevnar. Liberhinavahiyên mezin pasevanên çekdar hebûn. Hin zabî, bi lez, diçûn. Hin serxwe\$, bi hêdîka, xwe dilivandin. Ji \$eva bêdeng a germ jî dixuya ko bajar di bin hukmê eskeran de bû. Lê ez xerîb bûm, tevî salên min ên dirêj ên bajêr, ez hê jî derketiyekî bûm. Min hê jî li welatekî newelatiyek hebû, ne jî pasaportek. Min silavdawan û diberdûkanên Salihiyê re borîm. Çi karê min bi wanketîbû? Xerîb diviyadîriyaxwedebîçûya! Carinajî hînderêndûrhîndeng dihatin. Qîrîn? Gazîr? Bang? Olana \$ehwetê? Makê dizanîbû! \$evbû, dipê siraxwe de bi hezaran dizî û sir vedî \$artin... Ez heta meydanê çûm. Bi qasî kêliyê, min xwe da ber dîwarê xaniyekî û li meydanê nihêrî. Çendîn rojên min li wirderbasbûbûn, min çendî nkeslîdoralîyên wê dîtîbûn, çendîncarandil ê min, li wir, bi heyecan, co\$ û keserên bûyeran, ti\$tan, hilavêtîbû... Lê dil niha kal bûbû. Li meydanê, careke din, ez bi vê yekê hesiyam.

Pa\$ê jî, pa\$ê jî ez dîsan hilki\$iyam jor, nikkalikê xwe. Mîr Bedirxan ligoristana bêdeng, di nav qebra xwe de, mîna her carê, li hêviya min bû. Dapîra min Rû\$enko jimêjveye, neteqalkir, ne jî min, likê leka Mîr Bedirxan, tevî ko gora wê ne diyar bû, ve\$artî bû. Min, dîsan, herwekî ko tu û xwendevanên romanê pêdizanin, dest bigotinê kirû bibapîrê xwerepeyivîm. Lê

îcar ez hinekî bi dapîra xwe Rûşenê re jî peyivîm. Niha nayê bîra min ka ez bi wan re çî peyivîm. Her tişt mîna xewnekê bû, di nav mij û dûmanê de bû. Lê gava ez ji wan veqetiyam, min weha got; »Kalo, pîrê, ez derim, lê ez ê di nêzîk de, pîr nêzîk de, vegerim...« Herê, welê bû; Şeva tarî di êvarê de kif\$ bû.

Piştî ko Celadet Beg nama xwe dinivîse û wê datîne ser masa xwe ya xebatê, ew vedigere ser fotografan. Fotografên wî yên salan jî, mîna umrê wî, peregende ne. Wan albumek jî nîn e! Ew di nav zerf û rûpelên kitab, kovar û defteran de, hêdî hêdî rengê xwe winda dikin û diqulipin ser rengê zer. Îşev wî hemû wêne, ji cîhên wan ên bêhewa, derxistine û dixwaze li wan binihêre. Bav û diya wî, li kêlekê, di nav wêneyekê de ne. Herduyan jî destên xwe danîne ser çogên xwe û lê dinihêrin. Meziyet li pey wan, li pê ye. Safter di nav wêneyeke din de dikene. Di yeka din de, her çar bira, Celadet, Kamuran, Tewfîk û Hîkmet, bi ken, li hev dinihêrin. Ev herdu sûretên Stembolê, Galata û Bospor, girî dixin çavên wî. Ev çek û pûsatên vê wêne Xoybûn û Araratê tînin bîra wî. Monika, evîna çavşîn û porzer lê dinihêre û dikene. Ev porê re\$ ê bipêl ê Cananê ko ji vê fotoya kêlekê jê re dest dike, dilê wî diguvişîne. Ecêb e... Celadet Beg ev hemû nas kirin, bi wan re mezin bû, bi wan re jiya, umrekî dirêj bi wan re derbas kir, lê niha, di Şeveke germ a Şamê de ew bi tenê ye, bi tenê li wêneyên wan dinihêre. Ecêb e, ev hemû dewr û dewran hatine û çûne, umrekî 57 salan di nav van dewr û dewranan de çûye. Ew niha çiqas jê bi dûr in! Ecêb e, tevî ko hin ji wan mirine, hin ji wan, bêveger, jê xatir xwestine û çûne, tevî ko wan valahiyeke xedar li pey xwe hîştine, Celadet Beg dijî. Ew çûn, lê Celadet Beg hê jî maye. Ecêb e ko jiyan evçend metîn e. Lê dîsan ecêb e, tevî ko ew dijî, wî nikaribûye, tu carî, valahiya kes, dewr û dewranên çûyî dagire. Ecêb e, ew dijî, lê di navbera xewt, dewr, dewran û kesên mirî û çûyî de...

Celadet Beg dizane ko êdî dereng e, yan na, di esasê xwe de, wî romanekê diviya. Romaneke nû ko wext, dewr, dewran û kesên mirî û çûyî bigihanda hev, ecêbiya hatin û çûyinê, jiyîn û mirinê vebigota. Romanek ko tê de behsa bîrên wî jî hebûya. Belê romanek ko li ser qederê bûya, li ser bîra qederê bûya.

«Nav: Bîra Qederê

4 Gengre (çeŞn): Roman Tarîxa destpêka nivisînê 15 Tîrmeh 1951

Destpêk û rêza yekem: Herkes dimire; bira û birazî, yar û evîndar, heval û dost, hogir û rêger, nêz û nas... hemû wefat dikin. Dora min jî hatiye, niha jî dora min e...«

Saet li dora 5-ê Şevê ye. Stêrk çûne ava, ronahî hiltê. Rojeke nû ya havînê dest pê dike. 15-ê tîrmehê bi hêdîka hiŞyar dibe. Celadet Beg hê jî li salonê, li ser xaliçê dirêj bûye û li deftera nû ya li pêŞiya xwe dinihêre. Ji gramfonê dengê dengbêjeke tirk tê; her yer karanlyk... her der tarî... foto, kovar, rojname, kitab û rûpelên peregende hê jî li erdê ne. Lê tiŞtekî li wan zêde bûye; deftera li pêŞiya wî. Wî deftereke nû vekiriye û tê de rêzên destpêkê yên romaneke nû nivisîne. Wî navê romanê jî lêkiriye; Bîra Qederê... Pênûs di destan de, defter li pêŞiyê, ew difikire. Rêzên pêŞîn ên romana nû ew birine dewr û dewranên kevn û windabûyî. Xwezî ne dereng bûya û wî bikaribûya vê romanê binivîsanda!.. Lê pênûs nalive, dereng e, pir dereng.

Ji niŞkekê ve, deriyê salonê vedibe û RûŞen Xanim di nav kirasê Şevê de, tê nik wî. Ew ji xewê hiŞyar bûye. Celadet Beg li jina xwe dinihêre, bi ken û xew li ser çavan, jê re »rojbaŞ« dibêje.

- RojbaŞ, RûŞen Xanim dibêje û tê li ser Celadet Beg disekine û li rûpela vekirî ya deftera li pêŞiyê dinihêre -bêyî ko ew bikaribe rêzan ji hev derxe.

- Mîn çend rêz nivîsîne, Celadet Beg, çavê wî li ser defterê, dibêje, çend rêzên romaneke nû. Ne yên Heyveron-a ko min dil hebû binivîsa, lê yên yeka nû...

- Bi xêr be... Te navê romanê jî lê kiriye?..

- Herê, Bîra Qederê... nav wê Bîra Qederê be...

Ew bi destê RûŞen Xanimê digire û li ba xwe dide rûniŞtin. Ew ji cixara xwe nefesek dikiŞîne, rûpela yekem ko wî dest pê kiriye, bi hêdîka, ji RûŞen Xanimê re dixwîne û paŞê jî gotina xwe didomîne,

- Eger min keys bidîta û bikaribûya dest bi romanekê bikira, destpêk wê mîna van gotinên min bûya; Herkes dimire... Mîn ê qala mirin û çûyînê bikira. Mîn ê pêŞî xatir bixwesta û paŞê dest bi romana xwe bikira... PêŞî mirinê bihata, paŞê jîn, xaçeriyên jînê û bi dû re jî dîsan mirin... Lê êdî dereng e, hertiŞt li pey ma. Wext dereng e. Şev dereng e. Hêvî

Şikestiye, umir kal e. Û... û rêwîti li ber derî ye... Mein Gott, mein Gott...

Rûşen Xanim di cîhê xwe de vediciniqe, dilê wê pihêt hildavê. Ev çi gotin in? Çima?.. Ew, bi hêdîka, hîn zêdetir xwe nêzîkî Celadet Beg dike û eniya wî maç dike. Bi dû re jî ew, bi hêdîka, lê vedigerîne,

- Çima tu weha dipeyvî? Herkes dizane ko tu mutefekîrekî yekta û nivîskarekî jêhatî yî... Tu dê romana xwe binivîsînî, bi îzna Xwedê, bi rêdan û dilovaniya Yezdanê mezin, tu dê dest pê bikî û wê xweşik binivîsî û her tiştê ko tu dixwazî, tu dê bikî... Ma te ev yeka hanê, sebir û îna xwe, pîrî caran, îspat nekiriye? Ez bi vê bawer im, bi te bawer im, ez bi hêvî me.

- Rûşenê, êdî pir dereng e... lê min ê navê Bîra Qederê li romana xwe bikira... Bîra Qederê... ev nav ê ba\$ li romana min bihata. Quelle titre pour un roman, pour un destin...

Celadet Beg, mîna ko ew di xewê de be, dipeyive, hem bi Rewşen Xanimê re dipeyive hem jî bi dengê berz difikire. Ew difikire, di nav xewn, xeyal, bîranîn û rojên bihurî de dere û tê. Digel ko pencerên salonê vekirîne, ode bi dûman û bîhna cixarê tijî ye. Cixare her di destê Celadet Beg de ye.

- Mîn ê tê de behsa bîrên xwe bikira. Ev bîrên ko me li gund nû kolane jî tê de. Wan ez westandim, lê ew ê jîn bidin erd û çolê, pembû dê mîna berfê bibi\$kovin...

- Tu dê behsa bîrên xwe jî bikî...

- Ruşencîk, Diya Cemşîd, diya Sînemxana delal... Verba volant, littera scripta manet... Min piraniya kaxiz û defterên xwe yê nivîskî, çirandine, Şewitandine, lê min ê ev roman binivîsiya, min ê tê de qala bajarên xwe bikira, Stembol, kaderîm, benî hîç bîr zaman terk etmeyen o müthî\$ Şehîr Munîx, Also sprach Zarathustra... Kahire, Bêrut, Şam, Heleb, Di her destpêka biharê de, em ê hevûdu li Helebê, li meydana Babulferecê bibînin... Paris, la ville des villes... Cizîra Botan a xewnan, warê bav û kalan, keleha hebûn û bihîstiyariya min, Kanî Xanî, Feqeh-Teyran û Melayê Cizerî, ne jî Batê, kes nema ...

Celadet Beg, mîna ko ew nû ji xewê hişyar bûbe, li ser xalîça rengîn û mezin a salonê dirêjbûyî, bi germahiyeke bêpayan, li çavên nepixî yê Rûşen Xanimê dinihêre. Hingê, Rûşen Xanim jî nizane çima, lê xofeke mezin dikeve dilê wê. Gelo?.. Di bin ronahiya çira li ser maseya li kêleka Celadet Beg, rûyê herduyan jî gewr dixuyin. Rûşen Xanim, bi dilsojî, li rû û çavên wî yê westiyayî dinihêre. Rûyê wî, digel west û bêxewî, keser

û esebiyetê, hê jî, ji xwe\$î û esaleta xwe tu ti\$st winda nekiriye. Rû hê jî mîna rûyekî ji dem û dewrên Yewnanên Antîk, yan jî ji ya keysarên farisan e. Çav mîna du lib komirên re\$, du libên tiriye re\$ in, mîna du perçe lûlû ne. Rîh êdî spî bûye, lê ew esalet û xwe\$îya rûyê Celadet Begê hîn xwe\$tir dike.

- Tu dizanî, min ê rûpelên romanê bi çi bineqî\$anda?.. Bi evîn û hêviyê. Bi van herdu cêwikan. Celebên evînê dê, mîna neq\$ên Mîr \$erfxanê Bêdlîsî, rûpel spehîtir bikirana. L-amour fatale, l-amour douze... Hêvî, xwi\$ka evînê, dê ji rûpelan binihêriya. Û min ê ev yeka hanê bi hevaltiya musîkê bikira. Bilûr, ew dengê wê yê yekta, dê hevaltî li min bikira. Bilûra min, Dengê xwe berde!.. Dinya, Mîna zarokekî ber\$îr, Ket dergû\$xa xwe; Dengê xwe berde bilûra min, Û jê re bilorîne, Xema wê birevîne! Bilûra min tu yî... Û Mahler, Gustav Mahler... min ê hevaltiya musîka Mahler ji bîr nekira, Langsam, schleppend; im Anfang sehr gemächlich. Kräftig bewegt, doch nicht zu schnell...

Roniya çirê Celadet Beg eciz dike. Ew rûyê xwe ji aliyê Rû\$en Xanimê badide û çavên xwe digire. Sînga wî ya ko tijî pirçên spî ye, hêdî hêdî, bi nefesê, radibe. Rehên qirik û gewriyê, mîna ko derketibin derve, re\$ dikin. Bedena wî westiyayî ye. Mêjî kal bûye. Demeke dirêj ew, çavgirtî, difikire, mîna ko ew ji wir çûbe dereke din... Rû\$en Xanim jî, bi tenê, bêdeng, lê dinihêre. Pi\$î bîskeke dirêj, gava \$ev êdî ba\$ diqulipe ser rojeke nû, ew çavê xwe, giran giran, vedike. Niha jî, ji dengê strana tirkî pê ve, bêdengî, bi tenê bêdengî heye. Rû\$en Xanim dixwaze bikene, lê ken li ser rûyê wê nîvçe dimîne; mîna ko mirin hatibe û li kêleka wan rûni\$îbe... Rêzên \$îrekê, tevî ko ew di hêlekana xewa xem û xeyalan de dere û tê, tèn bîra Celadet Beg. Ew, dîsan, bi dengêkî pir nizm, dest bi gotinê, gotina rêzên \$îra »Le poete mourant« ya Lamartine, dike; »Ah Ru\$en... Dotmamê... Sîha mirinê bi ser serê min de tê; Saeta min a dawîn lêdide; Mirinê nêzîkî li min kiriye; Xuya ye, ez ê bibim mêvanê ax û qebrê; Ma ez çi bikim?..«

Bi dû van çend rêzan re, ew li zarokên xwe, Sînemxan û Cem\$îd dipirse, hinekî xwe dilivîne, li rûyê Rû\$en Xanimê dinihêre û weha dibêje; »Ew pir delal û jîr in, bi saya te...« Pa\$ê, hêdî hêdî, gotina wî dîsan tê ser nivîsîna romanê.

- Hevaltî û bervajiyê wê, îxanet wê tê de hebûna. Bira û xweh, ap û birarzî, xal û xwarzî dê tê de hebûna. Têko\$în û \$ore\$gerî, xwestek û hesret, deng û pejn, ken û girî, tahm û xwîdan û bîhna kaxiz û çapxanê dê tê de

hebûna. Anliyor musun? Ev hemû dê tê de hebûna. Û min ê ew bi kurdî, bi zimanê bav û kalan, bi zimanê welatê bindest û belengaz binivîsiya. Yekîtiya kurdan bi yekîtiya zimanê kurdî çêdibe... Miletên bindest heyina xwe ji serdestên xwe bi du tiştan, bi qeweta du çekan diparêzin. Ol yek. Ziman dudo. Lê heke ola miletê serdest û bindest yek be, hingê çek yek bi tenê ye û bend tenê ziman e... Ma min di nav rûpelên Hawar-ê de weha nenivîsbû? Belê, min ê bi kurdî binivîsiya...

Piştî van gotinên wî, Rûşen Xanim hew xwe radigire, ew dest bi qîrînê dike û bi qîrînê lê vedigerîne,

- Na, na... Çima tu weha dipeyivî? Çi bi te hatiye? Tu xewnan dibînî? Kabûs bi ser te de tên? Ev çi hal e? Min hêç tu weha nedîtibûyî... Ezbenî, ezbenî. Ez ketime bextê te, dev ji erd, pembû, çandin, bîr û kolandina wan berde. Dev ji romanê, Bîra Qederê jî berde. Me tiştê navê, ne pere û dewlemendî, ne mal û mulk, ne jî kitab û roman. Me te divê, bi tenê te...

Piştî ko Rûşen Xanim dipeyive, ew radibe ser piyan û bi girî vedigere oda razanê.

Nayê bîra min, tu tişt ji wê berbangê nayê bîra min. Heye ko welê bû, min welê gotibû. Heye ko tu niha wan li hev tîni... Lê xew neketibû çavê min û çaxa Rûşen, xew li ser çavan, hatibû, ez pê re peyivîbûm û min ew rêzên destpêkê nîşanî wê dabûn. Min baş dizanibû ko ew rêz ê welê bimana.

Min ne wext ne jî taqet hebû ko min ew bidomanda. Min ew nivîsîn, bi hêviya ko rojekê yekî din derketa û ew rêz bidomandina. Mixabin min Heyveron nenivîsî. Û mixabin min ê Bîra Qederê jî nikaribûya binivîsanda.

Lê belê, diviya ew roman, bi zimanê birîndar, bihata nivîsîn. Tevî ko ez li serrêbûmûdiçûm, ezbihêvîbûm. Herçendkojan, mînafilîsofekîgotiye, mamosteyê jînê ye, ewçend hêvî jî gelavêja jînê, yanî stêra rêber a jînê ye. Tevî ko ez bêhêvî mabûm, min dîsan jî hêvî hebû ko roman wê, rojekê, bihata nivîsîn. Şûr bi qenciya polayê xwe dibire û diçirûse, berhem û eser jî bi destpêk û gavavêtinê bi ser dikeve û diçirûse... Her çawan ko min Şopa hinên pêşiya xwe hilda û ketim pey wan, hinên nû jî dê Şopa Bîra Qederê hildana û biketana pey wê. Ma ne welê ye?...

Wext hatiye, Celadet Beg divê haziriya xwe û çûyinê bike. Ew radibe ser piyan, careke dawîn li wêne, kovar, rojname, kitab, defter û rûpelên li erdê raxistî dinihêre û dere serşokê. Piştî ko ew ji serşokê derdikeve, ew tê

oda razanê, ba Rû\$en Xanimê. Bêguman, xew ji Rû\$en Xanimê bi dûr e, lê bi dû wan gotinên Celadet Beg re, ew li oda wan herduyan, di nav nivînan de digirî.

Celadet Beg tê û li ser textê razanê, li kêleka Rû\$en Xanimê rûdine. Ew, bi hêdîka, porê wê yê kin mist dide. Rû\$en Xanim rûyê xwe di nav lehîfan de vedi\$êre, naxwaze ko Celadet Beg wê çavgirî bibîne. Ev çi saw e ko li dora wan dere û tê?..

- Rû\$enê, de serê xwe rake, li min binihêre, çavên xwe veke, Celadet Beg dibêje û serê Rû\$en Xanimê ber bi aliyê xwe dizivîrîne.

Ken li ser rûyê Celadet Beg dixuye. Wî xwe daye hev, kur bûye, rîha xwe çêkiriye û niha bi çavên ronî li Rû\$en Xanimê dinihêre. Kincên rojane yên kar û \$uxil lê ne. Ya girîng, ya ko herî zêde niha bala Rû\$en Xanimê diki\$îne, ev e; Celadet Beg bi ken e. Mîna ko wî, berî bîskekê, ew gotinên goristanan negotibin, behsa mirin û çûyinê nekiribe, mîna ko ew, niha, ne ji kabûsekê, lê ji xewneke \$êrîn hi\$yar bûye, ewçend ew guherî dixuye...

- Ez ê herim ser erdan, îro gelek karê me heye, Celadet Beg dibêje; em ê avê berdin bîrê.

- Ma ew gotinên berî bîskekê?

Ji wan gotinan pê ve, tu ti\$ nedihatî bîra Rû\$en Xanimê. Gotinan ew ê\$andibû. Saw û xofeke ecêb mezin ruh û hîsên wê, ji binî ve, leqandibûn.

- Rû\$encîk, tu wan gotinan ji bîr bike. Ew, gotinên romana Bîra Qederê ne. Gotinên nerast, gotinên çêkirî... Tu pêwendîya wan û me bi hev re nîn in. Hem xewa min dihat, hem jî ez ketibûm nav dinya Bîra Qederê. Bila dilê te rehet be, serê xwe bi wan gotinan meê\$îne...

- Naxwe, tu dê romana Bîra Qederê binivîsî? Ne welê, tu dê wê binivîsî? Divê tu wê binivîsî.

- Belê, ez ê wê binivîsim. Ez ê romaneke kurmancî jî yadîgarî kitabxana kurdî bikim...

- Ez di bextê te de me, ba\$ li xwe binihêre. Ezbenî... bila gotinên welê neyên bîra te. Ez dizanim, bîhna te teng e, rew\$a kurdan û halê Kurdistanê nexwe\$ we. Lê ev roj ê derbas bin. Tu ji min çêtir dizanî...

Bi van gotinan re, Rû\$en Xanim, dîsan, bêdeng, dest bi girî dike. Dengê wê tê birîn. Celadet Beg, bêdeng, serê Rû\$en Xanimê datîne ser çoga xwe û destê xwe di nav porê wê de digirîne. Çendekê, herdu li dengê nefesên hevûdu guhdarî dikin, bêdeng, li daxwaza dilên hevûdu

difikirin. Bîhnûhilmawananasrehetiyek, huzûrekdide Rûşen Xanimê.
Wêlê dixuye ko ew naxwaze ko Celadet Beg here. Lê ew dengê xwe nake;
ew dizane ko Celadet Beg ê here.

- Ez divê herim, ez dereng mam. Ji devla min ve ji çavên zariyan
ramûse. Di xweşiyê de bimînin...

Gotinên herî dawîn ko Rûşen Xanim ji devê Celadet Beg dibihîse, ev
in; Di xweşiyê de bimînin... Gava Celadet Beg radibe ser xwe û diçe,
Rûşen Xanim, bi girî, ji pa\$ ve, lê dinihêre; bi çavên \$il, li bejna dirêj, be-
dena lihevhatî, milên fireh û serî mêze dike. Ew, hêdî hêdî, bi gavên gi-
ran, ji ber çavên Rûşen Xanimê ko ba\$ nabînin, winda dibe û dere. Ber bi
gundê Hêcanê, ser erdan, ber bi bîrê, bîra qederê...

Bîra qederê...

5 Ev bîra ko Celadet Beg niha li berê ye, dê bibe bîra qederê -her-
wekî

ku Rûşen Xanim, car bi car, dibêje. Ev bîr ê di nav demeke kurt de qed-
era teres a neçariyê biqulipîne ser heyin û rehetiyê. Ev ê, niha, piştî
bîskekê, av berde erdan û jiyana bide pembû. Bîr av e; av kahnî û ge\$î ye;
ge\$î jiyana e. Pembû dê bi avê ge\$ bin.

Celadet Beg cixareyeke nû ji pakêta xwe derdixe û vêdixe û ew li bîrê, li
ava bîrê dinihêre. Saet heyşt û nivê danê sibê yê 15-ê tîrmehê ye. Dinya
germ, zelal û vekirî ye, li esmên tu ewr naxuyin, esman çikî \$în e. Bi tenê
carina teyrin û refên teyran difirin. Ji dûr ve, ji gund dengê zarokan tê.
Celadet Beg û serpaleyê wî Hesoyê Qado dê îro, av berdina erdan. Erd di
nav keskahiyêke bêpayan de ne. Seranser keskahî ye. Pembû serî hildaye,
\$itil mezin bûne, \$iqil dirêj bûne û bi pelên kesk û mezin hawirdor vegir-
tine. Rengê çikî kesk û yê çikî \$în erd û esman gîhandine hev.

Di nav van rengên germ de, îro, av ê ji bîrê derkeve, biherike û xwe bi
coyên biçûk, bi \$itilan bigihîne da ko rengê kesk biqulipe ser rengê
qerqa\$î spî yê pembû. Îro girîng e. Loma Celadet Beg bi hevalên xwe re
neçûye seyda û nêçîrê û ew hatiye ser zeviyan.

- Em ê îro piştî felekê bi\$kinin, Celadet Beg ji cixara xwe çend nefesana
dikişîne û dibêje, îro jîn wê ge\$ be.

- Mîrê min tu dizanî, serpaleyê ko li kêleka wî sekiniye, dibêje. Tu
dizanî, lê eger ez bûma, ez ê bisekiniyama.

- Na Hesoyê bira, na. Me wext nîn e. Em divê avê berdina. Bi îzna
Yezdanê pak tu tişt nabe.

- Husên Begê Îbî\$ jî do êvarê hate gund û ez temî kirim ko ez ji mîrê xwe re bibêjim; bîr ne qaîm e...

- Ez pê re peyivîm, vê sibê em bi hev re hatin. Ew çûn seyde, ez mam... Na, na ti\$tekî nabe, em ê motorê bi\$ixulînin...

Tevî ko min welê digot, ez bi gotina xwe ne bawer bûm. Lê min, jê pê ve, tu çare jî nîn bû. Me av diviya, pembûyan av diviya. Ji ber sebebê ko tu û xwendevanên romanê êdî ba\$ dizanin, min dest bi çandina pembû kiribû... Berî ko ez dest bi çîroka çandina pembû bikim, min dil heye ko ez bavê xwe bi bîr bînim û sebebêke din jî bibêjim.

Rojekê ko hingê umrê min ne zêdeyî dehan bû, li Stembolê, li bexçê mala me, li kêleka bîrê, bavê min bang min û Kamuran kir. Em çûn nik wî. Danê êvarê bû. Wî ji purtaqalên ko diya min a dilsoz jê re qa\$ilandibûn, hinekîdanminûKamo.Meewxwarin.Pa\$êjî,wîdestêxweavêtrîhaxwe, pêlîstûlimevegeriyaûgot,»Kurênmin,minliwe\$îretekheye...«Mînani-ha tê bîra min, pi\$ti ko wî weha dest bi gotinê kir, wî serê xwe ber bi daran kir û bi qasî çendekê li daran û pelên wan ên kesk nihêrî. Ew difikirî. Pi\$ti kêliyeke dirêj, ew dîsan li me vegeriya û wî got, »Zarokno, ev \$îreta min li guhê we guhar; hûn bin, tu carî li ber deriyê dewletê mebin qûl, mebin mehkûmê dewletê, mebin Lala Pa\$ayê ko bi pereyên dewletê zikê xwe mezin kiriye, lê di eynî wextê de mehkûmê wê ye... Bila tu carî mineta dewletê li ser we nîn be... Vê \$îreta min ji bîr mekin.«

Ji ber vê \$îreta bavo bû ko ez tu carî nebûm memûr, min nanê dewletê nexwarûjêti\$tekîdaxwaznekir.Nejjosmanîyan,nealmanûfransîzan,ne jî ji ereban. Tu carî. Dewsa vê yekê, min kar û \$ixulên din kirin. Û di payiza umrê xwe de jî, ji bo debar û pê\$eroja zariyan, min dest bi çandiniyê kir.

Nihaemvegerinserzevî,çandinûpembû...GundêHêcanênêzikî\$amê bû,bihêsanîmîrovdiçûûdihat.Erdêngundavîûbiberbûn.Gavaminbir-yara xwe ya çandiniyê da, pembû di he\$ê min de bû. Pembû hê nû ketibû Sûriyê û herkes bi karê pembû radibû -ji ber ko tê de pere pir bû û karekî paqijtir bû. Min ne ji çandiniyê, ne ji pembû fahm dikir. Lê ne xem bû. Ma ez, ji bo gotinên kurdî yên jibîrbûyî, bi rojan, bi mehan, gund bi gund, nedigeriyam? Ma min li kal û pîr, dengbêj û çîrokbêjan guhdarî nedikir? Mabivîterhî,eznebûmhostayênivîsînazîmanêbirîndar?Herwekîwê,ez ê bi karê pembû jî rabûma û ez ê hîni wî bûma. Min kitab, ansîklopedî, kovar û rojnameyên li ser babetên çandinî û pembû xwendin. Ez li gundan geriyam. Min li pale û rênçberan guhdarî kir, bi axa û began re li ser zevî û

erdangeriyam. Birojû\$evan, hefteûmehan, ezligund, lisererdanmam.
Welê, bi vî awahî, ez dikarim bibêjim ko ez hînî karê xwe yê nû bûm.

Metovênherîba\$ên pembûhilçandin; Akala, G. Herbaceuma Linné. Ev
tov zexm, qaîm û bi bereket bû, jê ba\$ ber dihat hılanîn, ew ne bi tenê li
erdên avî, lê li erdên bikîl teû navçeyên hênîkjî dihat. Berî ko em tov bikin,
me erdên xwe, ba\$, cot kirin, giyajeng jê kirin, me erd hazir kirin. Meha
adara 1951-an, ji hefta diduyan heta dawiya mehê, me tov çandin. Ji ber
bextê çê, wê zivistanê dinya ne hişk bû. Baran hebû û bîhna nermahiyeke
xwe\$ ji erdan difûriya. Hewa tu carê neket binî 10đ... Û piştî sê çar heftan,
\$itilên pembûyan, hêdî hêdî serî rakirin. Jî nî bi wantovên komeçandibûn,
ketibûn, li her aliyê zeviyan zîl didan. Ez di nav zeviyan de, bi kêfxwe\$î, di-
geriyam. \$itilên zirav, dirêj û narîn mezin dibûn; deh cm, panzde, bîst, sî,
çil, \$est, heftê... Pembûyan mî nazarokekî qam didan. Baran me hênadar,
nîsan û gulanê gelekî alîkarî kir. Dinyajî, pîrxwe\$û bidûzan, roj bi roj germ
dibû. \$ax û çiqil jî derketibûn û di rojên pê\$în ên tîrmehê de pelan jî dest
pê kir û bi\$kovîn. Di nav çend rojan de, ji ni\$kekê ve, zevî, seranser, bûn
kesk. Xwedayo ew çî xwe\$î bû! Dîlana rengê kesk bû...

Lê ti\$tekî, hinekî, bîhnamî teng dikir; ji hezîranê hetan avenda tîrmehê
hiç baran nehat. Heke hinekî baran bihata, rew\$ ê hîn çêtir bûya. Lê dinya
pir germ, vekirî û zelal bû. Baran û av diviya. Mehên tîrmeh û tebxê,
mehên herî girîng ên pembûyan bûn. Wan serav û avdan diviya. Heke av
hebûya, me dê bikaribûya ji her darê kêmanî bîst qepû\$kan hilda. Heke bex-
tê çê dewam bikira, me dê heta sî qepû\$kan jî hilda. Niha, bê av, me
dikarîbû di hektarekê de sedûhey\$ê-dused kîlo pembû rabikira, lê heke
av hebûya hejmar ê derketa pencsed-\$e\$ sed kîloyan. Tu dizanî, bav û
kalan gotiye; ken ji dilê ge\$, baran ji ewrê re\$ tê. Wê meha tîrmehê, herdu
jî, gelekî, ji min û ji zeviyan bi dûr bûn.

Loma me dest bi kolana bîrê kir. Bi lez û bez. Zûtirîn wext, me av diviya.
Jixwe erd avî bû, me bîr veda û bi hêsanî av peyda kir. Lê me diviya ew bi
zeviyan jî bigihanda. Loma me covedan, erqçê kirin, makîne û motoranîn
û bi bîrê ve kirin. Bîra me ya arteziyenê temam bû. Makîne û motorên me
pir bi quwet bûn. Gelekî perê me çûbû, lê me \$ixul jî serast kiribû. Lez û
bezame Rû\$entirsandibû. Loma jî wê navê bîrameyan û kiribû » bîraqed-
erê... « Ma kê dizanîbû ko ew ê, bi rastî, bibûya bîra qedere!

Kêmaniyêke bîrê mabû; me diwar qaîm nekiribûn û gava me av berda,
bîr dikarîbû, her gav, hilbiwe\$iya. Hosteyê ko dê diwar qaîm bikirina,
nexwe\$ ketibû û nikarîbû bihata. Wext jî li me pir teng bûbû. Ya me dê av

berda û qeder biguherta, yan jî na, em ê bi qedera xwe razî bûna...

- Huso motorê bi\$ixulîne.

- Mîrê min... em nepên?

- Na, me wext tune, em nikarin bipên, tu dest pê bike...

Piştî hewldana çend caran, serpale motorê di\$ixulîne. Motor, bi dengê gur, dest bi \$ixulê dike. Av hildiki\$e, dengê avê tê. Celadet Beg, kêfxwe\$, tê nik motorê û ew li motorê û ava ko tê, dinihêre... Av tê, aveke bo\$, zelal û hênik. Ew cixareyeke din vêdixê û li kêleka motorê, ser bîrê, li ser totikan, rûdine.

Av; kahniya umir û jînê.

- Binihêre, bû, bû, me bi ser xist... piştî hefteyek-deh rojan, bejna pembûya dê bigêhê esmanan...

Ji kêfa Celadet Beg re payan nîn e. Ji erq û coyan, av, hêdî hêdî, xwe bi zeviyan digihîne. Erdên zuha dê avê vexwin, rehên pembûyan ê ge\$ bin. Belê, bû...

Lê ji ni\$kekê ve, dengê kûr û giran ji bîrê tê. Çi bû? Çi diqewime? Celadet Beg hinekî xwarê bîrê dibe, lê ew ti\$tekî nabîne. Motor jî, ji ni\$kekê ve, disekine. Lê ew dîsan dest bi \$ixulê dike. Dîsan motor di\$ixule û avê diki\$îne. Celadet Beg, bi ken, cixara xwe diki\$îne. Lê hê cixare di devê wî de ye, îcar, dengê gurtir û berztir tê. Û tevî deng, ji motorê jî dengê teqînekê tê.

- Mîrê min, mîrê min, serpale diqîre, mîrê min xwe bide alî.

Celadet Beg nagihe ko xwe bide alî, hê ew ranebûye ser piyan, ew aliyê bîrê ko Celadet Beg û motor lê ne, hildiwe\$e. Pê\$î Celadet Beg û di pey re jî motor, bi leza birûskê, gêrî bîrê dibin.

- Monsiuer Bedir-Khan, hûn gêrî bîrê bûn, serekdotorê nexwe\$x-

6 ana fransîzî dibêje, gundiyan hûn ji bîrê derxistin û anîn nik me...
Hûn niha li nexwe\$xana me ne.

Celadet Beg, bi hêdîka, çavê xwe vedike. Her ti\$ti li ber çavê wî, mîna ko di bin perdeyekê de be, di nav re\$ahiyekê de ye. Li ber serê wî çend kes hene. Ew kî ne? Celadet Beg nikare rûyê wan ba\$ bibîne. Ew li wan dinihêre. Jinikek di nav kincên spî de tê û bi destmalekê eniya wî paqij dike.

- Monsiuer Bedir-Khan, hûn birîndar in, birînen we... hene. Em dizanin, karê me ne hêsan e, lê em ê her ti\$ti bikin. Em ê, niha, we bibin emeliyetxanê. Em hêvîdar in ko em ê bi ser kevin.

Celadet Beg bi bîhneke giran a derman û nexweşxanan dihesê. Ew têdigêhê ko ew li ser textekî dirêj kirî ye. Ew diêşe. Hêdî hêdî ew bîr bi êşa bedenaxwedibe. Heraliyê wî dinavê şeke bêpîvandeye. Ew dixwazede-
vê xwe veke û tiştekî bibêje. Lê nabe, lêvên wî, gewriya wî zuwa ye. Ew zi-
manê xwe derdixê û çend caran li ser lêvên xwe digerîne. Tahma devê wî,
mîna ya jahrê, tahl e. Ew dixwaze rabe. Lê çaxa ew hewl dide ko xwe
bilivîne, hemû bedena wî dişewite, mîna ko agir pê ketibe, yan jî
zelzeleyek tê de hatibe pê. Ew nikare xwe bilivîne.

- Monsiuer Bedir-Khan, doktor li serê xwar dibe û dibêje, gelo hûn
dixwazin hinekî xwe rast bikin?

Celadet Beg pêşî bi çavan bersiv dide, paşê jî ji devê wî gotinek
derdikeve,

- Oui...

Doktor, jinika kincspî û du kesên din ko li ser serê Celadet Beg in, bi
hêdîka, pir bi dîqet, radihêjin wî û piştî wî ber bi dîwêr dikin. Jinik çend
balîvan datîne ber piştî wî. Êş... êş... êşa bêpayan, êşa ko nayê gotin, nayê
teswîrkirin. Xwîdan jê dere. Eniya wî, qirika wî, rû û berçavên wî di nav
xwîdanê de dimîne. Jinik, dîsan, bi destmalê enî û rûyê wî paqij dike.
Kincên wî jê bûne, bi tenê derpî lê ye. Jê xwîn neçûye, di tu dereke wî de
xwîn naxuye. Hingê ev êş ji kû tê? Ew, niha, hinekî bêtir, bi cîhên êşê di-
hesê. Ji doraliyên mil û stû, sîng û kêlek û zik û şeqan êşeke zirav, lê xedar,
dertê.

- En peu... en peu de l'eau, hinekî av, Celadet Beg dibêje, hinekî...
hinekî..

Jinik dilezîne û jê re qedeheke av tîne, serê wî hinekî rast dike û avê dibe
devê wî. Av û hênika hiya avê tî û tîna hundirê wî, hinekî, dişkîne.

- Cixareyek, cixareyekê bidin min, Celadet Beg, bi dengê ko bi
zehmetî tê bihîstin, dibêje.

- Monsiuer Bedir-Khan, hûn cixare nekişînin çêtir e, serekdoktor
dibêje. Em ê herin emeliyetxanê.

- Hûn cixareyekê bidin min û dev ji emeliyetê berdin... Le temp est
venu... wextê hatiye. Ez, niha, bi birînen xwe dizanim, dev jê berdin...
û telefonî Madame Bedir-Khan bikin, ji kerema xwe. Berî ko ez herim,
ez wê bibînim.

Ez birînen xwe hesiyabûm; ez lîrê bûm û diçûm. Jî naminlikê lekabîrekê
destpêkiribû û niha jî likê lekabîrekê din xelas dibû. Bîr bûbû qederamin.

Tu dizanî, gotina bîrê di zimanê kurdî de tê du maneyan; yek av û kahnî, dudohe\$...BîragundêHêcanêherdujî,jimin,bidûrxistibûn.Kahnîyajîna min dimiqî, tevî ko min hewl dida xwe, he\$ê min bi derine din diçû û ez jî pê re dibirim.

Kesin li dora min bûn, kesin diçûn û dihatin. Bîhna taybetî ya dermanan doraliyên min rapêçabû. Hilma mirinê li dora min bû. Ez, \$ahîdê wext, dewr û dewranan, \$ahîdê du \$erên cîhanê, bol\$ewîzm, nasyonal sosyalîzm û fa\$îzmê, ez, hevalê \$evê û zimanê birîndar, diçûm. Dengên têkel ên jibîrbûyî dihatin guhê min. Dengê nas û xizmên min, bav û diya min, bira û xweha min, yar û dostên min. Wan bang min dikirin. Dengê miriyên min li ber guhê min dinehwirandin û gazî min dikirin.

Di nav ê\$eke xedar de, ez diçûm. Wexta min a xatir xwestinê jî nemabû. Bila\$înemxanûCem\$îd,HuseymaûEhmedêFerman,nasûdostliminbi-boriyana ko ez weha, bêxeber, diçûm. Lê beriya ko perda xewa ebedî bi ser min de bihata rakê\$andin, min dil hebû Rû\$en bidîta. Bi alîkariya destên Rû\$enekê ez hatibûm û min dixwest, bi alîkariya destên Rû\$enekê jî ez biçûma.

- Cixareyeke din jî bidin min, Celadet Beg, bi xirexir, dibêje.

Deng, pir bi zehmetî, jê derdikeve. Dilopên xwîdanê ji eniya wî ya fireh kêmbûn. Her ko dere, ê\$ zêde dibe. Çavên wî tîr girtin. Kesên ko li doraliyê ne, li ber çavê wî, hêdî hêdî, hîn tarîtir dixuyin.

- De zûkin, serekbijî\$ê dibêje, emeliyetxane hazir e.

Jinik û du kesên din, bi hêdîka, Celadet Beg li ser text dirêj dikin û çar kes, her yek ji aliyekî text digire û Celadet Beg ber bi aliyê emeliyetxanê dibin. Ew bi rê dikevin û derin. Celadet Beg çavê xwe vedike. Bi tenê ew rengê spî yê banê nexwe\$yanê dibîne. Bi tenê rengê spî hevaltiya wî ya çûyî dibe.

Celadet Beg dere, di nav rengê spî de, he\$ê wî, wî dibe bexçeyekî û bîra bexçe ronî ye, çend zarok li bexçê, dora bîrê dilîzin. Zarok li dora bîrê dizivirin. Darên qaîm ên çinarê bi pelên xwe, bi esmanan ketine. Kulîlkên dareke henarê rengên germ ên keskesorê tînin pê. Gul û kulîlk bi\$kovîne. Mê\$ û moz li gulên nûbi\$kovî vedinjin. Çend çivîk li ser daran dixwînin. Ji hinekî dûr ve, dengê pêlên zeryayê tê. Kevirên bîra ko zarok li dorê çerx dibin, xwîdan dane, dilop, yek bi yek, ber bi bîrê gêr dibin. Zarok, bi gavên revê, dizivirin. Yek ji zarokan, mezinê wan, bi çendgavanlipê\$zarokêndindizivire.Zarokêpê\$ihemdizivîrehemjîca-

rina vedigere û li yê din dinihêre. Ew dest li wan dike. Ew dizivire, ronahî hîn bêtir dibe, gewrahî hawirdor vedigire. Kêfa zarokê li pê\$ bêpayane, »mehr licht«, ew dibêje û çerx dibe.

Li dora bîrê, di nav ronahiyê de, ew dizivire...